

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE KOBİ’LERİN EKONOMİYE KATKILARI:
UŞAK-İSTANBUL ALAN ARAŞTIRMASI**

Yüksek Lisans Tezi

ALİME ERDOĞAN

İstanbul, 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE KOBİ’LERİN EKONOMİYE KATKILARI:
UŞAK-İSTANBUL ALAN ARAŞTIRMASI**

Yüksek Lisans Tezi

ALİME ERDOĞAN

Danışman: ÖĞR. GÖR. DR. C. ZEYNEP ZAFİR

İstanbul, 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İKTİSAT Anabilim Dalı ULUSLARARASI İKTİSAT Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi ALİME ERDOĞAN'ın TÜRKİYE'DE KOBİ'LERİN EKONOMİYE KATKILARI: UŞAK-İSTANBUL ALAN ARAŞTIRMASI adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 13.07.2011 tarih ve 2011-14/26 sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 02.12.2011.

1) Tez Danışmanı : ÖĞR. GÖR. DR. C.ZEYNEP ZAFİR

2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. FUNDA.S SEZGİN

3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. ESRA YÜKSEL

Genel Bilgiler

İsim ve Soyadı	: Alime Erdoğan
Anabilim Dalı	: İktisat
Programı	: Uluslararası İktisat
Tez Danışmanı	: Öğr. Gör. Dr. C. Zeynep Zafir
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans - Aralık 2011
Anahtar Kelimeler	: KOBİ, Yerel Kalkınma

ÖZET

TÜRKİYE'DE KOBİ'LERİN EKONOMİYE KATKILARI: UŞAK-İSTANBUL ALAN ARAŞTIRMASI

Günümüzde tüm dünya ekonomilerinde büyük bir paya sahip ekonomik birimler olan KOBİ'lerin önemi, 1970'li yıllardan itibaren artmaya başlamıştır. İstihdam artıcı etkileri, yerel dinamikleri sisteme dahil ederek yerel kalkınmanın sağlanması, piyasa talebine hızlı uyum sağlayabilmeleri gibi birçok ekonomik katkılarının yanında sosyal dışsallıkları da söz konusudur. Ülkenin tüm bölgelerinde mevcut KOBİ'ler, istihdam ve gelir yaratarak bölge nüfusunun büyükşehirlere göç etmesini engellemede, bölgeler arası eşitsizliği azaltarak gelirin adaletli dağılımında ve sermayenin tabana yayılmasında da etkili olmakta ancak yapıları itibariyle birtakım sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadırlar. Küreselleşmenin etkisiyle artan rekabet ortamından da etkilenen KOBİ'leri ülkemizde başta KOSGEB olmak üzere çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlar desteklemektedir. Bu çalışmada KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal katkıları üzerinde durulmuş, bu işletmelere destek veren kurum ve kuruluşlar incelenmiş ve yerel kalkınma açısından etkileri Uşak-İstanbul KOBİ'leri üzerinde yapılan alan çalışması yoluyla desteklenmeye çalışılmıştır.

General Information

Name and Surname : Alime Erdoğan
Branch of Science : Economics
Program : International Economics
Advisor of thesis : C. Zeynep Zafir, Phd, University Lecturer
Type of thesis and date : MSc –December 2011
Key words : SME (Small and Medium size Enterprise) and Local Development

ABSTRACT

ECONOMIC CONTRIBUTION OF SME'S IN TURKEY UŞAK-İSTANBUL AREA RESEARCH

SME's (Small and Medium size Enterprise) which has a great share in world's economy is increasingly become more significant since 1970's. They have not only various economical contribution such as employment-supportive impacts, local development by taking territorial dynamics into account, swift adaptation to market demand but also has externalities. SME's around every region, are very effective on preventing emigration towards metropol, distribution of income and floor spreading the capital by creating jobs and income, diminishing the interregional disparity of unfair distribution, respectively. Nevertheless they face some problems due to their own structure. At an incerasingly competitive environment SME's are supported by several international and national institutions and KOSGEB in the first instance. In this study, it is worked on economical and social benefits of SME's, the establishments which they have been supported are investigated and influence for local development are aimed to assist via Uşak-İstanbul field research

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
1. KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN TANIMI, ÖZELLİKLERİ VE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR	
1.1. KOBİ Kavramı	3
1.1.1. KOBİ Tanımı	4
1.1.1.1. Türkiye’de KOBİ Tanımları	5
1.1.1.2. Avrupa Birliği’nde KOBİ Tanımı	9
1.1.1.3. Farklı Ükelere Ait KOBİ Tanımlamaları	12
1.1.1.4. Uluslararası Kurumlarda KOBİ Tanımlamaları	15
1.1.1.5. BASEL Standartlarına Göre KOBİ Tanımı	15
1.2. KOBİ’lerin Genel Özellikleri	17
1.2.1. KOBİ Sahipliğine İlişkin Nitel Özellikler	17
1.2.2. KOBİ’lerin Örgütsel Yapısına İlişkin Nitel Özellikler	18
1.2.3. KOBİ’lerin Nicel Özellikleri	20
1.3. KOBİ’lerin Faaliyet Alanları	23
1.4. KOBİ’lerin Temel Sorunları	24
1.4.1. Yönetim Sorunları	24
1.4.2. Üretim ve Tedarik Sorunları	24
1.4.3. Finansman Sorunları	25
1.4.4. Pazarlama Yönetimi ile İlgili Sorunlar	26
1.4.5. İhracatla İlgili Sorunlar	27
1.4.6. Teknoloji ile İlgili Sorunlar	27
1.4.7. AR-GE ile İlgili Sorunlar	29
1.4.8. Personel ile İlgili Sorunlar	29

1.4.9. Yönetici ve Personelin Eğitim Sorunları	30
1.4.10. Uzmanlaşma ve Enformasyon Sorunları	30
1.4.11. Diğer Sorunlar	31
1.5. KOBİ'lerle Büyük İşletmelerin Karşılaştırılması	31
2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN YERİ	
2.1. Dünya Ekonomisi İçinde KOBİ'lerin Yeri	36
2.1.1. KOBİ'lerin Tarihsel Gelişimi	36
2.1.1.1. Gelişmiş Ülkelerde KOBİ'lerin Genel Durumu	37
2.1.1.1.1. AB Ülkelerinde KOBİ'ler	37
2.1.2. Küreselleşme Sürecinin KOBİ'lerin Üzerindeki Etkisi	42
2.2. Türkiye Ekonomisi İçinde KOBİ'lerin Tarihsel Gelişimi ve Yeri	44
2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde KOBİ'ler	44
2.2.2. Planlı Dönem Öncesinde KOBİ'ler (1923-1960)	46
2.2.3. Planlı Dönemde KOBİ'ler	48
2.2.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	48
2.2.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	50
2.2.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	52
2.2.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	53
2.2.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	54
2.2.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	56
2.2.3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)	58
2.2.3.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	62
2.2.3.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	65
2.2.4. Türkiye'de KOBİ'lere Destek Veren Kurum ve Kuruluşlar	69
2.2.4.1. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	70
2.2.4.1.1. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgelerinin Gelişimi	70
2.2.4.2. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)	74
2.2.4.3. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı	80
2.2.4.4. Türkiye Halk Bankası (Halkbank)	83

2.2.4.5. Türk Eximbank (Türkiye İhracat Kredi Bankası AŞ.).....	84
2.2.4.6. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	86
2.2.4.7. Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV)	90
2.2.4.8. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK).....	91
2.2.4.9. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME)	96
2.2.4.10. Milli Prodüktivite Merkezi (MPM)	97
2.2.4.11. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV).....	97
2.2.4.12. Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı (MEKSA)	98

3. YEREL KALKINMA AÇISINDAN TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LER

3.1. Kalkınma Kavramı.....	100
3.1.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı.....	103
3.1.2. Yerel Kalkınma	104
3.2. KOBİ'lerin Ekonomik ve Toplumsal Kalkınmadaki Yeri ve Önemi.....	107
3.2.1. Ekonomiye Dinamizm Kazandırma	107
3.2.2. İstihdam Sağlama ve Katma Değer Yaratma.....	110
3.2.3. KOBİ'lerin Mesleki Eğitime Katkıları ve Yerel Kalkınma Açısından Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Önemi	112
3.2.4. Esneklik ve Yenilikleri Teşvik Etme.....	113
3.2.5. Rekabeti Koruma	115
3.2.6. Bölgesel Kalkınmayı Hızlandırma	116
3.2.7. Dış Ticarete Katkı Sağlama	117
3.2.7.1. Sektörel Dış Ticaret Şirketleri	120
3.2.8. Orta Sınıfı Koruma.....	124
3.2.9. Büyük İşletmeleri Tamamlama.....	125
3.2.10. KOBİ'lerin Faaliyet Alanları ile Mekansal Değişime Etkileri	125
3.3. Türkiye'deki KOBİ'lerin Ekonomik ve Sosyal Rollerini.....	126

4. İSTANBUL VE UŞAK İLLERİNDEKİ KOBİ'LERİN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK PROFİLLERİNİN ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	128
---------------------------------------	-----

4.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	128
4.3. Araştırmanın Yöntemi	128
4.4. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi	128
4.4.1. Görüşme Yapılan Kişinin Demografik Özellikleri	129
4.4.1.1. Demografik Özellikler ile İlgili Tablolar	129
4.4.2. Araştırma Bulguları.....	132
4.4.2.1. İşletmelerin Yapısal Özellikleri.....	132
4.4.2.2. İşletmelerin Çalışma Kapasitesi	136
4.4.2.3. İşletmelerin Finansal Durumu	139
4.4.2.4. İşletmelerin Çalışma Politikaları	142
4.4.2.5. İşletmelerin Personel Bilgileri	151
4.4.2.6. İşletmelerin Yerleşkesi.....	157
4.4.2.7. İşletmelerin Teknolojik Donanımı.....	159
4.4.2.8. İşletmelerde AR –GE Çalışmaları	162
4.4.2.9. KOBİ’lere Yönelik Devlet Desteği ve Teşvikler.....	163
4.4.2.10.İstanbul ve Uşak’ta İhracat Yapan İşletmeler.....	166
4.4.2.11.İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar	172
4.4.2.12.İşletmelerin Gelecek Planları.....	176
SONUÇ	179
EK	182
KAYNAKÇA	190

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Türkiye’de Kullanılan KOBİ Tanımları.....	7
Tablo 2: Türkiye’deki Yeni Yönetmeliğe Göre KOBİ Tanımı (Tüm Sektörler İtibariyle)	9
Tablo 3: AB’nin KOBİ Tanımı.....	10
Tablo 4: Almanya’da KOBİ Sınıflandırılması	11
Tablo 5: Fransa’da İşgören Sayısına Göre İşletme Ölçeği.....	12
Tablo 6: İngiltere’de Sektörlere Göre KOBİ Tanımlaması.....	12
Tablo 7: ABD’de KOBİ Sınıflandırılması	13
Tablo 8: Japonya KOBİ Tanımı.....	13
Tablo 9: Malezya KOBİ Tanımı.....	14
Tablo 10: OECD KOBİ Tanımı.....	15
Tablo 11: İmalat Sanayinde Toplam Çalışan Sayısının Yüzdeleri (2007).....	40
Tablo 12: İmalat Sanayinde Toplam İşletme Sayısı Oranları (2007)	41
Tablo 13: Organize Sanayi Bölgelerinin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı	73
Tablo 14: Ocak-Aralık Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı.....	82
Tablo 15: 2009 Yılı Ocak-Aralık Aylarında Verilen KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı	82
Tablo 16: 1995 - 01 Temmuz 2011 tarihleri arasında TÜBİTAK-TEYDEB Destek Programlarına İlişkin İstatistikler	91
Tablo 17: 1995-01 Temmuz 2011 Tarihleri Arasında 1501 Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programınca Desteklenen Projelere Ait İstatistiki Bilgiler	93
Tablo 18: Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programınca Desteklenen Projelere Ait Bilgiler (1995-1 Temmuz 2011).....	95

Tablo 19: KOBİ'lerin Ekonomideki Payının Yıllar İtibariyle Seyri (2003-2008)	108
Tablo 20: Türkiye'deki KOBİ'lerin Ekonomideki Paylarının Seçilmiş Ülkeler ile Karşılaştırılması	109
Tablo 21: Girişimlerin Sektörel ve Çalışan Sayılarına Göre Dağılımı (2009).....	111
Tablo 22: KOBİ'lerin Katma Değer ve İstihdam Oranları (2008)	112
Tablo 23: Çalışan Sayılarına Göre İnternet Erişimi ve Web Sitesi Olan Girişimlerin Oranı (2005-2010).....	114
Tablo 24: Sektör ve Ölçeğe Göre Teknolojik Yenilik Faaliyeti Yürüten İşletmelerin Oranları (2006-2008)	115
Tablo 25: Yıllar İtibariyle İthalat ve İhracat Rakamları.....	117
Tablo 26: KOBİ'ler Tarafından Yapılan İhracatın Sektörel Dağılımı (2008).....	120
Tablo 27: Faaliyet Gösterilen Yere Göre Girişimler	125
Tablo 28: Görüşülen Yetkilinin Cinsiyeti	129
Tablo 29: Yetkililerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	129
Tablo 30: Yetkililerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	130
Tablo 31: Yetkilinin Bu Kurumda Çalışma Süresi.....	130
Tablo 32: Yetkilinin İşletmedeki Görevi	131
Tablo 33: İşletmenin Faaliyette Bulunduğu Sektör	132
Tablo 34: İşletmenin Hukuki Yapısı.....	133
Tablo 35: İşletmenin Faaliyette Bulunduğu Sektöre Göre Hukuki Yapısı	134
Tablo 36: İşletmenin Faaliyete Başlama Yılı	135
Tablo 37: İşletmelerin Üye Oldukları Ticari ve Sektörel Kuruluşlar	135
Tablo 38: Kapasite Kullanım Oranı.....	136
Tablo 39: Kapasite Kullanım Oranı İçin Mann-Whitney U Testi	137
Tablo 40: İşletmelerin Tam Kapasite Çalışmama Nedenleri.....	137
Tablo 41: Görüşülen Kişinin Eğitim Durumuna Göre İşletmelerin Tam Kapasite Çalışmama Nedenleri	138
Tablo 42: Kapasite Fazlası Sipariş Alındığında Uygulanan Yöntem	139
Tablo 43: İşletmenin Finansman İhtiyacı.....	139
Tablo 44: İşletmenin Kredi Kullanma Durumu.....	140
Tablo 45: İşletmelerin Kredi Kullandıkları Kaynaklar	140
Tablo 46: Kredi Kullanımı Konusunda Karşılaşılan Sorunlar	141

Tablo 47: İşletmenin Kredi Kullanmama Nedenleri.....	141
Tablo 48: İşletmelerin Üretmiş Oldukları Ürünlerin Özelliklerini Belirleme Yolları.....	142
Tablo 49: İşletmelerin Faaliyette Bulundukları Sektöre Göre Ürünlerin Özelliklerini Belirleme Yolları	143
Tablo 50: İşletmeler Tarafından Yapılan Planlama Periyodu	144
Tablo 51: İşletmelerin Çalıştıkları Vardiya Türü	144
Tablo 52: İşletmelerin Satış Kanalları	145
Tablo 53: İşletmenin Üretim Yaptığı Pazar	145
Tablo 54: İşletmenin Müşteri Şikâyetlerine Karşı Uyguladığı Hizmetler	146
Tablo 55: İşletmelerin Hammadde Temini	147
Tablo 56: Hammadde Temini Konusunda Karşılaşılan Sorunlar.....	148
Tablo 57: İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektöre Göre Hammadde Temini Konusunda Karşılaştığı Sorunlar	149
Tablo 58: İşletmenin Üretim Türü.....	150
Tablo 59: İşletmenin Hizmet Ettiği Pazara Göre Kullandığı Üretim Türü.....	151
Tablo 60: İşletmelerde Çalışan Sayısı.....	151
Tablo 61: İşletmelerde Çalışan Personel Sayısı ile İlgili Betimsel İstatistikler	152
Tablo 62: İşletmelerde Çalışan Kadın Personel Sayısı	152
Tablo 63: İşletmede Çalışan Erkek Personel Sayısı	153
Tablo 64: İşletme Kurucusun Eğitim Düzeyi.....	153
Tablo 65: İstanbul’da İşletmenin Faaliyete Başlama Yılına Göre İşletme Kurucusunun Eğitim Düzeyi	154
Tablo 66: Uşak’ta İşletmenin Faaliyete Başlama Yılına Göre İşletme Kurucusunun Eğitim Düzeyi	154
Tablo 67: İşletmelerde Personel Temini	155
Tablo 68: İşletmelerin Çalışan Sayısına Göre Personel Temin Yöntemleri	156
Tablo 69: İşletmelerin Kuruluş Yeri Seçiminde Dikkate Alınan Kriterler	157
Tablo 70: İstanbul’da İşletme Kurucusunun Eğitim Düzeyine Göre Kuruluş Yeri Seçiminde Etkili Kriterler.....	158
Tablo 71: Uşak’ta İşletme Kurucusunun Eğitim Düzeyine Göre Kuruluş Yeri Seçiminde Etkili Kriterler.....	159

Tablo 72: İşletmede Kullanılan Teknoloji	159
Tablo 73: İşletmenin WEB Sayfası Sahipliği.....	160
Tablo 74: İstanbul’da İşletmelerin Faaliyete Başlama Yılına Göre Web Sayfası Sahipliği.....	160
Tablo 75: Uşak’ta İşletmelerin Faaliyete Başlama Yılına Göre Web Sayfası Sahipliği.....	161
Tablo 76: Web Sayfası Güncelleme Sıklığı	162
Tablo 77: Şirketin Ar-Ge Faaliyetlerinde Bulunma Sıklığı	162
Tablo 78: Türkiye’de KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve Teşviklerden Haberdar Olma Durumu	163
Tablo 79: Eğitim Durumuna Göre Türkiye’de KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve Teşviklerden Haberdar Olma Durumu.....	163
Tablo 80: Türkiye’de KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve Teşviklerden Haberdar Olma Durumuna Göre Kuruluş Yeri Seçiminde Etkili Olan Kriterler	164
Tablo 81: KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve Teşviklerden Haberdar Olduğunu Belirtenlerin Haber Kaynakları	164
Tablo 82: Eğitim Durumuna Göre KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve Teşviklerden Haberdar Olduğunu Belirtenlerin Haber Kaynakları	165
Tablo 83: İşletmenin Faydalandığı KOSGEB Destekleri	166
Tablo 84: İşletmenin İhracat Yapma Durumu	166
Tablo 85: İşletmelerin İhracat Yaptıkları Ülkeler	167
Tablo 86: İşletmelerin İhracat Konusunda Karşılaştığı Zorluklar ve İhracat Yapamama Nedenleri.....	168
Tablo 87: Görüşülen Bireyin Eğitim Durumuna Göre İşletmelerin İhracat Konusunda Karşılaştığı Zorluklar ve İhracat Yapamama Nedenleri	169
Tablo 88: İhracat Yapılan Ükelere Göre İşletmelerin İhracat Konusunda Karşılaştığı Zorluklar ve İhracat Yapamama Nedenleri	170
Tablo 89: İşletmelerin İhracat Kanalları	171
Tablo 90: İşletmenin Karşılaştığı Sorunlar	172
Tablo 91: İşletmenin Faaliyette Bulunduğu Sektöre Göre Karşılaştığı Sorunlar	173
Tablo 92: İşletmenin Çalıştığı Endüstriyi Etkileyen Olgular	174

Tablo 93: İşletmelerin Faaliyette Bulundukları Sektöre Göre İşletmenin Çalıştığı Endüstriyi Etkileyen Olgular	175
Tablo 94: İşletmelerin Uzun ve Kısa Vadeli Hedefleri.....	176
Tablo 95: İşletmelerin Borsaya Açılma Düşüncelerinin Varlığı.....	177
Tablo 96: İşletmelerin Borsaya Açılmayı İsteme Nedenleri	177
Tablo 97: İşletmelerin Borsaya Açılmayı İstememe Nedenleri	178

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1: Yıllara Göre Biten OSB Projeleri.....	72
Şekil 2: 2003-2010 Destek Bütçesi ve Gerçekleşmeleri (Milyon TL).....	79
Şekil 3: 2008-2010 Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyon TL).....	80
Şekil 4: 2005-2009 Yılları Arasında Düzenlenen KOBİ Teşvik Belgesi Sayıları.....	83
Şekil 5: Yıllar İtibariyle Proje Başvurularının Firma Ölçeğine Göre Dağılımı.....	92
Şekil 6: 2010 Yılında Proje Başvurularının Destek Programlarına Dağılımı	95

KISALTMALAR

A.Ş.	Anonim Şirketi
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	Araştırma Geliştirme
ASKON	Anadolu Aslanları İşadamları Derneği
AT	Avrupa Topluluğu
b.	Baskı
BASEL	Orijinal Sermaye Uyumlaştırılması
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BESİAD	Bağlantı Elemanları Sanayici ve İşadamları Derneği
BIS	Bank For Internatinal Settlements (Uluslararası Denkleştirme Bankası)
C.	Cilt
CE	Conformité Européene
CIF	Cost, Insurance & Freight (Maliyet, Sigorta ve Navlun)
ÇOŞ	Çok Ortaklı Sermaye Şirketi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
Dr.	Doktor
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTŞŞ	Dış Ticaret Sermaye Şirketi
Dvz	Döviz
ERA	European Research Area (Avrupa Araştırma Alanı)
FOB	Free On Board (Güvertede Teslim)
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IBRD	Dünya Bankası (Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası)
IMF	Uluslararası Para Fonu

<i>İGEME</i>	İhracatı Geliştirme Merkezi
<i>İİBF</i>	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
<i>İMKB</i>	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
<i>İSO</i>	İstanbul Sanayi Odası
<i>İŞGEM</i>	İş Geliştirme Merkezleri
<i>İTO</i>	İstanbul Ticaret Odası
<i>İZTO</i>	İzmir Ticaret Odası
<i>KDV</i>	Katma Değer Vergisi
<i>KGF</i>	Kredi Garanti Fonu
<i>KOBİ</i>	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
<i>KOSGEB</i>	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
<i>KÜSGET</i>	Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı
<i>Md.</i>	Madde
<i>MEKSA</i>	Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme
<i>MMO</i>	Makine Mühendisleri Odası
<i>MPM</i>	Milli Prodüktivite Merkezi
<i>OECD</i>	Organization for Economic Cooperation and Development (Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
<i>OSB</i>	Organize Sanayi Bölgesi
<i>SGK</i>	Sosyal Güvenlik Kurumu
<i>s.</i>	Sayfa
<i>S.</i>	Sayı
<i>SBA</i>	Small Business Administration (Küçük İşletmeler İdaresi)
<i>SBE</i>	Sosyal Bilimler Enstitüsü
<i>SDŞ</i>	Sektörel Dış Ticaret Şirketleri
<i>SÖİK-DVZ</i>	Sevkiyat Öncesi İhracat Kredisi-Döviz
<i>SÖİK-TL</i>	Sevkiyat Öncesi İhracat Kredisi-Türk Lirası
<i>TC</i>	Türkiye Cumhuriyeti
<i>TESK</i>	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
<i>TEYDEP</i>	Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı
<i>TİGİAD</i>	Türkiye İş Güvenliği İş Adamları Derneği

<i>TİKA</i>	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
<i>TL</i>	Türk Lirası
<i>TMMOB</i>	Türkiye Makine Mühendisleri Odası Birliği
<i>TOBB</i>	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
<i>TOSYÖV</i>	Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları Yöneticiler Vakfı
<i>TS-ISO</i>	Türk Standartları - Uluslararası Standard Organizasyonu (International Organization for Standardization)
<i>TSE</i>	Türk Standartları Enstitüsü
<i>TTGV</i>	Türkiye Teknolojisi Gelişme Vakfı
<i>TTK</i>	Türk Ticaret Kanunu
<i>TUGİK</i>	Türkiye Genç İş Adamları Konfederasyonu
<i>TÜBİTAK</i>	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
<i>TÜİK</i>	Türkiye İstatistik Kurumu
<i>UGIAD</i>	Uşak Genç İşadamları Derneği
<i>UOSB</i>	Uşak Organize Sanayi Bölgesi
<i>USIAD</i>	Üretken Sanayici İş Adamları Derneği
<i>UTSO</i>	Uşak Ticaret ve Sanayi Odası
<i>vb.</i>	Ve benzeri
<i>YTL</i>	Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Tüm ekonomiler için büyük bir öneme sahip olan küçük ve orta boy işletme (KOBİ)'lerin, hem ekonomik hem de sosyal alanda ülkeye katkıları oldukça fazladır. KOBİ; tüm işletmeler ve istihdam içindeki payları, katma değer içindeki oranları gibi ekonomik veriler yanında, bölgesel ve yerel kalkınmada yerel dinamikleri harekete geçiren güce de sahip işletmelerdir. Küreselleşmenin etkisiyle artan rekabet ortamında farklı sorunlarla karşılaşan KOBİ'lere ulusal ve uluslararası kuruluşlar çeşitli programlar kapsamında destekler vermektedirler.

KOBİ'ler ekonomik ve sosyal yönden ülke kalkınmasına sağladıkları faydalarla birlikte yerel kalkınmada da büyük rol oynamaktadırlar. Yerel kalkınma, sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sonucu ortaya çıkan adaletsizliği ortadan kaldırmak için, geri kalmış bölgelerin sanayileştirilerek gelişmiş bölgelerle eşdeğer ekonomik seviyeye çıkarılması ve böylece ülke içinde adil refah dağılımının sağlanmasıdır. KOBİ'ler yerel kalkınmada yerel potansiyelin harekete geçirilmesini, ayrıca bölge dışı birikimlerin, sermayenin ve girişimin bölgeye aktarılmasını sağlamaktadır. Yerel kalkınmanın gerçekleşmesi ülkenin kalkınma hızını artırıcı bir güç olarak da ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında göçü de önleyerek dengeli kalkınmanın sağlanmasında etkili olmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerdeki işletmelerin büyük bir bölümü KOBİ'lerden oluşmaktadır. Hep var olmalarına rağmen söz konusu işletmelerin önemi 1970'li yıllardan sonra anlaşılmıştır ve artan önemi ile birlikte çeşitli politikalar geliştirilmiştir. Türkiye'de de hem ekonomik hem de sosyal alanda büyük bir yere sahip olan KOBİ'lerin kalkınmadaki önemi üzerinde yoğunlaşmıştır. Teorik olarak kalkınma açısından önemi bilinen KOBİ'lerin katkıları bu tezde, analiz yoluyla da desteklenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde; uluslararası ekonomik sistem içerisinde büyük bir paya sahip olan KOBİ'lerin kavramsal çerçevesi ve KOBİ'ler için yapılan farklı

tanımlar üzerinde durulmuştur. Tanımlamalardan sonra, KOBİ'lerin özellikleri ve faaliyette bulundukları alanlara değinilmiştir. KOBİ'ler gerek özelliklerinden gerekse bulundukları ortamdan kaynaklı birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Söz konusu işletmelerin durumları daha iyi anlayabilmek için temel sorunlar üzerinde durulmuştur. KOBİ'lerin sorunlarına genel olarak bakıldığında finansal problemlerin birinci sırada yer aldığı anlaşılmış; ardından, profili oluşturulan KOBİ'ler ile büyük işletmeler karşılaştırılmıştır.

İkinci bölümde ise hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler için önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin ilk önce dünya ekonomisindeki yerine tarihsel gelişim açısından değinilmiştir. Ekonomik gelişmişlik düzeyi farklı olan ülkelerde uluslararası kuruluşların verilerinden yararlanarak KOBİ'lerin genel durumu hakkında bilgiler edinilmiştir. Türkiye ekonomisi için KOBİ'lerin değerlendirildiği tarihsel süreç ise planlı dönem öncesi ve sonrası olarak iki ayrı dönemde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde KOBİ'lerin yerel kalkınmaya katkıları incelenmiştir. Küçük olmalarının verdiği avantajla en küçük yerel birimde bile var olan KOBİ'lerin yerel kalkınmadaki rolüne ve Türkiye'deki mevcut durum ile ekonomik-sosyal katkılarına değinilmiştir. Bu kapsamda bilgi birikiminin üretime dönüştürmenin en önemli araçlarından birisi olarak üniversite-sanayi işbirliğinin önemi üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde ise anket çalışması ile Uşak ili organize sanayi bölgesinde KOBİ'lerin genel profilini görmeye yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Yerel kalkınma açısından Uşak ili ekonomik ve sosyal yapısı incelenmiştir. Uşak anket verilerini daha iyi değerlendirebilmek adına aynı uygulama İstanbul KOBİ'leri üzerinde de yapılmıştır. Böylece Uşak ve İstanbul ili karşılaştırılarak, ortak ve farklı özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN TANIMI, ÖZELLİKLERİ VE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

1.1. KOBİ Kavramı

KOBİ'ler, ekonomide her zaman var olmalarına rağmen önemleri sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde ön plana çıkmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte önemi artan ve sanayileşmek için tercih edilen büyük işletmeler, 1970'li yıllara kadar bu konumlarını korumuşlardır. 1970'lerin başında yaşanan petrol krizinde koşullara uyum sağlayarak ayakta kalmayı başaran KOBİ'ler, ise bu süreçte önem kazanmaya başlamıştır. Krize bağlı olarak birçok büyük boy işletme varlığını sürdüremezken, KOBİ'lerin hem varlıklarını korudukları hem de büyük işletmelerden boşalan alanlarda faaliyete geçerek, üretim ve istihdam kayıplarını önledikleri gözlenmiştir. KOBİ'lere olan ilgi, 1980'li yıllardan sonra da artmıştır. Sanayi toplumunun ardından, küreselleşme ile birlikte yeni bir toplumsal yapıya doğru geçiş başlamış, “bilgi toplumu” olarak ifade edilen yeni toplumsal yapıda KOBİ'ler, daha önemli ekonomik aktörler haline gelmişlerdir¹.

KOBİ'ler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ekonominin dinamikleri arasında yer almakta, ekonomik ve sektörel büyümede lokomotif görevi üstlenmektedirler. Bunun yanı sıra sosyo-ekonomik gelişime, istihdam ve adaletli gelir dağılımına katkıları da büyük ölçüdedir². KOBİ'lerin istihdam yaratmadaki rolü, bölgesel ve yerel kalkınmaya katkıları ve ekonomideki önemi tüm dünya ekonomileri tarafından kabul edilmiştir. Günümüzde de KOBİ'ler;

- Teknolojide, üretim metotlarında ve pazar konusunda tüm yeniliklere açık
- Pazarını, küresel pazar olarak algılayan ve dolayısıyla tüm dünya piyasaları konusunda bilgilenmeye büyük önem veren

¹ Süleyman Özdemir, Halis Yunus Ersöz ve Halil İbrahim Sarioğlu, **Küçük Girişimciliğin Artan Önemi ve KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4708, 2007, ss.174-176.

² Tahir Akgemci, **KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**, Ankara: KOSGEB Yayınları, 2001, s.1.

- Rekabet düzenini varlığının temeli olarak kabul eden ve etkin bir rekabet ortamından yana olan
- Kendisini demokratik düzenin temel taşlarından biri olarak algılayan bir tablo sergilemektedir³.

1.1.1. KOBİ Tanımı

KOBİ kavramı “Küçük ve Orta Boy İşletmeler”, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler” ya da “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler” şeklinde ifade edilmektedir.

Devlet desteği alabilmek, kredi avantajlarından yararlanabilmek, ilgili danışmanlık kuruluşlarından destek alabilmek ve sözleşmeler yapabilmek için firma ölçeğinin belirlenmesi gerekmektedir. Küçük bir büfeden, imalat sektörüne kadar birçok kuruluşun “küçük işletme” olarak kabul edildiği göz önüne alındığında, her tür işletmenin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik politikaların belirlenmesinde de tanımlamalar büyük kolaylık sağlamaktadır⁴.

KOBİ kavramı hemen hemen tüm ülkelerde kullanılan bir kavram olmasına rağmen standart bir tanımı yoktur. Bu konuda ülkeden ülkeye farklılık olduğu gibi aynı ülke içerisindeki kurumlar açısından da farklılıklar söz konusudur. Bu sebeple tek bir tanım üzerinde görüş birliğine varmak son derece güçtür.

Ayrıca ülkelerin değişen ekonomik yapıları ile birlikte tanımlamada kullanılan kriterler de değişmektedir. Bu ölçütler arasında ciro, işçi sayısı, sermaye gibi sayısal faktörlerin yanı sıra işletmenin yönetimi, sermaye piyasasına dahil olup olmayışı, pazarlık gücü gibi nicel olmayan faktörler de yer almaktadır⁵. KOBİ tanımını etkileyen belli başlı faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir⁶:

³ M. Tamer Müftüoğlu, **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ’ler Sorunlar-Öneriler**, 5. Basım, Ankara: Turhan Kitabevi, 2002, ss.34-35.

⁴ Tamer Koçel, **İşletme Yöneticiliği: Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranışı**, 3. Basım, İstanbul: Beta Yayınevi, 1993. s.9.

⁵ Ali Kaya, **Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi**, 2. Basım, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 2007, s.122.

⁶ Canan Çetin, **Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi**, İstanbul: Der Yayınları, 1996. s.35.

- Zaman
- Ekonomik düzey
- Sanayileşme düzeyi
- Kullanılan teknoloji
- Pazarın büyüklüğü
- Faaliyette bulunulan iş kolu
- Kullanılan üretim tekniği
- Üretilen malın özellikleri
- Personel sayısı
- Kuruluş ve araştırmalar

KOBİ'ler genel hatlarıyla; az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ve düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan, çabuk karar verebilme yeteneğine sahip, üretim maliyetleri düşük iktisadi teşebbüsler olarak tanımlanabilir⁷.

İşletme sahibinin, aynı anda hem sahibi hem de yöneticisi konumunda olduğu KOBİ'ler; çevresinin dışına çıkmamış, yerel faaliyetlerde bulunan ve yalnızca öz kaynakları ile finanse edilen işletmelerdir⁸.

1.1.1.1. Türkiye'de KOBİ Tanımları

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de KOBİ'ler için oluşturulmuş ortak bir tanım mevcut değildir. Bununla birlikte tanımlamada genellikle çalışan işçi sayısının temel alındığı görülmektedir.

Türkiye'de ilk KOBİ tanımlaması 1923 İzmir İktisat Kongre'sinde devletin özel sektörü desteklemek amacıyla çıkarttığı ve 1942'ye kadar yürürlükte kalan Teşviki Sanayi Kanunu'nda yapılmıştır. Kanuna göre; 5 işçiden az ve en çok 9 beygirlik

⁷ İlhan Uludağ ve Vildan Serin, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler-Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler**, İstanbul: İTO Yayın No:1991-25, 1991, s.14.

⁸ Cevdet Baykal, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin İhracatta Örgütlenmesine Bir Model, Sektörel Dış Ticaret Şirketleri**, Ankara: DTM Yayınları No:84, 1996, s.53.

muharrik güç çalıştıran iş yeri “küçük”, bunun üstündeki “büyük” işletme olarak kabul edilmiştir⁹.

Türk Hukuku’nda “Küçük ve Orta Ölçekli İşletme” deyimini çeşitli mevzuatlarda yer almakta fakat tanımı, sadece Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı’nın (KOSGEB) kurulmasına dair kanunda yer almaktadır. KOSGEB, ülke sanayinde önemli bir yeri olan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerini desteklemek, rekabet güçlerini geliştirmek ve böylece ulusal ekonomiye katkılarını arttırmak amacıyla 12 Nisan 1990 tarihinde 3624 sayılı yasa ile kurulmuştur. KOSGEB hakkındaki kanunun tanımlara ilişkin 2. Maddesi’nde; imalat sanayi sektöründe 1-50 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri küçük sanayi işletmeleri, 51-150 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri orta ölçekli sanayi işletmeleri olarak ifade edilmektedir.

Hukuki yapısı daha çok şahıs işletmesi şeklinde olan, yabancı sermaye kullanımı düşük, öz sermaye kullanımı yüksek, dış kaynak olarak banka kredisi yerine müşteri kredisini tercih eden, üretim sırasında en önemli sorunu finansman olan, işi büyütmek arzusunda olmasına rağmen sermaye yetersizliği sebebiyle gerçekleştiremeyen, net kârını yeniden işletmedeki yatırım harcamalarında kullanan, eleman istihdam ederken piyasa tecrübesine okul eğitiminden daha çok önem veren, genç elemanlar kullanarak onları teknik ve mesleki açıdan yetiştiren, üretimde uzmanlaşmaya giden, çalışanlarıyla yakın ilişkiler içinde bulunan işletmelerdir¹⁰.

⁹ Uludağ ve Serin, s.26.

¹⁰ Atıla Bağrıaçık, **Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar**, İstanbul: Dünya Yayınları, No:14, 1989, s.100.

Tablo 1
Türkiye’de Kullanılan KOBİ Tanımları

Kuruluş	Tanım Kapsamı	Tanım Ölçütü	Mikro Ölçekli İşletme	Küçük Ölçekli İşletme	Orta Ölçekli İşletme
KOSGEB	İmalat Sanayi	İşçi Sayısı	-	1-50 İşçi	51-150 İşçi
Halk Bank	İmalat Sanayi, Turizm, Yazılım Geliştirme	İşçi Sayısı	-	-	1-250 İşçi
		Sabit Yatırım Tutarı (Arsa ve Bina Dışında)	-	-	Toplam 600 Milyar TL’den az
Hazine Müsteşarlığı	İmalat Sanayi, Turizm Tarımsal Sanayi, Eğitim, Sağlık, Yazılım Geliştirme	İşçi Sayısı	9 İşçi	10-49 İşçi	50-250 İşçi
		Yatırım Tutarı “KOBİ Teşvik Belgesi” ne Konu Yatırım Tutarı (Arsa ve Bina Dışında)	-	350 Milyar TL	950 Milyar TL’den az
		Bağımsızlık Ölçütü	-	-	Başka İşletmelere Ait Sermaye Oranı %25’den az
Dış Ticaret Müsteşarlığı	İmalat Sanayi	İşçi Sayısı	-	-	1-200 İşçi
		Sabit Yatırım Tutarı (Arsa ve Bina Dışında)	-	-	2006 Öncesi 1,8 Milyon, sonrası 2 Milyon Dolardan az
EXİMBANK	İmalat Sanayi	İşçi Sayısı	-	-	1-200 İşçi
		Sabit Yatırım Tutarı (Arsa ve Bina Dışında)	-	-	2 Milyon Dolardan az

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2004)**, Ankara: Ocak 2004, s.27; Adnan Çelik ve Tahir Akgemci, **Küçük ve Orta Boy İşletmeler(KOBİ’ler)**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007, s.111.

Ege Sanayi Odası KOBİ tanımını çalışan işçi sayısına göre yapmaktadır. 5-49 arasında işçi çalıştıran işletmeleri “küçük işletme”, 50-99 arası işçi çalıştıran işletmeleri “orta ölçekli işletme” olarak tanımlamaktadır ¹¹.

¹¹ Nevin Yörük ve Ünsal Ban, **KOBİ’lerin Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2003, s.13.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'ye göre ise; 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük işletmeler, 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli işletmeler, 50-99 işçi çalıştıran işletmeler ise orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmıştır¹².

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'de KOBİ tanımlamasını çalışan işçi sayısına göre yapmıştır. İşletmede 1-49 arasında işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 50-99 arasında işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli, 100'den fazla işçi çalıştıran işletmeler büyük ölçekli işletmeler olarak tanımlanmıştır¹³.

Türkiye'de KOBİ'lere ilişkin farklı tanımların bulunması, Avrupa Birliği (AB) ile işbirliği ve destekler konusunda sıkıntılara neden olmaktaydı. Bu nedenle, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ve KOSGEB'in KOBİ tanımlaması, AB'nin tanımına uygun olarak değiştirilmiştir. 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kuruluş yasasının ek 1. Maddesi uyarınca 18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" ile AB ölçütlerine uygun biçimde KOBİ, mikro, küçük ve orta büyüklükte işletme tanımı yapılmıştır¹⁴.

KOBİ; yıllık 250 kişiden az çalışan istihdam eden ve net satış hâsılatı ya da mali bilançosu 25 milyon YTL'yi aşmayan ve bu yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimleri ifade etmektedir.

Mikro işletme; 10 kişiden az, yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık satış hasılatı ya da mali bilançosu 1 milyon YTL'yi aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler;

Küçük işletme; 50 kişiden az, yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık satış hasılatı ya da mali bilançosu 5 milyon YTL'yi aşmayan işletmeler;

¹² KOSGEB, "KOSGEB Destekleri", **KOSGEB Sanayicinin Sesi Dergisi**, Sayı:16, Yıl:4, 2005, s.82.

¹³ Mustafa Durman ve Hüseyin Önder, **Ekonominin Minik Devi KOBİ'ler ve KOSGEB Teşvikleri**, 1. Basım, İstanbul: Alfa Aktüel, 2007, s.8.

¹⁴ **Resmî Gazete**, "TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik", Yönetmelik Karar Sayısı: 2005/9617, Resmi Gazete Sayısı: 25995, 18.11.2005, s.2.

Orta büyüklükteki işletme; 250 kişiden az, yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon YTL 'yi aşmayan işletmelerdir.

"Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" (KOBİ Yönetmeliği) 18 Kasım 2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve istihdam bazında Avrupa Birliği ile uyum sağlanmıştır. 3624 sayılı Kanuna göre KOSGEB sadece imalat sanayi işletmelerine hizmet ve destek vermekle yükümlü bir kurumdur. Ancak yeni Yönetmeliğe göre KOSGEB, imalat sanayi dışındaki sektörlerle de destek ve hizmet vermeye başlamıştır¹⁵.

Tablo 2
Türkiye’deki Yeni Yönetmeliğe Göre KOBİ Tanımı
(Tüm Sektörler İtibariyle)

Türkiye	Çalışan Sayısı	0–9	10–49	50–249
	Yıllık Net Satış Hâsılatı	≤1 Milyon TL (606,000 Euro)	≤5 Milyon TL (3 Milyon Euro)	≤25 Milyon TL (15.15 Milyon Euro)
	Yıllık Mali Bilançosu	≤1 Milyon TL (606,000 Euro)	≤5 Milyon TL (3 Milyon Euro)	≤25 Milyon TL (15.15 Milyon Euro)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007-2009)”, 2007, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3077/2007.pdf, (28.03.2010), s.22.

Diğer ülkelere baktığımızda, tanımlamada kullanılan kriterlerin farklı oluşu ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişen büyüklük-küçüklük anlayışı nedeniyle, ortak bir KOBİ tanımı mümkün görülmemektedir.

1.1.1.2. Avrupa Birliği’nde KOBİ Tanımı

AB’nin 2010 yılı itibariyle 27 üye ülkesi bulunmaktadır. Bu 27 üye ülke, dünya ekonomisini şekillendiren ülkelerin başında geldiği için, AB’nin KOBİ tanımı ekonomik anlamda oldukça önemlidir. Ayrıca AB tarafından verilen destek ve hibelerden yararlanmak isteyen işletmelerin, AB tanımına uygun olması gerekliliği de bu tanımın önemini artırmaktadır. AB’ye katılım müzakereleri ve uyum çalışmalarının gündemde olduğu Türkiye için de AB’nin KOBİ tanımı, büyük önem taşımaktadır.

¹⁵ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, http://www.tobb.org.tr/haber_arsiv2.php?haberid=542 (24.03.2010).

AB'nin 1996'da tavsiye niteliğinde alınan birlik kararı ile yapmış olduğu tanımlamada; çalışan sayısı, bilanço değeri veya yıllık ciro ve bağımsızlık esas alınmıştır. 1996 sonrası ekonomik gelişmeleri dikkate alarak oluşturulan 2003 tarihli tavsiye ile AB düzeyinde KOBİ'lerle ilgili politikalar, programlar ve tedbirler konusunda uygulama birliği sağlamak amaçlanmıştır. 1 Ocak 2005 tarihine gelindiğinde ise AB, tanımları konusunda gerek ulusal gerekse birlik bazında karışıklığa neden olmamak için KOBİ tanımını güncellemiştir. Bu yeni tanım tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3
AB'nin KOBİ Tanımı

AB	Tanım Kriteri	Mikro İşletmeler	Küçük İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler
	Çalışan Sayısı	≤10	≤50	≤250
	Yıllık Net Satış Hasılatı	≤2 Milyon Euro	≤10 Milyon Euro	≤50 Milyon Euro
	Yıllık Mali Bilanço	≤2 Milyon Euro	≤10 Milyon Euro	≤43 Milyon Euro

Kaynak: European Commission, 2009,
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_report_2009_en.pdf, (28.03.2010), s.3.

AB'de KOBİ'ler toplam işletme sayısının %99,8'ini kapsamaktadır. Avrupa'daki KOBİ'lerin %89,1'ini mikro işletmeler oluştururken %11,3'ünü ise KOBİ'ler oluşturmaktadır¹⁶.

Almanya'da KOBİ'lerin belirlenmesinde kullanılan bazı ölçüler şunlardır¹⁷:

- İşletme ile işletme sahibinin özdeşleşmesi
- İşletmenin sermaye piyasasında yer almaması
- İşletme sahibinin tüm sorumlulukları ve riskleri üstlenmesi
- Bağımsızlık

¹⁶ Murat Çetin, "Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere Yönelik Teknoloji Politikaları" <http://www.econturk.org/dtp9.html> (11.09.2010).

¹⁷ Müftüoğlu, s.108.

- İşçi sayısı
- Yıllık satış tutarı

Alman KOBİ Araştırma Enstitüsü tarafından yapılan önceki işletme sınıflandırmaları ve AB sonrası yeni tanım Tablo 4'te kapsamlı bir şekilde görülmektedir.

Tablo 4
Almanya'da KOBİ Sınıflandırılması

Sektör	Çalışan Kişi Sayısı	
	AB'den Önce	AB'den Sonra
İmalat Sanayi		
-Küçük Boy İşletme	1-49	1-49 (dahil)
-Ortak Boy İşletme	50-199	50-249 (dahil)
Toptan Ticaret		
-Küçük Boy İşletme	1-9	-
-Orta Boy İşletme	10-99	-
Perakende Ticaret		
-Küçük Boy İşletme	1-2	-
-Orta Boy İşletme	3-49	-
Ulaştırma, Haberleşme ve Hizmet		
-Küçük Boy İşletme	1-2	-
-Orta Boy İşletme	3-49	-

Kaynak: Adnan Çelik ve Tahir Akgemci, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007, s.118.

Fransa'da ise yasal düzenlemelere göre KOBİ'ler; genel olarak yöneticilerin şahsen ve doğrudan doğruya mali, teknik, sosyal, ahlaki ve yasal zorunluluklar üstlendiği işletmeler olup bu konuda resmi bir tanım yoktur. AB genel düzenlemesi sonrası kabul edilen, çalışan kişi sayısına göre yapılan tanımlama Tablo 5'de düzenlenmiştir¹⁸.

¹⁸ Akgemci, s.4.

Tablo 5
Fransa’da İşgören Sayısına Göre İşletme Ölçeği

Ölçek	Çalışan Kişi Sayısı
Küçük İşletmeler	1-49 (dahil)
Orta İşletmeler	50-249 (dahil)

Kaynak: Adnan Çelik ve Tahir Akgemci, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ’ler**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007, s.118.

İngiltere’de de KOBİ’lerin resmi bir tanımı mevcut değildir. İmalat sanayinde KOBİ’ler, çalışan kişi sayısı ile tanımlanmaktadır. Küçük İşletmeler Araştırma Komitesi tarafından sektörlere göre yapılmış küçük işletme tanımları, Tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6
İngiltere’de Sektörlere Göre KOBİ Tanımlaması

Sektör	Küçük Boy İşletme Tanımı
İmalat sanayi ve genel	250 işgörenden az
İnşaat	25 işgörenden az
Madencilik	25 işgörenden az

Kaynak: Adnan Çelik ve Tahir Akgemci, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ’ler**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007, s.119.

İngiltere KOBİ tanımını 2005’ten itibaren AB ile uyumlu hale getirmiştir. Yeni tanım 1 Ocak 2005’ten itibaren geçerli olmuştur.

Dünya ekonomisi içinde önemli yer tutan ülkeler/ülke gruplarına ait KOBİ tanımlamaları ise aşağıda verilmiştir.

1.1.1.3. Farklı Ükelere Ait KOBİ Tanımlamaları

Amerika Birleşik Devletleri: Dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olan ABD’de de KOBİ’lerin resmi bir tanımı bulunmamakla beraber tanımlarında kullanılan kriter, çalışan işçi sayısı ve yıllık satış tutarıdır. ABD’de 1920’li yıllardan itibaren küçük işletmelere her türlü bilgi ve finansman desteği veren federal bir kuruluş olan SBA (Small Business Administration: Küçük İşletmeler İdaresi) KOBİ tanımlaması, Tablo 7’de ayrıntılı bir şekilde görülmektedir.

Tablo 7
ABD’de KOBİ Sınıflandırılması

Sektör	Çalışan Kişi Sayısı	Yıllık Satış Tutarı
İmalat Sanayi		
-Küçük Boy İşletme	1-499	2,5 Milyon Dolar’dan Az
-Orta Boy İşletme	500-1499	2,5 - 21,5 Milyon Dolar
Toptan Ticaret		
-Küçük Boy İşletme	1-49	7 Milyon Dolar’dan Az
-Orta Boy İşletme	49-499	7 – 25 Milyon Dolar
Perakende Ticaret ve Hizmet İşletmeleri		
-Küçük Boy İşletme	-	3 Milyon Dolar’dan Az
-Orta Boy İşletme	-	3 – 13 Milyon Dolar
Tarım İşletmeleri		
-Küçük Boy İşletme	-	0,5 Milyon Dolar’dan Az
-Orta Boy İşletme	-	0,5 – 9 Milyon Dolar

Kaynak: Adnan Çelik ve Tahir Akgemci, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ’ler**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007, s.120.

Japonya: Japonya’da KOBİ’ler tanımlanırken, çalışan sayısı ve sermaye miktarları dikkate alınmıştır. Bu kriterler, sektörler için ayrı ayrı belirlenmiştir. Ölçeğe göre daha ayrıntılı bir tanımda, imalat sanayi sektöründe 5’den az işçi çalıştıran işletmeler mikro, 20’den az işçi çalıştıran işletmeler çok küçük, 20 ile 299 işçi çalıştıran işletmeler ise küçük ve orta büyüklükte İşletme olarak kabul edilmektedir. İmalat sanayindeki KOBİ’lerin sermayesi, 100 milyon yenden fazla olmamaktadır¹⁹.

Tablo 8
Japonya KOBİ Tanımı

Sektörler	Sermaye Büyüklüğü (milyon yen)	Çalışan Sayısı
İmalat ve Diğerleri	300 veya daha az	300 veya daha az
Toptan	100 veya daha az	100 veya daha az
Perakende	50 veya daha az	50 veya daha az
Hizmetler		100 veya daha az

Kaynak: Small and Medium Enterprise Agency,
http://www.chusho.meti.go.jp/sme_english/outline/02/01.html (21.03.2010)

¹⁹ Akgemci, s.6.

Malezya: Malezya’da da KOBİ tanımlaması, çalışan kişi sayısına göre yapılmaktadır.

Tablo 9
Malezya KOBİ Tanımı

Sektör/Ölçü	Tarım	İmalat	Hizmet
Mikro	5 kişiden az	5 kişiden az	5 kişiden az
Küçük	5-19 kişi arası	5-50 kişi arası	5-19 kişi arası
Orta	20-50 kişi arası	51-150 kişi arası	20-50 kişi arası

Kaynak: SMEİFO One Stop SME Resources,
http://www.smeinfo.com.my/index.php?option=com_content&view=article&id=1219&Itemid=1185&lang=en, (21.03.2010)

Arap Ülkeleri: Bu ülkelerdeki küçük ve orta büyüklükte işletme tanımında, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılıklar görülmektedir. Irak, Ürdün, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Suriye’nin yer aldığı grupta küçük sanayi 1-49 arasında işçi çalıştıran işletmeleri kapsamaktadır. Mısır’da ise 10-100 arasında işçi çalıştıran ve makine parkı değeri 500 bin Mısır Pound’unu aşmayan işletmeler, küçük sanayi olarak kabul edilmektedir²⁰.

Çin: Çin’de son çeyrek yüzyıldır sürdürülen reform ve dışa açılma politikalarının önemli bir sonucu olarak hızla gelişen KOBİ’ler, milli kalkınmayı destekleyen ve toplumsal gelişmeyi sağlayan önemli bir güç haline gelmişlerdir. Bugün sayısı 10 milyonu geçen KOBİ’ler, ülkenin tüm teşebbüslerinin yüzde 99’unu oluşturmakta, üretim ve hizmet değeriyle gayrisafi yurtiçi hasılanın yüzde 56’sını oluşturmakta, ülkenin toplam ihracatının yüzde 62’sini sağlamakta ve kent ile kasabaların iş imkanlarının yüzde 75’den fazlasını karşılamaktadır²¹.

Çin ekonomisinin en önemli dinamiklerinden biri olan KOBİ’ler genellikle şu şekilde tanımlanmaktadır²²:

- Çok küçük ölçekli işletmeler: 1-49 çalışanı

²⁰ TMMOB İstanbul Şubesi Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Komisyonu, **KOBİ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayicinin El Kitabı**, İstanbul: TMMOB, Yayın No:211, 1999, s.55.

²¹ Embassy of the People’s Republic of Turkey, <http://tr.china-embassy.org/tur/dsxx/t224814.htm> (25.03.2010)

²² Embassy of the People’s Republic of Turkey, <http://tr.china-embassy.org/tur/dsxx/t224814.htm> (25.03.2010)

- Küçük ölçekli işletmeler: 50-100 çalışanı
- Orta ölçekli işletmeler: 101-500 çalışanı
- Büyük ölçekli işletmeler: 500+ çalışanı olan işletmelerdir.

1.1.1.4. Uluslararası Kurumlarda KOBİ Tanımlamaları

OECD (Organization for Economic Cooperation and Development: Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) KOBİ tanımında; çalışan işçi sayısı ve yıllık ciro esas alınmaktadır.

Tablo 10
OECD KOBİ Tanımı

KOBİ Tanımı	Çalışan Sayısı	Yıllık Ciro
Mikro Ölçekli İşletme	10'dan az	≤2 milyon Euro'ya Kadar
Küçük Ölçekli İşletme	10-49 kişi	≤10 milyon Euro'ya Kadar
Orta Ölçekli İşletme	50-249 kişi	≤50 milyon Euro'ya Kadar

Kaynak: OECD, <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=3123> (21.03.2010).

Dünya Bankası'nın KOBİ tanımına göre ise, 1-50 işçi çalıştıranları küçük işletme, 51-200 işçi çalıştıranları orta ölçekli işletme, 200'den çok işçi çalıştıran işletmeleri büyük işletme olarak tanımlamaktadır²³.

1.1.1.5. BASEL Standartlarına Göre KOBİ Tanımı

Sermaye yeterliliği rasyoları, banka denetim otoriteleri tarafından bankaların finansal sağlamlılığının en önemli göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple söz konusu yeterliliğin ölçülmesi hususunda gelişmiş ekonomilerin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla BASEL Komitesi oluşturulmuştur. Komite, 1988 yılında farklı ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda uluslararası

²³ Özlem İpekgil Doğan ve Mehmet Marangoz, "KOBİ'lerin Dış Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri ve Bir Uygulama", 2002, www.dtm.gov.tr/dtmadminupload/EAD...kobi.doc, (25.03.2010), s.2.

platformda bir standart oluşturmak amacıyla BASEL I olarak adlandırılan sermaye uzlaşısını yayımlamıştır²⁴.

1992 yılında uygulanmaya başlanılan BASEL I (Orijinal Sermaye Uyumlaştırılması) bankaların faaliyet alanlarını genişletmek, uluslararası para ve sermaye piyasalarında meydana gelen dalgalanmaları ortadan kaldırılmak amacıyla BIS (Bank for International Settlements: Uluslararası Denkleştirme Bankası) tarafından yayınlanan, bankaların kullandıkları krediler için belirli tutarda sermaye bulundurmalarını içeren bir sermaye uzlaşısı olarak düzenlenmiştir. Fakat bu sermaye standardı yetersiz kalmıştır.

BASEL I'in yetersiz kalmasının nedenlerinin başında; uygulanan sermaye standardının risk ölçümlerinde yetersiz kalması ve sadece kredi riskini esas alması; uygulanan risk ölçüm yönteminin tüm bankalar tarafından kolaylıkla uygulanabilecek kadar basit olması nedeniyle, yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması; temel kredi riski kriteri olarak OECD üyeliğini esas alması, operasyonel riskin (bilgisayar sistemlerinin çökmesi, dokümantasyon zayıflıkları, operatör hataları, sel, yangın v.b. doğal afetler) hesaplanmaması ve sektördeki rekabeti bozucu etkiler olarak sıralanmaktadır²⁵. Tüm bu nedenlerden dolayı 26 Haziran 2004 tarihinden itibaren yeniden düzenlenen BASEL II uygulanmaya başlanmıştır.

BASEL II ile ulaşılmak istenen amaç; ulusal veya uluslararası anlamda dünya üzerinde meydana gelen tüm sermaye hareketlerinin belirli kurallar çerçevesinde gerçekleşmesi ve söz konusu sermaye hareketlerinin oluşumunun olabildiğince bilinir ve şeffaf kılınmasıdır. BASEL II, Türkiye açısından AB'ye uyum yönünden ve dünyaya uyum sağlamak açısından uygulanması zorunlu görülen bir standartlar bütünüdür²⁶.

²⁴ Ayhan Yüksel, "BASEL II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri", **BDDK Araştırma Raporları 2005/4**, 2005, [www.bddk.org.tr/websitesiturkce/Basel II SME.pdf](http://www.bddk.org.tr/websitesiturkce/Basel%20II%20SME.pdf) (25.03.2010), s.1.

²⁵ Suat Teker, K. Evren Bolgün ve M. Barış Akçay, "Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C.3, S.12(42-54), 2005, <http://cevdetkizil.com/cevdetkizil.tr/admin/editor/ccv/genel/bas1.pdf>, (25.03.2011), s.42.

²⁶ Seyida Erkek ve Ayşegül Dede, "BASEL II ve KOBİ'lere Etkisi", 2008, Konya Ticaret Odası, www.kto.org.tr/dosyalar/Basel_son.pdf, (25.03.2010), ss.4-7-8.

KOBİ'lerin finansal araçlara ulaşımını zorlaştıran ipotek veya kefalet, BASEL II ile değerlendirme kuruluşlarının firmalara verdiği değerlendirme dereceleri esas alınarak finansal araçlara ulaşmaları amaçlanmıştır.

Türkiye'de KOBİ tanımı ile BASEL II'deki KOBİ tanımı farklılık göstermektedir. Türkiye'de yıllık çalışan sayısı 250 kişiden az ve mali bilançosu 25 milyon TL'yi aşmayan tüm işletmeler KOBİ tanımına girmektedir.

BASEL II standartlarına göre KOBİ tanımında şirketlerin temel ölçüt olarak yıllık toplam satış ciroları kullanılmakta ve yıllık cirosu 50 milyon Euro'dan daha az olan şirket KOBİ olarak değerlendirilmektedir. BASEL II standartları yıllık cironun firma büyüklüğünü açıklamakta yeterli ve anlamı olmadığı durumlarda, denetim otoritelerinin bankaların yıllık ciro yerine, toplam bilanço büyüklüğünü dikkate almalarına imkân verebilmektedir²⁷.

Basel II düzenlemelerinin KOBİ'ler için getirdiği yenilikler; firmaları finansal olarak disipline eden, reel sektörün ve KOBİ'lerin finansal sağlamlığı, firmaların sürdürülebilir performansları için olumlu etkileri olan uygulamalardır.

1.2. KOBİ'lerin Genel Özellikleri

KOBİ'leri büyük işletmelerden ayıran ve aynı zamanda KOBİ'lerin sınırlarını belirleyen nitel ve nicel özellikleri mevcuttur. İlk olarak KOBİ'lerin nitel özellikleri ardından da nicel özelliklerine değinilecektir.

1.2.1. KOBİ Sahipliğine İlişkin Nitel Özellikler

KOBİ'lerde genellikle işletme sahibi, girişimci ve yönetici aynı kişide bütünleşmiştir. İşletme ile işletme sahibi arasında tam bir bütünleşme vardır ve işletme sahibi için işletmesi sadece bir gelir kaynağı olarak görmemektedir. Risk üstlenme

²⁷ Yüksel, s.16.

olgusuyla hareket eden işletme yöneticisi, işletme sahibi olarak tüm riskleri üzerine almaktadır²⁸.

Genellikle hem kurucu hem yönetici konumunda olan işletme sahibi, işletmesinde fiilen çalışır. Ayrıca gelecekte işletme yönetiminde yer alacak aile bireyleri de, işletmede fiilen çalışmaktadırlar.

1.2.2. KOBİ'lerin Örgütsel Yapısına İlişkin Nitel Özellikler

KOBİ'lerin örgütsel yapısına ilişkin nitel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

Yönetim: KOBİ'lerde yönetim işlevi, aynı zamanda işletmenin sahibi olan girişimciler tarafından yürütülmektedir ve yönetim anlayışı, idarenin genellikle aileden birilerine devredilmesi nedeniyle değişmez. Bu nedenle de, çıkar çatışması veya güç mücadelesi dolayısıyla yetki karmaşası da olmadığından, KOBİ'ler ortaya çıkabilecek herhangi bir aksamaya müdahale edebilecek esnekliğe sahiptir²⁹.

Finansman: KOBİ'lerde genellikle ayrı bir finansman bölümü yoktur. Finansman ile ilgili işler genellikle girişimci tarafından yürütülür.

Büyük işletmelerin kredilendirme maliyetleri daha düşük olmasından dolayı genellikle bankalar, kredi verirken büyük işletmeleri tercih etmektedirler. Devlet, kredi temini konusunda olumsuz bir konuma sahip olan KOBİ'lerin finansman sorunlarını kolaylaştırmak için çeşitli sübvansiyonlar ve teşvikler sağlamak suretiyle doğrudan etkili olmaktadır.

KOBİ'ler kredilendirilirken, kredi verilen işletmenin performansı ve ödeme gücünden çok, işletme sahibinin kişisel olarak gösterebileceği teminatlara bakılmaktadır. Küçük işletmelerde teminat olarak sadece işletme sahibinin kişisel varlıkları istenmektedir ve işletmenin iflası durumunda işletme sahibi, işletmesindeki varlıklara ilave olarak, tüm kişisel varlıklarını da kaybetmek durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum işletme sahipleri açısından risk taşımaktadır.

²⁸ Müftüoğlu, ss.45-47.

²⁹ Orhan Küçük, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, 3.Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007, s.108.

KOBİ'ler çoğunlukla emek yoğun sektörlerde faaliyet gösterirler veya emek yoğunluğu yüksek teknolojiler kullanırlar. Bunun sonucu olarak, sabit varlıklar üzerinden ayrılan bir oto finansman unsuru olan amortisman tutarı düşük seviyelerde kalmaktadır.

Pazarlama: KOBİ'lerde genellikle pazarlama işlevini de işletme sahibi yerine getirir. Dolayısıyla gelişmiş bir pazarlama anlayışından söz etmek zordur. Zaten KOBİ'ler maddi yetersizliklerden dolayı, reklâm ve satış sonrası hizmetler gibi pazarlama araçlarından yeterince yararlanamaz ve düzenli bir piyasa araştırması yapamazlar. Birçok karar işletme sahibinin tecrübelerine dayanarak alınır, ancak satış yapılan müşterilerle doğrudan ilişki kurulduğundan bu müşteriler işletmeye bağlanabilirler.

Küçük olmalarıyla orantılı olarak pazar üzerinde fazla etkili olamayan KOBİ'ler, verilen teşviklere rağmen ihracata çok fazla giremezler. Fakat kitle pazarlamasının mümkün olmadığı, talebin sürekli değiştiği piyasalarda değişken talep şartlarına hemen uyum sağlayabilen KOBİ'ler başarılı olabilmektedir.

Tedarik: KOBİ'lerin sipariş hacmi düşük seviyede kalmaktadır ve bu nedenle de satın alımlarda fazlaca fiyat indirimi sağlanamamaktadır. Fiyat indiriminden yararlanmak için yüklü siparişlere girmeleri durumunda ise satış hızı yeterince yüksek olmadığından dolayı depolama maliyetleri artacaktır. Ayrıca KOBİ'ler sipariş üzerine üretim yaptıklarından dolayı ihtiyaç duydukları malzemeler, aldıkları siparişe göre değişmektedir.

Üretim: KOBİ'lerde yaygın olarak emek yoğun üretim teknikleri kullanılmaktadırlar. Üretim sipariş üzerine yapıldığı için işçi, sadece kendi yaptığı işle değil siparişin kendisi ile de ilgilidir. İşçi, ustabaşı veya mühendis yaptığı işin hangi siparişe ait olduğu, hatta hangi müşteri için ve hangi amaçla üretildiği konusunda da bilgiye sahiptir³⁰. KOBİ'lerde işletme yöneticisi olan işletme sahibi de, üretim tekniği konusunda yeterli bilgi ve tecrübeye sahiptir.

³⁰ Tamer Müftüoğlu ve Tülin Durukan, **Girişimcilik ve KOBİ'ler**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2004, s.70.

KOBİ’lerde rekabet gücünün artırılmasının en etkili yolu esnekliğin artırılmasıdır. İşletme esnekliği; sipariş verenin özel şartlarının dikkate alınabilmesi, isteklerine uyum sağlayabilme, işletmenin farklı işler yapabilmesi, değişik siparişler alabilme ve teslim tarihinin çabuklaştırılması olarak tanımlanabilir³¹.

Personel: Genellikle sipariş üzerine üretim yapan, farklı siparişlere göre farklı işlemlerin yapıldığı, siparişlerde özel isteklerin yerine getirildiği KOBİ’ler nitelikli iş gücü çalıştırmak zorundadır. KOBİ’lerin piyasadaki şöhreti, tezgâhlarının teknik niteliklerinden ziyade işletmede çalışan ustaların nitelikleri tarafından belirlenmektedir. Fakat finansman, pazarlama, muhasebe, araştırma ve geliştirme gibi çeşitli departmanlarda uzman kişilerin istihdamını sağlayacak maddi imkanlara da sahip değildirler³².

Bunun yanı sıra KOBİ’lerde yönetim ile personel arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Zaman zaman işletme sahibi ile personel yan yana çalışmakta ve bu durum da aralarındaki ilişkiyi kişiselleştirmektedir. Yönetim ile doğrudan ilişki kurulabildiği için de, KOBİ’lerde sendikalaşma oranı büyük işletmelere göre daha düşüktür.

Ayrıca KOBİ’lerde işletme sahibi ile personel arasında yakın bir ilişki bulunması ve kararların birlikte alınmasıyla personelin işe bağlılığı ve verimlilik artmakta ve düşük ücretlere rağmen personel memnuniyeti büyük işletmelere göre daha yüksek olabilmektedir.

1.2.3. KOBİ’lerin Nicel Özellikleri

Personel Sayısı: Bir işletmede ölçek büyüklüğünün belirlenmesinde kullanılan ve kolayca ölçülebilen nicel özellik, personel sayısıdır. Nicel ölçüt olarak kullanılan personel sayısının bazı kavramları açıklama konusunda birtakım eksiklikleri vardır. Bunlar; sermaye yoğun teknoloji kullanımı ile mevcut personel sayısının azalması, çalışan personel niteliği ve çalışma süreleri hakkında bilgi vermemesi, sigortasız çalışan

³¹ Müftüoğlu ve Durukan, s.71.

³² Müftüoğlu, ss.71-74.

ve çırak statüsünde yer alan personeli kapsamaması, sektör farklılıklarını dikkate almaması gibi birtakım eksikliklerdir.

Makine Sayısı: İşletmede ölçek büyüklüğünün belirlenmesinde kullanılan bir diğer ölçüt, işletmede bulunan makine sayısıdır. Kullanılan bu ölçütün tespiti kolay olmakta fakat yetersiz kalmaktadır. Çünkü işletmede bulunan farklı teknolojik özelliklere sahip makinelerin aynı kategori içerisinde yer alması, ölçek büyüklüğü konusunda yetersiz kalmaktadır.

Üretim kapasitesi: Kapasite genel olarak işletmenin faaliyet hacmi veya üretim kabiliyeti olarak tanımlanır. Genellikle kapasite büyüklüğüne, işletmenin ölçek büyüklüğünün ifadesinde geçerli olabilecek bir nicel ölçüt olarak bakılmaktadır. İşletme büyüklüğü ve kapasite büyüklüğü kavramları eş anlamlı kullanılmakta ve bu belirsizlik nedeniyle kapasite, anlamlı bir nicel ölçüt olmaktan uzaklaşmaktadır³³. Ayrıca genellikle işletmelerde fiili kapasite miktarı ile teorik kapasite miktarı birbirine eşit olmadığı için üretim kapasitesinden söz edildiğinde, kastedilen kapasitenin hangi kapasite türünün ölçüt alınacağını belirtmesi önemlidir.

İşletmedeki Sabit Varlıkların ve Makine Parkının Değeri: Sabit varlıklar; işletmenin üretim faaliyetinde kullanılan makine, tesis, arazi, bina gibi varlıklardır. Hatta diğer gayrimenkuller de bu çerçevede sabit varlıklardır. Bazı durumlarda sosyal tesisler, bazı durumlarda da arazi gibi kalemler ölçek büyüklüğünü ifade etme kabiliyetinden yoksun olduklarından, bu başlık altında değerlendirmeleri doğru olmamaktadır. Bu nedenle sabit varlıkların önemli bir kısmını oluşturan ve gayrimenkuller gibi üretime doğrudan katkısı olmayan kalemleri dışarıda bırakan makine parkı değerinin esas alınması, ölçek büyüklüğü ifadesinde daha doğru bir nicel ölçüt olmaktadır³⁴. Gerçek makine parkı değerinin belirlenmesinde, makinelerin bugünkü parasal değerlerinin esas alınması gerekmektedir.

Satış Tutarı: Satış tutarı, belli bir dönem içerisinde gerçekleştirilen satış miktarının parasal ifadesidir. İşletmenin ölçek büyüklüğünün belirlenmesinde en çok başvuru olan nicel ölçütlerden biridir. Bu kritere sık sık başvurulmasına rağmen bazı

³³ Tamer Müftüoğlu, *İşletme İktisadı*, 6. Basım, Ankara: Turhan Kitabevi, 2007, s.365.

³⁴ Küçük, s.111.

sakıncalar içermektedir. Bu sakıncalardan ilki satış tutarının enflasyona karşı çok duyarlı olmasıdır. Enflasyonun yüksek düzeyde seyrettiği bir ülkede satış tutarının yanıltıcı sonuç vermemesi için fiyat hareketlerinden arındırılmış şekliyle kullanılması gerekmektedir. Satış tutarının fiziki değil parasal bir değer ifade etmesi, nicel ölçüt olarak sakınca oluşturmaktadır. $Satış\ tutarı = satış\ miktarı \times satış\ fiyatı$ eşitliğine göre satış miktarı sabit kalsa bile, satış fiyatındaki değişimler satış tutarını değiştirmektedir ve bu değişim ölçek büyüklüğündeki değişimden kaynaklanmamaktadır. Ayrıca satış miktarı, sadece işletmenin pazarla ilişkili üretim aşamasının kapasitesi tarafından belirlenmektedir. Satış tutarı, işletmenin üretim derinliğinin dikkate alınamamasından dolayı üretim sürecinin ne kadar üretim aşamasından oluştuğu, satış miktarında ve satış tutarında ifadesini bulamamaktadır³⁵.

Satış tutarı ile ilgili ikinci sakınca ise; eşitlikte yer alan satış miktarının, işletmenin sahip olduğu kapasitenin sadece fiilen kullanılan kısmını ifade etmesidir. Bu gibi dezavantajlarının yanında subjektif değerlendirmelere imkan vermeyen objektif bir büyüklük ve kolayca sağlanabilecek bir bilgi oluşu, çok ürün çeşidi üreten işletmelerde ölçek büyüklüğü satış programının çeşitli oluşu halinde ancak parasal ifadeyle (satış tutarı) mümkün olmaktadır³⁶.

Katma Değer: Katma değer; bir işletmede yaratılan ekonomik değerler toplamını ifade eder. Enflasyon ortamında işletmenin ürün fiyatlarındaki artışlarla beraber girdi fiyatları da artmakta ve katma değer hesaplanmasında enflasyonun etkisi dengelenmektedir. Ayrıca üretim aşaması sayısı arttıkça, satış tutarının aksine katma değer de artmaktadır³⁷. Katma değer, işletme büyüklüğünün bir göstergesi olarak önemli üstünlüklere sahip olmasına rağmen satış tutarı ölçütü daha fazla kullanılmaktadır.

Pazar Payı: Pazar payı; işletmenin satış tutarının toplam sektör satışı içindeki oranı olarak tanımlanmaktadır. Pazarda sahip olunan güç, işletmenin ölçek büyüklüğünün bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu ölçüt doğrultusunda pazarda tek el konumunda olan işletmeler büyük işletmelerdir. Pazardaki rekabet yoğunluğu, aynı

³⁵ Müftüoğlu ve Durukan, ss.85-86.

³⁶ Müftüoğlu ve Durukan, ss.85-86.

³⁷ Müftüoğlu, *İşletme İktisadi*, ss.367-368.

sektörde faaliyet gösteren işletme sayısı arttıkça, tek tek işletmelerin ölçek büyüklüğünün düştüğü varsayılmaktadır. Bu yaklaşım işletmenin ölçek büyüklüğünün mutlak değil göreceli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir ve bu nedenle de yeterli görülmemektedir³⁸.

1.3. KOBİ'lerin Faaliyet Alanları

KOBİ'ler faaliyet alanları bakımından imalat, ticaret ve hizmet sektörü olmak üzere üç kategoride incelenmektedir.

İmalat sektöründe işletmeler, hammaddeyi işleyerek mamul ya da yarı mamul haline getirmektedirler. Günümüzde talebin kısa süreli oluşu, ürün yaşam sürelerinin kısılması ve siparişe dayalı üretimin tercih edilmesiyle birlikte KOBİ'lere verilen önem artmaktadır.

KOBİ'ler diğer üreticiler için ürün imal ettikleri gibi doğrudan tüketiciler için de imalat yapmaktadırlar. Matbaalar, dondurma imalatçıları, ayakkabıcılar, oyuncak imalathaneleri, mobilya üreticileri, el sanatları üretimi, marangoz ve demir atölyeleri birçok değişik türdeki sanayi KOBİ'lerine örnek olarak gösterilebilmektedir³⁹.

Ekonomik malların mülkiyet değişiminin gerçekleştirildiği ticaret sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler ise, toptancı ve perakendeci olarak sınıflandırılmaktadır. Toptancı işletmeler; hammadde, yarı mamul veya mamul ürünleri imalat, hizmet veya ticaret sektöründeki işletmelere satmak için toplu alımlarda bulunmaktadır. Perakendeci işletmeler ise malı doğrudan üreticisinden satın almayan, aracılardan satın alıp son tüketiciye satan işletmelerdir⁴⁰.

KOBİ'ler hizmetler sektöründe de önemli bir yere sahip olmakla birlikte, kişisel hizmetlerin (kuaför, ayakkabı boyama, kuru temizleme vs.) yanında eğlence, sağlık, eğitim hizmetleri gibi hizmetler de sunmaktadırlar.

³⁸ Müftüoğlu ve Durukan, s.89.

³⁹ İ. Doğan Kargül, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yönetim Sorunları ve Çözümleri**, İstanbul: İTO Yayınları, 1997, ss.2-3.

⁴⁰ Küçük, s.114.

1.4. KOBİ'lerin Temel Sorunları

Ekonomi içinde önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin karşı karşıya kaldıkları birçok sorun vardır. Bu sorunlar faaliyette bulundukları sektöre ve bölgelere göre farklılık göstermesine rağmen genel anlamda benzerlikler taşımaktadır. KOBİ'lerin faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen belli başlı sorunları şu şekilde inceleyebiliriz:

1.4.1. Yönetim Sorunları

Kurucuyla yöneticinin aynı kişi olduğu KOBİ'lerde yönetimin tekelliği ya da yöneticinin yetkin olmayışı gibi durumlar, işletmenin yönetim fonksiyonunun yerine getirilmesinde sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Şirket sahibinin/kurucusunun şirketin bütününe ilgilendiren kararları tek başına alması, iletişim sorunlarına da neden olmaktadır.

Ayrıca tüm yetki ve sorumlulukların tek kişide toplandığı KOBİ'lerde işletme sahibinin ölümü ile yöneticilik, yeterli bilgi ve yeteneğe sahip olmayan aile bireylerine kalmaktadır.

Karar süreçlerinde, örgüt hiyerarşik yapısının göz ardı edilerek aile içi hiyerarşik yapının işlendiği KOBİ'lerde; uygun bulunan aile bireyleri ya da yakın çevrenin, yeterlilik ve yetkinliklerini değerlendirmeden işe alınması; harcama kontrollerinde aile bireylerinin harcamalarının dikkate alınmaması; yakın denetime ağırlık verilerek kontrollerin sistematik değil bireysel yapılması gibi uygulamalar ortaya çıkmaktadır. Bu durum KOBİ'lerin, planlı bir yapı oluşturarak profesyonelleşmesine engel olmaktadır⁴¹.

1.4.2. Üretim ve Tedarik Sorunları

Emek yoğun üretim teknikleri hâkim olan KOBİ'lerde üretim, genellikle sipariş üzerine yapılmaktadır. Bu nedenle KOBİ'ler, sipariş kadar ara mal/hammadde

⁴¹ Ufuk Alpşahin Aksoy ve Adem Çabuk, "KOBİ'lerdeki Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Kurumsallaşma Üzerindeki Etkileri", www.sbe.balikesir.edu.tr/dergi/dergi9s16makalec9s16m3.pdf (06.04.2010), s.45-46. (40-57)

alımına gitmektedirler ve sürekli aynı mal alımında bulunmamaktadırlar. Bu sebepten ötürü mal alımlarındaki indirimler düşük oranda kalmakta ve üretim maliyetleri artmaktadır.

KOBİ'lerin en önemli sorunlarından biri de hammadde bulma konusunda karşılaşılan zorluklardır. Ayrıca yaşadıkları finansal sıkıntılar, bu sorunu daha da büyötmektedir.

Tedariklemede ortaya çıkan bir diğör sorun da, sipariş edilen hammaddenin zamanında sağlanamamasıdır. Bazı hammaddelerin zamanında sağlanamaması nedeniyle işletmeler, siparişlerini karşılayabilmek için hammadde stokuna yönelmektedirler. Stoklamaya gidilmemesi halinde ise, sürekli fiyat artışlarından etkilenilmektedir⁴². Hammadde temininde yaşanan gecikmeler, üretim sürecinin de yavaşlamasına neden olmaktadır. Ayrıca KOBİ'lerin küçük bir pazara hitap etmeleri ve sipariş üzerine üretim yapmaları nedeniyle zaman zaman makineleri atıl kalmaktadır.

Tedarikleme, teknoloji, ürün tasarımı, ürün geliştirme, standardizasyon ve nitelikli personel, üretimde kalite unsurunun evrensel boyutlara ulaşmasında rol oynayan çok önemli faktörlerdendir. Tedarikleme üretimde kullanılan malzeme, hammadde veya yarı mamullerle ilgili olup üretimle iç içedir. Hammadde ve ara malların tedariki konusunda nitelik, miktar, ihtiyaç duyulduğunda bulunabilme ve fiyattan kaynaklanan bazı sorunlar yaşanmaktadır⁴³.

1.4.3. Finansman Sorunları

KOBİ'ler işletme faaliyetleri sırasında en çok finansman sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Ekonomideki esnekliklerine rağmen, varlıklarını devam ettirebilmeleri ve büyümeleri için gerekli olan en önemli unsurlardan biri finansmandır.

Finansman sorunlarının temelinde, KOBİ'lerin öz sermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır. Ayrıca, ülkenin genel ekonomik yapısından da önemli ölçüde

⁴² Mete Oktav ve Diğörleri, **Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara: Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğı (TOBB) Yayınları, 1990, s.26.

⁴³ Akgemci, s.27.

etkilenmektedirler⁴⁴. KOBİ'lerin finansman sorunları, diğer sorunlar üzerinde de etkili olup hammadde ve ara mal teminini, üretimi ve pazarlamayı da olumsuz etkilemektedir.

Yapılan çeşitli çalışmalar ve araştırmalar incelendiğinde KOBİ'lerin bu anlamdaki temel sorunları, işletme sermayesi ve öz kaynak yetersizliğinin yanı sıra; kredi maliyetlerinin yüksekliği, tahsilatlarda etkinliğin sağlanamaması, ekonomi politikalarının ve enflasyonun işletmelere olumsuz etkisi, teşviklerden yeterince faydalanamama ve sermaye piyasalarından yararlanma olanaklarının kısıtlı olması şeklinde sıralanabilir⁴⁵.

1.4.4. Pazarlama Yönetimi ile İlgili Sorunlar

KOBİ'ler, tüketicilerin zevk ve tercihlerindeki hızlı değişimleri izlemede ve bu değişikliklere ayak uydurmada esnek olsalar da, yeni pazarlara girmek ve bu pazarları tanımak konusunda zorluk çekmekte; öte yandan, ürettikleri ürünlere ihtiyacı olan kişi ve kuruluşlar da bu ürünlere ait bilgilere ulaşamamaktadırlar⁴⁶.

Genellikle sipariş üzerine üretim yapan KOBİ'ler, ürettikleri ürünleri tüketiciye aracı vasıtasıyla ulaştırmaktadırlar. Dolayısıyla daha çok üretimle ilgilenen KOBİ'ler, ürünlerini pazarlarken büyük harcamalarda bulunmamakta, üretim sonrası satış için nitelikli pazarlama elemanı istihdam etmemektedirler. Böylelikle hitap ettikleri alan sınırlı olduğu için geniş pazarlara hizmet sunmaları güç olmaktadır⁴⁷.

Bulundukları konum itibarıyla üretime ağırlık veren, bunun için de pazarlamaya yatırım yapamayan KOBİ'ler; pazar, çevre analizi ve erken uyarı sistemlerinden de yoksun olmaktadır. Bu piyasa bilgisi eksikliği potansiyel pazarların bulunması, araştırılması ve değerlendirilmesi konusunda güçlükler yaşanmasına ve yeni

⁴⁴ Sema Çınar Ay, "Türkiye'deki KOBİ'lerin Finansman Sorunları", **Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, (e-dergi) ISSN 1305-7979, Yıl:4 Sayı:1, Ocak-2008, www.paradoks.org/makale/yil4_sayil/semaay41.pdf (20.05.2010), s.6.

⁴⁵ Güler Aras, "KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Yoluyla Fon Sağlama Olanakları: Tezgahüstü Piyasalar ve Risk Sermayesi Finansman Modeli", **I. Orta Anadolu Kongresi KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları içinde (59-67)**, Nevşehir: KOSGEB Yayını, 18-21 Ekim 2011, s.59.

⁴⁶ Tuncer Tokol, "Küçük İşletmelerin Pazarlama Sorunları", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, Mart 1984, ss.129-130. (129-138)

⁴⁷ Hayrettin Yücel, **Uluslararası Pazarlara Açılmada Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Rolü**, Ankara: TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi(Uzmanlık Tezi), Kasım 2000, s.94.

pazar kanallarının da hazırlanamamasına neden olmaktadır. Pazarlama konusunda KOBİ'lerin karşı karşıya kaldıkları bir diğer sorun da dağıtım güçlükleridir⁴⁸.

1.4.5. İhracatla İlgili Sorunlar

İhracat, ülke ekonomisinin gelişmesinde önemli rol oynamakla beraber ekonominin yeterli derecede ihraç edilebilir mal üretmesi, ihracatın gerçekleşmesi ve beklenen faydaların sağlanmasında kritik bir faktördür. Günümüzde ihracat, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, büyük ve küçük işletmelerde ve hatta KOBİ'lerde, dünya ticaretindeki gelişmeler ışığında önem verilen ve değişik ticaret geliştirme programları ile desteklenmektedir. Ancak ihracata yönelmiş firmalar, ihracatlarını geliştirme kapsamında birtakım sorunlarla da karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların başında kalite kontrolü ve standardizasyon yer almaktadır. Ayrıca fiyat-maliyet ilişkisinin doğru ayarlanamaması da bir diğer sorun kaynağıdır⁴⁹.

KOBİ'lerde ihracat konusunda uzman personel istihdamının olmaması ve yabancı kültürlerle temas azlığı, dış piyasalar konusunda yeterli bilgiye sahip olunamamasına dolayısıyla da potansiyel pazarların bulunmasında zorluk çekilmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte ihracata başlamak için yüksek sermaye gerekliliği ve bürokratik işlemlerin çokluğu da, KOBİ'ler açısından sorun oluşturmaktadır⁵⁰.

Dış pazarlama giderlerinin yüksekliği yanında bu pazarlardaki yoğun rekabet ve düşük kalitenin rekabeti olumsuz etkilemesi de KOBİ'lerin ihracat yapabilme konusunda karşılaştıkları diğer sorunlardır⁵¹.

1.4.6. Teknoloji ile İlgili Sorunlar

KOBİ'ler çoğu kez teknolojik yenilikleri takip edememekte, dolayısıyla teknolojik yetersizliklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Çoğu işletmeler eskiden

⁴⁸ Türkiye Bankalar Birliği, "Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", **Bankacılar Dergisi Özel Sayı**, sayı:58, ISSN:1300-0217, İstanbul: Eylül 2006, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/58.pdf> (27.03.2011), s.24. (1-62)

⁴⁹ Akgemci, s.30.

⁵⁰ Gülay Budak, **İzmir'de KOBİ'ler Nerede? Sorunları Nasıl Çözülür?**, İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları, 1993, s.8.

⁵¹ Tokol, ss.129-130.

kurulduklarından, giderek ekonomik olmaktan çıkmış makine ve teçhizat ile çalışmakta ve bu sebeple de rekabet güçleri azalmaktadır⁵².

KOBİ'lerin teknoloji ile ilgili karşılaştıkları sorunlar beş ana başlıkta toplanabilir⁵³:

İnovasyon: KOBİ'ler genellikle girişimcilik ve inovasyon kültürü ile iş ve teknoloji yönetiminden yoksundurlar.

AR-GE: Bu işletmeler ölçeklerinin küçüklüğü nedeniyle, gereksinim duydukları bazı hizmetleri kendileri üretebilme gücüne sahip değildirler. Ürettikleri ürünü geliştirmek, yakaladıkları bir fikri yeni bir ürüne dönüştürmek isteyen KOBİ'ler, bunun için gerekli olan ekonomik ve teknolojik yapılabirlik çalışmasını, AR-GE ve tasarım faaliyetini, bu konularda yeterli olmadıkları ya da kendi işletme ölçeği açısından ekonomik olmayacağı için, kendi bünyesinde yürütememektedir. KOBİ'ler, bu tür hizmetlerde ya da yeni bilimsel ve teknolojik bulgulara erişebilmelerinde, bunları kavrayıp, teknoloji gereksinmelerini karşılamak ve ticarileştirilebilmek üzere kullanabilmelerinde, kısacası teknoloji transferinde kendilerine yardımcı olacak teknoloji danışmanlarına ve teknoloji destek hizmetleri verecek kuruluşlara ihtiyaç duymaktadırlar.

Finansman: KOBİ'ler finansman kaynağı bulmakta da sıkıntı çekerler; çünkü kredi için çoğu kez karşılık gösterebilecekleri bir teminattan yoksundurlar.

E-Ticaret: Ölçekleri dolayısıyla KOBİ'ler pek çok idarî, hukukî, ticarî işlemi yerine getirmekte zorluk çekmektedirler. İş ilişkilerinin elektronik ortama (e-ticaret vb.) taşındığı günümüz koşullarında KOBİ'ler bu tür yeni sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Enformasyon: Küreselleşme ve bölgesel bloklaşma gibi süreçlerin söz konusu olduğu bir dünyada, KOBİ'lerin uluslararası pazarlara erişimleri, büyük firmalara göre çok daha zordur ve enformasyon (bilişim) imkânları da kısıtlıdır.

⁵² Mete Oktav, vd., s.26.

⁵³ Aykut Göker, "KOBİ'ler ve Teknoloji Sorunları I", <http://www.inovasyon.org/html/cbt/AYK.CBTD37.htm> 17 Kasım 2001, (22.05.2010).

1.4.7. AR-GE ile İlgili Sorunlar

KOBİ'ler mal ve hizmet üretiminde araştırma ve geliştirme çalışmalarına yatırım yapamamakta ve bu konuda bilimsel verilerden, modern iletişim tekniklerinden yararlanamamaktadırlar. Gelişen endüstriyel yapılanmalar, küresel rekabet, değişen tüketici zevk ve tercihleri ve benzeri gelişmelerin farkına varabilseler de bununla ilgili araştırma birimi oluşturmaya ayıracak kaynakları da genellikle mevcut değildir⁵⁴.

KOBİ'ler, pazara ve topluma yönelik kaygılar nedeniyle AR-GE bölümü oluşturulmayı düşünse bile getireceği külfetin işletmenin mali yapısına uygun olmaması nedeniyle yenilikler ve değişen teknolojiler karşısında yetersiz kalan KOBİ'ler, bu konuda ortaya çıkan imkanları değerlendirememektedirler. Ayrıca AR-GE çalışmalarının azlığı, yeniliklerin getirebileceği belirsizliklerin en az seviyede tutulabilmesi için yenilik alanlarının iyi araştırılamaması anlamına gelmekte ve bu da, değişimlerin takibinde atlanılan noktaların olması, zamanlama hataları yapılabilmesi ve hataların iyi analiz edilememesi sonucunu doğurmaktadır⁵⁵.

1.4.8. Personel ile İlgili Sorunlar

KOBİ'lerin personel ihtiyacı genellikle aile-akraba çevresinden karşılamakta ve belli bir görev tanımı olmadığı için bir personel pek çok işi yapmak durumuyla karşı karşıya kalabilmektedir.

KOBİ'lerin çalışanlarla ilgili bir diğer dezavantajı da, bu işletmelerin işinde uzmanlaşmış kişileri istihdam edebilecek mali güce sahip olmamalarıdır. Bu sebeple, KOBİ'lerin büyük çoğunluğunda finansman, pazarlama, muhasebe gibi departmanlar yoktur. Bu tür işlerin tümünü mevcut personel yürütür. Bu durum, KOBİ'lerin gelişmesinin önündeki bir başka engeldir⁵⁶.

⁵⁴ Adnan Çelik ve Tahir Akgemci, **Küçük ve Orta Boy İşletmeler(KOBİ'ler)**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007, s.139.

⁵⁵ Erkan T. Demirel ve Ali Aksoy, "Girişimcilik ve Küçük İşletmeler", Mehmet Tikici ve Ali Aksoy (Ed). **KOBİ'lerin Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri** içinde (226-236), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009, ss.231-232.

⁵⁶ Müftüoğlu ve Durukan, s.73.

1.4.9. Yönetici ve Personelin Eğitim Sorunları

KOBİ'lerde zanaatkârların çoğu usta-çırak ilişkisinden yetiştiği için mesleki eğitim büyük önem taşımaktadır. Bu işletmelerde çalışan idari ve üretimdeki personele günün koşullarına uygun olarak bilgilerin aktarılması ancak eğitimle sağlanabilecektir. Fakat gerek finansal engeller gerekse eğitime yeterli önemin verilmemesi, hem yöneticiler hem de personelin pek çok değişikliği geriden takip etmesine, dolayısıyla bu da verimliliğin düşmesine neden olmaktadır. Diğer önemli bir konu da eğitim kurumları ile işletmeler arasındaki ilişkilerin zayıflığıdır. KOBİ sahip/yöneticilerine yönelik kurslar fazlaca teorik olup akademik nitelik taşımaktadır. Bu kurslar pratik değer taşımadığı için ilgi çekmemektedir⁵⁷.

1.4.10. Uzmanlaşma ve Enformasyon Sorunları

Bilgi eksikliğinden kaynaklanan en önemli işletmecilik hataları, henüz yatırımın fizibilite aşamasında başlamakta ve işletmenin yaşamı boyunca da devam etmektedir. Fizibilite çalışmalarının bilgiye dayandırılmaması sonucu ürün ve pazar, ölçek, teknoloji ve kuruluş yeri seçimi gibi konularda geriye dönülmesi çok güç hatta imkânsız stratejik hatalar yapılmasına neden olmaktadır. Bu tür hataların sonucu yatırım projesinin ölü doğması anlamına gelmektedir⁵⁸. KOBİ'ler gerekli olan bilgilere yeterli ölçüde ve zamanında ulaşamamaktadırlar. Örneğin tüketicilere yakın olmaları sebebiyle değişen tercih ve istekleri tespit etme konusunda avantajlı olmalarına rağmen bu bilgileri değerlendirecek bilgi akışından yoksundurlar.

Uzmanlaşma konusunda KOBİ'lerde örgüt amaçlarını gerçekleştirecek işler, rasyonel kriterlere göre parçalara ayrılmalı ve herkes yetenekli olduğu alanda derinlemesine uzmanlaşmaya çalışmalıdır⁵⁹.

⁵⁷ Yücel, s.93.

⁵⁸ Zafer Erdoğan, Kazım Develioğlu ve Köksal Büyük, **KOBİLER: İşleyiş, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Çinicilik Sektöründe Bir Uygulama)**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2006, s.59.

⁵⁹ Akgemci, s.24.

1.4.11. Diğer Sorunlar

KOBİ'lere ilişkin diğer sorunları ise aşağıda başlıklar halinde sıralamak mümkündür. Bunlar:

- Destekleyici ve yönlendirici politikaların eksikliği
- Mevzuatın ve yeni gelişmelerin yeterince izlenememesi
- Yasal hakların savunulamaması
- Bürokratik işlemler, engeller ve gecikmeler
- Üniversite- küçük sanayi işbirliğinin geliştirilememesi⁶⁰.

Ekonomik sistemin sağlıklı işleyişinin teminatı olan KOBİ'lerin sorunlarına çözüm aranması ve desteklenmesi, ekonomik ve sosyal açıdan büyük önem taşımaktadır. KOBİ'lerin desteklenmesi hem girişimciliğin desteklenmesi anlamına gelmekte hem de bu teşvikler, sosyal refah devleti ilkelerinden biri olan mülkiyetin tabana yayılmasını sağlamaktadır⁶¹.

1.5. KOBİ'lerle Büyük İşletmelerin Karşılaştırılması

KOBİ'lerin kendilerine özgü yapıları sayesinde büyük ölçekli firmalara oranla bazı üstünlükleri mevcuttur. Dünya petrol krizi ile 1973 yılında E.F. Schumacher tarafından yazılan “Küçük Güzeldir” (Small is Beautiful) kitabı ile bu üstünlüklerin farkına varılmıştır. KOBİ'lerin ilgi odağı olmasını sağlayan bu üstünlüklerinin yanında büyük firmalar karşısında zayıf olduğu durumlar da söz konusudur.

Ekonominin iki ucunu oluşturan KOBİ'ler ve büyük işletmeler karşılaştırıldığında şu değerlendirmeler elde edilmektedir⁶²:

- KOBİ'ler büyük firmalara oranla daha esnek, ihtiyaçlarını daha hızlı tamamlayan ve değişiklikleri ürünlerine daha hızlı uyarlayan yapıdadırlar.

⁶⁰ Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/58.pdf (23.05.2010), s.24.

⁶¹ İraz, s.248.

⁶² www.baskent.edu.tr/~guraykfinpazcuma10, (04.05.2010), ss.31-34.

- Büyük firmaların marka ve imaj avantajı, KOBİ’lerde yoktur. Yeni ürünleri bizzat tanıtmak durumundadırlar. Bu nedenle güvenlik düzenlemelerinin olduğu pazarlarda performans kalitesini sertifika süreci ile desteklemeleri gerekir.
- KOBİ’ler büyük firmalara oranla buluşların ticarileştirilmesinde daha avantajlıdır. Büyük firmaların buluş için gerekli kapasite geliştirme sürecinde, rakipleri buluşu taklit ederek öne geçebilir. Bu yüzden büyük firmalar genellikle buluş lisansını küçük firmalara verirler.
- KOBİ’ler büyük firmalara oranla, üstünlük- zayıflık ve fırsat – tehdit analizi ile rekabet stratejilerini oluşturma ve büyüme sürecinde, öncelikle kendi sistemlerini güçlendirmek ve konumlarını sağlamlaştırmak zorundadırlar.
- KOBİ’ler büyük firmalara oranla teknoloji transferini yani küçük ölçek teknolojileri, emek yoğun teknolojileri, ileri teknoloji know-how’u yönetebilmeleri daha zordur.
- Büyük ölçekli firmalarda bürokratik maliyet yüksek olmasına rağmen finansal kaynaklar daha güçlü olduğu için; Ar-Ge ve benzeri çalışmalar sayesinde teknoloji yönetim koşulları daha elverişlidir. KOBİ’lerde bürokratik maliyet düşük olmasına rağmen finansal kaynak sınırlıdır.
- Büyük işletmelerde tepe yönetim, profesyonel yöneticilerden oluşur. KOBİ’lerde ise, işletme sahibi tüm riski üstlenerek profesyonel yönetici tipinden farklılık gösterir.
- Büyük işletmelerde profesyonel yönetici-işletme ilişkisi objektif-rasyoneldir ve bu durum işletme yönetimine de yansır. KOBİ’lerde işletme sahibi = yönetici ile işletme ilişkisi subjektif-irasyoneldir. Bu özellik günümüz bilgi toplumunda yaratıcılık için gerekli görüldüğünden KOBİ’ler bu konuda avantajlıdırlar.

- Büyük işletmelerde profesyonel yönetici, sermaye sahipleri veya kurul ve organların denetimi altındadır. KOBİ'lerde iş sahibi = yönetici, bağımsızdır.
- Büyük işletmelerde ast-üst ilişkileri hiyerarşik yapıdadır, işletme esnekliği azdır. KOBİ'lerde doğrudan ve kişisel ilişki vardır. Bu nitelik aksaklıklarda hızlı karar kolaylığı sağlar.
- Büyük işletmelerde yönetim işleri işbölümü ile dağıtıldığı için her yöneticinin işletme üzerinde egemenliği sınırlıdır. KOBİ'lerde iş sahibi = yönetici egemenliği vardır.
- Büyük işletmelerde yetki bölünmesi sonucunda güç mücadelesi olur. Bu süreçten yönetim etkinliği olumsuz etkilenir. KOBİ'lerde yetki bir kişide olduğu için sorun yaşanmaz.
- Büyük işletmeler uzun vadeli stratejik plan yaparlar. KOBİ'ler ise kısa ve orta vadeli taktik plana ağırlık verirler.
- Büyük işletmelerde improvisasyon (doğaçlama) kısıtlıdır. KOBİ'lerde daha kolay ve kapsamlıdır.
- Yatırımcılar, KOBİ'leri daha riskli kabul ettikleri için büyük işletmeler bu konuda daha avantajlı durumdadırlar.
- Banka kredileri için de büyük işletmeler tercih edilir. Kredilendirme maliyeti artacağı için KOBİ'lere kredi vermekten kaçınılır.
- Kredi verilmesinde, büyük işletmelerde işletme malları teminat kabul edilir. KOBİ'lerde ise işletme sahibinin tüm mal varlığı teminat alındığı için, KOBİ sahipleri de kredi almaktan kaçınırlar.
- Büyük işletmelerde pazarlama uzmanı vardır, piyasa araştırması yapılır ve pazarlama araçları etkin olarak kullanılır. KOBİ'lerde pazarlama anlayışı, mali yük ve uzman personel gerektirdiği için çok gelişmemiştir.

- Büyük işletmelerde yabancı dil sorunu, yabancı ülke mevzuatının bilinmesi, dış pazara girme maliyeti daha kolay çözümlenir. KOBİ'lerde bu anlamdaki eksiklikler ihracat olanağını kısıtlar.
- Büyük işletmeler anonim pazara üretim yapar, KOBİ'ler belli müşterilere sipariş tarzı üretim yapar.
- Büyük işletmeler, büyük hacimli sipariş vererek tedarikte ıskontodan faydalanır, ancak bu durumda da stok maliyetleri artar. KOBİ'lerde bu ölçüde sipariş ve ıskonto olanağı yoktur.
- Büyük işletmeler sürekli aynı malzemeyi kullandıkları için tedarik miktar ve teslim alma zamanında sorun yaşanmaz. KOBİ'lerde siparişe göre değişken malzeme kullanıldığı için tedarik sorunları olur.
- Büyük işletmelerde üretim teknikleri, mekanizasyon ve otomasyondur. KOBİ'lerde emek yoğun üretim tekniği kullanılır.
- Büyük işletmelerde kitle üretim tarzı ile maliyet düşürülür. KOBİ'lerde atölye tipi üretim tarzı esastır. Bu durum maliyeti yükselten bir unsurdur.
- Büyük işletmelerde iş bölümü ileri düzeyde olduğu için işçi yaptığı işe yabancılaşır, sürekli aynı işi yapar ve yaptığı parçanın nasıl kullanılacağını dahi bilemez. KOBİ'lerde işçi, üretimin her aşamasına hakimdir.
- Büyük işletmeler fiyat ve kalite konusunda üstündürler. KOBİ'ler ise kısa sürede belli müşteriye teslim ve müşteri siparişine uygun farklı üretim konusunda avantajlıdır.
- Büyük işletmeler Ar-Ge gerektiren inovasyonlar (yenilikler) konusunda üstündürler. KOBİ'ler ise ürün ve teknik inovasyonlar konusunda üstündürler.

- Büyük işletmeler düz işçi, KOBİ'ler nitelikli eleman çalıştırır. Ekonomik güçlüklerde büyük işletmeler işçisini daha kolay işten çıkarırken, KOBİ'ler ise son çare olarak nitelikli işçisini kaybetmeyi göze alır.
- Büyük işletmelerde personel ve yönetici arasında kurumsal bir ilişki mevcut olduğu için işçi, yönetim ile ilişkiye geçmek için bir aracıya ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle büyük işletmelerde bir kısım yetkinin sendikalara verilmesi gerekmektedir ve sendikal haklar kapsamında sosyal koşullar, ücret, sigorta vb. daha iyi koşullardadır. KOBİ'lerde ise ilişki doğrudandır, sendika aracılığı gerekmez; yönetici egemenliği daha fazladır, ücret de daha düşüktür.
- Büyük işletmelerde ayrı bir finansman veya mali işler bölümü vardır. Burada finansman uzmanları istihdam edilir. Finansman uzmanları farklı finansman alternatiflerini ve kredi şartlarını değerlendirerek işletme için en uygun finansal kararların alınmasını sağlarlar. KOBİ'lerde finansal konular, ikincil önemi olan yan iş olarak idari, mali ve muhasebeden sorumlu bir eleman ile yürütülmektedir.

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN YERİ

2.1. Dünya Ekonomisi İçinde KOBİ'lerin Yeri

KOBİ'ler ekonomide her zaman var olan ekonomik birimlerdir. Fakat ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin ülke ekonomilerine katkıları, 1973 petrol krizinden sonra daha iyi anlaşılmıştır. Bu dönemden sonra KOBİ'lere yönelik politikalara daha fazla önem verilmeye başlanmıştır.

2.1.1. KOBİ'lerin Tarihsel Gelişimi

XIX. yüzyıla kadar küçük sanayi işletmeleri gerek İslam gerekse Hristiyan âleminde loncalar yolu ile organize ediliyordu. Lonca teşkilatının öncelikli amacı üyelerinin menfaatlerini korumaktı ve bununla birlikte sosyal, dini, siyasi faaliyetleri de mevcuttur⁶³. Sanayi Devrimi ile birlikte değişen üretim tarzı ve teknolojik gelişmeler, küçük sanayi işletmelerinden ziyade büyük işletmelerin önem kazanmasını sağlamıştır. Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan bu büyük işletmeler, 1973 ekonomik krizine kadar önemini korumuştur.

Kriz sonrasında istihdam, rekabet, ekonomik etkinlik, esneklik ve gelir dağılımı gibi hususlar açısından KOBİ'ler önem kazanmaya başlamıştır⁶⁴. Esnek yapıları sayesinde yaşanan krizlerden çok fazla etkilenmeyen KOBİ'lere olan ilgi artmıştır ve KOBİ'ler ekonomik politikalarda ön plana çıkmıştır.

Günümüzde artık ekonomik gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun KOBİ'ler tüm ülkelerde hem sayısal hâkimiyetleri hem de yeni iş yaratma kapasiteleri açısından ekonominin belkemiği olarak kabul edilmektedirler. Ekonomik sistemin önemli ve vazgeçilmez unsurları konumundadırlar. Hatta bir ekonominin gücü, canlılığı ve

⁶³ Süleyman Karataş, **Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, 2. Basım, İstanbul: Veli Yayınları, İstanbul, 1991, s.12.

⁶⁴ Süleyman Özdemir, Halis Yunus Ersöz ve İbrahim Sarıoğlu, **İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2006-45, 2006, s.143.

dinamizmi ile KOBİ'lerin nitelikleri ve gücü paralel bir seyir göstermektedir⁶⁵. KOBİ'lerin önem kazanmasında ve KOBİ'ler için hazırlanan çalışmaların artışında, teknolojik alanda yaşanan hızlı gelişimin de etkisi olmuştur.

2.1.1.1. Gelişmiş Ülkelerde KOBİ'lerin Genel Durumu

Dünya ekonomisinde hem ekonomik hem de toplumsal kalkınma açısından büyük bir öneme sahip olan KOBİ'lerin 1970'li yıllardan sonra büyük işletmelere karşı üstünlüklerinin fark edilmesiyle birlikte, gelişmiş ülkeler KOBİ'lere yönelik ekonomi politikaları geliştirmişlerdir.

KOBİ'ler kalkınma düzeyleri farklı olan ülkelerde de aynı öneme sahiptir. Fakat gelişmiş ülkelerde KOBİ'lere özel bir önem verildiği ve istihdam, üretim, katma değer gibi açılardan karşılaştırıldığında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke KOBİ'lerine göre daha ileride olduğu görülmektedir.

Ekonomik sistemin büyük bir parçası olan KOBİ'lerin istihdama, üretime, yerel kalkınmaya katkıları ve orta sınıfın korunması açısından taşıdığı önem yaşanan krizlerle anlaşılmış ve gelişimleri için çeşitli politikalar geliştirilmiştir.

2.1.1.1.1. AB Ülkelerinde KOBİ'ler

Uluslararası ekonomik ve sosyal ilişkilerin artmasıyla KOBİ'ler daha fazla önem kazanmış ve KOBİ politikalarına ağırlık verilmeye başlanmıştır. AB'nin KOBİ'lere yönelik politikaları, 1980'li yıllarda şekillenmeye başlamıştır. AB'nin KOBİ politikası, küçük işletmeler ve küçük sanayi yılı olan 1983 yılında, KOBİ'ler için ilk eylem planının kabul edilmesiyle ortaya çıkmıştır. KOBİ'ler için eğitim, istihdam konularına yönelik politikalar için ikinci program ise 1987 yılında düzenlenmiştir. 1989 yılında komisyon bünyesinde işletme politikasından sorumlu yeni bir genel müdürlük kurulmuştur⁶⁶.

⁶⁵ Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, ss.143-144.

⁶⁶ Sema Gençay Çapanoğlu, **Avrupa Birliği'nin KOBİ Politikası**, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2005, s.6.

1992 yılında Maastricht Antlaşması ile KOBİ'lerin gelişimi için AB'nin sanayi politikasındaki yapısal değişimlere uyum sağlayarak gerekli olan elverişli iş ortamına ve teknolojik araştırma ve geliştirme alanlarında var olan potansiyelden daha fazla yararlanılması hedeflenmiştir⁶⁷.

1993 yılında tek pazarın KOBİ'lere zarar vermesini önlemek için KOBİ'lerin desteklenmesi gerektiği, uygun kredilerden yararlandırılması, masrafların düşürülmesi ve bürokratik engellerin aşılması için Beyaz Kitap hazırlanmıştır⁶⁸. 1994'de 1993 yılında çıkarılan "Beyaz Kitap*"ta belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla komisyon KOBİ'ler ve küçük sanayi için bir çalışma programı kabul etmiştir. KOBİ'ler için üçüncü çok yıllık program (1997-2000) Amsterdam Antlaşması'nın ortaya koyduğu politikalar doğrultusunda düzenlenmiştir. İşletmeler ve girişimcilik için altıncı çok yıllık program yürürlüktedir⁶⁹.

1997-2000 yılları arasında Amsterdam Antlaşması çerçevesinde Üçüncü Çok Yıllı Program hazırlanmış ve KOBİ'lerin rekabet gücünün arttırılması, araştırma, yenilikçi uygulamalardan daha fazla yararlanmanın sağlanması, girişimciliğin teşviki ve özel hedef gruplarının desteklenmesi gibi hedefler konulmuştur⁷⁰.

Avrupa Araştırma Alanı (European Research Area; ERA) 2000 yılı başlarında Avrupa'da araştırmaların bütünleştirilmesi (Çerçeve programları ve AB üyesi ülkelerin 15 farklı ulusal araştırma programı) ve birbirinin aynı olan araştırmalar için kaynak

⁶⁷ Ali Küçükçolak, **KOBİ'lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü**, İstanbul: İMKB Yayını, 1997, s.27.

⁶⁸ Meral Sayın ve M. Akan Fazlıoğlu, **Avrupa Birliği'nde KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları**, Ankara: KOSGEB Yayını, 1997, s.5.

* 1993 yılında AB tarafından görevlendirilen Jacques Delors başkanlığında kurulan Beyaz Kitap(White Paper) komisyonu AB düzeyinde kurumsal olarak ilk defa istihdam, işsizlik ve sosyal sorunların çözümü ve yeni istihdam alanlarının oluşturulması hususunda kamu harcamalarından faydalanılması gerektiği görüşünü ortaya koymuştur. Komisyon çalışmalarının en önemli konusu ve görevi AB'de istihdamı artırmak ve işsizliği önlemek olmuştur. Daha fazla istihdamın arttırılması için mevcut eğitim ve öğretim sistemlerini geliştirilmesi, etkin iş gücü piyasası politikalarının geliştirilip uygulanması ile iş piyasasında esnekliğin arttırılması yoluyla, işsizlikle mücadele edilmesi önerilmiştir.

⁶⁹ Çapanoğlu, s.6.

⁷⁰ H. Yunus Taş, **AB ve Türkiye'de KOBİ'lerin İstihdam Arttırıcı Etkileri**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2010, s.106.

israfının önlenmesi amacıyla, Avrupa Araştırmalar Politikası kapsamında oluşturulmuş bir yapıdır. ERA'nın başlıca hedeflerinden biri de KOBİ'lere destek vermektir⁷¹.

Avrupa Birliği Çerçeve Programları, ilk yıllarda çeşitli Ar-Ge fonlarının bir havuzda toplanması ile başlamış ve sadece Araştırma-Geliştirme hedefine odaklanmıştır. Ancak 2002 yılında başlayan ve 2006 yılında biten 6. Çerçeve Programı, Lizbon 2000 Stratejisi temel alınarak AB'nin bilim ve teknoloji politikalarını yönlendiren bir araç olmuştur. 21 Ocak 2003 tarihinde KOBİ'lere yönelik politikaları içeren ve "KOBİ Paketi" olarak adlandırılan bir paket kabul edilmiştir. Lizbon 2000 Stratejisi, ERA yaklaşımı, 2010 yılına kadar ABD ve Japonya ile rekabette olan AB'yi, dünyanın rekabet gücü en yüksek bilgi temelli ekonomisine dönüştürmeyi hedeflemiştir. 2007'de yedincisi başlayan, 7. Çerçeve Programı, 2013 yılına kadar Avrupa Birliği için önemli bir politika aracı olmaya, bilgiye dayalı bir Avrupa ekonomisi ve Avrupa yaşamı oluşturma hedefini desteklemeye devam edecektir. Bu amaçla başta AB üyesi ülkeler olmak üzere, Program'a katılan tüm ülkelerde yaratıcı düşünceleri ve yenilikçi potansiyeli harekete geçirerek, uygulanabilir sonuçlara ulaşılması planlanmıştır⁷².

AB, KOBİ tanımları konusunda gerek ulusal gerekse Birlik bazında karışıklığa neden olmamak için 1 Ocak 2005 yılında yeni bir KOBİ tanımı geliştirmiştir. KOBİ tanımı; işçi sayısı, bilanço büyüklüğü ve bağımsızlık derecesinden oluşan ölçütleri kapsamaktadır⁷³. AB'nde KOBİ'ler; 250 kişinin altında işçi çalıştıran, yıllık ciroları 50 milyon Euro'nun üzerinde olmayan (ve/veya yıllık toplam bilançoları 43 milyon Euro'nun üzerinde olmayan) firmalar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım doğrultusunda, AB genelindeki 23 milyon KOBİ, tüm şirketlerin yüzde 99'unu temsil etmekte ve yaklaşık 75 milyon kişiye istihdam sağlamaktadır⁷⁴.

KOBİ'ler ekonomide toplam işletme sayısı, toplam üretim ve istihdam açısından değerlendirildiğinde dünya ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle

⁷¹ M. Billur Akdeniz, "KOBİ'lerin Ekonomik ve Sosyal Yapı İçindeki Yerleri, Destekleyici Kurumsal Çevreleri ve Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Yeniden Yapılandırılmaları", <https://be.dpu.edu.tr/1369-90.pdf> (01.06.2010), s.18.

⁷² Şems Yönel, **Avrupa Birliği Çerçeve Programları El Kitabı**, İstanbul: İstanbul Sanayi Odası Kalite ve Teknoloji İhtisas Kurulu /Kolay Bilgi 8, 2009, s.10.

⁷³ Özlem Yonar, Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=257> (25.05.2010), 28.10.2008.

⁷⁴ <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/link-dossier/ekonomik-buyumenin-motoru-olarak-kobiler-ab-ve-turkiyede-durum-000076> (25.05.2010).

işsizlikle mücadele konusunda KOBİ'ler kilit rol oynamaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ekonomi KOBİ ağırlıklıdır.

Aşağıda seçilmiş ülkelerdeki imalat sanayi KOBİ'leri çalışan sayısı ve toplam işletme sayısı olarak 2006 yılı değerleri verilmiştir.

Tablo 11
İmalat Sanayinde Toplam Çalışan Sayısının Yüzdeleri (2007)

Ülkeler	10'dan az	10-19	20-49	50-249	250'nin üzerinde
Avusturya	7.3	6.9	11.3	27.0	47.5
Belçika	7.0	6.5	13.2	25.9	47.5
Çek C.	5.7	5.7	10.6	29.8	48.3
Danimarka	5.8	6.5	12.0	28.4	47.4
Finlandiya	7.4	5.9	10.1	24.8	51.9
Fransa	10.7	7.3	12.1	22.2	47.8
Almanya	5.0	8.0	7.5	25.3	54.3
Yunanistan	30.4	4.9	12.1	25.6	27.1
Macaristan	9.8	6.7	11.6	26.4	45.4
İzlanda	...	...	...	...	...
İrlanda	5.0	6.2	12.9	30.1	45.8
İtalya	15.1	15.7	18.2	24.7	26.3
Lüksemburg	4.3	4.6	7.6	23.1	60.5
Hollanda	10.7	9.8	15.9	29.4	34.2
Polonya	10.8	3.7	9.4	30.7	45.4
Portekiz	19.7	12.0	19.4	30.1	18.9
Slovakya	4.5	5.0	8.1	26.1	56.3
İsveç	8.2	6.1	10.3	23.7	51.6
İngiltere	9.5	7.1	11.8	26.7	44.9
İspanya	14.0	11.8	20.6	25.3	28.3
Norveç	9.9	8.5	14.5	28.3	38.9
İsviçre	14.9	7.8	13.0	29.2	35.1
Türkiye	...	...	17.3	25.9	35.4
Japonya	8.6	10.7	17.6	31.0	32.2
Kore	11.3	14.5	20.9	...	...
ABD	5.7	5.4	...	...	...
Meksika	9.4	4.3	7.3	21.6	57.3
Avustralya	19.3	9.6	13.9	...	...
Yeni Zelanda	11.6	10.3	14.8	...	...
Estonya	9.1	8.2	16.8	38.4	27.6
Slovenya	9.3	5.5	9.0	28.4	47.8

Kaynak: OECD, Factbook, 2010, s.61.

Tablo 11'e göre; KOBİ'lerin imalat sanayinde istihdamdaki payları %66,26 düzeyindedir. KOBİ dışındaki büyük işletmelerde ise istihdam oranı %33,74 oranındadır.

KOBİ'lerin imalat sanayinde toplam işletme sayısı oranlarına Tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12
İmalat Sanayinde Toplam İşletme Sayısı Oranları (2007)

Ülkeler	10'dan az	10-19	20-49	50-249	250'nin üzerinde
Avusturya	73.8	11.4	7.9	5.3	1.6
Belçika	81.4	7.6	6.4	3.7	0.9
Çek C.	90.5	3.6	3.0	2.3	0.6
Danimarka	72.8	10.7	8.9	6.3	1.4
Finlandiya	83.2	7.0	5.2	3.8	1.0
Fransa	84.1	7.2	5.1	2.8	0.8
Almanya	60.5	21.3	7.8	8.4	2.1
Yunanistan	96.5	1.2	1.3	0.8	0.2
Macaristan	85.3	6.2	4.7	3.1	0.8
İrlanda	46.8	20.2	17.7	12.1	3.2
İtalya	82.7	10.3	4.8	2.0	0.3
Lüksemburg	66.5	12.3	9.3	8.9	3.0
Hollanda	76.8	9.4	8.1	4.7	1.1
Polonya	88.3	3.4	3.9	3.5	0.9
Portekiz	84.0	7.7	5.4	2.6	0.3
Slovakya	51.1	23.9	9.9	11.4	3.7
İsveç	87.3	5.3	3.9	2.7	0.7
İngiltere	75.0	10.9	7.8	5.2	1.2
İspanya	79.1	10.0	7.5	2.9	0.5
Norveç	81.0	8.2	6.3	3.8	0.8
İsviçre	79.1	8.7	6.7	4.5	0.9
Türkiye	...	...	4.2	1.9	0.4
İzlanda	80.2	8.7	6.7	3.8	0.7
Japonya	45.4	24.2	18.4	10.2	1.8
Kore	49.5	26.6	16.5	...	...
ABD	62.6	14.2	...	...	...
Meksika	89.7	3.1	2.2	1.8	0.7
Avustralya	88.5	5.7	3.8	...	...
Yeni Zelanda	82.1	8.8	5.7	...	...
Estonya	64.4	13.1	12.6	8.6	1.3
Slovenya	86.7	5.3	3.8	3.3	0.9

Kaynak: OECD, Factbook, 2010, s.61.

Tablo 12'ye göre; imalat sanayi mikro ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Ülkelerde imalat sanayi ekonomisi KOBİ ekonomisidir.

Küçük firmalar ve özellikle yeni kurulanlar çok dinamik ve yenilikçi olmaktadır. Yüksek performans gösteren az sayıdaki yeni ve küçük firmalar ekonomik büyümeye ve istihdam yaratmaya önemli bir katkı sağlamaktadır. Küçük firmalar tek başlarına olmaktan ziyade birlikte değerlendirildiklerinde önemli ekonomik etkiler göstermektedirler⁷⁵.

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik göstergeleri incelendiğinde ise KOBİ'lerin ülke ekonomilerinde büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine bakıldığında, KOBİ'lere yönelik göstergeler, bu kesimin önemini gayet açık olarak ortaya koymaktadır. Her ne kadar KOBİ'ler ülkelere göre, tanım ve yapı olarak farklılıklar gösteriyorsa da değişmeyen gerçek, bu işletmelerin ülkelerin ekonomilerinde çok önemli katkılara sahip olmalarıdır.

2.1.2. Küreselleşme Sürecinin KOBİ'lerin Üzerindeki Etkisi

KOBİ'lerin özellikle 1970'li yıllardan sonra sosyo-ekonomi politikalarının ağırlık merkezini oluşturmaları ve günümüzde de önemli ilgi odağı olmalarının nedenleri, emek yoğun teknoloji ile çalışma ve kaynak kullanımında etkili olma özellikleridir. Buna bağlı olarak işsizliği azaltmaya olan katkılarının yanı sıra, bölgelerarası dengeli kalkınmaya ve büyümeye önemli katkılarda bulunan, büyük sanayinin tamamlayıcısı durumunda olan ve büyük işletmelerin istihdam ettikleri nitelikli elemanların yetiştirilmesine katkıda bulunan, tam rekabet koşullarına çabuk uyum sağlayan ve gelir yelpazesinde orta sınıf içinde yer alarak ekonomide dinamizm ve denge unsuru oluşturan KOBİ'ler, ülkelerin farklı kültürel yapılarını yansıtacak şekilde ekonomik ve toplumsal kalkınmada rol oynamaktadırlar⁷⁶.

⁷⁵ OECD, Factbook, 2010, s.61.

⁷⁶ Ferhat Erarı, "Küreselleşme ve KOBİ'lerin Önemi ile Dış Ticaretteki Yeri", **I. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Ankara: T.C Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 23-26 Haziran 2001, s.111.

Küreselleşme, ülkeler arasındaki sosyal ilişkilerle birlikte siyasi, ekonomik ilişkilerin de artmasını sağlamıştır. Ülkeler arası sınırların ortadan kalkmasıyla birlikte neredeyse tek bir pazar haline gelen dünyada ticari faaliyetler artmıştır. Ülke ekonomilerinde istihdam, üretim ve kalkınma anlamında önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin bilgi teknolojilerinin de gelişmesiyle birlikte küresel pazarlara erişimi kolaylaşmıştır. Bu hızlı değişim süreci içinde KOBİ'ler açısından önemli olan gelişmeleri şu şekilde sıralanabilir⁷⁷:

- Ölçek ekonomilerinin önemi azalmıştır.
- Ulaşım, eğitim ve bilgi-işlem konularındaki köklü değişiklikler pazarlama, muhasebe, finansman, planlama ve yönetim alanlarına yepyeni boyutlar getirmiştir.
- Bilginin bizzat kendisi bir üretim faktörü durumuna geçmiş, araştırmaların uygulamaya dönük olması önem kazanmış ve yeni buluşların uygulamaya dönüştürülmesi süresi kısaltılmıştır.
- Üniversite-sanayi işbirliğinin önemi artmış, bilimle teknolojinin bütünleşmesi üretim sisteminde büyük sıçramalara yol açmıştır.
- İnsanın fiziksel gücü yerine zihinsel gücü ön plana çıkmış, yaratıcılık gibi özellikleri önem kazanmıştır.
- Ulusal pazarların yerini dünya pazarları almış ve girişimcilik potansiyeline sahip kişilerin kendi işlerini kurmasında teşvik edici bir faktör olmuştur.
- Eğitimin yaygınlaşması, niteliğinin gelişmesi ve bilgilenmenin kolaylaşması ile kişilerde oluşan “ kendi kendine yeterlilik” olgusu ve bunun getirdiği bağımsız iş yapma, girişimciliği daha cazip hale getirmiştir.

⁷⁷ Müftüoğlu, ss.28-29.

- Son yıllarda hızla yaygınlaşan özelleştirme politikalarıyla birlikte daha önce çeşitli devlet kuruluşlarının kendi örgütleri içinde yerine getirdikleri birtakım hizmetler de özelleştirilmiştir. Böylece taşımacılık, gıda sektörü, temizlik ve benzeri birçok mal ve hizmet üretimi küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından devralınmıştır.
- Toplumlarda girişimciliğe karşı bakış açısı değişmiş ve girişimcilikle ilgili çeşitli etkinlikler düzenlenmeye başlanmıştır.

Küreselleşme ile birlikte teknolojik yeniliklere daha hızlı uyumları, talepte meydana gelen değişmelere daha çabuk adapte olmaları, kalkınmadaki rolleri ve büyük işletmeleri tamamlayıcı özellikleri nedeniyle dünya pazarından daha büyük pay almak isteyen ülkeler, KOBİ'lere daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli politikalar ve destek sistemleri geliştirmişlerdir.

2.2. Türkiye Ekonomisi İçinde KOBİ'lerin Tarihsel Gelişimi ve Yeri

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de KOBİ'lerin önemi geç anlaşılmıştır. Ülke ekonomisinin neredeyse tamamını oluşturan KOBİ'lere 1980'li yıllardan sonra ağırlık verilmiştir. KOBİ'ler işsizliğin önlenmesi, kalkınma gibi sosyo-ekonomik özellikleri sayesinde ülke ekonomisinin vazgeçilmez bir ögesi haline gelmiştir.

2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde KOBİ'ler

Türkiye'deki KOBİ'lerin tarihçesi 13.yüzyılda kurulan ahilik sistemine kadar uzanmaktadır. 13. yüzyılda Şeyh Mahmut Nasreddin tarafından kurulan Ahilik sistemi bir yandan esnafın mesleki eğitim, sosyal güvenlik gibi hizmetlerini yerine getirirken diğer taraftan da esnafı sağlam duygularla birbirine bağlayan mesleki ve insani ahlak kurallarına dayanan manevi bir birliği temsil etmektedir⁷⁸.

Zamanla meydana gelen değişiklikler neticesinde bu birlik yerini “Lonca Sistemi” ne bırakmıştır. Her iş kolunda kurulmuş birlik manasına gelen “Lonca”,

⁷⁸ Yücel, s.36.

günümüzdeki üretim kooperatiflerine benzer bir yapıya sahipti ve en önemli fonksiyonu, malın kalitesini yüksek tutmak ve standart üretimi gerçekleştirmektir. Bir ustanın yetişmesinden, işin ve ticari ahlakın korunmasına, malın üretimi ve pazarlanmasına kadar birçok faaliyet yine bu sistem ile yerine getirilmekteydi. 18. yy'da Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesiyle birlikte, Avrupa'ya ayak uydurmakta geciken Osmanlı İmparatorluğu'nda tarımsal düzenin bozulmasına ve buna bağlı olarak tarımsal vergilerdeki artışlar neticesinde köyden kente göç akımı, İpek Yolu'nun kontrolden çıkması ve Akdeniz'in önemini yitirmesi gibi olaylar, lonca sistemini olumsuz yönde etkilemiştir. 1838 yılında İngiltere ile imzalanan Ticaret Sözleşmesi (Balta Limanı Anlaşması) sonucu açık bir pazara dönüşen imparatorlukta esnaf ve sanatkar kesimi yok olmaya başlamıştır. Buna engel olmak amacıyla 1864 yılında "İslahı Sanayi Komisyonu" kurularak, yabancı firmalarla rekabet edebilmek için, küçük yerli atölyeleri birleştirici tedbirler alınmıştır. Bu amaçla 1879 yılında İstanbul Ticaret Odası kurularak esnaf, sanatkar ve sanayicinin bir çatı altında toplanması sağlanmıştır⁷⁹.

1854 yılında Osmanlı İmparatorluğu finansman açığını giderebilmek için Kırım Savaşı'ndan sonra ilk kez borçlanma yoluna gitmiştir. 1885 yılında İzmir Ticaret Odası kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde 19.yüzyılın ilk yarısında Tanzimat'ın ilanı ile giyim kuşam ve askeri alanlarda yapılan Feshane, Hereke Fabrikası, Beykoz Ayakkabı Fabrikası, ordunun silah ihtiyaçlarını karşılamak üzere Tophane, Zeytinburnu Silah ve Demir Fabrikaları ile Haliç Tersanesi kurulmuştur. 1908 yılından itibaren özel sektör tarafından da, yerli ve yabancı sermayeli Bakırköy'de tekstil, Bursa ve Lübnan'da iplik cam, kağıt, porselen fabrikaları ile konserve fabrikaları kurulmuşsa da kapitülasyonlar nedeniyle gümrüksüz giren Avrupa malları karşısında rekabet edemeyip kapanmışlar, bir kısmı da devletçe satın alınarak kamulaştırılmıştır⁸⁰.

⁷⁹ Mehmet Behzat Ekinci, "Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları", **Anadolu Aslanları İşadamları Derneği (ASKON) Araştırma Raporları: 5**, İstanbul: ASKON Yayınları, 2003, s.28.

⁸⁰ Ali Coşkun, "21. Yüzyılda Türkiye'nin Sanayi ve KOBİ Stratejileri", **Sosyal Siyaset Konferansları 50. Kitap** içinde (850-865), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Yayın No:4599, 2005, s.851.

2.2.2. Planlı Dönem Öncesinde KOBİ'ler (1923-1960)

Türkiye ekonomisinin kalkınması alanında atılan ilk adım, “İzmir İktisat Kongresi”dir. 17 Şubat 1923’te İzmir’de farklı iktisadi guruplardan oluşan 1135 temsilcinin katıldığı bu kongrenin amacı, ekonominin özel girişimciler ile özellikle de Türk girişimcilerinin katkısı ile geliştirilmesi için temel ilkelerin tespit edilmesidir. İzmir İktisat Kongresi’nde ortaya konulan ve hükümete tavsiye edilen ilkeler⁸¹:

- Ulusal endüstriyi teşvik edici yeni kanunların çıkartılması,
- Sanayicilere kredi sağlanması,
- Yerli ürünlerin taşıma ücretlerinde indirim yapılması,
- Sanayiciler için teknik eleman yetiştirilmesi,
- Eğitimin geliştirilmesi olarak özetlenebilir.

Alınan kararlar doğrultusunda Türkiye’de ekonomik sistem tercihinin “karma ekonomik sistem” olduğu açığa çıkmıştır.

KOBİ’ler konusundaki ilk yaklaşımlar da İzmir İktisat Kongresi’nde yapılanmaya başlamıştır. 1 Haziran 1942’ye kadar yürürlükte kalan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 28 Mayıs 1927’de kabul edilen “Endüstriyi Teşvik Kanunu”nun da ilk kez küçük ve orta ölçekli işletmeler konusunda “beş işçiden az ve en çok 9 beygirlik muharrik güç çalıştıran işyeri küçük işletmedir” şeklinde bir tanımlama yapılmıştır. 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Krizi, liberal ekonomik düzene karşı güveni yıpratmış, devleti; ekonomiyi dışarıdan düzenleyici rolünü oynamaktan vazgeçmeye zorlayarak, ekonomide bizzat oluşturduğu kurumlar vasıtasıyla sanayi faaliyetlerinde öncü bir yönetici olarak öne çıkarmış, piyasalardaki arz ve talebi etkilemeye başlamıştır⁸².

⁸¹ KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, **KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)**, Ankara: KOSGEB Yayınları, 2003, s.4.

⁸² KOSGEB, *KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)*, ss.4-6.

Planlı dönem öncesi KOBİ'ler ile ilgili gelişmeleri kronolojik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür⁸³:

- Lozan Antlaşması ile kapitülasyonlar kaldırılınca sanayinin kredi ihtiyacı sağlanmak amacıyla “Sanayi Kanunu” çıkarılmıştır. Sanayinin kredi ihtiyacı için Sanayi ve Maden Bankası kurulmuştur, daha sonra Sümerbank adını almıştır. 1924 yılında Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu çıkarılarak, esnaf ve sanatkarlar ve küçük sanayiciler aynı çatı altında toplanmıştır.
- 1927 Sanayi sayımı yapılmıştır. 1-10 kişilik işyerlerinin ekonomiye hakim olduğu görülmüştür.
- 1933 yılında esnaf ve sanatkârlar ve küçük sanayicinin kredi ihtiyacını gidermek amacıyla Halk Bankası kurulmuştur.
- 1943 yılında “Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu” yürürlüğe girerek bu kuruluşların örgütlenmesinin hızlandırılması amaçlanmıştır.
- 1949 yılında Ticaret ve Sanayi Odaları ile Esnaf Odaları birbirinden ayrılmış ve esnaf kesimi için “Esnaf Dernekleri ve Esnaf Birlikleri Yasası” çıkarılmıştır.
- 1950 yılında 5590 sayılı “TOBB Kuruluş Kanunu” yayınlanmıştır. Bu Kanunu TTK (Türk Ticaret Kanunu) hükümlerine tabi olanların mesleki teşkilatlanmalarını sağlamıştır. Bu kanunda “10 işçiden veya muharrik güç kullanıyorsa 5 işçiden az personel çalıştıran sanayicilerin küçük sanayici oldukları” şeklinde bir tanım mevcuttur.
- 1956 yılında, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’na göre fabrika tanımlanmış ve fabrika şeklinde işletilen ticari işletmelerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca bu kanun taciri, “Bir işletmeyi kendi

⁸³ İzmir Ticaret Odası, **Türkiye Ekonomisinin Dinamik Gücü KOBİ'ler**, İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2002/1, 2002, ss.13-14.

adına işleten kişi” olarak tanımlanmış, ancak esnafın tacir sayılmayacağını hükme bağlamıştır. Aynı yılda “Küçük Sanatlar Geliştirme Ofisi” kurulmuştur.

- 1957 yılında 6948 sayılı Sanayi Sicil Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun sanayi işletmelerini tanımlarken, el ve ev sanatları ile küçük tamirhanelerin bu kanuna tabi olmayacağını hükme bağlamış, ancak bunların teşkilatları, ürettikleri maddenin cinsi ve miktarları bakımından bazılarının Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın idari işlemine göre bu kanuna tabi olacakları hükmünü de getirmiştir.
- 1961 yılında kabul edilen 193 sayılı “Gelir Vergisi Kanunu” ile kazançlarla ilgili kıstas tespitine gidilmiş ve tacir ayrımları yapılmıştır. Amaç, küçük ve orta sanayici tespitinde bulunmaktır.

2.2.3. Planlı Dönemde KOBİ’ler

1963 yılı, Türkiye’de Beş Yıllık Kalkınma Planları dönemlerinin başlangıcı olarak bilinmektedir. Başlatılan planlı kalkınma ile birlikte küçük ve orta ölçekli işletmelerle ilgili çeşitli tedbirler ve sorunları için çözüm önerileri sunularak küçük işletmelerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

2.2.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

1963-1967 dönemini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yer alan küçük sanayi politikası aşağıdaki şekilde sıralanmıştır⁸⁴:

- Ülkede dağınık bir durumda bulunan küçük sanayi ve el sanatlarının planlı bir çalışmayla gelişmesini sağlamak için bu sanayi kollarının finansman, kredi, teşkilatlanma, kooperatif kurma ve hammadde, donatım, iç ve dış pazarların bulunması mevzuat ve kalite kontrol işlerinde yol gösterecek ve yardım edecek bir merkezî kuruluşun kurulması öngörülmüştür.

⁸⁴ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)”, 1962, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf>, (28.05.2010), ss.363-364.

- Küçük sanayiye kredi veren tek kurum Halk Bankası olduğu için bu alanda kredi ihtiyacının giderilmesi için Halk Bankası'nın kredi fonu genişletilecek ve faiz oranı düşürülecektir. Ayrıca kredilerin; tesislerin genişletilmesi, hammadde ve makine sağlanması, mamul madde stoklarında istenilen şekilde kullanılması sağlanacaktır.
- Dağımk çalışan küçük sanayinin, şehir planlamalarında yer alan sanayi bölgelerinde toplanması sağlanacaktır.
- Küçük sanayiye destekleyecek kredi ve başka yardımlarda, küçük sanayinin kooperatifler şeklinde birleşmeleri göz önüne alınacaktır.
- Atölye açmanın, kendi başına ve usta olarak bir sanatı yapmanın şartları açık olarak tespit edilecektir.
- Küçük sanayi ve el sanatları mensupları, kurulması öngörülen kurum sayesinde araçlardan kurtarılacaktır.
- Çıraklık müessesesi müeyyideler ile yeniden düzenlenecektir.
- Sanat okullarının programlarına el sanatları ile ilgili konular eklenecek ve büyük merkezler dışındaki köy eğitiminde, bölgenin el sanatları göz önüne alınarak kurslar düzenlenecektir.
- Küçük sanayi ile ilgili çeşitli kursların (çıraklar ve yetişkinler için kurslar, gezici köy kursları, hızlandırılmış kısa süreli ve iş başında yetiştirme kursları) çalışmaları düzenlenecek ve desteklenecektir.
- Küçük sanayi ve el sanatları mamullerinin iç ve dış pazarlarda tanıtılması için, iç ve dış fuarlara katılım sağlanacak ve kataloglar düzenlenecektir.
- İhraç imkânı olan el sanatlarında, tescil ve gümrük işlemlerindeki zorluklar giderilecektir.

- Ciddi olmayan atölyelerin haksız rekabetinin önlenmesi için, nitelik kontrol kurumları kurulacak ve her türlü mamul standartları tespit ve ilan edilecek, bu standartlara uyulmaması halinde cezai yaptırımlar uygulanacaktır.
- Kolaylıkların doğrudan doğruya üretici küçük sanayicilere sağlanması amacıyla küçük sanayiciler ile küçük sanayi mamulleri satanların ayırt edilmesine dikkat edilecektir.
- Kurulması öngörülen kurum yardımıyla, kamu kesimi ve büyük sanayinin, küçük sanayiye sipariş vermesi sağlanacaktır.
- Bölgesel özelliği olan dokuma, taş işleme, halıcılık, duvar çiniciliği gibi küçük sanatların geliştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile istihdamın arttırılmasına yönelik nitelikli insan gücü yetiştirilmesi, küçük sanayi ve el sanatlarının geliştirilmesi, ihracatın arttırılması gibi konulara önem verilmiştir. Alınan tedbirlerle küçük sanayinin gelişmesi ve kalkınmanın sağlanması amaçlanmıştır.

2.2.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

1965 yılı sonunda Türkiye’de 20461 küçük sanayi işletmesinin faaliyette bulunduğu tespit edilmiştir ve 1968-1972 dönemini kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yer alan küçük sanayi politikası aşağıdaki şekilde sıralanmıştır⁸⁵:

- Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi’nin, İkinci Beş Yıllık Plan dönemi başında faaliyete geçmesi sağlanacaktır.
- Sanayi Bakanlığı, küçük sanayi ve büyük sanayi geliştirme programlarını entegre bir şekilde uygulayacaktır.

⁸⁵ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)”, 1967, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf>, (28.05.2010), ss.543-544.

- Küçük sanayi faaliyetlerinin finansmanında kontrollü kredi uygulamasına geçilecektir.
- Küçük sanayide gelişmenin hızlandırılması için yaygın eğitim ve öğretim metotlarından geniş ölçüde yararlanılacaktır.
- Teknoloji seçiminde küçük sanayiciye yol gösterecek teşkilât kurularak, kıt kaynakların israfı önlenecektir.
- Küçük sanayinin faaliyet konusu olan bir kısım üretimin büyük sanayiye geçmesiyle, İkinci Beş Yıllık Plan döneminin sonuna doğru belli küçük sanayi dallarında fazla kapasite sorununun öneminin artması beklendiğinden, sorumlu kamu kuruluşları ve meslek kuruluşları, bu konuda küçük sanayicilere yardımcı olacak, uzun vadeli tedbirleri alması sağlanacaktır.
- Küçük sanayiciler için teknik haber ve araştırma hizmetlerinin sağlanması yönünde gerekli tedbirler alınacaktır.
- Küçük sanayide; pazarlama yardımları, büyük sanayi ile işbirliğinin sağlanması, kalite kontrol düzeninin kurulması, küçük sanayiciler arasında işbirliğinin, kooperatifleşmenin temini gibi temel sorunlar bir bütün olarak ele alınacaktır.
- Köy İşleri ve Sanayi Bakanlıkları'ndaki küçük sanayi ile ilgili uniteler birleştirilecektir.
- Tarım araçları imal eden küçük sanayinin gelişmesi üzerinde önemle durulacaktır.

Bu dönem içerisinde, küçük sanayinin sanayi bölgelerinde toplanması konusu, sanayi siteleri yapımı şeklinde uygulamaya konulmuştur ve 17 site tamamlanmış olup, 35 sitenin yapımına da devam edilmiştir⁸⁶. Birinci Beş Yıllık kalkınma Planı ile

⁸⁶ TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973-1977)”, 1972, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf>, (28.05.2010), s.562.

hedeflenen büyüme gerçekleşmemiştir ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da sanayiye daha fazla önem verilmiş ve başarılı olunmuştur. Küçük sanayinin gelişmesi için gerekli tedbirler alınmış ve büyük sanayi ile iş birliği hususuna değinilmiştir.

2.2.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Daha önceki planlarda alınan tedbirlere rağmen küçük sanayinin karşı karşıya kaldığı sorunların hala devam etmesi nedeniyle, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda küçük sanayi ve el sanatları üretiminin geliştirilmesi için aşağıdaki tedbirler öngörülmektedir⁸⁷:

- Sanayinin gelişmesi
- Dış pazarlara sipariş yolu ile iş yapımının geliştirilmesi,
- Dış talebin karşılanması için gerekli organizasyonun kurulması
- Özellikle hatıra ve hediyelik eşya üretimi bakımından turizmin gelişmesi
- Finansman ihtiyacının karşılanmasında kredilerin etkili kılınması
- Eğitim, teknik ve yol gösterme gibi hizmetlerin yaygınlaştırılması

Küçük sanayi ve el sanatları, uzun dönemli gelişme ve Üçüncü Plan açısından özelliklerine göre 7 grupta ele alınmıştır. Mevcut küçük sanayiler ve el sanatları aşağıdaki gruplara göre sınıflandırılacak ve bunlardan üçüncü gruba girenlerin teşvik edilmeyerek, uzun dönemde büyüyerek gelişmesi mümkün olanlar bu yönde desteklenecek, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise söz konusu alanlarda çalışanların başka sanayi ve hizmet dallarına geçişleri desteklenecektir⁸⁸.

- I. Büyük ölçüde mühendisliğe dayalı üretim teknolojisi ve müteşebbis-yönetim birliğini gerektiren niteliği dolayısıyla küçük sanayi çapında kalan sanayiler
- II. Halen küçük sanayi niteliğinde olmakla birlikte konusu bakımından büyümesi mümkün olanlar

⁸⁷ TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973-1977)*, s.563.

⁸⁸ TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973 -1977)*, s.562.

- III. Hammadde vb. gibi kaynak kaybına yol açması bakımından uzun sürede teşvik edilmemesi gereken küçük sanayiler
- IV. İşçilik ve mühendislik isteği çok olmayan ancak mahiyeti gereği bağlantı yaparak yaşaması mümkün küçük sanayiler
- V. Aile fertlerince ek iş olarak yapılan el sanatları
- VI. Devam etmesi gerekli fakat büyümesi mümkün olmayan çeşitli tamir hizmetleri vb.
- VII. Geleneksel sanata dayalı, geleneksel usullerle çalışılan Kütahya çiniciliği, lületaş işleveciliği, el dokumacılığı gibi sanatlar.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile dış pazarlarda talebin karşılanmasına yönelik tedbirler alınmıştır ve eğitim, danışmanlık gibi hususların yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Ancak bu dönemde dünyada yaşanan petrol krizinden Türkiye de olumsuz etkilenmiştir.

2.2.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü plan döneminde ilk kez küçük sanayi ile esnaf ve sanatkârlar ayrımı yapılmış ve her iki kesim tanımlanmıştır. Küçük sanayi; bir dereceye kadar makineleşmiş veya modern araç-gereçler ve makinelere sahip küçük imalat birimleri olarak tanımlanmıştır. ‘Esnaf’; ticaret ve diğer hizmet dalında çalışanları, ‘zanaatkâr’ ise imalat alanında ve henüz küçük sanayi kapsamına giremeyen iş sahiplerini kapsamaktadır. Küçük sanayi açısından önemli bir gelişme de, 1983 yılında KÜSGET(Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı)’ın faaliyete geçmesiyle, küçük sanayi kesimine Türkiye genelinde teknolojik, mali ve idari danışmanlık hizmetleri götürülmesi amaçlanmıştır⁸⁹.

Dördüncü Kalkınma Planı döneminde organize sanayi sitelerinin altyapı gereksinimlerinin ilgili kamu kurumlarınca karşılanması için gerekli düzenlemeler

⁸⁹ KOSGEB, *KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)*, s.11.

yapılmış ve küçük sanayicilerin birleşmelerine, ortak üretime geçmelerine yönelik benzer yeni birimlerin kurulması için gerekli çalışmalar başlatılmıştır. Küçük sanayi işletmelerinin gerek hammadde alımı gerekse üretilen ürünlerin satışının aralarında kuracakları kooperatifler yoluyla gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Küçük sanayi ürünlerinin ve el sanatlarının yurtiçi ve yurtdışı pazarlamasına yardımcı olmak üzere fuar ve sergilere katılarak, sergilerin ve satış merkezlerinin düzenli olarak açılması sağlanmıştır. El sanatlarının ulusal değer ve özelliklerini ortaya çıkarmaya ve yaşatmaya yönelik ülkede bütün yerleşim merkezlerini kapsayan, konu bazında bir araştırma ve envanter çalışması yapılmıştır⁹⁰.

2.2.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

KOBİ'lerin, dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları, işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasındaki payları ile piyasa koşullarında meydana gelen değişmelere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, bu işletmeleri günümüz dünyasında daha önemli bir konuma getirmiştir. Taşıdıkları önem dolayısıyla başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar. Türkiye'de de 80'li yılların sonundan itibaren KOBİ'lere yönelik bir destek sisteminin oluşturulması çalışmaları başlatılmıştır⁹¹. Destek ve teşvik politikalarına Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da yer verilmiştir.

1985-1989 dönemini kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda küçük sanayi, esnaf ve sanatkârlar için şu politikalar öngörülmüştür⁹²:

- Esnaf ve sanatkar ile küçük imalat sanayi önemli bir üretim, sosyal açıdan ise güvenilir bir istikrar unsurudur. Kısıtlı sermaye kullanılarak insan yeteneği ve çalışma gücünün en verimli şekilde üretime geçirildiği bu

⁹⁰ Birgül Tosyalı Sarıkaya, **KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisi'ndeki Yeri**, İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayını, 1995, ss.23-28.

⁹¹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, "KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2004", 2004, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3078/strateji.pdf (28.05.2011), s.6.

⁹² TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, "Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)", 1984, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>, (28.05.2010), ss.156-157.

kesimin, toplumda istikrarın teminatı olmaya devam etmesini destekleyici sosyal politika tedbirleri alınacaktır.

- 507 sayılı “Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu”nu yeniden düzenleyen 62 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname uyarınca ‘Esnaf ve Sanatkar Tanımı’ belirlenecektir.
- Ülkede, önemli bir bölümü küçük teşebbüs özelliklerini taşıyan tarım dışı sektörlerde, istihdamın yaklaşık yüzde 38’ini meydana getiren esnaf, sanatkar, küçük sanayici ile bunların yanlarında çalışanların toplam istihdam içerisindeki payını artırıcı yönden tedbirler alınacaktır.
- Esnaf, sanatkar ve küçük sanayi kesiminin ülkemizde mülkiyetin yaygınlaştırılması konusundaki önemli rolü de dikkate alınarak, üretim gücünün artırılmasına ve üretimin yurt içinde ve yurt dışında pazarlanmasına yardımcı olacak mali ve teknik destek sağlanmasıyla ilgili tedbirlere öncelik verilecektir, İç ve dış pazarlama organizasyonu içerisinde, özellikle organize olmamış küçük işletmelerin piyasayla irtibat kurmaları amacıyla teknik danışmanlık hizmetleri sağlanacak ve ihracat için özel teşvik sistemi geliştirilecektir.
- Küçük sanayi geliştirme çalışmaları çerçevesinde, öncelikle ele alınacak iş kolları belirlenecektir.
- Bütün esnaf ve sanatkarların, ülke düzeyinde başlatılmış olan “Esnaf ve Sanatkar Sicili” kapsamına dahil edilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.
- Küçük sanayinin, orta ve büyük sanayinin yan hizmetlerini daha etkili bir hale getirmesi için gerekli teşvik politikaları uygulamaya konulacaktır.
- Küçük sanayide kalite kontrolünün yapılması amacıyla gerekli organizasyon sağlanacaktır.
- Aile tasarruflarının yatırıma dönüşmesinde önemli rolü olan küçük sanayi sitelerinin yapılmasına ağırlık verilecektir.

- Küçük sanayi sitelerinde yaygın teknik eğitim ile işbaşı eğitiminin bir arada yürütüleceği bir eğitim sistemi oluşturulacaktır.
- Küçük işletmelerde ihtiyaç duyulan yetişmiş insan gücünün eğitilmesine önem verilecektir.
- Türk el sanatlarının tanıtılmasına ortaöğretim müfredat programlarında yer verilecek, meslekî ve teknik eğitim programlarında ise, bölgesel el sanatlarımız araştırılarak yeni meslek dallarının açılması sağlanacaktır.
- Bu sektörü ilgilendiren kamu politikalarının çizilmesinde gerek duyulan istatistiklerin zamanında ve sağlıklı olarak sağlanması için başlatılan çalışmalar sürdürülecek ve Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından her yıl işyerleri sayımı yapılacaktır.
- Esnaf, sanatkâr ve küçük sanayicilere devlet desteği ile sağlanan ucuz tesis ve işletme kredisi imkânları artırılabilecektir.

1980 sonrası dönemde liberal ekonomiye geçişle KOBİ'lerin öneminin daha da artması ile birlikte ve eğitilmiş insan gücü, üretim gücünün artırılması ve pazarlama konularında destek programlarına plan da yer verilmiştir.

2.2.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

1990-1994 dönemini kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda esnaf, sanatkar ve küçük sanayi için şu ilkeler ve politikalar öngörülmüştür⁹³:

- Ülke ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlayan küçük teşebbüsler olarak esnaf, sanatkar ve küçük sanayinin desteklenmesine ilişkin politikalar geliştirilecektir.

⁹³ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, "Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)", 1993, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>, (28.05.2010), ss. 307-308.

- Küçük sanayinin geliştirilmesi amacıyla mevzuatta düzenlemeler yapılarak, küçük sanayi mamullerinin iç ve dış piyasada rekabet gücüne kavuşturulması ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.
- Küçük sanayi sitelerinin yapımı, küçük sanayi potansiyeli bulunan yerleşim merkezlerinde yoğunlaştırılacak, bunun yanında küçük sanayinin orta ve büyük ölçekli sanayiye entegre olması ve yan sanayi sistemi içinde gelişmesi için gerekli teşvikler sağlanacaktır.
- Küçük sanayide, kalitenin yükseltilmesi ve kontrolü ile ilgili düzenleme çalışmaları söz konusu dönemde AT**'ye giriş süreci de dikkate alınarak uluslararası standartlarda ve rekabet düzeyi yüksek mal ve hizmet üretimini sağlayacak şekilde yaygınlaştırılacaktır.
- Küçük ve orta ölçekli teşebbüslerin kapasite kullanım imkânlarıyla iç ve dış pazarlama potansiyelinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar öncelikli olarak yapılacak, bu amaçla işletmelerin birlikler halinde teşkilatlandırılmaları desteklenecektir.
- Küçük işletmeler için başta finans yönetimi olmak üzere müteşebbislik eğitim programları uygulanacaktır.
- Küçük sanayi sitelerinde bir yandan çıraklık ve işbaşı eğitim imkânları geliştirilirken, diğer yandan ihtiyaç duyulan vasıflı insan gücünün eğitilmesine önem verilecektir.
- Üniversite, araştırma kurumları ve küçük sanayi işbirliği geliştirilerek desteklenecek, teknoloji yoğun küçük işletmelerin teknoparklar çerçevesinde teşviki sağlanacaktır.
- Küçük sanayinin gelişmesine yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ağırlık verilecektir.

* AT (Avrupa Topluluğu): AB'nin söz konusu dönemdeki adı.

- Küçük işletmelere verilmekte olan ucuz krediler imkânlar ölçüsünde arttırılacak, proje bazındaki kredi taleplerinin ipotek karşılığı olmadan değerlendirilmesini sağlayacak bir sistemin geliştirilmesine çalışılacaktır.
- Planda özellikle KOBİ'lerin finansman sorunlarına yönelik çözümler geliştirilmiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda alınan karar doğrultusunda 1992 yılında DİE tarafından ilk kez sanayi sayımı yapılmıştır.

2.2.3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

1996-2000 dönemini kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda küçük ve orta ölçekli işletmelere büyük önem verilmiştir. Plan'da küçük ve orta ölçekli sanayi için öngörülen ilkeler ve politikaları şu şekilde sıralamak mümkündür⁹⁴:

- Dünya piyasalarına entegre olma ve AB'ye uyum çerçevesinde, dışa açık, rekabet gücü yüksek ve ihracata dönük, hammadde ve insan kaynakları gibi avantajlarımızın değerlendirildiği bir sanayi yapısı, özel kesim ağırlıklı olarak oluşturulacaktır.
- Sanayi yatırımlarının teşvikinde; araştırma-geliştirme ile teknolojik gelişme öncelikli olmak üzere; çevre koruma, yeni istihdam yaratma, küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleme, bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılmasına katkıda bulunma ve AB ile 1 Ocak 1996'da imzalanan Gümrük Birliği anlaşmasının gerektirdiği yapısal uyumu sağlama konuları esas alınacaktır.
- Teknoloji transferi desteklenecek, teknoloji transferi ile teknoloji üretiminin birbirini tamamladığı bir politika izlenecektir.
- Sanayinin rekabet gücünü artırabilmek için ileri teknoloji sanayileri öncelikli olmak üzere araştırma-geliştirme, mühendislik ve müşavirlik

⁹⁴ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, "Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)", 1995, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf>, (28.05.2010), ss.67-69.

hizmetleri ile tasarım çalışmaları desteklenecek, araştırma-geliştirme faaliyetlerinin niversite-sanayi işbirliği ile geliştirilmesine önem verilecektir.

- Modern ve evre dostu teknolojilerin yaygınlaştırılmasına, verimliliğin arttırılmasına, kaliteli üretim ve standardizasyonun sağlanmasına, uluslararası pazarlarda kabul gören markaların ve evre dostu ürünler ile ihracat potansiyelinin korunup geliştirilmesine, ihracatta srekliyet ve çeşitliliğin sağlanmasına ve yeni piyasalarda etkinliğin arttırılmasına önem verilecektir.
- Ekonomik değişime ve yeniliklere uyum sağlama yeteneği ve istihdam yaratma gücü yüksek küçük ve orta ölçekli işletmeler, gümrük birliği sürecinde karşılaşılabilecek uyum güçlükleri de dikkate alınarak özel bir programla desteklenecek ve geliştirilecektir.
- KOBİ'ler dış pazarın talep ettiği ürünleri de üretmeye yöneltilecek, uluslararası standart ve kalitede mal üretebilmek için aynı alanda faaliyet gösteren işletmelerin “ok ortaklı ihracat şirketi” oluşturmaları desteklenecektir.
- Rekabet gücünün arttırılmasına yönelik olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerde teknoloji seviyesinin geliştirilmesi, kalitenin yükseltilmesi, verimliliğin arttırılması, etkin bir ana yan sanayi bütünleşmesine gidilmesi ekonomik verimlilik ilkeleri çerçevesinde özendirilecek ve yan sanayinin gelişmesine özel önem verilecektir.
- Küçük ve Orta lekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından, yeni girişimcileri, teknolojik gelişmeler ve yönetim teknikleri konusunda eğitmek, hazırlayacakları projelere finansman sağlamak ve danışmanlık hizmetleri ile desteklemek üzere bir program hazırlanacaktır.

- Mevcut tesislerin organize sanayi bölgelerine taşınması özendirilecek, doluluk oranı düşük organize sanayi bölgelerinin bulunduğu yörelerde, bu bölgelerin dışındaki sanayi yatırımları zorunlu haller dışında desteklenmeyecektir.
- Mal ve hizmet üretimini kapsayan TS-ISO 9000 kalite sistem belgelendirmesinin büyük kuruluşlar yanında küçük ve orta ölçekli kuruluşlara da yaygınlaştırılmasına çalışılacaktır.
- Sektör bazında, verimlilik artışında etkin olan faktörlerin tespitiyle ilgili çalışmalar Milli Prodüktivite Merkezi tarafından gerçekleştirilecek, diğer ülke verimlilik örgütlenmeleri ile işbirliği güçlendirilecektir.

KOBİ'leri önemini vurgulamak amacı ile 1996 yılı KOBİ yılı olarak ilan edilmiştir. Bu konuda KOSGEB, TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), TESK (Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu) ve TOSYÖV (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı) başta olmak üzere KOBİ'lere hizmet veren tüm kamu ve özel kuruluşlarla ihracat potansiyeli olup ihracat yapmamış KOBİ'lerin harekete geçirilmesi, bu firmalara ihracat yönetimlerinin anlatılması, özetle KOBİ'lerin dış ticarete yönlendirilmesi hedef alınmıştır⁹⁵.

Küreselleşme sürecinde ulusal sınırların ortadan kalkmasıyla birlikte ekonomilerde yoğun bir rekabet ortamı oluşmuş ve bu rekabet ortamında ülkeler, ekonomik anlamda güçlü olmak için bölgeselleşme hareketlerinde bulunmuşlardır. Bölgeselleşme eğiliminin en iyi örneklerinden biri AB'dir. Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği'ne girilmesi, Gümrük Birliği ile dış pazarlara açılma durumu, KOBİ'leri hem olumlu hem de olumsuz etkilemektedir.

1996'da başlayan Gümrük Birliği sürecinde, Türkiye için sanayi sektöründe, özellikle KOBİ'ler, uygulamadaki fonların ve gümrüklerin kalkması ve üçüncü ülkelere karşı ise AB'nin ortak gümrük tarifesinin uygulanmaya başlanmasından sonra yoğun bir rekabet ortamına girmiştir. Ancak, KOBİ'lerin bugünkü durumları ve sermaye

⁹⁵ KOSGEB, *KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)*, s.14.

yapılarıyla, en son teknolojileri kullanan AB işletmeleriyle rekabet etmesi oldukça güçleşmiş ve devlet desteği zorunlu hale gelmiştir⁹⁶.

Gümrük Birliği sürecinde Türk sanayii dünya rekabetine açılmasıyla KOBİ'ler çok önemli darboğazlarla ve uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle KOBİ'ler için rekabet güçlerini geliştirmeye yönelik politika ve stratejilerin belirlenmesi ve uygulanması Türkiye açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu süreçte, Türk KOBİ'lerinin rekabet güçlerini geliştirmede teknolojik gelişmeleri yakından takip etmeleri, teknoloji transferi ya da araştırma-teknoloji geliştirme faaliyetlerine ağırlık vermeleri zorunluluk arz etmektedir⁹⁷.

Ayrıca 1 Ocak 1996'dan sonraki dönemlerde KOBİ'lere dönük Devlet Yardımları Mevzuatı, genel Devlet Yardımları Mevzuatından ayrı düzenlenerek KOBİ'lerin kendilerine özgü ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilme amacı güdülmüştür⁹⁸.

Tüm bunların yanında KOBİ'ler, Gümrük Birliği ile bazı ara malı ve girdilerini daha ucuz, kaliteli ve sıfır gümrük vergisi ile elde edebilme imkânına kavuşmuşlardır. Ucuzlayan ve aynı zamanda düzenli olarak ve kaliteli şekilde elde ettikleri bu girdiler, KOBİ'lerin rekabet güçlerini arttırmalarına ve üretimlerini güçlendirmelerine yardımcı olmuştur⁹⁹.

Gümrük Birliği sonrası ihracatta büyük bir patlama yaşanmamış olsa da, Anlaşma'nın özellikle KOBİ'ler üzerinde, iç pazarda ekonomik krizlerin de etkisi ile yaşanan daralma sonucu dış pazarlara yönelmesi ve burada rekabet edebilme koşullarını öğrenme açısından katkıları olmuştur. Dış pazarlarda rekabet etmek isteyen KOBİ'ler fiyat avantajı yanı sıra, standartlara uygun ve kaliteli üretim yapmanın da gerekliliğini kavramışlardır. Her ne kadar hala standartlar ve kalite konusunda dış piyasalara

⁹⁶ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, "KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)", 2007, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3077/2007.pdf, (10.06.2010) s.7.

⁹⁷ Murat Çetin, "Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere Yönelik Teknoloji Politikaları" <http://www.econturk.org/dtp9.html> (11.09.2010).

⁹⁸ Ali Armağan, "Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşmasının Türkiye'deki KOBİ'lerin Rekabet Gücü Üzerine Etkileri", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, TC Sakarya Üniversitesi SBE, 2008), s.65.

⁹⁹ Armağan, ss.64-66.

açılmada sorunlar yaşamakta olsalar dahi KOBİ'ler, CE* işaretlemesi kavramını ve önemini Gümrük Birliği ile anlamışlardır¹⁰⁰.

Sağladığı faydalar yanında ithalatın artması ile birlikte KOBİ'lerin iç piyasada daralma yaşaması ve yeni koşullara uyum sağlama konusunda yaşadığı zorluk nedeniyle birçok KOBİ pazardan çıkmak zorunda kalmıştır.

2.2.3.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Gümrük Birliği'nden olumsuz etkilendikleri alanlar doğrultusunda KOBİ'ler için Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ihracat, teknoloji, finansman ve rekabet edilebilirlik konuları üzerinde durulmuştur. 2001–2005 dönemini kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Sanayileşme başlığı altında, “KOBİ'lerin Geliştirilmesi” alt başlığı ile belirtilen amaç, ilke ve politikaları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür¹⁰¹:

- KOBİ'lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması esastır.
- Bankacılık sisteminin toplam kredi hacmi içinde KOBİ'lerin payının artırılması için gerekli imkanlar sağlanacaktır.
- Küçük sanayi siteleri inşaatlarının kredilendirilmesi ve kredi geri ödeme sistemi ile ilgili mevzuat gözden geçirilecek ve inşaatların zamanında tamamlanması sağlanacaktır.
- Küçük Sanayi İhtisas Siteleri kurulması özendirilecek, bu sitelerde “sektörel dış ticaret şirketleri” kurulması desteklenecektir.
- KOBİ'ler sermaye piyasası ve mali piyasalarla düzenli çalışan bir ortamda modern finansman araçları ve kurumları ile desteklenecektir. Kredi garantisi

* Conformité Européene (Avrupa Uygunluk Belgesi).

¹⁰⁰ Armağan, s.65.

¹⁰¹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)”, 2000, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>, (28.05.2010) ss.124-125.

fonu, risk sermayesi, finansman yatırım ortaklığı, gayrimenkul yatırım ortaklığı gibi finansman sağlama uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

- KOSGEB hizmet merkezlerinin sayısı arttırılacak, fon kaynaklarının kullanımı etkinleştirilecek, üretici ilişkileri güçlendirilecek ve ürün yelpazesinin sanayi politikası ile uyumlu bir şekilde genişletilmesi sağlanacaktır.
- KOBİ'lerde, teknoloji düzeyinin ve ürün kalitesinin yükseltilmesi, verimliliğin arttırılması, bilgiye erişimin kolaylaştırılması, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, ana-yan sanayi bütünleşmesi, işletmeler arası işbirliği ve elektronik ticaret imkânlarının arttırılması desteklenecektir. KOBİ'lerin çağdaş işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri ve yerel kaynakların harekete geçirilmesine öncülük etmeleri sağlanacaktır.
- KOBİ'lerin ihracata yönlendirilmesi için bilgilendirilmesi sağlanacak, aynı alanda faaliyet gösteren işletmelerin ihracata dönük örgütlenmeleri yaygınlaştırılacak ve yabancı firmalarla ortaklıklar kurmaları teşvik edilecektir.
- KOBİ'ler Ar-Ge çalışmalarına yönlenecek ve üniversitelerle teknoparklar içinde kesişmeleri sağlanacaktır.
- Geleneksel el sanatlarına dayalı üretim yapan işletmeler, yatırım ve pazarlama aşamalarında desteklenecektir.
- KOBİ'lerin kamu alımları içindeki payının arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.
- KOBİ'lerin sermaye piyasasında menkul kıymet ihraç edebilmelerini sağlayacak mevzuat düzenlemesi gerçekleştirilecektir. Kredi garanti fonu sisteminin güçlendirilmesini ve yaygınlaştırılmasını, devletin katkısının arttırılmasını sağlamak üzere gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

- KOBİ’lerle ilgili mevzuat AB standartları ile uyumlu hale getirilecektir.
- Risk sermayesi sisteminin gelişmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı KOBİ’lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin arttırılması esasına dayanmaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için politika ve programlar geliştirilmektedir¹⁰².

“KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye’de, KOBİ’lere yönelik temel stratejileri belirleyen ve bu kesime yönelik faaliyetlerde bulunan, KOSGEB ile birlikte DPT, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, TÜİK, TOBB ve TESK’den oluşan KOBİ Çalışma Grubu tarafından, mevcut politika ve programların kapsamını ve bu kapsam dahilinde belirlenen faaliyetleri detaylı bir şekilde ortaya koymak, arzu edilen hedeflere ulaşmak için kamu ve özel sektör kuruluşlarına düşen görevleri açık bir şekilde ifade etmek ve gerekli eylem ve projeler demetini oluşturmak amacıyla Kalkınma Planları, Yıllık Program, Hükümet Programı ve Acil Eylem Planı ile uyum içerisinde hazırlanmış ve Yüksek Planlama Kurulu’nun 10 Kasım 2003 tarih ve 2003/57 sayılı kararı ile onaylanmıştır”¹⁰³.

2003 yılında hazırlanan KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı’nın amacı; Avrupa Küçük İşletmeler Şartı’nda belirtilen ilkelere ve AB İşletme ve Girişimcilik için Çok Yıllı Programı’nda belirtilen amaçlara uygun bir ulusal KOBİ stratejisinin geliştirilip uygulanmasıdır. Söz konusu plan AB üyelik sürecinde izlenecek ulusal KOBİ politikasına ilişkin bir belge niteliğinde olup, Türkiye’nin KOBİ’ler için AB politikaları ile uyum yönünde izleyeceği yaklaşımı ve KOBİ’lerin rekabet güçlerinin artırılması için alınması gereken tedbirleri ifade etmektedir¹⁰⁴.

¹⁰² T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı* (2004), s.8.

¹⁰³ TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı*(2007-2009), s.9.

¹⁰⁴ TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı*(2007-2009),s.10.

2.2.3.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Kalkınma Planı, AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu nedenle Plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 5 yıllık yerine 7 yıllık olarak belirlenmiştir. 28 Nisan 2005 tarihinde 5339 sayılı Yasa ile 2005 yılı sonunda tamamlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ardından, hazırlanacak yeni Plan'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulması bir yıl ertelenmiş ve Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın 2007 yılında başlaması kararlaştırılmıştır¹⁰⁵. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda KOBİ'ler için belirlenen hedefleri şu şekilde sıralamak mümkündür¹⁰⁶:

- İşletmelerin uygun koşullarla finansman kaynaklarına erişimi kolaylaştırılacak ve bu kaynaklarda çeşitlilik sağlanacaktır.
- Kamunun iş dünyasına sunduğu hizmetler, süreçlerin yeniden yapılandırılması suretiyle bütünsel bir yapıda elektronik ortama taşınacak, bu hizmetlerin işletmeler tarafından yaygın kullanımına yönelik tedbirler alınacaktır. Buna paralel olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin iş süreçlerinde kullanılması, elektronik ortamda iş yapma biçimlerinin ve e-ticaretin yaygınlaşması ile işletmelerin maliyetlerini düşürmeleri, verimliliklerini yükseltmeleri ve yurtiçi ve yurtdışı satış potansiyellerini geliştirmeleri desteklenecektir.
- E-ihale uygulamalarının yaygınlaşması ile özellikle KOBİ'lerin kamu alımlarına katılımı için uygun, şeffaf ve rekabetçi ortam yaratılacaktır.
- Kayıt dışı işletme kişi ve çalışanların kayıt altına alınabilmesini için kayıtlı sistem güçlendirilecektir. Bu amaçla, idari-mali ve yasal yükümlülükler bütçe imkanları doğrultusunda kademeli olarak azaltılacak, başta KOBİ'ler olmak üzere kayıtlı işletmelere yönelik finansman olanakları artırılacak, iş ve çalışma hayatına ilişkin mevzuat basitleştirilerek bürokratik formaliteler

¹⁰⁵ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, (28.05.2010), s.2.

¹⁰⁶ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, ss.66-67-81-92.

azaltılacak, işletmelerin kurumsallaşması teşvik edilecek, kayıtlı işletme ve bireylere yönelik kamu hizmetleri iyileştirilecek, iş ve işgücü piyasasında esneklik artırılabacaktır.

- KOBİ'lerin ve girişimcilerin rekabet güçlerini artırmak ve yeni pazarlara açılmalarını sağlamak için, iş kurma ve iş geliştirme aşamalarında eğitim ve danışmanlık hizmeti sağlanacaktır. Bu amaçla, İŞGEM (İş Geliştirme Merkezleri) ve benzeri yapılanmalar yaygınlaştırılacak ve etkinliklerini artırmak üzere gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
- Bölgeler arası yakınsama ve rekabet amaçları bakımından farklılaştırılmış KOBİ politikaları uygulamaya geçirilecektir. Bu kapsamda; ihtiyaç duyulan nitelikli işgücünün yetiştirilmesine, finansman kaynaklarının genişletilmesi ve araçlarının çeşitlendirilmesine, pazara ve teknolojiye erişimin kolaylaştırılmasına özel önem verilecektir.

Dokuzuncu kalkınma planı kapsamında 2002 Maribor Zirvesi ile dahil olunan Küçük İşletmeler için Avrupa Şartı ve Türkiye'nin öncelikleri dikkate alınarak hazırlanan KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2007–2009 yılları arasında, KOBİ'lere yönelik gerçekleştirilmesi öngörülen eylemleri kapsamaktadır¹⁰⁷. 2007-2009 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında yürütülecek olan faaliyetler ile ilgili olarak 5 adet Strateji Alanı tespit edilmiştir. Strateji metninde, her bir strateji alanı için temel sorun alanları, geliştirilmesi gereken hususlar, hedefler, öncelikler ve politikalar belirtilmiştir. Belirtilen Strateji Alanları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır¹⁰⁸:

- i. Girişimciliğin Geliştirilmesi: Girişimcilik, ekonomik büyümenin ve yeni istihdam olanakları yaratmanın kilit unsuru olma niteliği taşıdığından potansiyel girişimci sayısının artması bölgesel kalkınmaya da olumlu etki ederek, göçün azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Ülkede girişimcilik kültürünün geliştirilebilmesi için çeşitli faaliyetlerle toplumun girişimciliğe bakış açısının iyileştirilmesi sağlanmalıdır. Bu doğrultuda; potansiyel girişimcilerin cesaretlenebilmeleri için başarılı girişimcilerin ve

¹⁰⁷ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)*,s.10.

¹⁰⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)*,s.28.

girişimcilik örneklerinin tanınması yönündeki çalışmalar faydalı olacaktır¹⁰⁹.

ii. İşletme Geliştirme: KOBİ'lerin; planlı üretim yapabilen, sektöründe uzmanlaşabilen, kendi potansiyelini kullanabilen, hedefler koyabilen, fırsatlar yaratabilen, nitelikli işgücüne sahip, değişen şartlara hızlı uyum sağlayabilen, ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet gücü olan bir yapıya kavuşturulmasını sağlamak ve arttırmak için kurumsallaşmanın yaygınlaştırılması, işletmelerin dışa dönük, dinamik ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulması, KOBİ'lerin nitelikli insan gücüne ulaşmalarının sağlanıp, bunu sürdürülebilir bir yapıya kavuşturarak yönetim kapasitelerinin geliştirilmesi, çalışanların mesleki ve teknik niteliklerinde iyileştirmeye yönelik çalışmaların yapılması, ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilme potansiyellerinin oluşturulması ve geliştirilmesi, kalite yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi ve verimliliğin artırılması, KOBİ'lerin özgün tasarım ve marka yaratarak ulusal ve uluslararası pazarlarda yerini alan bir yapıya kavuşturulması, üretimde yeni teknolojilerin, bilgi teknolojilerinin, esnek üretim ve tedarik planlaması sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması ve KOBİ destek sisteminin, tüm sektörlerdeki KOBİ'lere destek verebilmek amacıyla geliştirilmesi amaçlanmaktadır¹¹⁰.

iii. KOBİ'lerin Uluslararası Pazarlarla Bütünleştirilmesi: KOBİ'lerin ihracat içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması amacıyla DTM ve bu Müsteşarlığa bağlı İGEME ile İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri, dış ticaret bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesi için eğitim faaliyetlerini sürdürmesi ve aynı üretim dalında faaliyet gösteren işletmelerin Sektörel Dış Ticaret Şirketleri modeli ile ihracata yönlendirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca marka bilinci ve tanıtımı için

¹⁰⁹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)*, ss.28-29.

¹¹⁰ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)*, ss.30-31.

KOSGEB tarafından da tanıtım ve markaya yönlendirme destekleri ve yurt dışı fuarlara katılım desteği sağlanacaktır¹¹¹.

- iv. İş Ortamının İyileştirilmesi: Küreselleşme ile birlikte işletmeler sadece dış pazarlarda değil, iç pazarda da yoğun bir dış rekabetle karşı karşıya kalmaktadır. Rekabet edebilmek için işletmeler; üretim maliyetlerini düşürme, verimliliği arttırma, yenilikçi ve kaliteli ürünler üretme gibi işletme içi faktörleri geliştirme çabasında iken, bir işletme için dış faktör olan genel iş ortamının iyileştirilmesi de önem arz etmektedir. Bu çerçevede KOBİ'lerin iş ortamlarının iyileştirilmesi için; izin süreçlerinin basitleştirilmesi, girişimcilerin etkin bir şekilde desteklenmesi, mevcut finansman araçlarının geliştirilmesi ve bunlara KOBİ'lerin erişiminin artırılması gerekmektedir¹¹².
- v. Teknoloji ve Yenilikçilik Kapasitesinin Geliştirilmesi: Teknoloji ve yenilikçilik faaliyetlerini destekleyici mekanizmaların ve programların etkilerinin ölçülebilir hale getirilmesi, Ar-Ge ve yenilik bazlı destek hizmetleri sunan kurumların işbirliği imkanlarını güçlendirecek mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir¹¹³.

2007–2009 dönemine yönelik olarak hazırlanan KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı; ekonomide büyük bir paya sahip olan KOBİ'lerin verimliliklerinin, istihdama katkılarının ve rekabet güçlerinin artırılmasını hedeflemektedir.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı'ndaki çalışmaların genel yönlendirilmesi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı başkanlığında ilgili kuruluşlardan oluşan “Yönlendirme Komitesi”, koordinasyon ve uygulaması ise KOSGEB tarafından yürütülmektedir¹¹⁴.

7 yıllık bir süreyi kapsayan Dokuzuncu kalkınma planı ile KOBİ'lerin finansman sorunlarına, istihdamın arttırılmasına, teknolojinin kullanım oranının

¹¹¹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)*, ss.32-34.

¹¹² T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)*, ss.32-34

¹¹³ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)*, s40.

¹¹⁴ Zerrin Özbek, “KOBİ'lerin Türk Ekonomisine Etkileri”, **T.C. Dışişleri Bakanlığı Ekonomik Sorunlar Dergisi**, Sayı: 31, Yıl: 8, Kasım 2008, s.54.

arttırılmasına, bölgesel gelişmenin sağlanmasına yönelik tedbirler alınmıştır. Fakat 2008 yılında küresel ekonomik kriz ile yaşanan finansal sorunlar, beklenen sonucun gecikmesine neden olmuştur.

2.2.4. Türkiye’de KOBİ’lere Destek Veren Kurum ve Kuruluşlar

KOBİ’ler sosyal ve ekonomik etkileri sayesinde tüm dünyada büyük ilgi gören şirketlerdir. Küreselleşme ile birlikte ulusal pazarlardan dünya pazarlarına açılan KOBİ’lerin, rekabet ortamının genişlemesiyle birlikte tek başlarına taşıdıkları ekonomik ve sosyal fonksiyonları yerine getirebilmeleri zorlaşmıştır. Gelişmekte olan bir ekonomiye sahip olan Türkiye’de¹¹⁵:

- Daha az yatırımla daha çok kişiye istihdam sağlayan,
- Makro ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenen,
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliğine daha kolay uyum sağlayabilen,
- Teknolojik yeniliklere ve inovasyona daha yakın olan,
- Bölgeler arası dengeli gelişmeye büyük katkısı olan,
- Büyük işletmelerin vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısı olan,
- İstihdam ve üretime katkıları ile

KOBİ’ler ekonominin omurgasını oluşturmaktadır. Hükümetler de gelişme politikalarını KOBİ’lerin ekonomik, politik ve sosyal dengeler açısından desteklenmesi üzerine kurgulamaktadırlar. Ayrıca bu anlamda KOBİ’leri destekleyen çeşitli kurum ve kuruluşlar da bulunmaktadır.

¹¹⁵ KOSGEB, *2008-2012 Stratejik Planı*, 2008, http://www.kosgeb.gov.tr/UserFiles/File/PlanVeRaporlar/KOSGEB_STRATEJIK_PLANI_2008-2012.pdf, (28.05.2011) s.6.

2.2.4.1. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Kuruluş ve Görevleri Hakkında 08.01.1985 tarihinde kabul edilip 08.01.1985 tarihli ve 18639 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 3143 sayılı Kanun’la yetkilendirilmiştir¹¹⁶.

“Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, küçük sanayi ve el sanatları ile ilgili her türlü araştırma, geliştirme ve eşgüdüm hizmetlerini yürütmek, organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi sitelerinin kurulması ile ilgili bütün faaliyetlerin eşgüdümünü sağlamak, sanayi ürünlerinin standartlarını hazırlamak, kalite denetimi yapmak, gerektiğinde sanayi ürünlerinin fiyatlarını saptamak, iç piyasadaki başlıca gıda ve ihtiyaç maddelerinin fiyat hareketlerini izlemek ve iç piyasayı denetlemek gibi fonksiyonları yönetmekle görevlidir”¹¹⁷.

2.2.4.1.1. Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Gelişimi

1963 yılında başlayan planlı kalkınma dönemi ile sanayinin lokomotif sektör olarak belirlenmesi, ekonomik ve toplumsal kalkınmanın birlikte gerçekleştirilmesi, belli bir hızda büyüme ve sanayileşmeye önem verilmesi gibi uzun vadeli hedefler belirlenmiştir. Belirlenen hedefler doğrultusunda; ülkede sanayinin geliştirilmesi amacıyla uygulamaya konulan teşvik tedbirlerinden biri olan organize sanayi bölgeleri uygulamalarına, ilk olarak 1962 yılında Bursa’da bir OSB kurulmasıyla başlanmıştır¹¹⁸. Bursa Organize Sanayi Bölgesi deneyiminin başarılı olması ile birlikte ve organize sanayi bölgelerinin sanayi şirketlerine sağladığı olanaklar sayesinde, Türkiye’de organize sanayi bölgelerinin sayısı hızla artmıştır.

Türkiye’de 4562 sayılı OSB Kanunu’nda Organize Sanayi Bölgeleri; “Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak,

¹¹⁶ T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **2009 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara: 2010, www.stb.gov.tr/Files/Documentssanayi-ve-ticaret-bakanli-28042010135534.pdf, (28.05.2011), s.2.

¹¹⁷ Fahri Solak, **Ahilik (Kuruluşu, İlkeleri ve Fonksiyonları)**, İstanbul: İTO Yayınları Yayın No:2009-56, 2009, s.28.

¹¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü, Organize Sanayi Bölgeleri Hizmetleri, <http://kss.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=180> (13.05.2011).

bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan çerçevesinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla; sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dahilinde gerekli idari, sosyal ve teknik altyapı alanları ile küçük imalat ve tamirat, ticaret, eğitim ve sağlık alanları, teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve bu Kanun hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleri” olarak tanımlanmıştır¹¹⁹.

Küçük ve orta ölçekli sanayicilerin modern ve sağlıklı ortamlarda, verimli üretim yapmalarına olanak sağlanması ve çevre kirliliğinin kontrol altına alınması amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesindeki Küçük Sanatlar, Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü’nce Küçük Sanayi Siteleri (KSS) ve Organize Sanayi Bölgeleri’nin (OSB) kurulması desteklenmektedir¹²⁰.

Organize Sanayi Bölgeleri uygulaması ile bölgesel kalkınmanın sağlanması, planlı sanayileşme ve kentleşme, sağlıklı ve temiz bir çevre oluşturulması hedeflenmektedir.

Bu anlamda OSB’lerin amaç ve hedeflerini aşağıdaki şekilde sıralanabilir¹²¹:

- Sanayinin ve şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunmak
- Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü imal eden sanayicilerin bir arada ve bir program dahilinde üretim yapmalarıyla, üretimde verimliliğin ve kar artışının sağlanması
- Sanayinin, az gelişmiş bölgelerde yaygınlaşmasını sağlamak
- Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının disipline edilmesi
- Sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması

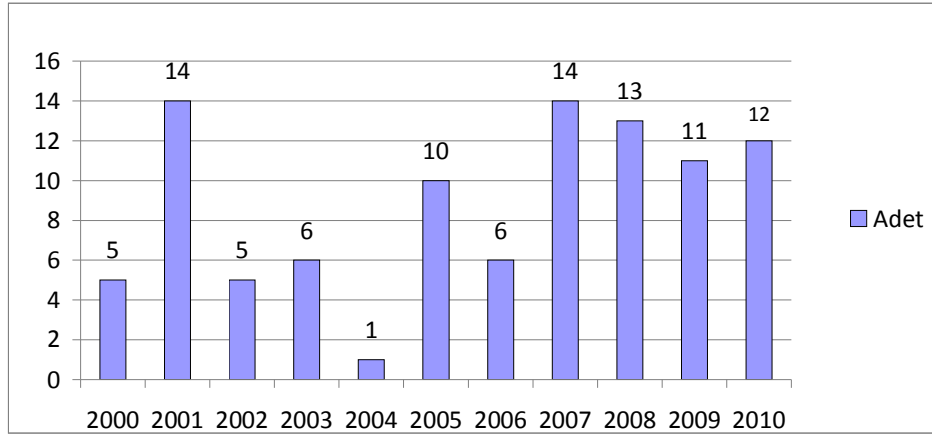
¹¹⁹ Resmi Gazete, **4562 Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu**, RG. 15.04.2000-24021.

¹²⁰ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2004)*, s.14.

¹²¹ Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü, Organize Sanayi Bölgeleri Hizmetleri, <http://kss.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=180> (13.05.2011).

- Müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğinin önlenmesi
- Bölgelerin devlet gözetiminde, kendi organlarınca yönetiminin sağlanması

OSB gelişiminde, 1962 yılından başlayarak bugün gelinen noktada; 27.298 hektar büyüklüğünde, 143 adet organize sanayi bölgesi hizmete sunulmuştur. 1962 yılından 2002 yılı sonuna kadar 70, 2003- 2010 yılları arasında ise 73 adet OSB projesinin tamamlandığı görülmektedir¹²². Yıllar itibariyle tamamlanan OSB projeleri aşağıdaki Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1: Yıllara Göre Biten OSB Projeleri

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü, Organize Sanayi Bölgeleri Hizmetleri, <http://kss.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=180&lng=tr> (13.05.2011)

Türkiye’de bulunan organize sanayi bölgelerinin bölgesel dağılımı ve 2011 yılı yatırım programında olan projeler Tablo 27’de gösterilmiştir. Tabloya göre 1962’den 2010 yıl sonu itibariyle, kümelenme güdüsüyle ve organize sanayi bölgesi avantajlarından yararlanmak için en fazla proje Karadeniz bölgesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca 2011 yatırım programında yer alan proje sayısında yine Karadeniz Bölgesi ağırlıktadır. Sanayileşmede önemli bir paya sahip olan Marmara Bölgesi’nde de 2010 sonu itibariyle 22 adet organize sanayi bölgesi projesi tamamlanmıştır.

¹²² Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü, Organize Sanayi Bölgeleri Hizmetleri, <http://kss.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=180&lng=tr> (13.05.2011).

Tablo 13
Organize Sanayi Bölgelerinin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge Adı	2010 Sonu İtibariyle Bitenler			2011 Yılı Yatırım Programında Olanlar				
	Adet	Alan (Ha)	%	Adet (**)	Alan (Ha)	Kredi Verilecek Alan (Ha)	%	%
			Hektar (*)				Hektar (*)	Adet (***)
Marmara (11 İl)	22	5.438	19,92	7	816	816	8,94	9,72
Ege (8 İl)	21	3.998	14,65	13	2.021	1.872	22,14	18,06
Akdeniz (8 İl)	16	3.453	12,65	4	250	100	2,74	5,56
İç Anadolu (13 İl)	28	5.116	18,74	8	1.784	1.784	19,54	11,11
Karadeniz (18 İl)	29	3.066	11,23	16	1.108	872	12,14	22,22
Doğu Anadolu (14 İl)	13	2.132	7,81	13	1.946	567	21,31	18,06
G .Doğu Anadolu (9 İl)	14	4.095	15,00	11	1.205	687	13,20	15,28
Türkiye (81 İl)	143	27.298	100,00	72	9.130	6.698	100	100

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü, Organize Sanayi Bölgeleri Hizmetleri,
[http://kss.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=180&lng=tr\(13.05.2011\)](http://kss.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=180&lng=tr(13.05.2011))

* Toplam bölge alanının Türkiye toplam alanına oranıdır.

** Etüd ve arıtma karakteristiği ile yer alan projeler adet olarak toplamlara dahil edilmiştir.

***Toplam adedin Türkiye toplam adedine oranıdır.

OSB'ler sayesinde işletmelerin çevreye verdiği zararlar ve yaşadığı alt yapı sorunları azalmakta ve OSB'lerin dağınık yerleşimlere göre birçok avantajı bulunmaktadır.

2.2.4.2. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

KOSGEB, 12.04.1990 tarih ve 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi'nin Kurulması Hakkında Kanun ile “Ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin payını ve etkinliğini arttırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek” amacıyla kurulmuştur¹²³. KOBİ'lere hizmet ve destek vermek üzere özel yasaya sahip tek kamu kuruluşu olan KOSGEB, 55 adet hizmet merkezi ve 92 adet sinerji odağı ile ülke çapında faaliyet göstermektedir. Bunların yanı sıra KOSGEB koordinatörlüğünde Dünya Bankası-AB kaynakları ile kurulan 14 adet İŞGEM (Zonguldak, Tarsus, Karadeniz Ereğli, Eskişehir, Adana, Mersin, Van, Samsun, Elazığ, Yozgat, Diyarbakır, Pendik, Hacıbektaş, Kütahya) faaliyetini sürdürmektedir¹²⁴. İŞGEM; KOBİ'lere, mülkiyet hakkı yerel ya da özel tüzel kişilere ait olan üretim alanlarıyla birlikte ortak kullanıma yönelik makine ve ekipman, sekreteryaya, iş geliştirmeye yönelik eğitim, danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sağlamaktadır. İŞGEM'ler Türkiye'de yerel kalkınma ve girişimcilik geliştirme modeli olarak desteklenmektedir¹²⁵.

3624 sayılı Küçük ve orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi'nin Kurulması Hakkında Kanun'un 4. maddesinde KOSGEB'in yasal görevleri aşağıdaki şekilde belirtilmiştir¹²⁶:

- Sanayi, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi ve faaliyetlerin uygulanması için teknoloji merkezleri, teknoparklar, danışmanlık merkezleri, enstitüler ve benzeri birimlerin kurulmasını sağlamak.

¹²³ KOSGEB, *2008-2012 Stratejik Planı*, s.1.

¹²⁴ KOSGEB, **2010 Yılı Faaliyet Raporu**, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23> (05.07.2011), s.4.

¹²⁵ Özbek, ss.54-55.

¹²⁶ KOSGEB, **2011-2015 Stratejik Planı**, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23> (05.07.2011), ss.10-11.

- Üniversiteler ile kamu ve araştırma kurumlarındaki bilim ve teknoloji alt yapısından işletmelerin yararlanmasını sağlamak, sanayi ve üniversite iş birliğini kuvvetlendirmek.
- Teknoloji düzeyini yükseltmek üzere mevcut teknolojik bilgilere erişmek ve yeni teknolojik bilgiler üretmek, erişilmiş ve üretilmiş bilgileri yaygınlaştırmak.
- Üniversite ve araştırma merkezlerinin imkânlarından yararlanarak yeni ve ileri teknolojiye dayalı bilgilerin derlendiği, değerlendirildiği, geliştirildiği ve uygulamaya yönelik üretime hazır hale getirilerek işletmelerin kullanımına sunulduğu teknoloji merkezleri ve teknoparkları kurmak ve kurdurmak.
- İşletmelerin planlı yönetim anlayışına, modern ve çağdaş işletmecilik düzeyine kavuşturulmalarını teminen sanayinin çeşitli alt sektörlerinde yatırımları yönlendirmek üzere proje profillerini uygulayacak, atıl kapasiteleri değerlendirecek, verimliliği arttıracak; modernizasyon, üretim, yönetim, pazarlama, enformasyon ve teknoloji adaptasyonu gibi konularda kapsamlı “Teknik Yardım ve Destek Program ve Projeleri”ni gerçekleştirecek İhtisas Merkezlerini kurmak ve kurulmasını sağlamak.
- İşletmelerin uluslararası düzeyde mal üretmeleri ve daha modern işletmeler haline gelmeleri için yardımlarda bulunmak, sanayi rehabilitasyonu için gerekli düzenlemeleri yürütmek, sanayi ürünlerini çeşitlendirecek, yan sanayi ilişkilerini geliştirecek şekilde; malzeme bilgisi, tasarım, prototip imalat, imalat usul ve işlemlerinin seçimi, bakım-onarım planlaması ve iş temini gibi iş yerinde ve uygulamalı olarak aktif danışmanlık hizmetlerini verecek olan “Danışmanlık Merkezleri” tesis etmek ve bu işletmelerin ortak istifadesine yönelik olarak malzeme test ve analiz ile mamul madde fiziki ölçümleme laboratuvar ve atölyelerini kurmak ve kurulmasını sağlamak.

- Hizmet Merkezlerinde görev alacak elemanların özel ihtisas konularında “Eğitim Uzmanları”nın yetiştirilmesi, yaygın eğitim programlarının düzenlenmesi, işletmelerin eğitim ihtiyaçlarının tespiti ve gerekli eğitimlerinin sağlanması ile ilgili uygulamalı “Teknik Eğitim Merkezleri”ni kurmak.
- İşletmelerin yatırım, üretim, yönetim ve planlama konularında bilgi ve beceri yönünden güçlenmelerini ve gelişmelerini sağlamak.
- İşletmelerin pazarlama sorunlarına çözümler aramak; işletmelerin yurt içi ve yurt dışı pazarlarda rekabet edebilir düzeye gelmeleri için gerekli çalışmaları yürütmek ve konuya ilişkin danışmanlık hizmetlerini en verimli bir biçimde organize etmek.
- Girişimcilik kültürünün ve ortamının geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını sağlamak, girişimleri ve girişimcileri desteklemek
- İşletmeler arası işbirliğini geliştirmek, ortak yatırımların oluşturulmasını ve yaygınlaştırılmasını desteklemek, yatırım ortamının iyileştirilmesi için gerekli tedbirleri almak ve destekleri sağlamak.

KOSGEB 1990 yılından 2009 yılına kadar, sadece imalat sanayi KOBİ’lerine hizmet ve destekler vermiştir. Ancak, imalat sanayi sektörü dışındaki sektörlerin ekonomik katma değer üretme ve istihdam yaratma potansiyelinin artması ve söz konusu sektörlerdeki KOBİ’lerden gelen talepler doğrultusunda KOSGEB’in hedef kitlesi tüm KOBİ’leri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. . Bu doğrultuda “3624 sayılı KOSGEB Kuruluş Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 5891 sayılı Kanun”un 5 Mayıs 2009 tarih ve 27219 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle, hizmet ve ticaret sektörlerindeki KOBİ’ler de KOSGEB hedef kitlesine dâhil olmuş ve KOSGEB KOBİ’lerden sorumlu ulusal kuruluş niteliğine kavuşmuştur. Kanun değişikliğiyle birlikte, imalat sanayi dışındaki KOBİ’lerin de KOSGEB tarafından desteklenebilmesi için gerekli hukuki zemin oluşturulmuştur. Ancak, bu KOBİ’ler için sağlanabilecek kaynak imkânlarının belirli büyüklüklerle sınırlı olacağı dikkate alınarak, “KOSGEB Tarafından Verilecek Hizmetler ve Desteklerden Yararlanacak

Küçük ve Orta Büyüklükteki işletmelere ilişkin Sektörel ve Bölgesel Önceliklerin Belirlenmesi Hakkında 15431 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı”; 18 Eylül 2009 tarih ve 27353 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmış olup; buna göre madencilik ve taş ocakçılığı, imalat, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı, su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri, inşaat, toptan ve perakende ticaret, ulaştırma ve depolama, konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri, bilgi ve iletişim, mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler, idari ve destek hizmet faaliyetleri, kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor ile diğer hizmet faaliyetlerinde bulunan KOBİ’ler, KOSGEB’in yeni hedef kitlesi olarak belirlenmiştir¹²⁷.

KOSGEB’in yeni hedef kitlesine sunulacak destek ve hizmetlere ilişkin mevzuat çalışmaları 2010 yılında tamamlanmış ve KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği 15.06.2010 tarih ve 27612 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. İlgili yönetmelikte KOSGEB Destek Programları aşağıdaki şekilde yer almaktadır¹²⁸:

- “KOBİ Proje Destek Programı” ile KOBİ’lerin proje kültürü ve bilincinin oluşturulması, proje yapabilme kapasitelerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.
- “Tematik Proje Destek Programı” ile makro strateji dokümanlarında işaret edilen öncelikler dikkate alınarak belirlenen tematik alanlarda bölgesel ve sektörel ihtiyaçların karşılanması, uluslararası mevzuatlara KOBİ’lerin uyumunun sağlanması, KOBİ’lerin kendi işletmelerini geliştirmeleri ve Meslek Kuruluşları’nın KOBİ’leri geliştirmek amacıyla daha fazla proje hazırlamalarının teşvik edilmesi amaçlanmıştır.
- “İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı” ile KOBİ’lerin işbirliği-güçbirliği anlayışında bir araya gelerek ‘ortak sorunlara ortak çözümler’ üretilmesi, KOBİ’lerin tedarik, pazarlama, düşük kapasite kullanımı, rekabet gücü zayıflığı, finansman başta olmak üzere tek başlarına çözümünde zorlandıkları birçok soruna çözüm bulunması, KOBİ’lerin bir araya

¹²⁷ KOSGEB, 2011-2015 Stratejik Plan, s.3.

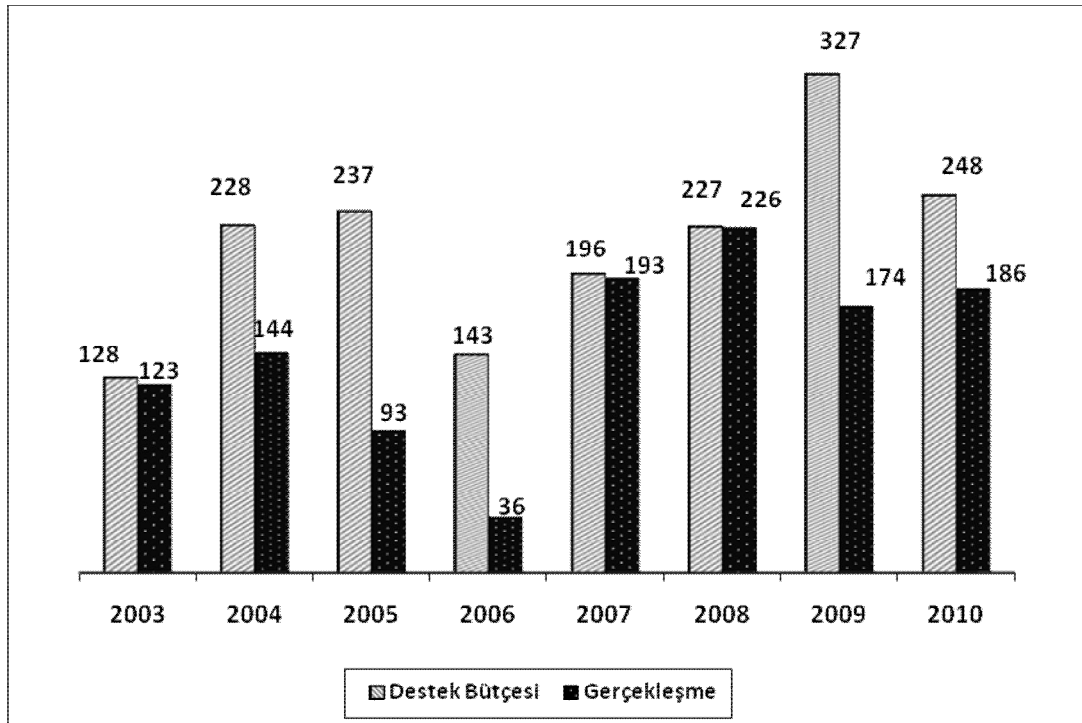
¹²⁸ KOSGEB, 2011-2015 Stratejik Plan, ss.15-16-17.

gelerek kapasite ve rekabet gücü yüksek işletmelere dönüşmesi, ölçek ekonomisinden yararlanılarak kaynak tasarrufu sağlanması, aralarında ortaklık ve işbirliği kültürünün geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

- “ARGE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı” ile bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip KOBİ ve girişimcilerin geliştirilmesi, AR-GE bilincinin yaygınlaştırılması ve kapasitesinin artırılması, AR-GE ve inovasyon proje sonuçlarının ticarileştirilmesi ve endüstriyel uygulamanın desteklenmesi amaçlanmıştır.
- “Girişimcilik Destek Programı” ile ekonomik kalkınma ve istihdam sorunlarının çözümünün temel faktörü olan girişimciliğin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, istihdamın artırılması, yerel dinamiklere dayalı girişimciliğin desteklenmesi amaçlanmıştır.
- “Genel Destek Programı” ile proje hazırlama kapasitesi düşük KOBİ’ler ile KOSGEB hedef kitlesine yeni dahil olmuş sektörlerdeki KOBİ’lerin de mevcut KOSGEB desteklerinden faydalanmaları, kaliteli ve verimli mal/hizmet üretmelerinin sağlanması, KOBİ’lerin desteklerden yaygın şekilde faydalanması, rekabet güçlerinin ve düzeylerinin yükseltilmesi, yurt içi ve yurt dışı pazar paylarının arttırılması amaçlarıyla tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.
- “Kredi Faiz Destekleri” ile işletmelerin; üretim, kalite ve standartlarını arttırmaları, finansman sorunlarının çözümü, istihdam yaratmaları, uluslararası düzeyde rekabet edebilmeleri, ihracata yönelmeleri amacıyla KOSGEB “KOBİ Kredi Faiz Desteği Yönetmeliği” çerçevesinde kredi faiz destekleri yürütülmektedir. KOSGEB; kamu bankaları, özel bankalar, katılım bankaları ile diğer finans kuruluşları ile yapacağı protokoller kapsamında KOBİ’lere kullanılacak kredilerin faiz/kar payı, komisyon vb. giderlerinin karşılanması amacıyla 2003 yılından itibaren KOSGEB Kredi Faiz Desteği programlarını yürütmektedir.

- Hizmet Merkezleri bünyesinde faaliyet gösteren laboratuvarlar vasıtasıyla KOBİ'lere laboratuvar test ve analiz hizmetleri verilmekte ve sunulan destek ve hizmetler konusunda hizmet merkezleri KOBİ'leri bilgilendirilmektedir.

Ekonomide büyük bir paya sahip olan KOBİ'ler için geliştirilen program ve teşvikler gün geçtikçe artmakta ve bu programların kullanım alanı genişlemektedir. Aşağıdaki Şekil 2'de 2003–2010 yılları arasında KOSGEB destek bütçeleri ve gerçekleştirme oranları yer almaktadır.

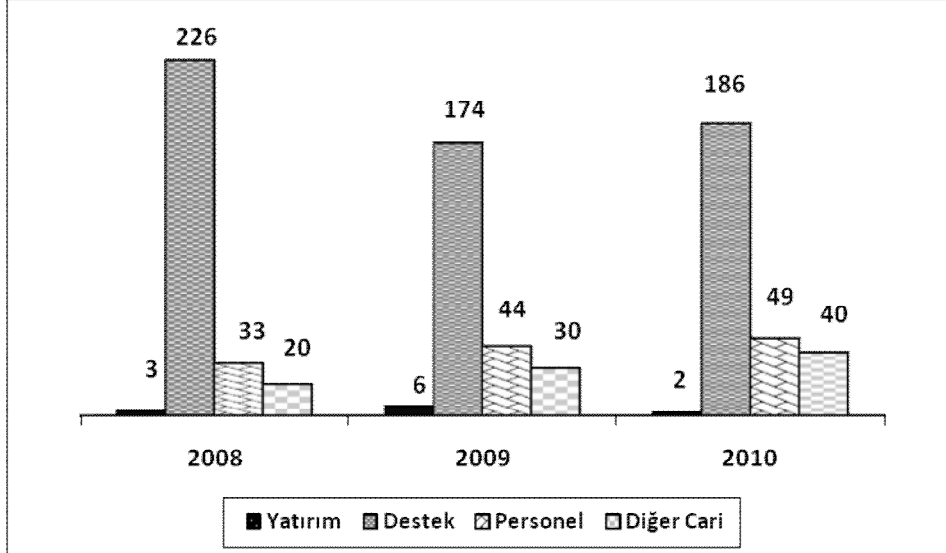

Şekil 2: 2003-2010 Destek Bütçesi ve Gerçekleşmeleri (Milyon TL)

Kaynak: KOSGEB, 2010 Yılı Faaliyet Raporu,
<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23> (05.07.2011), 2010, s.27.

2008–2010 dönemindeki toplam destek bütçesi gerçekleştirme rakamları alt kalemler bazında şekil 1’de verilmiştir. Buna göre; 2008 yılında 226 milyon TL olan destek bütçesi gerçekleştirilmesi, 2009 yılı KOSGEB Kuruluş Kanunu değişikliğinin yayımlanması ile desteklenecek sektörlerin belirlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı’nın yayımlanma yılı olup, 174 milyon TL olarak gerçekleşmiş, bu sürecin tamamlanması ve yeni destek programlarının uygulamaya alınması ile 2010 yılında 186

milyon TL'ye yükselmiştir¹²⁹. Aşağıdaki Şekil 3'te de gerçekleşen bütçe alt kalemleri yer almaktadır. Personel ve diğer cari destek 3 yıl itibari ile artış göstermiştir.

Şekil 3: 2008-2010 Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyon TL)

Kaynak: KOSGEB, 2010 Yılı Faaliyet Raporu, s.27.

* Personel giderine SGK prim gideri de dahil edilerek gösterilmiştir.

**Diğer Cari Harcamalar, mal ve hizmet alım giderleri ile diğer cari transfer harcamalarından oluşmaktadır.

2.2.4.3. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

Hazine Müsteşarlığı; ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla ekonominin tüm aktörleriyle işbirliği içerisinde, şeffaf, hesap verebilir ve etkin bir şekilde; kamu mali varlık ve yükümlülüklerini yönetmek, ekonomik, finansal ve sektörel politikalar ile düzenlemeleri oluşturmak, uygulamak, denetlemek ve uluslararası ekonomik ilişkilerin koordinasyonunu sağlamak amacıyla kurulmuştur¹³⁰.

Türkiye'de yatırım projelerine yönelik destek sistemleri de Hazine Müsteşarlığı tarafından yürütülmektedir. Ekonomik ve sosyal istikrarı hedef alan yatırımlarda devlet yardımları sistemleri; Genel Teşvik Sistemi, KOBİ Teşvik Sistemi ve Bölgesel Teşvik

¹²⁹ KOSGEB, 2010 Yılı Faaliyet Raporu, s.26.

¹³⁰ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, **Hazine Müsteşarlığı Stratejik Planı (2009-2013)**, 2008, <http://www.sp.gov.tr/documents/planlar/HazineMustesarlighiSP0913.pdf> (30.05.2011), s.5.

Sistemi olarak üç kategori iken 2006/10921 sayılı karar uyarınca Genel Teşvik Sistemi ve KOBİ Teşvik Sistemi tek bir metin içinde toplanmıştır¹³¹.

Söz konusu teşviklerin özelliklerini şu şekilde incelemek mümkündür¹³²:

- Teşvikler, devlet tarafından verilmektedir.
- Teşvikler, genellikle özel kesime verilmekle birlikte kamu teşebbüslerine de verilmektedir.
- Teşvikler, devlete bir maliyet yüklemektedir. Bu nakdi teşviklerde ucuz kredi ve hibeler yolu ile yapılan transferler nedeni ile kamu fonlarının azalmasından kaynaklanacağı gibi, vergisel teşviklerde tahakkuk etmiş veya gelecekte tahakkuk edecek bir devlet gelirin bağışlanmasından kaynaklanan gelir azalması şeklinde de olabilir.
- Teşvikler devlet açısından gelir kaybı veya fon azalmasına neden olurken firmalar açısından bir yararı ifade eder.
- Teşvikler yatırımın maliyetini, bölgesini, sektörünü, büyüklüğünü ve zamanlamasını etkilemek amacıyla dönük olarak kullanılır.
- Teşvikler dolaylı veya dolaysız verilebilmektedir.

Bu anlamda teşvikler ekonomik, sosyal ve bölgesel kalkınmayı sağlamayı ve istihdamı arttırmayı amaçlamıştır.

KOBİ'lerin makine ve teçhizat harcamaları ve hammadde-işletme malzemesi alımlarının desteklenmesi amacıyla KOBİ teşvik belgesi düzenlenir. KOBİ teşvik sisteminin amacı ise KOBİ'lerin uluslararası düzeyde rekabet edebilmesini sağlamak

¹³¹ M.Cevdet Baykal, “Yatırımlara ve KOBİ'lere Yönelik Devlet Yardımı Uygulamaları”, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara: 2006. www.tosyovbursa.org/.../2008-06-13-Yatirimlara%20ve%20KOBIlere%20Yonelik%20Devlet%20Yardiml (28.05.2011), s.8.

¹³² Durman ve Önder, s.23-24.

için üretim, kalite ve standartlarını arttırmalarını ve istihdam yaratmalarını sağlamaktır¹³³.

2006-2011 yılları arasında verilen yatırım teşvik belgelerinin sektörel dağılımı aşağıdaki Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14
Ocak-Aralık Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı

Sektörler	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
Belge Sayısı (adet)						
2006	94	132	1612	54	1194	3086
2007	63	130	1418	101	644	2356
2008	73	135	1479	144	618	2449
2009	81	144	1118	110	497	1950
2010	513	260	2271	153	1092	4289
2011*	139	112	920	55	371	1597

Kaynak: www.hazine.gov.tr (12.05.2011)

*2011 yılı Ocak-Nisan aylarını kapsamaktadır.

2009 yılı KOBİ yatırım teşvik belgelerini sektörel dağılımı da aşağıdaki tabloda verilmiştir.

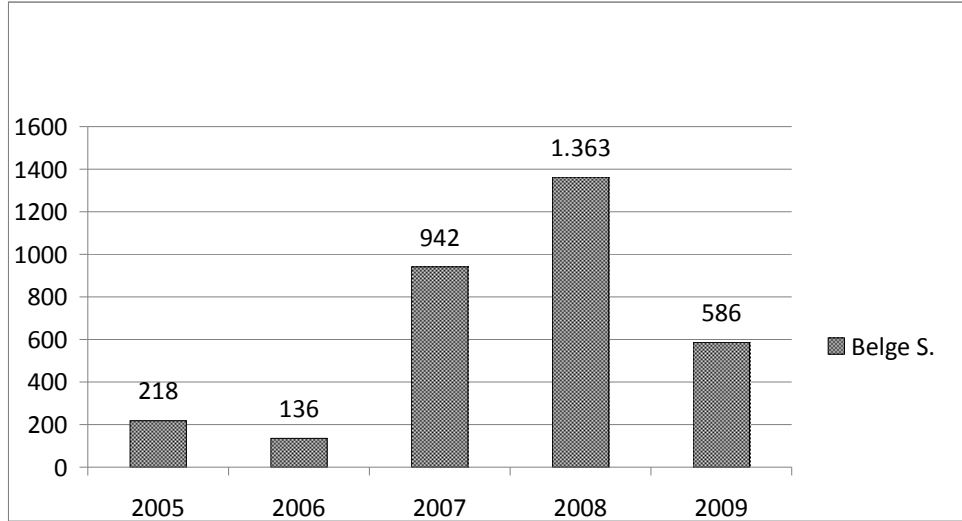
Tablo 15
2009 Yılı Ocak-Aralık Aylarında Verilen KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı

Sektör	Belge Sayısı (Adet)	Sabit Yatırım (TL)	İthal Edilecek Makine ve Teçhizat Tutarı (1000\$)	İstihdam (Kişi)
Tarım	21	20.848.340	633	268
Madencilik	11	11.937.449	966	201
İmalat	483	372.830.932	104.624	6.797
Enerji	1	1.700.000	-	8
Hizmetler	70	61.018.844	12.231	844
Toplam	586	468.335.565	118.454	8.118

Kaynak: www.hazine.gov.tr (12.05.2011)

¹³³ M.Cevdet Baykal, “Yatırımlara ve KOBİ’lere Yönelik Devlet Yardımı Uygulamaları”, TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara: 2006. www.tosyovbursa.org/.../2008-06-13/Yatirimlara%20ve%20KOBIlere%20Yonelik%20Devlet%20Yardiml (28.05.2011), s.6.

2009 yılı Ocak-Aralık tarihleri arasında 1950 adet yatırım teşvik belgesi verilmiştir. Bu 1950 yatırım teşvik belgesinin 586 tanesi KOBİ'lere aittir. 2009 yılı sabit yatırım tutarı 19.738.501.999 TL'nin, 468.335.565 TL'si ve 74.838 istihdamın 8.118'i de yine KOBİ'lere aittir¹³⁴. Bu göstergeler doğrultusunda KOBİ'lere verilen destek ve öneme rağmen teşviklerden aldıkları paylar oldukça düşüktür.

Şekil 4: 2005-2009 Yılları Arasında Düzenlenen KOBİ Teşvik Belgesi Sayıları

Kaynak: TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (2005-2009) yılları arası verilerinden yararlanarak düzenlenmiştir. www.hazine.gov.tr (12.05.2011).

2005 yılından 2009 yılına kadar 3.245 adet KOBİ yatırımı, teşvik belgesine bağlanmıştır. 2008 yılında düzenlenen 2.449 adet teşvik belgesinin 1.363 adedi KOBİ'lere aittir. 2009 yılında yaşanan düşüşte ise küresel krizin etkisi olduğunu söylenebilir.

2.2.4.4. Türkiye Halk Bankası (Halkbank)

Türkiye Halk Bankası ülkedeki KOBİ'leri finansal açıdan desteklemek için 1938 yılında kurulmuştur. Zamanla ekonomide büyük bir paya sahip olan KOBİ'lere finansal destek yanında, gelişmelerine ve ekonomik faaliyetlerine yardımcı olmak ve

¹³⁴ [http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/%c4%b0statistikler/Yat%c4%blr%c4%blm%20Te%5%9fvik%20%4%b0statistikleri/Yat%c4%blr%c4%blm%20Te%5%9fvik%20%4%b0statistikleri%20%3%96nceki%20Y%4%blar%20\(2006-2007-2008-2009-2010\).xls](http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/%c4%b0statistikler/Yat%c4%blr%c4%blm%20Te%5%9fvik%20%4%b0statistikleri/Yat%c4%blr%c4%blm%20Te%5%9fvik%20%4%b0statistikleri%20%3%96nceki%20Y%4%blar%20(2006-2007-2008-2009-2010).xls) (12.05.2011).

projelerini desteklemek gibi faaliyetlerde de bulunmaktadır. Banka, KOBİ'lere aşağıdaki amaçlarla kredi kullanırmaktadır¹³⁵:

- Üretim artışını sağlamak ve yeni yatırımları teşvik etmek
- Kaliteli ve standartlara uygun, çağdaş ve yeni teknolojiye dayalı üretimleri desteklemek
- Yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan elde edilen fonlarla, KOBİ'lerin gerek AB gerekse diğer ülke işletmeleri ile rekabet alanını geliştirmek.
- Ülke içinde ve dışında pazarlanabilir ürünleri, istihdamı arttırıcı üretim, kalite ve standardı geliştirici yatırımları finanse etmek.
- KOBİ'leri dış ticarete yönlendirmek.
- Bilgi ve enformasyon ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunmak.
- Çalışanların mesleki eğitimlerine yardımcı olmak
- Yeni girişimleri teşvik etmek

2.2.4.5. Türk Eximbank (Türkiye İhracat Kredi Bankası AŞ.)

1987 yılında kurulan Türk Eximbank'ın temel amacı; ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması ve girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçıları ile yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması, yurt dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir¹³⁶. 1994 yılından itibaren

¹³⁵ Çelik ve Akgemci, s.158.

¹³⁶ Türk Eximbank, http://www.eximbank.gov.tr/html_files/kisaeximbankpg.htm (01.06.2010)

Eximbank ihracata yönelik KOBİ'leri özel olarak desteklemeye başlamış, küçük ve orta ölçekli işletmelere ihracat kredisi programını uygulamaya koymuştur¹³⁷.

Türk Eximbank, ülkede milli gelir ve istihdam içinde önemli paya sahip olan KOBİ'lere özel bir önem vermekte ve bütün kredi uygulamalarında KOBİ'lere öncelik tanımaktadır. Bu çerçevede, aracı bankalar kendilerine Türk Eximbank tarafından tahsis edilen TL ve döviz bazındaki "Sevk Öncesi İhracat Kredileri (SÖİK)" genel limitlerinin en az %30'unu KOBİ'lere kullanırmak zorundadır. KOBİ'lerin bankacılık sisteminin açmış olduğu kredilerden aldığı pay %21 civarında iken, Türk Eximbank'ın kullandırdığı kredilerdeki payı %30-35 düzeyindedir¹³⁸.

KOBİ'lere 2009 yılında 1.193,3 milyon TL (765,5 milyon ABD Doları) tutarında SÖİK-TL* kredisi, 565 milyon ABD Doları (874,3 milyon TL) tutarında SÖİK-DVZ** kredisi kullanılmıştır. Dış ticaret sermaye şirketleri ile sektörel dış ticaret şirketlerine kullandırılan "Dış Ticaret Şirketleri Kısa Vadeli İhracat Kredisi***" programları kapsamında 2009 yılında 433,3 milyon TL (281,3 milyon ABD Doları) tutarında TL kredisi ve 34,8 milyon ABD Doları (54,3 milyon TL) tutarında döviz kredisi olmak üzere toplam 487,6 milyon TL (316,1 milyon ABD Doları) kredi kullanılmıştır. Ayrıca, "KOBİ İhracata Hazırlık Kredisi" programı kapsamında 2009 yılında 1,7 milyon TL (1,1 milyon ABD Doları) KOBİ İhracata Hazırlık TL Kredisi ve 226 bin ABD Doları (335 bin TL) "KOBİ İhracata Hazırlık Döviz Kredisi" olmak üzere, toplam 2 milyon TL (1,3 milyon ABD Doları) kredi kullanılmıştır.

¹³⁷ Küçük, s.215.

¹³⁸ Türk Eximbank, **Faaliyet Raporu 2009**, <http://www.eximbank.gov.tr/uygulama/faaliyet2009.pdf> (01.06.2011), s.13.

- * Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ), imalatçılar, imalatçı-ihracatçılar ve ihracatçı firmaların ihracata hazırlık aşamasında finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Türk menşeli malların serbest dövizle, kesin olarak ihracı taahhüdü karşılığında kullanılmak üzere aracı bankalara tahsis ettiği kredidir.
- * Dış Ticaret Şirketleri Kısa Vadeli İhracat Kredisi ile Dış Ticaret Sermaye Şirketleri (DTS) ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ)'nin ihracata hazırlık dönemi finansman ihtiyaçlarının uygun vade ve maliyet ile karşılanması, böylece ihracat performanslarının artışının teşvik edilmesi amacıyla kullandırılan kredidir.
- * KOBİ'ler, ihracat taahhüdü karşılığında ve malların serbest dövizle ihraç edilmesi koşulu ile kredilendirilir.

Kullandırılan toplam kredi tutarı, bir önceki yıla göre ABD Doları bazında %15 oranında artış göstermiştir¹³⁹.

Yukarıda belirtildiği gibi aracı bankalara tahsis edilen limitlerin asgari %30'luk kısmının KOBİ'lere kullandırılması zorunlu olup, Sevk Öncesi Türk Lirası İhracat Kredileri kapsamında 2010 yılında 1.888,6 milyon TL (1.252,7 milyon ABD Doları) tutarında kredi kullandırılmıştır. Yine 2010 yılında 932 milyon TL (619,1 milyon ABD Doları)'dır. tutarında SÖİK-TL kredisi kullandırılmıştır. Sevk Öncesi Döviz İhracat Kredisi kapsamında 2010 yılında 853,3 milyon ABD Doları (1.281,9 milyon TL) tutarında kredi kullandırılmıştır. KOBİ'lere 2010 yılında 538,4 milyon ABD Doları (809,8 milyon TL) tutarında SÖİK-DVZ kredisi kullandırılmıştır. Dış ticaret sermaye şirketleri ile sektörel dış ticaret şirketlerine kullandırılan Dış Ticaret Şirketleri Kısa Vadeli İhracat Kredisi programları kapsamında da 2010 yılında 348,8 milyon TL (230,8 milyon ABD Doları) tutarında "TL kredisi" ve 2 milyon ABD Doları (3 milyon TL) tutarında "döviz kredisi" olmak üzere toplam 351,8 milyon TL (232,8 milyon ABD Doları) kredi kullandırılmıştır. İhracatçı ve imalatçı/ihracatçı firmalara döviz kredisi kullandırılmasına yönelik olan İhracata Hazırlık Döviz Kredisi programı kapsamında ise 2010 yılında 173,2 milyon ABD Doları (260,4 milyon TL), İhracata Hazırlık TL Kredisi programı kapsamında ise 167,9 milyon TL (111,1 milyon ABD Doları) kredi kullandırılmıştır. Ayrıca, KOBİ İhracata Hazırlık Kredisi programı kapsamında 2010 yılında 1,5 milyon TL (973 bin ABD Doları) KOBİ İhracata Hazırlık TL Kredisi ve 90 bin ABD Doları (137 bin TL) KOBİ İhracata Hazırlık Döviz Kredisi olmak üzere, toplam 1,6 milyon TL (1,1 milyon ABD Doları) kredi kullandırılmıştır¹⁴⁰.

2.2.4.6. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)

Odaların ihtiyaç haline gelmesi Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Bu durumu belirten ilk resmi belge, 1856 tarihli Islahat Fermanı ile ilk "Odalar" kurulmaya başlanmıştır ve 1879'da Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası kuruluşunu 1882'de İstanbul, 1885'te İzmir ticaret odaları izlemiştir. Odalar başlangıçta daha çok ticaret ve sanayi

¹³⁹ Türk Eximbank, *Faaliyet Raporu 2009*, s.19.

¹⁴⁰ Türk Eximbank, **Faaliyet Raporu 2010**, http://www.eximbank.gov.tr/html_files/kisaeximbankpg.htm (01.06.2010), s.21.

odaları olarak ortaya çıkmış daha sonra sanayinin geliştiği, sanayicinin sayısının arttığı özellikle büyük şehirler olmak üzere belirli bölgelerde sanayiciler, sanayi odaları kurmaya başlamışlardır. Hukuki nitelik ve yetkileri birbirinin aynı, ancak görevleri küçük farklılıklar gösteren Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Deniz Ticaret Odaları olmak üzere dört gruba ayrılırlar. Daha sonra birbirlerinden tamamen ayrı ve habersiz faaliyet gösteren odalarla borsaların aynı çatı altında toplanması bir zorunluluk halini almıştır. 5590 sayılı yasanın yayınlandığı 08.03.1950 tarihinde Türkiye’de 32 Ticaret ve Sanayi Odası, 8 Ticaret Odası, 1 Sanayi Odası ve 20 Ticaret Borsası bulunmaktadır. Bu organizasyonların temsilcileri 6 Şubat 1952 tarihinde Ankara’da bir araya gelerek ilk Genel Kurul Toplantısını düzenleyerek ve Genel Kurul 7 Şubat 1952 tarihinde organ seçimlerini de tamamlamış; Türkiye Ticaret, Sanayi, Ticaret ve Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği’ni kurmuşlardır. Böylece Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği kurulmuştur¹⁴¹. TOBB’un amacı; odalar ve borsalar arasında birlik ve dayanışmayı, ticaret ve sanayinin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, üyelerinin mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, üyelerin birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak üzere meslek disiplinini ve ahlakı korumak, Türk girişimcisinin çalışmalarına öncülük ve liderlik etmek, özel sektörün ihtiyaçları doğrultusunda siyasi güce görüş ve çözümlerini iletmek, Kanunlar ve düzenlemeler ile ilgili görüşlerini ilgili bakanlıklara, meclis komisyonlarına sunmak ve KOBİ’lerin ekonomiden hak ettiği payı alması için oda ve borsalar kanalıyla bilgi ve danışmanlık hizmeti sunmaktır¹⁴².

TOBB KOBİ Araştırma ve Danışmanlık Merkezi Müdürlüğü’nün KOBİ’lerin bilinçlenmesi ve desteklenmesi için gerçekleştirdiği faaliyetleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz¹⁴³:

- KOBİ’leri işletme faaliyetlerinde karşılaştıkları sorunların çözümüne yardımcı olmak amacıyla odalar aracılığıyla bilgilendirmek.
- KOBİ’lerin sorunlarını oda ve borsalar yoluyla veya araştırarak ortaya çıkarmak.

¹⁴¹ www.baskent.edu.tr/~guraykfinpazcuma10, (04.05.2010), ss.4-5.

¹⁴² <http://www.kobizirvesi.org.tr/tobb.asp> (04.05.2010).

¹⁴³ TOBB, <http://www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kobi/gorevler.php> (15.05.2010).

- Sorunları, ilgili kurum ve kuruluşların bilgisine sunmak.
- Sorunların çözümü için öneriler ve projeler hazırlamak.
- TOBB ve Oda/Borsalar bünyesinde veya ilgili kurum-kuruluşlarla işbirliği yaparak projeleri uygulamak.
- KOBİ'lere yönelik olarak işletme faaliyetleri konusunda pratik bilgileri kapsayan kitapçık, broşür vb. hazırlamak ve hazırlanan materyalleri odalar aracılığı ile dağıtmak.
- KOBİ'leri bilgilendirmek amacı ile finansman, üretim ve kalite kontrol, pazarlama konularında konferans, paneller vb. toplantılar düzenlemek.
- TOBB'un çeşitli kuruluşlarla KOBİ'lere yönelik olarak yürüttüğü projelere katılmak ve gerekli çalışmaları yapmak.
- Ülke genelinde KOBİ'lerin sorunlarının çözümüne ve verimliliğinin artmasına yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak ve yayınlamak.
- KOBİ'lerin kalite yönetim sistemlerine yönelmelerini teşvik etmek amacıyla odalarla beraber etkinlikler düzenlemek.

KOBİ sorunlarının tartışıldığı ve KOBİ'ler için yol haritalarının çizildiği, önemli organizasyonlarından biri olan, TOBB'un TOSYÖV ve KOSGEB işbirliği ile 11-12 Mart 2011 tarihinde VI. KOBİ Zirvesi sonuç bildirgesinde yer alan konular arasında; KOBİ'lerin ihracata yönelik desteklenmesi ve bunun için vergi yükünün azaltılması, Ar-Ge çalışmalarının teşvik edilmesi, KOBİ'ler için finansman, teşvik ve destekler yer almaktadır¹⁴⁴: VI. KOBİ Zirvesi sonuç bildirgesinde yer alan maddeler aşağıdaki gibi sıralanmıştır¹⁴⁵:

- Kriz sonrası KOBİ'lere dönük politika ve uygulamalar ulusal ve uluslararası rekabet üstünlüğüne odaklanmalıdır. Bunun için kalite

¹⁴⁴ <http://www.kobizirvesi.org.tr/> (17.06.2011).

¹⁴⁵ <http://www.kobizirvesi.org.tr/6bildirge.asp> (17.06.2011).

süreçlerine uyum sağlayarak, hızlı ve düşük maliyetle üretim yaparak üstünlük elde edeceklerdir.

- KOBİ'lerin kalıcı büyümeyi yakalayabilmesi, teknolojiden yararlanma sürecinin tamamlanmasına bağlıdır.
- KOBİ'lerin ihracata yönelik desteklenmesi, vergi yükünün azaltılması, dengeli kur politikası, yerli girdi ikamesi ve Ar-Ge çalışmalarının teşvik edilmesi sağlanmalıdır.
- KOBİ'lerin uluslararası pazarlarda var olabilmesi bakımından gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı ve bu konuda mevzuat sadeleştirilerek kolaylaştırılmalıdır.
- KOBİ'lerin kurumsallaşma kültürüne sahip olmaları sağlanmalıdır.
- KOBİ danışmanlık hizmetlerine akreditasyon sisteminin getirilmesi konusundaki faaliyetleri yönlendirecek ve yürütecek düzenlemeler yapılmalıdır.
- Türkiye'de KOBİ'lerle ilgili istihdam, ihracat, üretim vb. güncel verileri sağlayan bir KOBİ envanteri oluşturulabilmesine yönelik çalışmaların sürdürülmesi gerekmektedir.
- Patent, sınai mülkiyet ve özellikle fikri mülkiyet haklarının koruma altına alınması ve KOBİ'lerin bu yönde bilinçlendirilmesi, yasal mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması ve bunların maliyetlerinin düşük tutulması sağlanmalıdır.
- Türkiye'de kümelenme politikasının uygulamada başarıya ulaşması ve ortak çalışma kültürü kazanmaları, KOBİ'ler bazında teşvik edilmelidir.
- Planlı ve örgütlü sanayi yerleşimlerinin (Organize Sanayi Bölgeleri-Küçük Sanayi Siteleri) gelişmesinin önündeki engeller, gerekli yasal düzenlemeler yapılarak kaldırılmalıdır.

- KOBİ'lerin nitelikli ara eleman açığını kapatacak ve istihdama katkı sağlayacak planlanmış mesleki eğitim seferberliği başlatılmalı, KOBİ'lerin nitelikli ara eleman ihtiyacına dönük devlet desteği yaygınlaştırılmalıdır.
- KOBİ'lerin, finans kaynaklarına ulaşmasındaki zorlukların en asgari düzeye indirilmesi, işletme sermayesi desteklerinin çeşitlendirilerek KOBİ'lerin hizmetine sunulması, bankaların verdiği kredilerin yanı sıra Dış Ticaret Müsteşarlığı, KOSGEB ve EXIMBANK gibi kurumların kaynakları artırılarak hibe ve desteklerine KOBİ'lerin erişimi kolaylaştırılmalıdır.

16-17 Mart 2011 tarihinde gerçekleşen VII. KOBİ Zirvesi'nde ise Ar-Ge ve inovasyona dayalı kapsamlı bir eylem planının uygulamaya konması, girişimciliğin yükseltilmesi, ihracatçı KOBİ sayısını 100 bine çıkarmakla Türkiye'nin dayanıklı bir ekonomik ve sosyal yapı kazanacağı vurgulanmıştır ve bu perspektifin KOBİ'leri de değiştiren geniş bir kurumsal değişimle somutluk kazanabileceğinin altını çizmiştir¹⁴⁶.

2.2.4.7. Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV)

1989 yılında KOBİ'lere her konuda yardımcı olmak, yönlendirmek, aydınlatmak, sorunlarına çözüm bulmak, kamuoyu ve lobiler oluşturmak amacıyla Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV) kurulmuştur. TOSYÖV, sağlıklı bir alt yapı, adil bir teşvik, yeterli finansman kaynakları, uygun yatırım, ileri teknolojiye uygun ekipman, kaliteli mal üretmek için eğitim ve danışmanlık, çağdaş işletmecilik ve yönetim ile ilgili eğitim faaliyetleri, sağlıklı ana-yan sanayi ilişkileri, AB ile entegrasyonu sağlayabilecek yaygın eğitim ve olumlu bir kamuoyu oluşturulması ve siyasi destek sağlanması konularında çalışmalar yapmaktadır¹⁴⁷.

¹⁴⁶ <http://www.kobizirvesi.org.tr/> (17.06.2011)

¹⁴⁷ Çelik ve Akgemci, ss.162-163.

2.2.4.8. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)

Türkiye’deki bilimsel ve teknik araştırmaları izleyen ve bu alanlarda teşvikler, destekler sağlayan Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) 1963 yılında kurulmuştur.

Endüstriyel araştırma yaparak teknoloji geliştirmek, yenilikleri desteklemek, özendirmek, izlemek ve üniversite-sanayi ilişkilerini geliştirmek TÜBİTAK’ın temel işlevleri arasında yer almaktadır. Bu işlevleri gerçekleştirmek için oluşturulan programlar ve planlanan faaliyetler, Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı (TEYDEB) tarafından yürütülmektedir¹⁴⁸. TEYDEB, Türkiye’de yerleşik tüm kuruluşların araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyetlerini destekleyerek teknolojinin toplumsal faydaya dönüşmesi sürecine katkıda bulunmaktadır¹⁴⁹. TEYDEB bünyesinde yürütülen destek programlarına ilişkin sayısal veriler yıl içerisinde Ocak ve Temmuz aylarında güncellenmektedir¹⁵⁰.

Tablo 16
1995 - 1 Temmuz 2011 tarihleri arasında TÜBİTAK-TEYDEB Destek Programlarına İlişkin İstatistikler

Toplam proje başvurusu	12.705
Proje başvurusu yapan kuruluş sayısı	5.825
Büyük firmalara ait proje sayısı	3.479
Proje başvurusu yapan büyük firma sayısı	518
Proje başvurusu yapan KOBİ’lere ait proje sayısı	9.226
Proje başvurusu yapan KOBİ sayısı	5.307

Kaynak: TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/488/pid/478/index.htm> (07.09.2011).

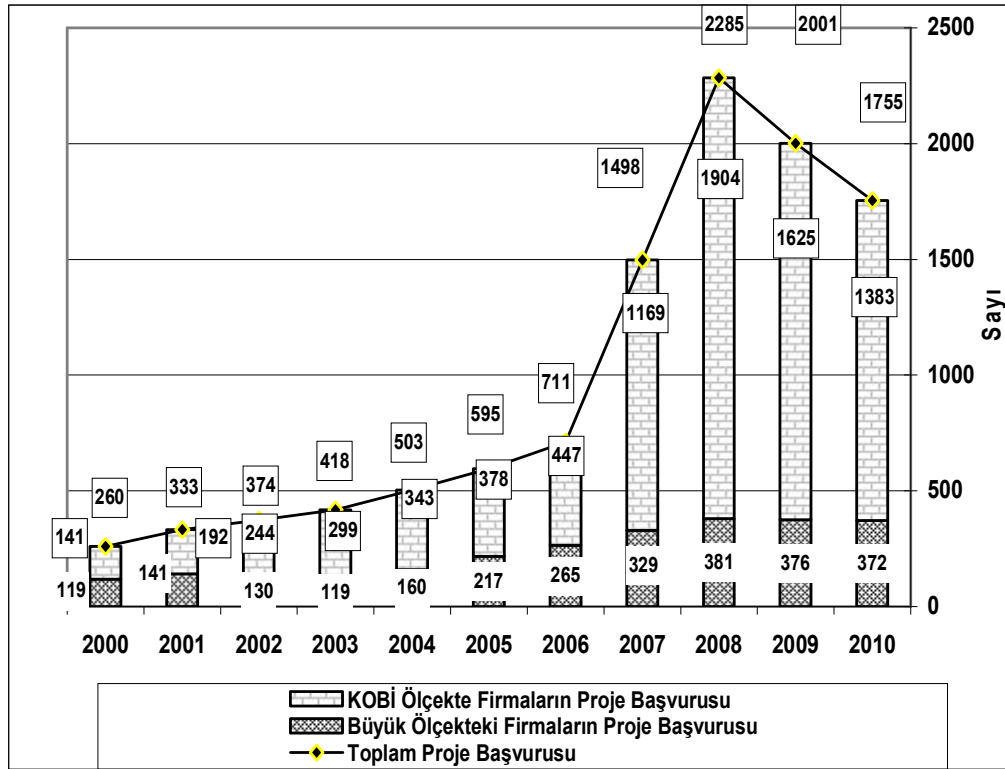
TÜBİTAK Ar-Ge faaliyetleri ve desteklerinin ülke refahını artırmaya odaklanarak daha etkili olması için 2004 sonlarından başlayarak bir dizi önlem üretmiş ve 2013 yılına kadar Ar-Ge harcamalarının Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya (GSYİH) oranını %2’ye yükseltmeyi hedefleyen bir strateji oluşturmuştur. Ar-Ge’ye ayrılan kaynağın artırılmasının yanı sıra sanayi kuruluşlarının toplam Ar-Ge harcamalarındaki

¹⁴⁸ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/479/pid/478/index.htm> (26.10.2010).

¹⁴⁹ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/480/pid/478/index.htm> (26.10.2010).

¹⁵⁰ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/488/pid/478/index.htm> (07.09.2011).

payının çoğunluğu oluşturması, ulusal bir hedef haline gelmiştir. 2013'te Ar-Ge harcamalarının GSYİH'e oranının %2 ve özel sektörün Ar-Ge harcamalarındaki payının %50 olması, diğer bilim-teknoloji destek programlarıyla birlikte TÜBİTAK tarafından yürütülen programların da hedefidir¹⁵¹.

Şekil 5: Yıllar İtibariyle Proje Başvurularının Firma Ölçeğine Göre Dağılımı

Kaynak: TÜBİTAK,

http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//BTYPD/istatistikler/TEYDEB04.pdf (07.09.2011)

Söz konusu destek programlarını aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

1501-Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı: Katma değer yaratan kuruluşların araştırma geliştirme çalışmalarını teşvik etmek ve bu yolla Ar-Ge yeteneğinin yükseltilmesine katkıda bulunmak için yürütülmektedir. Bu doğrultuda; Türkiye'de yerleşik katma değer yaratan kuruluşların Ar-Ge nitelikli proje harcamalarına %60'a varan oranlarda geri ödemesiz (hibe) destek sağlanmaktadır¹⁵².

¹⁵¹ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/479/pid/478/index.htm> (26.10.2010)

¹⁵² TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/480/pid/478/index.htm> (26.10.2010)

Tablo 17
1995-01 Temmuz 2011 Tarihleri Arasında 1501 Sanayi Ar-Ge Projeleri
Destekleme Programınca Desteklenen Projelere Ait İstatistiki Bilgiler

Desteklenen proje sayısı	5.496
Desteklenen kuruluş sayısı	2.040
Büyük firmalara ait proje sayısı	2.480
Desteklenen büyük firma sayısı	427
KOBİ'lere ait proje sayısı	3.016
Desteklenen KOBİ sayısı	1.613

Kaynak: TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/488/pid/478/index.htm> (07.09.2011)

1503-Proje Pazarları Destekleme Programı: Program; üniversitelerden, araştırma kurumlarından ve sanayi kuruluşlarından temsilcilerin bir araya gelerek proje önerilerini paylaşarak muhtemel işbirliklerinin oluşturulduğu etkinlikleri desteklemek için oluşturulmuştur. Üniversite veya araştırma kuruluşlarının bu amaçla düzenledikleri etkinlikler söz konusu programca desteklenmektedir¹⁵³.

1505-TÜBİTAK KOBİ Yararına Teknoloji Transferi Destek Programı: KOBİ Yararına Teknoloji Transferi Destek Programı, üniversite/kamu araştırma kurumlarının bilgi birikimini KOBİ'lerin ihtiyaçları doğrultusunda, ürüne ya da sürece dönüştürülerek KOBİ'lere aktarılması yoluyla katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Projelere sağlanacak olan destek miktarı projenin niteliğine göre belirlenecek ve proje bütçesinin %75'i TÜBİTAK, geriye kalan %25'i ise ilgili KOBİ tarafından karşılanacaktır. Proje bütçesi için üst sınır 300.000 TL ve destek süresi proje bazında en fazla 18 ay olarak belirlenmiştir¹⁵⁴.

1507-TÜBİTAK KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı: Program; KOBİ'leri araştırma, teknoloji geliştirme ve yenilik odaklı proje yapmaya teşvik etmek amacıyla yürütülmektedir. Bu kapsamda KOBİ'lerin ilk iki projesi avantajlı şekilde desteklenmektedir. 1995 - 01 Ocak 2011 yılları arasında desteklenen proje sayısı 1.923; desteklenen kuruluş sayısı 1.656'dır¹⁵⁵. KOBİ'lere yönelik strateji ve eylem planlarında

¹⁵³ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/480/pid/478/index.htm> (26.10.2010)

¹⁵⁴ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/2524/pid/478/index.htm> (17.05.2011)

¹⁵⁵ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/488/pid/478/index.htm> (17.05.2011)

geliştirilen temel strateji; KOBİ'lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılmasına dayanmaktadır. KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı ile KOBİ'lerin yeni bir ürün üretmesi, mevcut ürünün geliştirilmesi ya da iyileştirilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi veya maliyet düşürücü nitelikte yeni tekniklerin, yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi konularında TÜBİTAK tarafından desteklenmesi amaçlanmıştır. Projelere program kapsamında sağlanacak desteklerle KOBİ'lerin, teknoloji ve yenilik kapasitelerinin geliştirilerek daha rekabetçi olmaları, sistematik proje yapabilmeleri, katma değeri yüksek ürün geliştirebilmeleri, kurumsal araştırma teknoloji geliştirme kültürüne sahip olmaları, ulusal ve uluslararası destek programlarında daha etkin yer almaları hedeflenmektedir¹⁵⁶.

1508-Teknoloji ve Yenilik Odaklı Girişimleri Destekleme Programı: Bilgiye dayalı üretimin gerekliliğinden hareketle girişimcilik olgusunun teknoloji ve yenilik odaklı firmalara yönelmesini ve lisans, yüksek lisans veya doktora düzeyinde eğitilmiş kişilerin bilgi ve araştırmalarını ticari ve katma değeri yüksek ürünlere dönüştürebilmelerini teşvik etmek amacıyla teknoloji ve yenilik odaklı girişimleri destekleme programı uygulamaya alınmıştır. Program kapsamında, girişimcilerin firmalarını kurmalarının ardından, personel, malzeme, alet/teçhizat/yazılım, seyahat, danışmanlık, hizmet alımı, ofis kira gideri ve ofise ait su, elektrik, ısıtma ve iletişim giderlerinin TÜBİTAK tarafından %75 oranında, en fazla 100.000 TL ve bir yıl süre ile desteklenmesi öngörülmektedir¹⁵⁷. 1995 - 01 Ocak 2011 tarihleri arasında söz konusu programca desteklenen girişimci sayısı 42, desteklenen girişimciler tarafından kurulan firma sayısı da 42'dir¹⁵⁸.

1509 - TÜBİTAK Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı: Program; uluslararası ortaklı araştırma geliştirme projelerinin desteklenmesi için oluşturulmuştur. Programa başvuruda bulunacak projelerin destek süresinde ve proje bütçelerinde herhangi bir kısıtlama bulunmamakla birlikte program kapsamında destek almaya hak kazanan büyük ölçekli firmaların Ar-Ge projelerinin uygun bulunan proje

¹⁵⁶ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/696/pid/478/index.htm> (17.05.2011)

¹⁵⁷ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/697/pid/478/index.htm> (17.05.2011)

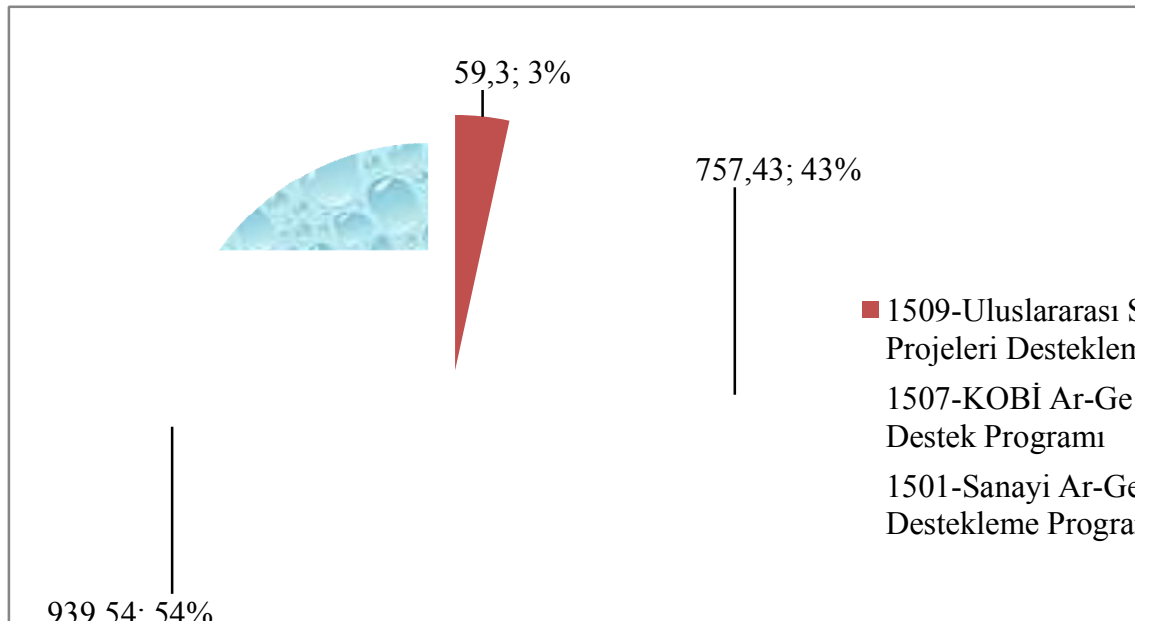
¹⁵⁸ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/488/pid/478/index.htm> (17.05.2011)

harcamalarının en fazla %60, KOBİ'lerin proje harcamalarına da %75 oranında hibe destek sağlanması öngörülmektedir¹⁵⁹.

Tablo 18
Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programınca Desteklenen
Projelere Ait Bilgiler (1995-01 Temmuz 2011)

Desteklenen proje sayısı	100
Desteklenen kuruluş sayısı	69
Büyük firmalara ait proje sayısı	27
Desteklenen büyük firma sayısı	12
KOBİ'lere ait proje sayısı	73
Desteklenen KOBİ sayısı	57

Kaynak: TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/488/pid/478/index.htm> (07.09.2011).

Şekil 6: 2010 Yılında Proje Başvurularının Destek Programlarına Dağılımı

Kaynak: TÜBİTAK, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//BTYPD/istatistikler/TEYDEB07.pdf (17.05.2011)

Şekil 6'dan görüleceği gibi, 2010 yılı itibari ile 1501-Sanayi Ar-Ge projeleri destekleme programı kapsamında 757, 1507 KOBİ Ar-Ge başlangıç destek programı ile

¹⁵⁹ TÜBİTAK, <http://www.tubitak.gov.tr/sid/480/pid/478/index.htm> (26.10.2010)

939, 1509- Uluslararası sanayi Ar-Ge projeleri destekleme programı kapsamında 59 proje başvurusu gerçekleşmiştir.

2.2.4.9. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME)

İGEME, 1960 yılında ihracatı geliştirmek ve sağlıklı bir yapıya kavuşturmak, bu amaçla araştırma ve çalışmalar yapmak ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuş, Türkiye'nin ilk ve tek kamu kuruluşudur. Kuruluşunu takiben yaklaşık 23 yıl Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren İGEME, 1983 yılında Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanmıştır. 2001 yılında İhracatı Geliştirme Fonu'nun tasfiye edilmesi ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları'nın Kuruluş Kanunu'nda yapılan değişiklik sonrasında Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir¹⁶⁰.

İGEME'nin görev ve yetkileri arasında Türk firmalarını ihracata yönelik eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için eğitim programları, seminer, toplantı, paneller ve diğer organizasyonları düzenlemek, dış ticaret mevzuatını takip etmek, KOBİ'lerin dünya pazarlarına hızla açılmalarını sağlamak amacıyla verilmekte olan eğitim yardımı desteğine ilişkin uygulamaların yürütülmesini sağlamak, diğer devlet yardımları konularındaki gelişmeleri takip etmek ve iş çevrelerini bilgilendirmek, KOBİ'ler başta olmak üzere firmaların dış pazarlara açılması için uluslararası pazarlama becerilerini geliştirmek ve ihracat prosedürleri ve mevzuat hakkında bilgilenmelerini sağlamak yer almaktadır¹⁶¹. İGEME faaliyetlerini; KOBİ'lere ulaştırmak ve sürekli temas halinde olmak amacıyla oluşturulan İGEME İl Temsilcilikleri Projesi ile yürütmektedir. Proje, KOBİ'lerin çoğunlukta olduğu illerdeki ihracatçılara daha etkin bir şekilde ulaştırılması, KOBİ'lerin ihracat pazarlamasında ihtiyaç duydukları bilgi kaynaklarına ilk elden ulaşabilmelerine imkan sağlanması ve İGEME'nin Merkez Teşkilatı ile bulundukları illerdeki KOBİ'ler arasında bir köprü görevi üstlenmeleri amacıyla 1998 yılında uygulamaya konulmuştur. İhracat açısından önemli potansiyele sahip olan illerdeki

¹⁶⁰ İGEME, <http://www.igeme.org.tr/igeme/section-igeme-index.cfm> (13.05.2011).

¹⁶¹ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, **2009 Yılı İdare Faaliyet Raporu**, Ankara, 2010, <http://www.igeme.org.tr/igeme/section-igeme-faalrap.cfm>, (03.07.2010) ss.8-19-20.

ihracatçı birlikleri ve/veya sanayi ve ticaret odaları ile yapılan protokoller çerçevesinde ilk etapta 14 ilde Temsilcilik kurulmasına karar verilmiştir. Daha sonra İGEME'ye yapılan başvurular dikkate alınarak İGEME İl Temsilcilikleri'nin sayısı 59 ile genişletilmiştir ve böylece ülkedeki her ihracatçıya İGEME hizmetlerinin ulaştırılması hedeflenmektedir¹⁶².

2.2.4.10. Milli Prodüktivite Merkezi (MPM)

1965 yılında kurulan Milli Prodüktivite Merkezi, verimlilik sorunlarının belirlenmesine ve çözülmesine yönelik teknikler geliştirerek, verimlilikle ilgili alanlarda doğrudan veya dolaylı faaliyet içindeki kurul, kurum ve kuruluşlara teknik bilgi desteği sağlayan, oluşturduğu göstergeleri kamuoyuna sunan ve verimlilik alanındaki gelişmeleri değerlendirerek politika oluşturma süreçlerinde yönlendirici rol üstlenen çok taraflı, özerk bir kamu kuruluşudur. Milli Prodüktivite Merkezi'nin ulusal düzeyde yürüttüğü verimlilikle ilgili araştırma, danışmanlık gibi hizmetler ekonomideki tüm sektörlerle ayırım yapılmasızın sunulmaktadır. Bu nedenle özellikle verimlilik kültürünün ve bilincinin yaygınlaştırılması asıl amaç olmakla beraber, verimlilikle ilgili hizmetlere erişim güçlüğü çeken Anadolu KOBİ'lerine hizmet sunarak bölgesel gelişmeye de katkıda bulunmaktadır¹⁶³.

2.2.4.11. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)

1 Haziran 1991 tarihinde Hazine Müsteşarlığı aracılığıyla Dünya Bankası'ndan sağlanan kaynağın Türk sanayisinde teknoloji geliştirme faaliyetlerini desteklemek ve sanayi sektöründe ticari Ar-Ge bilincini artırmak üzere kullanılması amacıyla kurulmuştur¹⁶⁴. TTGV'nin görevlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür¹⁶⁵:

¹⁶² İGEME, <http://www.igeme.org.tr/igeme/section-igeme-iltem.cfm> (13.05.2011).

¹⁶³ Milli Prodüktivite Merkezi, **2009 Mali Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2010, http://www.mpm.org.tr/Docs/FaaliyetRaporu/2009/2009_Faaliyet_Raporu.pdf (03.05.2010) s.1-2.

¹⁶⁴ <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:99ry6oSBw4YJ:web.gyte.edu.tr/sanayi/download/ttgv-tanitim-arge.doc+TTGV'IN+AMACI&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> (01.05.2010)

¹⁶⁵ <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:99ry6oSBw4YJ:web.gyte.edu.tr/sanayi/download/ttgv-tanitimarge.doc+TTGV'IN+AMACI&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> (01.05.2010)

- Küçük ya da büyük bütün sanayi kuruluşlarına, rekabetçi konumlarını ancak teknolojilerini geliştirerek ve inovasyona yatırım yaparak güçlendirebileceklerini göstermek ve bu amaçla yapacakları çalışmaları teşvik etmek.
- Türk sanayinin teknolojik gelişimine katkıda bulunarak ve uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğün kazandırılmasını ve finansman desteği sağlamak
- Özellikle düşük kaliteli, emek yoğun ürün ve süreçlerden, yüksek katma değerli mal ve hizmetlere geçişi sağlayacak yeni teknolojilerin geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını teşvik etmek
- Türkiye'nin dış pazarlarda üstünlük sağlayabileceği mal ve hizmetlerin belirlenmesine katkıda bulunarak, üretimlerini desteklemek
- Rekabetçi ortamın, mevzuatın ve kurumsal çerçevenin iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yapmak. Teknolojiye, inovasyona ve teknoloji finansmanına yönelik talebi karşılayıcı düzenlemelere katkıda bulunmak

2.2.4.12. Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı (MEKSA)

Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı (MEKSA) 1985 yılında kurulmuş bir vakıftır. Kuruluşundan bu yana Türkiye’de işgücü piyasasının ihtiyaç ve standartlarını dikkate alarak uygulamalı bir meslek eğitimi modelinin benimsenmesi ve yayılması için çaba harcamaktadır. Mesleki eğitim ile istihdam arasında bir bağ kurulmasını hedeflemektedir. Türkiye’nin 13 ilindeki 22 mesleki eğitim merkezinde, 20’nin üzerinde meslek dalında eğitim veren MEKSA’da eğitim alanların istihdam edilme oranları ise % 80 – 90’dır. Ayrıca MEKSA 1991 yılında Küçük sanayi ve tüm KOBİ’leri desteklemek için Türkiye’nin ilk ve tek Kredi Garanti Fonu’nu ve 1993 yılında da KOBİ’lerin ihracatta bulunmalarını ve özellikle de fuarlara katılmalarını

kolaylaştırmak ve teşvik amacıyla da FORUM Fuarcılık ve Geliştirme Aş'yi kurmuřtur¹⁶⁶.

Mesleki eğitimin sanayi için önemini bilen ve KOBİ'lerin bu ihtiyaını karşılamaya yönelik olarak çalışan bir vakıf olan MEKSA verdiği eğitimlerle birlikte KOBİ'lerin eğitimli işgücü talebine karşılık vermektedir.

¹⁶⁶ MEKSA, http://meksa.org.tr/site/?page_id=2 (01.05.2011).

3. YEREL KALKINMA AÇISINDAN TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LER

3.1. Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramı; İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ülkeler arası gelişmişlik farklılıklarının daha belirgin bir şekilde ortaya çıkması ve giderek artması ile en çok tartışılan kavramlardan biri olmuştur. Savaş sonrasında bağımsızlıklarını yeni kazanmış azgelişmiş ülkeler için ulusal bir devlet olabilme süreçlerini başarıyla tamamlayabilmelerinin, iktisadi kalkınma ile sağlayabilecekleri üzerinde durulmuştur.

“Kalkınma” ya da “Gelişme”, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda ilerleme kaydedilmesi ve toplum refahının artmasıdır. Buna insani, sosyal, kültürel, çevresel ve mekansal boyutları da katma amacı taşıyan yeni kalkınma anlayışı ile ekonomik büyüme kavramı yanında, yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımı ve bölgesel dengesizlikler gibi unsurların da kalkınma tanımları içinde yer almasını öngörmektedir¹⁶⁷.

Kişi başına düşen gelirin artması, yaşam standartlarının yükselmesi, üretim faktörlerinin miktar ve etkinlik olarak artması ve sanayi sektörünün milli gelir ve ihracat içindeki payının artması kalkınmanın iktisadi açıdan dönüşümünü göstermekte fakat bunun yanı sıra siyasal, kültürel ve sosyal açıdan da dönüşümü içermektedir¹⁶⁸. Kalkınmanın iktisadi boyutu genellikle büyüme ile eş anlamlı olarak kullanılmakta ve dinamiklerini sermaye birikimi, teknolojik gelişme, işgücü ve istihdam oluşturmaktadır¹⁶⁹.

İktisadi kalkınmanın amaçlarını üç temel alanda özetlemek mümkündür: Bu amaçlardan ilki, insan hayatını destekleyen temel malların arttırılması ve geniş kitleler

¹⁶⁷ Rıfat Altan, “Ekonomik Büyüme mi, Kalkınma mı?”, *Dünya Gazetesi*, 06.01.2011, <http://www.dunya.com/ekonomik-buyume-mi-kalkinma-mi-110729-haber.html> (13.05.2011).

¹⁶⁸ Muhsin Kar ve Sami Taban, “İktisadi Gelişmenin Temel Dinamikleri ve Kaynakları” Muhsin Kar ve Sami Taban (Ed.), *İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü* içinde (7-51), Ankara: Ekin Yayınevi, 2005, s.8.

¹⁶⁹ Muhsin Kar ve Sami Taban, *İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü* içinde (7-51), s.9.

tarafından daha ulaşılabilir hale getirilmesi, ikincisi, ilave gelir ve iş imkanlarının artırılarak hayat standardının yükseltilmesi ve sonuncusu da ekonomik ve sosyal seçeneklerin bireyler tarafından daha kolay edinilmesi amacıyla artırılmasıdır¹⁷⁰.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte bağımsızlıklarını kazanan yeni ulus devletler, az gelişmiş olarak tanımlanmaya başlanmış ve gelişmiş ülkeler, söz konusu az gelişmiş ülkelerin ekonomik kalkınma sorunlarıyla ilgilenmeye başlamışlardır. Gelişmiş ekonomiler, dünya ekonomisinde yaşanan bunalımların önlenmesi için azgelişmiş ülkelerinde sanayileşmiş ülkelerin seviyesine çıkabilmeleri gerektiği düşüncesinden hareketle dünya ekonomisinde yaşanan bunalımları savaşta maddi zarar gören ülkelerde yoksulluk ve talep yetersizliği ile birlikte sanayileşmiş ülke mallarına olan talebin azalmış olmasına ve ürettiklerini satacak pazar bulamaz duruma gelmelerine bağlamaktaydılar. Böylelikle savaştan zarar gören ekonomilerdeki talebi yeniden canlandırarak kaybettikleri pazarları tekrar kazanabilmek gibi ekonomik nedenlerin yanında da soğuk savaşın da dünyayı iki kutuplu yapıya dönüştürmesi, kalkınma iktisadının gelişmesinde temel belirleyici faktörler olmuştur¹⁷¹.

Kalkınma; “az gelişmiş” durumda olan bir ekonominin “gelişmiş” bir ekonomi haline gelmesi ile ilgilidir¹⁷². Dolayısıyla kalkınma ya da gelişme, geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin bir sorunu iken, büyüme gelişmiş ekonomilerin ulaşmaya çalıştıkları bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Kalkınmanın iktisadi boyutu genellikle büyüme ile eş anlamlı olarak kullanılmakta olsa da bir ekonomide kalkınma olmadan büyüme gerçekleşebilir ancak kalkınmanın iktisadi boyutunun yanında sosyal, siyasal ve kültürel dönüşümün de gerçekleşmesi gerekmektedir. Bir ülkedeki ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yapının dönüştürülmesinde rol oynayan önemli etmenler, kalkınmanın dinamiklerini oluşturmaktadır¹⁷³.

¹⁷⁰ Michael P. Todaro, **Economic Development**, New York: Longman, 1994, s.18.

¹⁷¹ Ceran Zeynep Zafir, “Sürdürülebilir Kalkınma ve Azgelişmiş Ülkeler”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1998), ss.2-3.

¹⁷² Vural Savaş, **İktisadi Analiz**, İstanbul: Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 9, 1979, s.466.

¹⁷³ Muhsin Kar ve Sami Taban, *İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü içinde (7-51)*, ss.8-9.

Ekonomik kalkınmadan söz edilebilmesi için; kişi başına düşen milli gelirin, üretimin milli gelir ve ihracat içindeki payının artması, gelir dağılımındaki adaletsizliğin azalması ve istihdam oranının yükselmesi en belirleyici göstergeler olarak kabul edilmektedir.

İktisadi kalkınmanın sağlanabilmesi için belirlenen stratejiler şu şekilde sıralanabilir¹⁷⁴:

- Düşük veya yüksek gelir artışının yerine etkin ve istikrarlı büyüme sağlanması,
- Doğal kaynakların verimli ve ekonomik kullanılması,
- Çevre ve ekonominin birlikte düşünülerek karar verilmesi
- Toplumun temel ihtiyaçlarının giderilmesi,
- Yoksulluğun azaltılması ve gelir eşitsizliğinin giderilmesi.

Kalkınma çabalarının temel amaçları arasında yaşamı devam ettirebilmek için doğadaki olumsuz şartlarla mücadele etmek, yaşam standardını yükseltmek, istihdam olanaklarını genişletmek ve çalışma koşullarını iyileştirmek, toplumlar ya da ülkelerarası yarışta önde yer almak, bu çabaları çevreye en az zarar verecek şekilde gerçekleştirmek ve sonunda, ekonomik, siyasal ve sosyal yönden özgürlük düzeyini yükseltmek yer almaktadır¹⁷⁵.

1970’li yıllarda kalkınmanın sadece ekonomik bir olgu olmadığı, sosyal, kültürel, beşeri ve çevresel açılardan da ele alınması gerektiği bu bağlamda kavramın sorgulanması ve içeriğinin değiştirilmesi konusunda yeni bir kalkınma anlayışı olarak “sürdürülebilir kalkınma” anlayışı ortaya çıkmıştır¹⁷⁶. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, çevre sorunlarının dünya üzerindeki canlı yaşamını tehdit etmeye ve doğal kaynakların

¹⁷⁴ <http://www.kalkinma.org/> (10.06.2011).

¹⁷⁵ Muhteşem Kaynak, **Kalkınma İktisadı**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2005, s.43.

¹⁷⁶ Etem Karakaya ve Mustafa Özçağ, “Çevre ve Kalkınma: Sürdürülebilir Kalkınma”, Muhsin Kar ve Sami Taban (Ed.), **İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü** içinde (337-367), Ankara: Ekin Yayınevi, 2005, s.356.

tüketmeye başlanması ile çevre duyarlılığının artmasına yol açmıştır. Bu gelişmelerle birlikte ekonomik büyüme ve refah kavramlarının içeriği de tartışılmaya başlanmıştır¹⁷⁷.

Sürdürülebilir kalkınma; doğal kaynakları tüketmeden doğa ile uyum içerisinde ve kalkınmanın gelecekte de devam etmesine imkan verecek şekilde kullanarak, gelecek nesillerin de ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak sosyal, ekolojik, ekonomik, mekansal ve kültürel boyutları da içeren bir kalkınma modelidir¹⁷⁸.

3.1.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı

Bölgesel dengesizlik bilincine ilk olarak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, işsizlik ve tam istihdam sorunları ile karşılaşan gelişmiş Batı ülkelerinin vardıkları görülmüştür. Fakat bölgesel kalkınma kavramı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iktisat literatürüne girmiş, iktisadi ve sosyal kalkınma sorunu, mekansal bir boyut kazanmıştır¹⁷⁹.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın yaptığı tanıma göre bölgesel kalkınma; ülke bütününde yer alan bölgelerin, diğer bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile meydana gelen bölgesel vizyonu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal kaynakların harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının artırılmasını amaçlayan çabalar bütünü olarak tanımlanmaktadır¹⁸⁰.

Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde bölgeler arasında, ekonomik sosyal ve kalkınma düzeyi açısından farklılıklar gözlenmektedir. Bu durum, bölgesel dengesizliklerin hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde mevcut olduğunu

¹⁷⁷ Özcan Dağdemir, *Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar ve Optimal Politika Arayışları*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2003, s.54.

¹⁷⁸ Rıfat Altan, Ekonomik Büyüme mi, Kalkınma mı?, *Dünya Gazetesi* (06.01.2011), <http://www.dunya.com/ekonomik-buyume-mi-kalkinma-mi-110729-haber.html> (13.05.2011).

¹⁷⁹ Mustafa Ildırar, *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*, 1. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004, ss.15-16.

¹⁸⁰ DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, *Ön Ulusal Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Stratejileri*, Ankara, 15 Temmuz 2003, s.250.

göstermektedir. Fakat bu farklılığın yoğunluğu az gelişmiş ülkelerde, gelişmiş ülkelere oranla daha fazladır¹⁸¹.

Bölgeler arasındaki dengesizliklerin kalkınma açısından yarattığı olumsuzluklar, iç pazarın dengesiz büyüme sonucu genişleyememesinin yarattığı talep yetersizliği ve bunun sonucunda üretimin artmaması, sermaye birikiminin yavaşlaması, optimal ölçekli ve rekabet gücü olan işletmelerin kurulamaması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bölgesel dengesiz büyüme ise, yatırımların kar maksimizasyonu sağlayabilecekleri yerlerde yoğunlaştırılmasından kaynaklanmaktadır¹⁸².

Bölgesel dengesizliklerin kaldırılması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, yoksulluğun önlenmesi ve bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesi için ana amaçları şu şekilde ifade etmek mümkündür¹⁸³:

- Bölgesel dengesizliğin azaltılması
- Her türlü kaynağın, ekonomik faaliyetlerin ve nüfusun coğrafi bölgeler arasında uyumlu dağılımının kolaylaştırılması
- Bölgenin değerlendirilmesi
- Bölgenin düzenlenmesi
- Bölgesel gelişmenin sağlanması ve ülkeye yayılması
- Bölgesel ekonomilerin entegrasyonu
- Bölgelerde sağlıklı büyümenin teşviki
- Endüstrinin bölgeler arasında uygun dağılımının sağlanması

3.1.2. Yerel Kalkınma

Küreselleşmenin etkisiyle artan rekabet yarışının, güçlü yerel süreçlerle kazanılabileceği düşüncesi yaygınlaşması ile yerel aktörlerin elindeki insan gücü kalitesi, bilgi - teknoloji düzeyleri ve öğrenme - yenilikçilik potansiyelleri, işbirliği arzu ve düzeyleri ile yaratabildikleri sinerji küresel başarı için önemli faktörler olarak

¹⁸¹ Ildırar, s.16.

¹⁸² Ildırar, s.19.

¹⁸³ Zeynel Dinler, **Bölgesel İktisat**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2005, s.273.

görülmektedir. Bir taraftan yerel koşulları özümseme ve gereklerini yerine getirme gerekliliği, diğer taraftan da bölge ve ulusal düzey dinamiklerini izleyerek; küresel eğilimleri hesaba katıp, ilgi alanları ve sektörlerdeki özel koşulları planlamalarında gözetmek zorunluluğu söz konusudur¹⁸⁴.

Post-Fordist üretim sistemine geçişle birlikte kalkınma iktisadı Postmodern ve post-Fordist kuramlarla birlikte, 1950-60'lı yılların kalkınma iktisadında, sabit ve diyalektik olmayan biçimde tanımlanan mekana yeni bir anlam yüklenmiştir. Bu yeni anlama göre mekan; tüm sosyal, ekonomik, kültürel ve politik gelişmelerin doğal bir bileşeni olarak sunulmuş böylece edilgen bir unsur olmaktan çıkarılarak, tüm yapının oluşumu ve üretilmesinde etken bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Mekanın toplumsal ve ekonomik olayları açıklamada etken bir unsura dönüştürülmesiyle birlikte kalkınma modellerinde mekanın dinamizmini ve özgünlüğünü değerlendiren yerel kalkınma yaklaşımı tartışmaları gündeme gelmiştir¹⁸⁵.

Uzmanlaşmış küçük firmaların bölgede yığılması ve bu firmalar arasında yüz-yüze ilişkiler, yerel ağlar, güvene dayalı yerel öğrenme ve yenilik ortamının kurulması, değişen koşullara hızlı uyum sağlayabilen yerel üretim ve girişimcilik kültürü, yerel kalkınma açısından önemli değerlerdir. Tüm bu değerler ayrıca sürdürülebilir yerel kalkınmayı sağlamaktadır. Türkiye’de emek yoğun geleneksel sektörlerde uzmanlaşmış ve kümelenmiş KOBİ’ler, bulundukları yörelerde istihdam ve ihracat gibi alanlarda önemli bir yerel ekonomik kapasite oluşturmaktadır. Ancak ülkede yerel ekonomilerde, bilgi üretimi ve teknoloji düzeyinde önemli bir gelişme yaşanmamaktadır. Türkiye’de yerel kalkınmanın en temel hedefi, bilgi üretebilen ve ürettiği bilgi ile küresel rekabette söz sahibi olabilen yerelliklere ulaşılmasıdır¹⁸⁶.

Bu hedef doğrultusunda yerel kalkınmaya yönelik öncelikli temel amaç ve politikaları şu şekilde sıralamak mümkündür¹⁸⁷:

¹⁸⁴ Korel Göymen, “Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler”, <https://research.sabanciuniv.edu/1427/1/KorelGoymen.pdf> (13.08.2011), ss.1-2.

¹⁸⁵ Hatice Karaçay Çakmak ve Lütfi Erden, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı: 1, 2005 <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1063.pdf> (23.06.2011), s.114.

¹⁸⁶ DPT, *9.Kalkınma Planı (2007-2013) Yerleşme Kentleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Şubat 2006, s.48.

¹⁸⁷ DPT, *9.Kalkınma Planı (2007-2013) Yerleşme Kentleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Şubat 2006, s.48-49-50.

- Yerel kalkınma için temel yaklaşım sürdürülebilirlik kavramıdır. Bu kapsamda yerelliğin başarıyı yakalaması ve bu başarıyı zaman içinde sürdürülebilir kılması gerekmektedir. Bu amaçla yerel sosyal hizmetlerin geliştirilmesi, yerel sanayi kalkınması ve yerel girişimcilik kültürünün geliştirilmesi sağlanmalıdır.
- Üretimin ve işgücünün önemli bir bölümünü oluşturan KOBİ'lerin yaşadığı mali sorunlar, nitelikli iş gücü, bilgiye erişim ve bilgi üretimi gibi karşılaştıkları problemler göz önünde bulundurularak yerel kalkınmanın temel aktörü olan KOBİ'ler desteklenmelidir.
- Sosyal sermaye için önem taşıyan insan kaynakları geliştirilmeli, öğrenme ortamları çeşitlendirilmeli ve yerel kalkınmada etkinliğin artırılması, sürdürülebilir ve ekonomik olarak verimli yatırımların yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.
- Küresel ve ulusal ekonomik krizlerden korunabilmek için riski dağıtma amacıyla, yerel ekonomide tek bir sektör yerine çok sektörlü ve çok odaklı bir kalkınma tercih edilmelidir.

Söz konusu amaç ve politikaları destekleyecek tedbirler ise; sosyo-mekansal sürdürülebilirlik açısından sosyal ve mekana dayalı ayrışmanın, çatışma ortamının olmadığı, çevreye ve doğal değerlere duyarlı kentlerin teşvik edildiği kadın girişimciliğin artırılması yönünde olmalıdır. KOBİ'lerin finansal sorunlarının çözümüne yönelik karşılıksız ve düşük faizli finansal kaynaklar sağlanmalıdır. Bu tedbirler; danışmanlık hizmetlerine kolay ulaşımın sağlanması; üretime ve yenilikçiliğe önem veren bir eğitim sisteminin kurulması, eğitim imkanlarının ve sosyal sermayenin geliştirilmesi için gerekli olan yerel öğrenme altyapısının kurulması ve geliştirilmesi, bilgi üretimi ve dağıtımında resmi kurumlar, özel sektör ve üniversiteler arasında ortaklığın ve ilişkilerin geliştirilmesi, bilgi üretiminde ortak dilin oluşturulması, yerel üretim kalitesinin altyapı yatırımlarının yapılması, yerel kalkınmada stratejik önemi

olan sektörlerin teşvik edilmesi ve bu sektörlerle yönelik işgücü, eğitim ve yatırım çalışmalarının yapılması olarak belirlenmiştir¹⁸⁸.

3.2. KOBİ'lerin Ekonomik ve Toplumsal Kalkınmadaki Yeri ve Önemi

KOBİ'ler, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ekonomik sistemde yer alan işletmelerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ekonominin ve toplumun dengeli bir şekilde gelişmesine yardımcı olan KOBİ'lerin üretime ve istihdama katkıları, değişen pazar koşullarına hızla uyum sağlama esneklikleri, büyük işletmeleri tamamlama özellikleri ve bölgesel kalkınmayı hızlandırma gibi konularda olumlu katkıları vardır.

3.2.1. Ekonomiye Dinamizm Kazandırma

Bağımsız olarak ayakta kalmak ve başarmak güdüsü ile yönlendirilen ve yönetilen KOBİ'lerin yarattıkları katma değer, sağladıkları istihdam ve gerçekleştirdikleri ihracat gibi genelde bilinen ve doğrudan ölçülebilen ekonomik yararları dışında o ekonomiye sağladıkları en önemli katkı, ülkeye kazandırdıkları dinamizmdir¹⁸⁹.

KOBİ'ler, küreselleşmenin etkisiyle artan rekabet ortamında, yerel ekonomilerin gelişmesi ve korunması açısından büyük bir rol üstlenmektedirler. Sağladıkları istihdam olanakları, üretimleri ve yabancılaşmayı önlemeleri ile bölgesel ve yerel ekonomilerin gelişmesine büyük bir katkıda bulunmaktadır.

KOBİ'ler Türkiye ekonomisinde toplam istihdamın %78'ini, toplam katma değer %55'ini, toplam satışların %65,5'ini, toplam yatırımların %50'sini, toplam ihracatın %59'unu oluşturmaktadır¹⁹⁰. Hemen hemen işletmelerin tamamı KOBİ olmasına rağmen yaşadıkları sorunlardan dolayı katma değer içindeki oranı %55'te kalmıştır. Bu veriler doğrultusunda KOBİ'lerin Türkiye ekonomisinde büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir.

¹⁸⁸ DPT,9.Kalkınma Planı(2007–2013) Yerleşme Kentleşme Özel İhtisas Komisyonu Rapor, Şubat 2006, ss.50-51.

¹⁸⁹ Rıfat İraz, *Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ'ler*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2005, s.231.

¹⁹⁰ KOSGEB, “KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013)”, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23> (05.07.2011),Ankara: Nisan 2011, s.27.

Tablo 19
KOBİ'lerin Ekonomideki Payının Yıllar İtibariyle Seyri (2003-2008)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Toplam istihdam içindeki payı	78,7	79,2	80,6	79,4	78,5	78,0
Toplam katma değer içindeki payı	60,9	56,6	58,5	57,3	56,2	55,2
Toplam satışlar içindeki payı	67,3	69,3	69,4	67,4	67,2	65,5
Toplam yatırım içindeki payı	61,3	57,6	62,0	44,6	44,6	50,0

Kaynak: KOSGEB, 2011-2013 KOBİ Statejisi ve Eylem Planı, s.27

Tablo 19'a göre ekonominin %99,90'nını kapsayan KOBİ'ler; 2003-2008 yılları arasında toplam istihdam içinde yaklaşık %80 oranla büyük bir paya sahiptir. Bunun en büyük nedeni, genel itibariyle niteliksiz veya yarı nitelikli iş gücü çalıştırılmalarıdır.

Ülkede üretilen toplam katma değer yarısından fazlasını KOBİ niteliği taşıyan işletmeler oluşturmaktadır. Bu oran yaklaşık olarak %55'e tekabül etmektedir.

Türkiye ekonomisinde gerçekleştirilen toplam hasılatın %65'i ile yapılan toplam yatırımların %50'sini yine KOBİ niteliğindeki işletmeler gerçekleştirmektedir.

AB ülkelerine de bakıldığı zaman sektörlerde faaliyet gösteren işletme ölçeklerinin oranları, Türkiye'deki durumla paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 20
Türkiye’deki KOBİ’lerin Ekonomideki Paylarının Seçilmiş Ülkeler ile Karşılaştırılması

Ülke	Tüm İşletmeler İçindeki Payı (%)	Toplam İstihdam İçindeki Payı (%)	Katma Değer İçindeki Payı (%)
A.B.D	98,9	57,9	50
Hindistan	97,3	66,9	-
Japonya	98,2	66	49,3
G.Kore	99,9	87,7	49,2
Brezilya	99,9	67	-
Malezya	99,9	65,2	31,2
AB 27	99,8	67,4	57,7
İngiltere	99,6	54,1	51
Almanya	99,5	60,4	53,6
İtalya	99,9	81,1	71,3
Türkiye	99,9	78	55

Kaynak: KOSGEB, 2011-2013 KOBİ Statejisi ve Eylem Planı, s.29.

Tablo 20’ye göre dünyadaki işletmelerin tamamına yakınının KOBİ’lerden oluştuğu görülmektedir. Bu da, KOBİ’lerin tüm ekonomilerde ne kadar büyük bir paya sahip olduğunun açık bir kanıtıdır. Ekonomik girişim olarak dünya genelinde bu kadar yüksek bir paya sahip olan KOBİ’lerdeki istihdam miktarı, tüm istihdam miktarının en az yarısını kapsamaktadır. İstihdam verilerini ülkeler açısından değerlendirdiğimiz de en büyük pay %87,7 ile Güney Kore’de olup İkinci sırada %81,1 ile İtalya ve üçüncü sırada %78 ile Türkiye yer almaktadır. Son sırada ise %54,1 ile İngiltere bulunmaktadır. KOBİ’lerin ülkelere göre sağladıkları katma değerler oransal olarak farklılıklar göstermektedir. En fazla katma değeri sağlayan ülke %71,3 ile İtalya’dır. KOBİ’lerden en az katma değeri sağlayan ülke ise %31,2 ile Malezya’dır. Türkiye’de işletmelerin içindeki oranı %99,9 olan KOBİ’lerin istihdam içindeki oranı da %78’dir.

KOBİ’ler dengeli gelir dağılımını sağlamakla birlikte sosyal kalkınmada da önemli bir işlevi yerine getirmektedirler. Faaliyet gösterdikleri bölgelerde istihdam ve

gelir artışı sağlayarak göçü önlemekte ve yerel piyasaların canlanmasını sağlamaktadır¹⁹¹.

3.2.2. İstihdam Sağlama ve Katma Değer Yaratma

KOBİ'ler, ülkenin en küçüktен büyüğe, bütün yerleşim birimlerinde rahatlıkla kurulabilme özelliği ile küçük bölgelerde hem iş sahası oluşturmakta hem de insanlara yaşadıkları yerden kopmadan iş sahibi olmanın kolaylığını sağlamaktadırlar. KOBİ'lerin istihdam artırıcı özelliği sayesinde, göç ve işsizlik konularında meydana gelen sorunlar da önlenmiş olmaktadır¹⁹².

Gerek ekonomideki ağırlıkları, gerek emek yoğun nitelikte üretim yapmaları ve ülke bazında zanaatkârların işlerini geliştirerek, KOBİ durumuna dönüşmesiyle yaratılan istihdam, KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal açıdan önem taşımasının bir diğer nedenini oluşturmaktadır. KOBİ'lerde çalışan işçi sayısı yanında, bu işletmelerin hem sahibi hem de yöneticisi durumundaki girişimciler ve aileleri dikkate alındığında, geçimini bu işletmelerden sağlayan nüfusun yoğunluğu ortaya çıkmaktadır¹⁹³.

TÜİK Yıllık İş İstatistikleri 2009 yılı verilerine göre Türkiye'de 250'den az çalışanı olan 3.222.133 girişim bulunmaktadır. Tüm girişimlerin sektörel ve çalışan sayılarına göre dağılımı Tablo 21'de verilmiştir.

¹⁹¹ KOSGEB, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013)*, s.29.

¹⁹² Küçük, s.200.

¹⁹³ İraz, s.232.

Tablo 21
Girişimlerin Sektörel ve Çalışan Sayılarına Göre Dağılımı (2009)

Sektör	1-9	10-49	50-249	Toplam KOBİ Sayısı	250+
Sanayi	370.384	34.350	7.199	411.933	1.491
İnşaat	147.041	16.596	2.000	165.637	250
Hizmet	2.566.758	70.800	7.005	2.644.563	1.588
Toplam	3.084.183	121.746	16.204	3.222.133	3.329
Ölçeklerine Göre İşletmelerin Dağılımı	%95,62	%3,78	%0,50	%99,90	%0,10
AB 27'de Ölçeklerine Göre Dağılım (ortalama)	%91,8	%6,9	%1,1	%99,80	%0,20

Kaynak: KOSGEB, 2011-2013 KOBİ Statejisi ve Eylem Planı, s.26.

İşletmelerin %99,9'unu oluşturan KOBİ'lerin sektörlere göre dağılımına bakıldığında zaman en büyük payın %82 ile hizmetler sektöründe olduğu görülmektedir. Hizmetler sektörünü %13'lük payla sanayi sektörü, sanayi sektörünü de %5'lik payla inşaat sektörü izlemektedir.

Sektörlerdeki işletmelerin çalışan sayılarına bakıldığında ise hizmetler sektörünün %97 gibi büyük bir bölümünün mikro ölçekli işletmelerden oluştuğu görülmektedir. Bu sektördeki işletmelerin %2,67'si küçük ölçekli işletmelerden %0,33'lük kısmı ise orta büyüklükteki işletmelerden oluşmaktadır. İnşaat sektörüne bakıldığında ise yine %89 gibi büyük bir oranda mikro ölçekli işletmelerin, %10 oranında küçük ölçekli işletmelerin ve %1 oranında da orta ölçekli işletmelerin faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Sanayi sektöründe de durum farklı değildir. Bu sektörde de mikro ölçekli işletmeler %90, küçük ölçekli işletmeler %8, orta büyüklükteki işletmeler de %2 oranında faaliyet göstermektedirler.

Türkiye'deki KOBİ'ler tarafından yaratılan katma değer ve istihdamın sektörel dağılımı Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22
KOBİ'lerin Katma Değer ve İstihdam Oranları (2008)

Katma Değer	Sektör	İstihdam
1%	Madencilik	1%
2%	Enerji	0,10%
9%	İnşaat	8%
26%	İmalat	25%
33%	Ticaret	36%
29%	Diğer Hizmet	30%

Kaynak: KOSGEB, 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, s.27.

2008 verilerine göre; ticaret sektörü hem katma değer açısından hem de istihdam açısından birinci sırada yer almaktadır. Sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri, otel ve lokantaları kapsayan hizmet sektörü ikinci sırada, imalat sektörü ise üçüncü sırada yer almaktadır.

3.2.3. KOBİ'lerin Mesleki Eğitime Katkıları ve Yerel Kalkınma Açısından Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Önemi

Kürselleşme ile birlikte artan rekabet ortamında üstünlük sağlayabilmek için, son teknolojik gelişmelere kaynak israfı olmadan ulaşmanın ve hızlı bir şekilde ulaşmanın en etkin yolu üniversite-sanayi işbirliğidir.

Sanayi ve hizmet sektörlerinin üretimlerinde; özgün, yeni bilgi ve teknolojiye ilişkin yapılanmada olmayışları ve yeni bilgi ve teknolojileri geliştirme konusunda üniversitelerden talepte bulunmamaları nedeni ile işbirliğine dayalı faaliyetler istenilen düzeyde gerçekleşememiş ve üniversitelerde sanayi ve hizmet sektörünün önceliklerine dayalı bir yapılanma ve uzmanlaşma yeterince oluşmamıştır. Ancak sektörlerin global bazda rekabet ortamında bu tür ihtiyaçları hissetmeleri, üniversite-sanayi işbirliğini kaçınılmaz hale getirmiştir¹⁹⁴.

Bilgi birikimini üretime dönüştürmenin en önemli araçlarından biri olarak üniversite-sanayi işbirliği, üniversitelerde elde edilen temel ve teorik bilgilerin

¹⁹⁴ Şerafettin Sevim ve Fethullah Karametre, “Meslek Yüksekokullarında Üniversite-Sanayi İşbirliği, Yöresel Kalkınmaya Etkisi ve Yerel Bazda Uygulama Örneği”, <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/8/1.pdf> (07.06.2011), s.1.

uygulamaya dönüştürülmesinde çeşitli ülkelerde kullanılmaktadır. Bu işbirliği yoluyla sanayinin ihtiyacı olan teknolojik bilgi üniversitelerden ihtiyacı olan firmalara aktarılmakta ve birçok ülkede üniversite-sanayi işbirliği, sanayinin teknoloji ihtiyacına cevap verirken, üniversitelere de pratik uygulama imkanı sağlamaktadır. Bu karşılıklı işbirliğinin, ülkelerin ekonomik gelişmesine katkısı önemli seviyelere ulaşmaktadır. Türkiye’de sanayinin üniversiteyle, üniversitenin de sanayi ile bütünleşmesi ulaşılmak istenenin çok altında gerçekleşmektedir¹⁹⁵.

3.2.4. Esneklik ve Yenilikleri Teşvik Etme

KOBİ’lerin ölçek ekonomilerinin küçük olması onlara esneklik kazandırmaktadır.genellikle yeni fikirlerin, malzemelerin, süreçlerin ve hizmetlerin temel kaynağını oluşturmakta; ölçek ekonomilerinin küçük olması da bu işletmeleri daha esnek kılmaktadır¹⁹⁶.

Sipariş üzerine üretim yapan KOBİ’ler müşterileri ile yakın ilişkiler kurmakta, böylece müşteriye daha yakından tanıma fırsatı bulmaktadırlar. Yakından tanınan müşterilerin talepleri iyi bilinmekte ve değişen taleplerin de hemen algılanıp üretim sürecine yansıtılmaları hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Değişen müşteri zevk ve tercihlerine kolayca ayak uydurabilen KOBİ’ler, yeni ürün geliştirerek yeni pazarlara girme imkanı yakalamaktadırlar.

KOBİ’lerde işletme sahibi ile personel yakın ilişki halinde olduğu için personel taleplerini rahatça dile getirebilmekte, kişisel becerilerini gösterebilme fırsatı yakalamakta, bu durum da yeni fikirlerin ortaya çıkmasında önemli avantajlar sağlamaktadır.

Küresel rekabet ortamında daha başarılı olmak için bilgi toplumuna geçişle birlikte, karar alma sürecinde bilgi ve teknolojiiden yararlanmanın gerekliliği anlaşılmıştır. 13 Ocak 2011’de kabul edilen 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile

¹⁹⁵ DPT, “Bilim-Teknoloji Politikaları ve 21. Yüzyılın Toplumu”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/yucelih/biltek07.pdf> (07.06.2011), s.1

¹⁹⁶ Halil Sariaslan, “Avrasya ve Türkiye’de KOBİ’lerin Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi”, **I. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Bişkek-Kırgızistan, TİKA Yayını, Ankara, 23-26 Haziran 2001, s.32.

sermaye şirketlerine internet sayfası açma zorunluluğu getirilmiştir. TÜİK Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması 2010 yılı verilerine göre internette sipariş alan işletmelerin oranı 10-49 arası çalışanı olan küçük işletmelerde %7,6, 50-249 çalışanı olan orta ölçekli işletmelerde %11,7'dir. İnternette sipariş veren işletmelerin oranları ise, küçük ve orta ölçekli işletmelerde sırasıyla %13,9 ve %19,4'tür¹⁹⁷. Tablo 23'te çalışan sayılarına göre internet erişimi ve web sitesi olan girişim oranları, 2005 ve 2010 verilerine yer verilmiştir.

Tablo 23
Çalışan Sayılarına Göre İnternet Erişimi ve Web Sitesi Olan
Girişimlerin Oranı (2005-2010)

	2005(%)			2010 (%)		
Ölçek	10-49	50-249	250+	10-49	50-249	250+
İnternet erişimi	77,97	92,29	99,22	89,7	96,9	98,4
WEB Sitesi (Sadece ana sayfası olanlar dahil)	43,29	70,89	90,47	48	73,9	87,3

Kaynak: KOSGEB, 2011-2013 KOBİ Statejisi ve Eylem Planı, s.36.

Türkiye'deki işletmelerin büyük bir bölümünde internet erişimi yoğun bir şekilde sağlanmıştır. Ekonomik birimler, teknolojik gelişmeleri yakından takip etmekte ve bünyelerine almaktadırlar. Web sitesi kullanımında ise, mikro ve küçük ölçekli işletmelerde 2010 yılı verilerinde, 2005 yılı verilerine oranla artış görülmesine karşılık, yetersiz bir oran ortaya çıkmıştır.

İnternet erişimi ve web sitesi dışında gerçekleştirilecek olan teknolojik yenilik faaliyetleri için işletmeler, genel olarak finansal destek almak yoluna gitmektedirler.

2006-2008 yılları arasında teknolojik yenilik faaliyeti yürüten işletmeler ile teknolojik yenilik faaliyeti için finansal destek alan işletmelerin oranlarına ait veriler Tablo 24'te verilmiştir.

¹⁹⁷ KOSGEB, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013)*, s.36.

Tablo 24
Sektör ve Ölçeğe Göre Teknolojik Yenilik Faaliyeti Yürüten
İşletmelerin Oranları (2006-2008)

Sektör	Teknolojik yenilik faaliyeti yürüten işletmelerin oranı (%)	Teknolojik yenilik faaliyeti için finansal destek alan işletmelerin oranı (%)
Madencilik	22,7	21,1
İmalat	34,7	30,1
Enerji	17,8	23,1
Toptan Ticaret	24,5	12,2
Hizmet	23,2	12,3
Ölçek		
Küçük (10-49 çalışan)	27,8	23,7
Orta (50-249 çalışan)	38,4	27,9
Büyük (250 + çalışan)	48,6	23,7

Kaynak: KOSGEB, 2011-2013 KOBİ Statejisi ve Eylem Planı, s.34.

KOBİ'lerin, yenilikçilik kültürü ve teknoloji yönetimi hususunda, büyük işletmelere oranla yetersiz durumda oldukları görülmektedir. Tablo 23'e göre teknolojik yenilik faaliyeti yapma oranının en yüksek olduğu sektör, %34,7 ile imalat sanayi sektörüdür. Teknolojik yenilik faaliyeti yürüten büyük ölçekli işletmelerin oranı %48,6 iken, küçük ölçekli işletmelerde bu oran %27,8'de kalmıştır. KOBİ'ler için teknolojik yenilik faaliyeti için finansal destek alanların oranı %23,7-27,9 seviyelerindedir. KOBİ'ler, finansal açıdan Ar-Ge ve teknolojik yenilileri takip konusunda nitelikli eleman çalıştırmakta zorlanmakta ve bu nedenle de, teknolojik yenilikleri izleme konularında büyük işletmelere oranla zayıf kalmaktadırlar.

Bilgi ve teknolojiyi etkin bir araç olarak kullanan, bilgiye dayanan karar alma süreçleriyle daha fazla değer üreten KOBİ'lerin küresel rekabette daha başarılı olduğu gözlemlenmektedir¹⁹⁸.

3.2.5. Rekabeti Koruma

KOBİ'ler, serbest piyasa ekonomilerinde rekabetin korunması noktasında çok önemli bir fonksiyona sahiptirler. Bu işletmelerin piyasayı terk etmesi veya terk etmeye

¹⁹⁸ KOSGEB, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013)*, s.36.

zorlanması ticaret yarışını büyük ölçüde ortadan kaldıracak ve serbest piyasa sisteminin asıl fonksiyonundan uzaklaşmasına neden olacaktır. KOBİ'ler bir anlamda serbest piyasa ekonomisinin güvencesi konumundadırlar¹⁹⁹. KOBİ'lerin oluşturduğu rekabet ortamı sayesinde kalite ve verimlilik artmaktadır.

3.2.6. Bölgesel Kalkınmayı Hızlandırma

KOBİ'ler belirli bir bölgede değil hemen hemen her bölgede faaliyet göstermektedirler. Emek yoğun üretim tercihleriyle, istihdam ve gelir arttırıcı etkileriyle hem göçü önlemekte hem de bölgesel dengesizlikleri azaltma bağlamında ülke ekonomisine önemli katkılarda bulunmaktadır.

KOBİ'lerin bölgesel kalkınmayı hızlandırma fonksiyonu, birbirine neden ve sonuç ilişkisi ile bağlı aşağıdaki aşamaları izleyerek, zamansal bir gelişme süreci sonucunda etkisini ortaya koymaktadır²⁰⁰:

1. Aşama: KOBİ'lerin (daha yoğun olarak küçük işletmelerin) ülkenin tüm coğrafi bölgelerine dağılmış bulunması.

2. Aşama: Özellikle kırsal ve/veya taşra bölgelerinde küçük işletmelerin, bölgede istihdam ve gelir yaratarak, bölge nüfusunun büyük şehir merkezlerine göçünü engellemesi.

3. Aşama: Duran ya da azalan göç sayesinde bölgede ekonomik faaliyetlerin canlanması.

4. Aşama: Bölgenin imkânlarına ve izlenen kalkınma politikalarına bağlı olarak, canlanan ekonomik faaliyetlerin, dinamik ve büyüme potansiyeli yüksek işletmelerin doğuşunu teşvik edici bir ekonomik ortamı yaratması.

5. Aşama: Dinamik ve büyüme potansiyeli yüksek işletmelerin kurulması ile bölgesel kalkınmanın hızlanması ve dolayısıyla ülke ekonomisinin gelişmesi.

¹⁹⁹ İraz, s.235.

²⁰⁰ Halil Sariaslan, *Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları (Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi)*, Ankara: TOBB Yayınları, 1994, ss.40-41.

3.2.7. Dış Ticarete Katkı Sağlama

İhracat, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke ekonomilerinde önemli bir ekonomik faaliyettir. Ülke ekonomisinde büyük bir paya sahip olan KOBİ'ler, finansal yetersizlikler yüzünden birtakım sorunlar yaşamakta ve ihracat yapma oranları düşük kalmaktadır. Ülkeler bu konuda, KOBİ'lere yönelik destek programları geliştirmektedir. İhracat verilerinin daha iyi değerlendirilebilmesi için Tablo 25'te Türkiye yıllar itibariyle dış ticaret verilerine yer verilmiştir.

Tablo 25
Yıllar İtibariyle İthalat ve İhracat Rakamları

Yıllar	Yıllara göre İthalat(Milyon \$) (CIF)	Yıllara göre İhracat(Milyon \$) (FOB)
2011*	119.610	65.632
2010	185.544	113.883
2009	140.928	102.143
2008	201.964	132.027
2007	170.063	107.272
2006	139.576	85.535
2005	116.774	73.476
2004	97.540	63.167
2003	69.340	47.253
2002	51.554	36.059
2001	41.399	31.334
2000	54.503	27.775

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/711D7939-D8D3-8566-4520B18020C9FAD4/eko01.xls> (09.07.2011)

* Ocak-Haziran aylarını kapsamaktadır.

Yukarıdaki tabloya göre 2000 yılından 2008 yılına kadar ihracat artış göstermiştir. 2009'daki düşüşte dünyada yaşanan küresel krizin etkili olduğu düşünülmektedir. İthalat da yıllar itibariyle artış göstermiştir. Fakat ithalattaki artışın ihracattaki artıştan fazla olması nedeniyle dış ticaret açığı yaşanmaktadır. Bu dış ticaret açığının işletmelerin % 99,9'unu oluşturan KOBİ'lerin ihracat konusunda

desteklenmesiyle azaltılabileceği düşünülmektedir. Dış ticarete KOBİ'lerin etkinliğinin arttırılabilmesi için alınması gereken tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz²⁰¹:

- KOBİ'lerin dış pazarlara açılmasında en başta araştırma ve geliştirme ile alanlarıyla ilgili küresel bilgi ağlarının ve merkezlerinin oluşturulması gerekmektedir.
- Araştırma geliştirme anlamında tekno-parklar ve tekno-şehirler yaygınlaştırılmalıdır.
- Organize sanayi bölgeleri yaygınlaştırılmalı, kurulacak bölgeler yerli ve yabancı sermaye için teşvik bölgeleri olarak tasarlanarak, yabancı sermayeyi de buralara çekecek, ihracata yönlendirilecek mevzuatlarla desteklenmelidir.
- Ne üretirsek satarız felsefesinden uzaklaşarak, hedef kitlenin beklentilerinden ve gereksinimlerinden hareketle müşteri/pazar ağırlıklı mal ve hizmet üretmeleri sağlanmalıdır. Bu amaçla pazarlama araştırmaları desteklenmelidir.
- Aynı üretim dalında faaliyet gösteren KOBİ'lerin dış pazarlara açılmalarının sağlanmasında, sektörel dış ticaret şirketlerine yönelik tecrübelerini birleştirmeleri desteklenmelidir.
- KOBİ'lerin gerçekleştirdikleri dış ticaretlerine yönelik güncel verilerin oluşturulması, pazar araştırması, eğitim faaliyetlerinin desteklenmesi, yeni teknik ve yaklaşımların birbirlerine aktarılmasında üniversite-sanayi işbirliği aktif şekilde sağlanmalıdır.
- KOBİ'lerin gereksinimleri doğrultusunda, meslek içi ve dışı yaygın ve örgün mesleki eğitim faaliyetleri ve programları oluşturulmalıdır. İnternet gibi bilgi ve iletişim kaynaklarından yararlanarak eğitim faaliyetleri daha da etkin hale getirilmelidir.

²⁰¹ Erarı, ss.118-119.

- İhracatta ulusal ve uluslararası mevzuat ile güncel gelişmeler ve AB gibi uluslararası kuruluş ve dış pazarlara ilişkin her türlü gelişme ve değişikliklere ilişkin bilgilere KOBİ'lerin ulaşabileceği küresel ve bölgesel bilgi ağları ve merkezleri oluşturulmalı, gerekli bilgiler anında modern iletişim araçları ile KOBİ'lere ulaştırılabilmelidir.
- Ara mallar üreten yan sanayici olan KOBİ'lere ihracat kredisi imkanları sağlamalı ve miktarı arttırılmalıdır.
- KOBİ'lerle büyük sanayiler arasında sağlıklı ve etkin işbirliği kurulmalı, ana sanayi-yan sanayi bütünleşmesi desteklenmelidir.
- KOBİ'lerin faaliyet alanlarına göre tek bir çatı altında örgütlenerek, dış ticarete ilişkin işlemlerin de tek elden yürütmeleri, bu konuda karşılaşılabilecek sorunların aşılmasında ortak hareket etmeleri gerekmektedir.
- KOBİ'ler yalnızca ulusal pazarlarda faaliyette bulunmamalı, dışa açılma temel koşul olmalı; sektörel dış ticaret şirketlerinin yaygınlaştırılmasına hız verilmeli, dışa açılmanın yolları aranmalıdır.
- KOBİ'lerin dış pazarlara açılma konusunda üretimden pazarlamaya; hammadde temini, çeşit, fiyat, kalite, estetik ve insan sağlığına uygunluk vb. alanlarda yöntem ve teknolojilerini yeniden gözden geçirmeleri gerekmektedir.

Türkiye'de KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilen ihracatın sektörel dağılımına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 26
KOBİ'ler Tarafından Yapılan İhracatın Sektörel Dağılımı (2008)

1%	Madencilik
0,4%	Enerji
2%	İnşaat
36%	İmalat
58%	Ticaret
3%	Diğer Hizmet

Kaynak: KOSGEB, 2011-2013 KOBİ
Statejisi ve Eylem Planı, s.34.

KOBİ'lerin ürettikleri ürünü doğrudan ihracat edebilmeleri nitelikli iş gücüne, uluslararası pazarlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmalarına, ihracata konu olabilecek kalitede ürün üretebilmelerine bağlıdır.

KOBİ'ler tarafından yapılan ihracatta en büyük payı %58 ile ticaret sektörü almakta, bu sektörü %36 ile imalat sektörü izlemektedir.

Türkiye'de KOBİ'lerin kendi başlarına yapmış oldukları ihracatın, toplam ihracat içindeki payı oldukça azdır. Fakat KOBİ'lerin sektörel dış ticaret şirketleri vasıtasıyla yaptıkları ihracat, toplam ihracat içindeki paylarını arttırmaktadır. KOBİ'ler büyük işletmeleri tamamlama özelliğinden dolayı ihracat yapmaktadırlar. Karşılaştığı çeşitli zorluklar içinde yer alan dil sorunu, dış ticaret ve pazarlama departmanının olmaması, dış ticaret ve pazarlama konusunda uzman kişilerin istihdam edilememesi ile AB Gümrük Birliği gibi nedenlerden dolayı KOBİ'lerin ihracattaki payı oldukça düşüktür. Diğer yandan sektörel dış ticaret şirketleri aracılığıyla ihracat yaptıkları için de ihracat oranları düşük gözükmemektedir. Fakat zamanla geliştirilen yöntemler ve uygulamalarla KOBİ'lerin ihracat içindeki paylarının arttırılması hedeflenmektedir.

3.2.7.1. Sektörel Dış Ticaret Şirketleri

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ); KOBİ'lerin yurtdışına açılmasını sağlayan ihracat konsorsiyumları olarak tanımlanabilir. SDŞ'ler, aynı üretim alanındaki KOBİ'lerin ihracat amacıyla bir organizasyon altında birleşerek, yurtdışına dolayısı ile dünya piyasalarına açılmalarını sağlamak için kurulmuş olan şirketlerdir. Böylece

firmalar, hem dış ticarete uzmanlaşabilmekte, hem de ihracat faaliyetlerini kolaylaştırarak diğer ülkelerdeki KOBİ'lerle rekabet şansını arttırmakta ve daha etkin bir pazarlama ve rekabet gücü sağlayabilmektedirler. Bu model ilk olarak Japonya'da geliştirilmiştir. Japon KOBİ'leri, dışarı açılmak ve ihracat olanaklarını arttırmak amacıyla, söz konusu örgütlenme modelini oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu ihracat konsorsiyumlarının etkinliği ve başarısı görülünce önce yakın çevresindeki ülkelerde; Güney Kore, Tayvan, Filipinler ve Endonezya'da sonra da tüm dünyada başta ABD, İtalya, Kanada, Brezilya, Hindistan'da başarıyla uygulanmaya başlanmıştır²⁰².

1980'lerden sonra ihracata dayalı büyüme stratejilerinin benimsenmesiyle birlikte, gelişmekte olan ülkelerdeki KOBİ'ler dış pazarlara açılmakta zorlanmışlardır. Türkiye'de de KOBİ'lerin ihracata yönelmeleri ve rekabet ortamında yer alabilmeleri için geliştirilen çeşitli örgütlenme modelleri olmuştur. Dış Ticaret Sermaye Şirketi (DTSS), Çok Ortaklı Sermaye Şirketi(ÇOŞ) ve Sektörel Dış Ticaret Şirketi(SDŞ) örgütlenme modellerine birer örnektir. KOBİ'lerin örgütlenmesi, rekabete ve dış pazarlara uyumu konusunda, Sektörel Dış Ticaret Şirketi modeli daha faydalı olmuştur.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de 1980 sonrasında, ihracata dayalı bir gelişme stratejisi benimsenmiştir. Firmaların dış pazarlara açılmalarını sağlamak, ihracatı hızlandırmak ve ülkenin uluslararası ticarete ekonomik ve siyasi büyüklüğüyle orantılı bir pay alabilmesini sağlamak amacıyla, çeşitli teşvik ve destekleme politika ve programları bir taraftan firmaları ihracata yönlendirirken diğer taraftan bu amaca dönük şirket modelleri oluşturulması yoluna gidilmiştir. Öte yandan Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü anlaşmasına taraf olması ve AB ile Gümrük Birliği sürecine girilmesiyle birlikte artan rekabet, Türkiye'de faaliyet gösteren KOBİ'lerin üretim, pazarlama, altyapı, teknoloji, personel gibi sorunlarının daha da ağırlaşmasına neden olmuştur²⁰³.

Türkiye'de sanayinin omurgasını oluşturan KOBİ'lerin, artan rekabet ile birlikte aynı üretim dalında faaliyet gösteren firmaların çok ortaklı dış ticaret şirketleri şeklinde örgütlenip ihracata yönlendirilmesi amacıyla, "Sektörel Dış Ticaret Şirketi" modeli geliştirilmiş ve "Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsüne İlişkin 26.12.1996 tarih

²⁰² "Sektörel Dış Ticaret Şirketleri", <http://www.kobitek.com/makale.php?id=35> (23.04.2010).

²⁰³ TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, http://ihracat.dtm.gov.tr/dtm/index.php?module=content&page_id=481 (25.03.2010).

ve 22859 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 96/39 sayılı Tebliğ” yeniden düzenlenmiş ve “Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsüne İlişkin 2004/4 sayılı Tebliğ” nihai olarak 02.07.2004 tarih ve 25510 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 10 farklı ilde yerleşik 9 farklı sektörde faaliyet gösteren 548 KOBİ’nin kurduğu 21 şirketin Sektörel Dış Ticaret Şirketi statüsü devam etmekte ve yeni düzenleme ile normal yöreler ve kalkınmada öncelikli yörelerde SDŞ kuruluşuna ilişkin esaslar aşağıdaki gibi değerlendirilmektedir²⁰⁴:

- Normal Yöreler: Aynı üretim dalında faaliyette bulunan, asgari 10 KOBİ’nin bir araya gelmesiyle en az 500 milyar TL sermayeli anonim şirket kurulması öngörülmüştür.
- Kalkınmada Öncelikli Yöreler: Aynı veya ayrı üretim dalında faaliyette bulunan, asgari 5 KOBİ’nin en az 250 milyar TL sermayeli anonim şirket olarak kurulması öngörülmüştür.

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri uygulamasının KOBİ’lere faydaları ise genel olarak şöyle sıralanabilir²⁰⁵:

- Aktif dış pazarlama faaliyetleri ile yurt dışı temsilcilikleri ve oluşturulan müşteri portföyü sayesinde, yurtdışında yeni pazarlar bulunmasına aracılık etmektedirler.
- Dış ticarete, ortakların her türlü ithalat ve ihracat işlemlerinde kolaylık sağlamaktadırlar.
- Dış pazar araştırması yaparak ortakların her türlü ithalat ve ihracat işlemlerinde ve uygulamalarında know-how hizmeti sağlayarak onlardan bu yükü kaldırmaktadırlar.

²⁰⁴ TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, http://ihracat.dtm.gov.tr/dtm/index.php?module=content&page_id=481 (25.03.2010).

²⁰⁵ İbrahim Yalçın, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Olarak Örgütlenmeleri”, www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/.../kucuksayi8oc98.doc, (25.03.2011), s. 12.

- Kredi konusunda kolaylıklar sağlayarak ortaklarına her türlü kredinin, yardım ve desteğin kısa sürede sağlanmasında ve dağıtılmasında en uygun şartları oluştururlar.
- İhracatta hızlı KDV geri ödemesi ile SDŞ üzerinden gerçekleştirilecek olan ihracat işlemlerinde KDV işlemleri çok kısa sürede yapılmakta ve imalatçı ortaklara aktarılmaktadır.
- Ortaklarının her türlü sigorta, gümrükleme ve taşıma işlemlerini kısa sürede ve en düşük maliyet düzeyinde gerçekleştirme imkânını sunmasının yanında, yurtdışı işletmelerden gelen teklifleri değerlendirerek, kendisini oluşturan işletmelere ulaştırmakta ve onlara ucuz yatırım danışmanlığı hizmetleri vermektedirler.
- Yurt dışı fuarlara katılım organizasyonu yaparak stand bazında veya sadece ziyaretçi olarak katılmak isteyen ortaklarına bu imkânları sağlamaktadır.
- Ürünlerin Avrupa standartlarına uygunluğunun belgelenmesi işlemleri ile Avrupa ülkelerine yapılacak ihracat işlemlerinde bazı ürünlerin satışı için gerekebilecek uygunluk belgelerinin (CE gibi) alınması çalışmaları çok hızlı ve ekonomik bir şekilde sağlanmaktadır.
- Ortaklar imalatla uğraşırken, SDŞ onların pazarlarını, müşterilerini, kredilerini ve ihtiyaç duydukları hammaddeyi temin ederek zamandan tasarruf sağlamaktadır.
- Sektörel dış ticaret şirketlerini oluşturan ortakların, devlet tarafından verilen desteklerden SDŞ aracılığı ile çok daha büyük oranlarda yararlanmaları mümkün olmaktadır.
- Ortak sayısının fazla olması nedeniyle, küçük sermayelerin birleştirilerek kullanılmasına katkıda bulunmaktadır.

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri KOBİ'lerin tek başlarına karşılaşılabilecekleri zorlukları aşabilmeleri ve sunulan teşvik ve desteklerden yararlanabilme imkanı sağlamıştır.

Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 1990'lı yılların ortalarından bu yana sürdürülmekte olan ve son yıllarda büyük bir ivme kazanan KOBİ'lerin ve SDŞ'lerin dış ticarete yönlendirilmesi çabaları çerçevesinde, söz konusu firmaların; üretim altyapısının geliştirilerek uluslararası pazarlarda rekabet güçlerinin artırılması ve ihracat yoluyla uluslararası pazarlarda tanınmaları sağlanmaktadır. İhracata yönelik devlet yardımları kapsamında bu firmalar üretimden pazarlamaya kadarki her aşamada desteklenmeye çalışılmaktadır ve başta KOBİ'ler olmak üzere işletmelere Ar-Ge, eğitim, istihdam ve çevre maliyetleri, pazar araştırması, yurtdışı fuar, yurtdışı ofis-mağaza ve moda-marka (TURQUALITY)* destekleri uygulanmaktadır²⁰⁶.

3.2.8. Orta Sınıfı Koruma

Orta sınıf kavramı tanımlanırken genellikle bireylerin kişisel gelirlerine göre sınıflandırma yapılmaktadır. Kişisel gelir seviyesine göre alt, orta ve yüksek gelir grubu şeklinde üç gruba ayrılan toplumda KOBİ'ler, orta sınıfı teşkil etmektedirler ve orta sınıfın güçlü oluşu da toplumu gerek ekonomik gerekse sosyal yönden dengeli kılmaktadır. Gelirin daha dengeli dağılımı, sosyal huzursuzlukların en aza indirilmesi, bölgelerarası gelir farklılıklarının giderilmesi gibi toplumsal barışa katkıda bulunacak yapılanmalar, güçlü bir orta sınıf ile sağlanabilmektedir. Orta sınıfın geniş olduğu toplumlar sosyolojik olarak sağlıklı kabul edilmektedir²⁰⁷.

* Dünyanın devlet destekli ilk ve tek markalaşma programıdır. Turquality programı küresel Türk markaları geliştirmeyi amaçlamaktadır. Turquality etiketi taşıyan ürünler yüksek kalitede Türk malı olduğu garantisini vermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: www.turquality.com

²⁰⁶ TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, "KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)", Ocak 2007, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3077/2007.pdf, s.33.(25.03.2010)

²⁰⁷ Küçük, s.199.

3.2.9. Büyük İşletmeleri Tamamlama

KOBİ'ler büyük işletmelerle rekabet içerisinde olmaktan çok onları tamamlayıcı niteliktedirler; bağımsız üretimleri dışında büyük işletmelere de mal ve hizmet üreterek yan sanayi veya taşıeron konumunda bulunmaktadır.

3.2.10. KOBİ'lerin Faaliyet Alanları ile Mekansal Değişime Etkileri

Türkiye'de KOBİ'lerin tüm sektörler ve imalat sanayi olarak konumlandıkları bölgeler ile ilgili verilere tablo 27'de yer verilmiştir. Girişimleri, sektörlerin bulunduğu yere göre değerlendirecek olursak dağınık bir sanayileşme söz konusudur. Ancak %19'luk planlı bir yerleşim söz konusu iken %81'lik kısım ise bu tür planlı yerleşim mekanları dışında faaliyette bulunmaktadır.

Tablo 27
Faaliyet Gösterilen Yere Göre Girişimler

Bulunduğu Yer	Tüm Sektörler	Tüm Sektörler (%)	İmalat Sanayi (%)
Küçük Sanayi Sitesi	120.150	6	18
İş Hanı/Pasaj	150.090	8	7
Organize Sanayi Bölgesi	18.463	1	4
İş Merkezi	59.958	3	2
Serbest Bölge	10.043	1	0
Diğer	1.552.729	81	68
Toplam	1.881.433	100	100

Kaynak:KOSGEB, 2002 yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ankara: KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s.9; KOSGEB, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013, s.35.

Küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri ulaşım, su, elektrik, doğalgaz gibi birçok konuda avantajlı olmasına rağmen tüm işletmelerin %7'si bu sanayi sitelerinde faaliyet göstermektedir.

Tablo 27'ye göre tüm sektörlerdeki işletmelerin faaliyette bulundukları yerlerin dağılımına bakıldığında; toplam 1.881.433'lük kısmın 328.704'ü planlı bir yerleşim

içinde yer almaktadır. KOBİ'lerin 1.552.729 gibi büyük bir kısmı planlı ve düzenli bir yerleşim dışında faaliyette bulunmaktadır.

3.3. Türkiye'deki KOBİ'lerin Ekonomik ve Sosyal Roller

KOBİ'ler, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de doğrudan ya da dolaylı bir şekilde istihdamı, üretimi ve ihracatı arttırıcı özellikleri ile ekonominin temel taşı konumundadır. Rekabet ortamının oluşması ve korunması, kırsal yörelerin kalkınması, dengesiz gelir dağılımının giderilmesi ve istihdamı arttırıcı etkileriyle küresel yoksulluk sorununun çözümünde KOBİ'lerin payları oldukça yüksektir.

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde KOBİ'ler, ekonomik ve toplumsal kalkınmadaki bu önemli rolleri sayesinde ülke yönetimleri tarafından desteklenmektedir. Sorunlarının giderilmesi ve gelişimlerini hızlandırmak için çeşitli uygulamalar geliştirilmektedir. Küreselleşmenin de etkisiyle KOBİ'ler için geliştirilen hem ulusal hem de uluslararası programlar mevcuttur.

KOBİ'ler Türkiye Ekonomisi'ne de yatırım, imalat, ihracat ve bölgesel kalkınma açısından katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de bölgeler arasında sanayileşme açısından önemli farklar bulunmakta, fakat bu farklar tüm bölgelere yayılmış KOBİ'ler sayesinde azalmaktadır. Türkiye'de 'ekonominin minik devi' olarak nitelendirilen KOBİ'ler üretimleri için gerekli hammaddeyi ülke içinden tedarik etmekte ve böylece dış ticaret dengesine olumlu katkıda bulunmaktadırlar. Genelde sipariş üzerine üretim yaptıkları için müşterilerini çok iyi tanımakta ve küçük olmalarından kaynaklı değişimlere hızlı bir şekilde ayak uydurmaktadır.

KOBİ'lerin ekonomik hayatta olduğu gibi sosyal hayatta da önemli rolleri vardır. KOBİ'ler ekonomide yoğun bir şekilde yer almaları ve tüm ülkeye yayılmış olmaları sayesinde, bölgeler arası kalkınma farklılıklarının ortadan kaldırılması ve adil gelir dağılımının sağlanması konusunda önemli işlevleri vardır.

Bölgesel kalkınmaya yardımcı olmak, bölgelerarası farklılıkları azaltmak ve göçün azalmasını sağlamak bu fonksiyonlardandır. Bireysel refaha olan katkıları açısından bakıldığında ise, işsizliğin çok yüksek olduğu bir ekonomik yapıda,

KOBİ'lerin gerçekleştirdiği yatırımlar sonucu istihdama yaptıkları katkıların bireylerin refahını doğrudan etkilediği bilinmektedir. Bu yolla, birçok kişi işsizken istihdam edilir hale gelmektedir. Yine KOBİ'lerin yaygınlaştırılmasıyla, hem sermayenin büyük sanayi işletmelerinde ve az sayıda kişinin elinde toplanması önlenmiş olur, hem de küçük birikimlerin dahi yatırıma kanalize edilmesine yardımcı olunur. İşsizliğin azaltılmasına olan katkılarının yanında, işletme sahibinin personeliyle yakın ilişki içerisinde olması ile birlikte işten çıkarma durumu da tercih edilmemektedir.

Hem gelişmiş ekonomilerde hem de ülkemizde, KOBİ'lerin en önde gelen özelliklerinden birisi, yeni işler yaratma ve bu yolla istihdam sağlama gücüdür. Her şeyden önce, birçok küçük işletmede vasıflı elemana gereksinim duyulmayabilir. Yine, vasıflı elemanların ücret düzeyleri ve işverene maliyeti yüksek olduğundan, KOBİ'ler bu tür personel istihdamını ekonomik olarak karşılayamamaktadır. Bir diğer neden ise vasıflı çalışanların da birtakım nedenlerden ötürü (prestij, iş güvencesi, yüksek ücret ve haklar, kariyer vb.) küçükler yerine büyük işletmeleri tercih etmesidir. Birçok KOBİ, kurulduktan sonra bir müddet az sayıda ve düşük vasıf düzeyinde çalışanlar ile işlerini yürütmektedir. Zamanla iş hacmi genişledikçe hem çalışan sayısı hem de bunların vasıf düzeyleri yükselme eğilimi göstermektedir. Küreselleşme ile birlikte bilgiye dayalı üretim süreçlerinin ön plana geçtiği yeni toplum yapısı, fordist ve taylorist üretim yerine esnek üretimi; kitlevi üretime dayalı ölçek ekonomisi yerine çeşit ekonomisini gerektirmiş ve işletme organizasyonlarında da bu doğrultuda değişimler yapılmıştır. Yani, yeni dönemde büyük ölçekli işletmeler yerine, yukarıda belirtilen koşullara daha iyi bir şekilde uyum sağlayabilen KOBİ'ler tercih edilir olmuştur²⁰⁸.

Türkiye'de KOBİ'ler gerek toplum işletme sayısı gerek toplam üretim gerekse toplam istihdam içerisinde ağırlıklı bir paya sahiptir. Ekonomi içerisinde böylesine önemli bir yeri bulunan KOBİ'lere destek verilmeli, üretim ve rekabet güçleri artırılarak ülkedeki istihdam olanakları genişleyecektir²⁰⁹.

²⁰⁸ Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, s.60.

²⁰⁹ Nalan Gürel, "İstihdam Açısından KOBİ'ler", **Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl:42 Sayı:493, Nisan 2005, s.81.

4. İSTANBUL VE UŞAK İLLERİNDEKİ KOBİ'LERİN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK PROFİLLERİNİN ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

KOBİ'ler hem ekonomik hem de sosyal hayata katkıları açısından büyük bir öneme sahiptir. Tüm dünya ekonomilerinde büyük bir paya sahip olan KOBİ'lerin istihdamı arttırması, bölgeler arası dengesizliğin giderilmesi, gelirin tabana yayılması, kapitalist düzenden olumsuz etkilenen orta sınıfın kalkınmasını sağlaması gibi birçok olumlu etkileri vardır.

Bu bölümde, yapılan uygulamada ekonomik faktörlerin en yoğun olduğu İstanbul ili ile sanayileşme çabası içinde olan Uşak KOBİ'leri üzerinde bir anket çalışması yapılmıştır.

4.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Anket çalışması, Uşak Organize Sanayi Bölgesi KOBİ'leri ve İstanbul Avrupa Bölgesi'nde yer alan KOBİ'ler üzerinde yapılmıştır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Uygulama içinde öncelikle KOBİ'lerin profillerinin analizi ve karşılaştıkları sorunlara yönelik sorular yöneltilmiştir.

4.4. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi

İstanbul'da (Avrupa Bölgesi) ve Uşak'ta (UOSB) yer alan işletmelerde, firma hakkında yeterli bilgiye sahip yönetici düzeyindeki kişiler ile toplam 203 görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler kantitatif araştırma yönteminin yüz yüze anket tekniğiyle; 113 tanesi İstanbul'da, 90 tanesi de Uşak'ta olmak üzere Kasım 2010- Ocak

2011 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmelerde öncelikle yetkili kişinin demografik özellikleri sorgulanmıştır. Bu soruları takiben yetkili kişiye işletmenin yapısı, ölçeği, personel bilgileri, işleyişi, firmanın ihracat durumu, kaynak temini, çeşitli alanlarda yaşadığı zorluklar gibi konularda sorular yöneltilmiştir. Araştırma bulguları, İstanbul ve Uşak'ta hizmet vermekte olan işletmelerin yapısını ve sorunlarını belirlemeye yönelik bilgiler sunmuştur. İller arasında kıyaslama imkânı sağlamak için araştırma bulguları her iki ilin sonucu yan yana gelecek biçimde raporlanmıştır.

4.4.1. Görüşme Yapılan Kişinin Demografik Özellikleri

4.4.1.1. Demografik Özellikler ile İlgili Tablolar

Tablo 28
Görüşülen Yetkilinin Cinsiyeti

	Frekans	Yüzde
Bay	157	77,3
Bayan	46	22,7
Toplam	203	100

Görüşülen işletme yetkililerinin %77,3'ü bay, %22,7'si ise bayandır.

Tablo 29
Yetkililerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
20–25	27	13,3
26–35	81	39,9
36–45	54	26,6
46–55	35	17,2
56 +...	6	3
Toplam	203	100

Görüşmeye katılan yetkililerin yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, %13,3'ünün 20-25 yaş, %39,9'unun 26-35 yaş, %26,6'sının 36-45 yaş, %17,2'sinin 46-55 yaş, %3'ünün ise 56 yaş ve üzeri olduğu görülmüştür.

Tablo 30
Yetkililerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
İlköğretim	8	3,9
Lise	54	26,6
Meslek Lisesi	16	7,9
Meslek Yüksekokulu	31	15,3
Üniversite	91	44,8
Yüksek Lisans	2	1
Doktora	1	0,5
Toplam	203	100

Bireylerin eğitim durumu incelendiğinde; %3,9'unun ilköğretim, %26,6'sının lise, %7,9'unun meslek lisesi, %15,3'ünün meslek yüksek okulu, %44,8'inin üniversite, %1'inin yüksek lisans, %0,5'inin ise doktora mezunu olduğu görülmüştür. Görüşme yapılan yetkili kişiler çoğunlukla eğitimini tamamlamış genç, dinamik ve tecrübe sahibi girişimcilerden oluşmaktadır.

Tablo 31
Yetkilinin Bu Kurumda Çalışma Süresi

	Frekans	Yüzde
1 yıldan az	18	8,9
1 – 5 yıl	87	42,9
6 – 10 yıl	52	25,6
11 – 20 yıl	35	17,2
21 +...	11	5,4
Toplam	203	100

Katılımcıların %8,9'u 1 yıldan kısa bir süredir bu işletmede çalışmakta olduklarını belirtmişlerdir. 1-5 yıldır çalıştığını belirtenlerin oranı %42,9, 6-10 yıldır çalıştığını belirtenlerin oranı %25,6, 11-20 yıldır çalışanların oranı %17,2, 21 yıldan daha uzun bir zamandır çalıştığını belirtenlerin oranı ise %5,4'tür.

Tablo 32
Yetkilinin İşletmedeki Görevi

	Frekans	Yüzde
İşletme sahibi	68	33,5
Muhasebe müdürü	58	28,6
İşletme müdürü	31	15,3
Genel müdür	11	5,4
Personel müdürü	11	5,4
Pazarlama ve satış müdürü	3	1,5
Yönetim kurulu üyesi	2	1
Diğer	19	9,4
Toplam	203	100

Katılımcılar, işletme hakkında yeterli bilgiye sahip yöneticiler arasından seçilmiştir. Katılımcıların %33,5'i işletme sahibi, %28,6'sı muhasebe müdürü, %15,3'ü işletme müdürü, %5,4'ü genel müdür, %5,4'ü personel müdürü, %1,5'i pazarlama ve satış müdürü, %1'i yönetim kurulu üyesidir. Geriye kalan %9,4'lük kesim ise yine işletme hakkında yeterli bilgiye sahip yönetici statüsündeki bireylerden oluşmaktadır.

KOBİ'lerde işletme sahipleri, işletmenin hem yöneticisi hem çalışanı olarak her bölüme hakim yöneticilerdir. Bu yüzden işletme sahibi tarafından verilen cevapların daha doğru sonuçları analiz imkanı sağlayacağından görüşme yapılan kişinin işletme sahibi olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca maliyetler yüksek olduğu için KOBİ'lerde personel, her işi bilmekte ve yapmaktadır. Bu yüzden uzmanlaşma yoktur.

4.4.2. Araştırma Bulguları

4.4.2.1. İşletmelerin Yapısal Özellikleri

Tablo 33
İşletmenin Faaliyette Bulunduğu Sektör

	İstanbul Baz:113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İplik	19	16,8	28	26,4
Deri	14	12,4	-	-
Battaniye	-	-	12	11,3
Karnet şifanoz	-	-	12	11,3
Halı kilim	-	-	8	7,5
Pamuklu dokuma	-	-	8	7,5
Kumaş	8	7,1	-	-
Mobilya	3	2,7	2	1,9
Kasar ve apre	1	0,9	4	3,8
Keçe- zımpara	-	-	4	3,8
Makine	2	1,8	-	-
Mermer kesim ve seramik	1	0,9	-	-
Hazır gıda imalatı	1	0,9	-	-
Diğer	64	56,6	28	26,4
Toplam	113	100	106	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

Araştırmaya katılan işletmelerin sektörel dağılımı incelendiğinde; tekstil (iplik, deri, battaniye, halı, kilim, pamuklu dokuma, keçe-zımpara, kasar ve apre, karnet şifanoz), mobilya, makine, mermer kesim ve seramik ile hazır gıda imalatı yaptıkları görülmüştür. İstanbul için diğer sektörlerden sonra ikinci sırada iplik sektörü gelmektedir. Bir tekstil şehri olan Uşak için iplik sektörü, ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 34
İşletmenin Hukuki Yapısı

	Frekans	Yüzde
Limited şirket	140	69,0
Anonim şirket	34	16,7
Hakiki şahıs	22	10,8
Adi şirket	4	2
Diğer	2	1
Cevap yok	1	0,5
Toplam	203	100

Katılımcı işletmelerin hukuki yapısı incelendiğinde, çoğunlukla limited şirket yapısında oldukları görülmüştür. Görüşmelerde, hakkında bilgi edindiğimiz işletmelerin %69'u limited şirket, %16,7'si anonim şirket, %10,8'i hakiki şahıs, %2,0'si adi şirkettir. İşletmelerden yalnızca 1 tanesi hukuki yapısı hakkında bilgi vermemiştir, 2 işletmenin hukuki yapısı ise diğer başlığı altında toplanmıştır. İşletmelerin hukuki yapısı, faaliyette bulunduğu sektöre göre incelendiğinde tablo 35 elde edilmiştir. Tablo incelendiğinde de görüleceği gibi, her bir sektörde genelleme yapmak için yeterli sayıda firma bulunmamaktadır fakat tablo görüşme yapılan işletmelerin profili ile ilgili bilgi sağlayacak niteliktedir. Hukuki yapı olarak limited şirket tercih edildiği için, sektörel bazda incelendiğinde de limited şirket, diğer hukuki yapılara göre ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 35
İşletmenin Faaliyette Bulunduğu Sektöre Göre Hukuki Yapısı

		Hakiki Şahıs	Anonim Şirket	Limited Şirket	Adi Şirket	Diğer	Toplam
İplik	Frekans	3	13	31	-	-	47
	Yüzde	6,4	27,7	66,0	-	-	100
Deri	Frekans	-	-	14	-	-	14
	Yüzde	-	-	100	-	-	100
Battaniye	Frekans	2	2	2	2	-	8
	Yüzde	25,0	25,0	25,0	25,0	-	100
Halı Kilim	Frekans	-	2	2	-	-	4
	Yüzde	-	50,0	50,0	-	-	100
Mobilya	Frekans	-	2	2	1	-	5
	Yüzde	-	40,0	40,0	20,0	-	100
Makine	Frekans	1	-	1	-	-	2
	Yüzde	50,0	-	50,0	-	-	100
Keçe-Zımpara	Frekans	2	-	2	-	-	4
	Yüzde	50,0	-	50,0	-	-	100
Mermer Kesim ve Seramik	Frekans	1	-	-	-	-	1
	Yüzde	100	-	-	-	-	100
Pamuklu Dokuma	Frekans	2	-	6	-	-	8
	Yüzde	25,0	-	75,0	-	-	100
Kasar ve Apre	Frekans	-	3	-	-	-	3
	Yüzde	-	100	-	-	-	100
Hazır Gıda İmalatı	Frekans	-	-	1	-	-	1
	Yüzde	-	-	100	-	-	100
Kumaş	Frekans	1	2	3	-	1	7
	Yüzde	14,3	28,6	42,9	-	14,3	100
Karnet Şifanoz	Frekans	-	-	6	-	-	6
	Yüzde	-	-	100	-	-	100
Diğer	Frekans	10	10	70	1	1	92
	Yüzde	10,9	10,9	76,1	1,1	1,1	100

Tablo 36
İşletmenin Faaliyete Başlama Yılı

	Frekans	Yüzde
1980 ve öncesi	6	3
1981-1989	25	12,3
1990-1999	80	39,4
2000-2009	75	36,9
2010	10	4,9
Cevap yok	7	3,4
Toplam	203	100

Katılımcı işletmelerin 10 tanesi 2010 yılında faaliyete başlamıştır. 2000-2009 yılları arasında faaliyete başlamış 75 işletme, 1990-1999 yılları arasında faaliyete başlamış 80 işletme, 1981-1989 yılları arasında faaliyete başlamış 25 işletme, 1980 yılı ve öncesinde faaliyete başlamış 6 işletme ile görüşülmüştür.

Tablo 37
İşletmelerin Üye Oldukları Ticari ve Sektörel Kuruluşlar

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
UTSO	-	-	45	34,4
KOSGEB	-	-	41	31,3
İTO	27	55,1	13	9,9
İSO	10	20,4	2	1,5
İhracatçı Birlikleri	4	8,2	8	6,1
UGİAD	-	-	10	7,6
İTKİD	4	8,2	4	3,1
TİGİAD	1	2	1	0,8
TUSCON	2	4,1	-	-
TUGİK	-	-	2	1,5
USİAD	-	-	2	1,5
Dokumacılar Derneği	-	-	2	1,5
BESİAD	1	2	-	-
Cevap yok	-	-	1	0,8
Toplam	49	100	131	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul’da görüşülen işletmelerin %55,1’i İstanbul Ticaret Odası’na, %20,4’ü ise İstanbul Sanayi Odası’na üye olduklarını belirtmişlerdir. Uşak’ta ise görüşülen işletmelerin %34,4’ü Uşak Sanayi ve Ticaret Odası’na, %31,3’ü Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı’na üyedir. Her iki ilde de düşük oranlarda da olsa, bulundukları sektöre yönelik diğer ticari ve sektörel kuruluşlara üyelikler mevcuttur.

4.4.2.2. İşletmelerin Çalışma Kapasitesi

Tablo 38
Kapasite Kullanım Oranı

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
%20	1	0,9		
%40	3	2,7	2	2,3
%50	8	7,1	2	2,3
%60	3	2,7	7	8
%65	-	-	4	4,5
%70	10	8,8	8	9,1
%73	3	2,7	-	-
%75	3	2,7	4	4,5
%78	1	0,9	-	-
%80	9	8	16	18,2
%83	2	1,8	-	-
%85	-	-	4	4,5
%86	7	6,2	-	-
%90	1	0,9	6	6,8
%93	1	0,9	-	-
%95	-	-	2	2,3
%96	-	-	2	2,3
%100	6	5,3	19	21,6
Cevap yok	55	48,7	12	13,6
Toplam	113	100	88	100
Ortalama	%73		%81	

İşletmelerin kapasite kullanım oranları sorgulandığında İstanbul'da %48,7 oranında yanıt vermeyen olduğu görülmüştür, Uşak'ta ise cevapsızlık oranı %13,6'dır. Soruyu yanıtlayanlar arasında hesaplanan ortalama değere göre; İstanbul'da ortalama kapasite kullanım oranı %73, Uşak'ta ise %81'dir. Tam kapasite çalışma oranı olarak Uşak ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 39
Kapasite Kullanım Oranı İçin Mann-Whitney U Testi

İl	N	Mean Rank	Sum of Ranks
İstanbul	58	57,82	3.353,5
Uşak	76	74,89	5.691,5
Toplam	134		

İşletmelerin kapasite kullanım oranının illere göre değişkenlik gösterip göstermediğini incelemek için Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Test Statistics tablosunun Asymp. Sig. (Anlamlılık) değeri 0,011 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değer 0,05'den küçük olduğu için, H₀ hipotezi red edilmiştir. İstanbul'daki ve Uşak'taki işletmelerin kapasite kullanım oranları birbirinden farklıdır. Uşak ilinde ortalama kapasite kullanım oranı, İstanbul'dan daha yüksektir.

Tablo 40
İşletmelerin Tam Kapasite Çalışmama Nedenleri

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Maliyetlerin yüksek olması	63	25,2	24	14,8
Talep yetersizliği	53	21,2	26	16
Belirsiz ekonomik ortam	48	19,2	16	9,9
Hammadde sorunu	25	10	34	21
Kalifiye iş gücü yetersizliği	35	14	20	12,3
Diğer	10	4	16	9,9
Cevap yok	16	6,4	26	16
Toplam	250	100	162	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul’da işletmelerin tam kapasite çalışmamalarının başlıca nedenleri maliyetlerin yüksek olması (%25,2), talep yetersizliği (%21,2) ve belirsiz ekonomik ortam (%19,2) olduğu görülmüştür. Uşak’ta ise en belirgin sorun hammadde sorunudur (%21,0). Talep yetersizliği (%16,0) ve yüksek maliyetler (%14,8) Uşak’ta tam kapasite çalışmaya engel teşkil eden başlıca nedenler arasında yer almaktadır. Bunun nedeni de hammaddenin çoğunlukla ithalat yoluyla karşılanıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 41
Görüşülen Kişinin Eğitim Durumuna Göre İşletmelerin Tam
Kapasite Çalışmama Nedenleri

	Lise Baz: 70 Kişi		Yüksekokul, Üniversite ve Üzeri Baz: 125 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Maliyetlerin yüksek oluşu	29	19,7	55	21,6
Talep yetersizliği	32	21,8	45	17,6
Belirsiz ekonomik ortam	27	18,4	34	13,3
Hammadde sorunu	22	15	37	14,5
Kalifiye iş gücü yetersizliği	21	14,3	34	13,3
Diğer	16	10,8	50	19,7
Toplam	147	100	255	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İşletmelerin tam kapasite çalışmama nedenleri olarak belirtilen faktörler, görüşülen kişinin eğitim durumuna göre farklılaşmamaktadır. Lise mezunu veya üniversite ve üzeri mezunu yetkililerin dile getirdikleri nedenler paralellik göstermektedir.

Tablo 42
Kapasite Fazlası Sipariş Alındığında Uygulanan Yöntem

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İlave iş gücü ile üretim kapasitesinin geçici bir süre genişletme	55	42,3	42	45,7
Kapasite fazlasını diğer işletmelere verme	38	29,2	19	20,7
Evlere iş verme	10	7,7	2	2,2
Diğer işletmelerden kapasite genişletici üretim araçları ödünç alma	2	1,5	3	3,3
Diğer	14	10,8	18	19,6
Cevap yok	11	8,5	8	8,7
Toplam	130	100	92	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

Kapasite fazlası sipariş alındığında İstanbul’da ve Uşak’ta tercih edilen yöntemler paralellik göstermektedir. İşletmeler öncelikle ilave iş gücü ile üretim kapasitesini geçici bir süre genişleteceklerini belirtmişlerdir. Bu durum, genelde tavsiye üzerine personel tercih eden KOBİ’ler için çok rahat ve hızlı bir şekilde çözülmektedir. Her iki ilde de belirtilen diğer çözüm, kapasite fazlasının diğer işletmelere verilmesi olmuştur.

4.4.2.3. İşletmelerin Finansal Durumu

Tablo 43
İşletmenin Finansman İhtiyacı

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	86	76,1	53	58,9
Hayır	16	14,2	32	35,6
Cevap yok	11	9,7	5	5,6
Toplam	113	100	90	100

İstanbul’da işletmelerin %76,1’inin, Uşak’ta ise %58,9’unun finansal ihtiyaçları vardır. Büyükşehirde yaşamının getirdiği dezavantajlar, rekabetin yoğun olması, maliyetlerin yüksek oluşu ve piyasa koşulları nedeniyle İstanbul’da finansman ihtiyacı olan firmaların oranı daha fazladır.

Tablo 44
İşletmenin Kredi Kullanma Durumu

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	81	71,7	47	52,2
Hayır	17	15	38	42,2
Cevap yok	15	13,3	5	5,6
Toplam	113	100	90	100

Daha önce de değinildiği gibi, İstanbul’da işletmeler için finansal sorunlar ve ihtiyaçlar, Uşak iline göre daha yüksek oranda dile getirilmiştir. Bu nedenle İstanbul’da (%71,7) kredi kullandığını belirtenlerin oranı, Uşak iline (%52,2) göre daha yüksektir.

Tablo 45
İşletmelerin Kredi Kullandıkları Kaynaklar

	İstanbul Baz: 81 Kişi		Uşak Baz: 47 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Bankalar	84	68,3	49	53,3
Sermaye piyasası	5	4,1	-	-
Diğer	10	8,1	8	8,7
Cevap yok	24	19,5	35	38
Toplam	123	100	92	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul (%68,3) ve Uşak’ta (%53,3), bankalar kredi kullanımı açısından en sık faydalanılan kaynaklar arasında belirtilmiştir.

Tablo 46
Kredi Kullanımı Konusunda Karşılaşılan Sorunlar

	İstanbul Baz: 81 Kişi		Uşak Baz: 47 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Herhangi bir sorunumuz yok	31	20,1	26	24,1
Faiz oranları yüksek	34	22,1	17	15,7
Verilen krediler yetersiz	28	18,2	14	13
Genelde kısa vadeli	28	18,2	12	11,1
Diğer	6	3,9	2	1,9
Cevap yok	27	17,5	37	34,3
Toplam	154	100	108	100

*Birden çok cevap alınmıştır.

Kredi kullandığını belirtenlerin İstanbul'da %20,1'i, Uşak'ta ise %24,1'i herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Sorun yaşadığını belirtenlerin ilk sıradaki sorunu, faiz oranlarının yüksek olmasıdır. Her iki ilde de belirtilen diğer sorunlar; verilen kredilerin yetersiz olması, genelde kısa vadeli kredi verilmesi gibi konulardır.

Tablo 47
İşletmenin Kredi Kullanmama Nedenleri

	İstanbul Baz: 17 Kişi		Uşak Baz: 38 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Öz sermaye yeterliliği	2	6,3	30	53,6
Faiz oranları yüksekliği	8	25,0	12	21,4
Teminat gösterme zorluğu	10	31,3	4	7,1
Geri ödeme süresinin kısa olması	8	25,0	2	3,6
Kredi veren kurumlara duyulan güvensizlik	-	-	8	14,3
Cevap yok	4	12,5	-	-
	32	100	56	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul'da kredi kullanmayan işletmelerin %31,3'ü teminat gösterme zorunluluğu olduğundan ötürü kredi kullanamadıklarını belirtmişlerdir. İstanbul'da

işletmelerin %25'i faiz oranları yüksek olduğu için ve yine %25'i geri ödeme süresi kısa olduğu için kredi kullanmamaktadır. İstanbul'da kredi kullanmadığını belirten işletmeler, kredi sağlayan kaynakların kısıtlı ve zorlayıcı şartlarından dolayı kredi kullanmayı tercih etmemektedir. Uşak'ta ise kredi kullanmayan işletmelerin yaklaşık olarak yarısı (öz sermaye yeterliliği), ihtiyaç duymadığı için kredi kullanmamaktadır. Uşak'taki işletmelerin %21,4'ü faiz oranların yüksek olduğu için, %14,3'ü de kredi sağlayan kurumlara güven duymadığı için kredi kullanmamaktadır.

4.4.2.4. İşletmelerin Çalışma Politikaları

Tablo 48
İşletmelerin Üretmiş Oldukları Ürünlerin Özelliklerini Belirleme Yolları

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Müşteri istekleri	81	46,8	70	57,4
TSE standartları	26	15	18	14,8
ISO 9000 serisi	26	15	14	11,5
Büyük firma istekleri (fason üretim)	17	9,8	10	8,2
AB Standartları- CE	9	5,2	8	6,6
Diğer	8	4,6	-	-
Cevap yok	6	3,5	2	1,6
Toplam	173	100	122	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul'da işletmelerin %46,8'i ürünlerin özelliklerini belirlerken, müşteri istekleri doğrultusunda hareket etmektedirler. Uşak'ta da işletmeler, üretim aşamasında müşteri odaklı çalışmaktadırlar. Müşteri istekleri dışında işletmeler, üretim aşamasında çeşitli kalite ve standartları dikkate alarak çalışmaktadırlar. KOBİ'ler genellikle, müşteriler ile bire bir ilişki halinde olup sipariş üzerine daha yoğun üretim yaptıkları için müşterilerin istek ve talepleri doğrultusunda üretim yapmaktadırlar.

İşletmenin, faaliyette bulunduğu sektörlerle göre ürünlerinin özelliklerini nasıl belirledikleri aşağıdaki tablo 49'da özetlenmiştir. Tekstil ve mermer sektörü için genellikle müşteri istekleri hakim iken, mobilya ve keçe gibi sektörlerde standartlar

doğrultusunda ürünlerin özellikleri belirlenmektedir. KOBİ'ler genellikle sipariş üzerine üretim yaptıkları için üretim müşteri isteklerine göre gerçekleşmektedir.

Tablo 49
İşletmelerin Faaliyette Bulundukları Sektöre Göre Ürünlerin
Özelliklerini Belirleme Yolları

		Müşteri istekleri	TSE standartları	ISO 9000 serisi	Büyük firma istekleri (fason üretim)	AB Standartları-CE	Diğer	Cevap yok	Toplam
İplik	Frekans	46	3	8	12	3	-	-	72
	Yüzde	63,9	4,2	11,1	16,7	4,2	-	-	100
Deri	Frekans	14	-	-	5	-	-	-	19
	Yüzde	73,7	-	-	26,3	-	-	-	100
Battaniye	Frekans	8	4	-	2	2	-	-	16
	Yüzde	50	25	-	12,5	12,5	-	-	100
Halı Kilim	Frekans	4	-	-	-	-	-	-	4
	Yüzde	100	-	-	-	-	-	-	100
Mobilya	Frekans	2	3	2	2	-	-	-	9
	Yüzde	22,2	33,3	22,2	22,2	-	-	-	100
Makine	Frekans	1	-	-	-	-	-	1	2
	Yüzde	50	-	-	-	-	-	50	100
Keçe- Zımpara	Frekans	-	2	4	-	-	-	-	6
	Yüzde	-	33,3	66,7	-	-	-	-	100
Mermer Kesim ve Seramik	Frekans	1	-	-	-	-	-	-	1
	Yüzde	100	-	-	-	-	-	-	100
Pamuklu Dokuma	Frekans	8	-	-	-	-	-	-	8
	Yüzde	100	-	-	-	-	-	-	100
Kasar ve Apre	Frekans	3	1	1	-	-	-	-	5
	Yüzde	60	20	20	-	-	-	-	100
Hazır Gıda İmalatı	Frekans	1	-	-	-	-	-	-	1
	Yüzde	100	-	-	-	-	-	-	100
Kumaş	Frekans	2	3	1	-	2	1	2	11
	Yüzde	18,2	27,3	9,1	-	18,2	9,1	18,2	100
Karnet Şifanoz	Frekans	6	-	-	-	-	-	-	6
	Yüzde	100	-	-	-	-	-	-	100
Diğer	Frekans	55	28	24	6	10	7	5	135
	Yüzde	40,7	20,7	17,8	4,4	7,4	5,2	3,7	100

Tablo 50
İşletmeler Tarafından Yapılan Planlama Periyodu

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
1 yıldan az	57	50,4	48	53,3
1-5 yıl arası	38	33,6	18	20
Planlama yapmıyoruz	11	9,7	20	22,2
Cevap yok	7	6,2	4	4,4
Toplam	113	100	90	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

Uşak'ta işletmelerin %22,2'si planlama yapmamaktadır. İstanbul'da bu oran, Uşak iline göre daha düşüktür (%9,7). Planlama yapmadıklarını belirten işletmelerin, sipariş üzerine çalıştıkları düşünülmektedir. Yine aynı nedenle işletmeler, kısa vadeli planlar yapmaktadırlar. İşletmelerin yaklaşık olarak yarısından fazlası, 1 yıldan kısa bir süre için planlama yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 51
İşletmelerin Çalıştıkları Vardiya Türü

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Tek vardiya	76	67,3	26	28,9
2 vardiya	20	17,7	12	13,3
3 vardiya	9	8	50	55,6
Cevap yok	8	7,1	2	2,2
Toplam	113	100	90	100

İstanbul'da işletmelerin %67,3'ü tek vardiya, %17,7'si 2 vardiya, %8'i ise 3 vardiya çalışmaktadır. Uşak'ta ise işletmelerin %28,9'u tek vardiya, %13,3'ü 2 vardiya, %55,6'sı 3 vardiya çalışmaktadır. Uşak ilinde yer alan işletmeler, çoklu vardiya sistemini daha fazla kullanmaktadır. Uşak'ta işletmelerin kapasite kullanım oranlarının da daha yüksek olduğu dikkate alındığında, bu ilde İstanbul'a göre daha yoğun bir çalışma temposu olduğu düşünülebilir.

Tablo 52
İşletmelerin Satış Kanalları

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Sipariş üzerine	91	43,1	54	38
Direkt satış	52	24,6	40	28,2
Pazarlamacılar aracılığıyla	32	15,2	16	11,3
Toptancılar	15	7,1	20	14,1
Satış acenteleriyle	13	6,2	4	2,8
Cevap yok	6	2,8	6	4,2
Diğer	2	0,9	2	1,4
Toplam	211	100	142	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul (%43,1) ve Uşak (%38,0) illerinde işletmeler, sipariş üzerinde satış yaptıklarını belirtmişlerdir. Diğer satış kanalları sırasıyla; direkt satış, pazarlamacılar aracılığıyla satış şeklinde sıralamıştır. Toptancılar aracılığıyla yapılan satış Uşak ilinde İstanbul'dan daha yüksektir.

Tablo 53
İşletmenin Üretim Yaptığı Pazar

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Ülke geneli	35	25,4	56	43,1
Dış pazar	62	44,9	22	16,9
Bölgesel pazar	26	18,8	38	29,2
Mahalli pazar	5	3,6	10	7,7
Cevap yok	10	7,2	4	3,1
Toplam	138	100	130	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul'da işletmelerin %44,9'u dış pazara yönelik üretim yaparken, Uşak ilinde bu oran %16,9'dur. Uşak ilinde ilk sırada ülke geneline (%43,1) yönelik yatırım yapıldığı belirtilmiştir, İstanbul'da yer alan işletmelerde bu oran %25,4'tür. Bölgesel pazara yönelik üretim İstanbul'da %18,8 iken, Uşak'ta (%29,2) bu oran İstanbul'a

oranla daha yüksektir. Uşak'ta ağırlıklı olarak yurt içine ve bölgesel pazara yönelik üretim yapılırken, İstanbul'da ilk sırada yurt dışına yönelik üretim yapıldığı görülmektedir. İstanbul'da yer alan firmalar; firma ölçekleri, ulaşım, teknoloji gibi bazı avantajlar nedeniyle daha fazla ihracata yönelik çalışmaktadırlar. Uşak ilinde ise, bölgesel pazar ve genel olarak yurt içi pazar ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik üretim yapılmaktadır. Uşak ilindeki üreticiler genellikle fason üretim yaparak ihracata konu olan ürünleri üretmektedirler.

Tablo 54
İşletmenin Müşteri Şikâyetlerine Karşı Uyguladığı Hizmetler

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Garanti	60	38	54	49,1
Kalite geliştirme çalışmaları	47	29,7	42	38,2
Servis imkânları	17	10,8	6	5,5
Diğer	26	16,5	4	3,6
Cevap yok	8	5,1	4	3,6
	158	100	110	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul'da ve Uşak'ta işletmeler, müşteri şikâyetlerine karşı hizmetlerinde garanti sağlamaktadır. Araştırmaya konu olan KOBİ'ler ürettikleri ürünü satışa kadar destekleme anlayışı yerine, ürettiklerinin ihtiyacı karşılama özelliklerini yitirene kadar destekler durumdadırlar. Bunun dışında, kaliteyi artıracak yönde çalışmalar yaptıklarını ve satış sonrası servis imkânı sağladıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 55
İşletmelerin Hammadde Temini

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Üretici	72	48,3	58	45,3
Toptancı	41	27,5	30	23,4
İthalat	26	17,4	30	23,4
Çevre köylerden	1	0,7	-	-
Diğer	2	1,3	6	4,7
Cevap yok	7	4,7	4	3,1
Toplam	149	100	128	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul ve Uşak'ta hammadde temininin benzer araçlar ile yapıldığı görülmüştür. İstanbul'da yer alan işletmelerin %48,3'ü hammadde teminini üreticiden, %27,5'i toptancıdan almaktadır. İstanbul'da işletmelerin %17,4'ü hammaddesini ithal etmektedir. Uşak ilinde de hammadde temini sıralaması İstanbul ile benzerlik göstermektedir. İşletmelerin %45,3'ü hammadde teminini üreticiden, %23,4'ü toptancıdan yapmaktadır. Uşak'ta hammaddeyi ithal edenlerin oranı da %23,4'tür. İthalat konusunda yaşanan problemlerden dolayı üretim faaliyetleri de olumsuz etkilenmektedir.

Tablo 56
Hammadde Temini Konusunda Karşılaşılan Sorunlar

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Yüksek ve değişken hammadde fiyatları	80	42,1	46	24,5
Hammadde yetersizliği	18	9,5	50	26,6
Ödemelerde kolaylık ve iskonto yaptıramıyoruz	25	13,2	20	10,6
Kalite düşüklüğü	24	12,6	19	10,1
Zamanında gerçekleşmeyen hammadde temini	17	8,9	25	13,3
İthalatta yaşanan sorunlar	13	6,8	14	7,4
Herhangi bir güçlükle karşılaşmıyoruz	4	2,1	10	5,3
Cevap yok	9	4,7	4	2,1
Toplam	190	100	188	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

Hammadde temini konusunda karşılaşılan zorluklar sorgulandığında, araştırmaya konu olan iki ilde sorunların farklılık gösterdiği görülmüştür. İstanbul için en önemli problem olarak yüksek ve değişken fiyatlar(%42,1) belirtilmiştir. İstanbul’da diğer zorluklar; %13,2 ödeme kolaylığı olmaması-iskonto yapılmaması, %12,6 kalite düşüklüğü gibi nedenler olmuştur. Uşak’ta ise ilk sırada hammadde yetersizliği (%26,6) dile getirilmiş, bu sorun İstanbul’da (%9,5) daha az işletme tarafından dile getirilen bir sorun olmuştur. Uşak’ta yaşanan diğer zorluklar incelendiğinde, %24,5’inin yüksek/değişken fiyatlar, %13,3’ünün zamanında gerçekleşmeyen hammadde temini, %10,6 ödemelerde kolaylık/iskonto yapılmaması, %10,1’inin ise kalite düşüklüğü gibi konulara değindikleri görülmüştür. Hammadde temini ile ilgili karşılaşılan zorluklar genel olarak incelendiğinde; İstanbul için fiyatlar, ödeme koşulları gibi finansal konuların sorun teşkil ettiği görülmektedir. Uşak’ta ise temel sorun hammaddenin yetersizliği, değişen hammadde fiyatları, siparişe dayalı üretim yaptıkları için sipariş kadar hammadde alımlarında iskonto yaptıramamaları, hammaddenin ulaşımı ve ithalatıdır.

Tablo 57
İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektöre Göre Hammadde Temini
Konusunda Karşılaştığı Sorunlar

		Yüksek ve değişken hammadde fiyatları	Hammadde yetersizliği	Ödemelerde kolaylık ve iskonto olmaması	Kalite düşüklüğü	Zamanında gerçekleşmeyen hammadde temini	İthalatta yaşanan sorunlar	Herhangi bir güçlük karşılaşılması	Cevap yok	Toplam
İplik	Frekans	30	27	4	25	7	2	2	1	98
	Yüzde	30,6	27,6	4,1	25,5	7,1	2	2	1	100
Deri	Frekans	14	4	-	1	4	-	-	-	23
	Yüzde	60,9	17,4	-	4,3	17,4	-	-	-	100
Battaniye	Frekans	-	6	4	2	4	-	-	-	16
	Yüzde	-	37,5	25	12,5	25	-	-	-	100
Halı Kilim	Frekans	2	2	-	-	2	-	-	-	6
	Yüzde	33,3	33,3	-	-	33,3	-	-	-	100
Mobilya	Frekans	2	2	3	-	4	-	-	-	11
	Yüzde	18,2	18,2	27,3	-	36,4	-	-	-	100
Makine	Frekans	-	-	-	-	1	1	-	-	2
	Yüzde	-	-	-	-	50	50	-	-	100
Keçe Zımpara	Frekans	2	-	-	2	-	-	2	-	6
	Yüzde	33,3	-	-	33,3	-	-	33,3	-	100
Mermer Kesim ve Seramik	Frekans	-	-	1	-	1	-	-	-	2
	Yüzde	-	-	50	-	50	-	-	-	100
Pamuklu Dokuma	Frekans	4	-	4	4	-	2	2	-	16
	Yüzde	25	-	25	25	-	12,5	12,5	-	100
Kasar ve Apré	Frekans	2	2	-	-	2	-	-	1	7
	Yüzde	28,6	28,6	-	-	28,6	-	-	14,3	100
Hazır Gıda İmalatı	Frekans	-	-	-	1	-	-	-	-	1
	Yüzde	-	-	-	100	-	-	-	-	100
Kumaş	Frekans	1	-	-	1	-	-	2	4	8
	Yüzde	12,5	-	-	12,5	-	-	25	50	100
Karnet Şifanoz	Frekans	6	6	2	-	2	4	-	-	20
	Yüzde	30	30	10	-	10	20	-	-	100
Diğer	Frekans	61	19	27	7	15	18	6	7	160
	Yüzde	38,1	11,9	16,9	4,4	9,4	11,3	3,8	4,4	100

Tabloda işletmelerin yaşadıkları sorunlar faaliyette bulundukları sektörlerle göre incelendiğinde; tekstil sektörü, hammadde yetersizliği ve değişen fiyatlar nedeniyle üretimde olumsuz etkilenen sektörlerin başında gelmektedir.

Tablo 58
İşletmenin Üretim Türü

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Sipariş üzerine	82	55,8	65	53,3
Seri üretim	27	18,4	27	22,1
Fason üretim	20	13,6	14	11,5
Karma üretim	9	6,1	6	4,9
Mevsimlik üretim	-	-	6	4,9
Cevap yok	9	6,1	4	3,3
Toplam	147	100	122	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul’da (%55,8) ve Uşak’ta (%53,3) işletmeler ağırlıklı olarak sipariş üzerine üretim yaptıklarını belirtmişlerdir. İstanbul’da seri üretim yapan işletmelerin oranı %18,4, fason üretim yapanlar ise %13,6’dır. Uşak’ta ise seri üretim yapan işletmelerin oranı %22,1, fason üretim yapanların oranı da %11,5’tir. Araştırma sonuçlarına göre her iki ilde de seri üretim ve fason üretim yapan firmaların bulunmasına rağmen piyasa koşullarından ötürü sipariş üzerinde üretim yapanların çoğunlukta olduğu görülmüştür.

Tablo 59
İşletmenin Hizmet Ettiği Pazara Göre Kullandığı Üretim Türü

	Mahalli Pazar		Bölgesel Pazar		Ülke Geneli		Dış Pazar		Cevap Yok	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Fason üretim	3	15,0	14	17,3	12	9,2	8	7,0	4	26,7
Sipariş üzerine	8	40,0	49	60,5	69	52,7	68	59,6	1	6,7
Seri üretim	4	20,0	11	13,6	31	23,7	28	24,6	-	-
Karma üretim	5	25,0	7	8,6	12	9,2	5	4,4	-	-
Mevsimlik üretim	-	-	-	-	6	4,6	2	1,8	-	-
Cevap yok	-	-	-	-	1	0,8	3	2,6	10	66,7
Toplam	20	15	81	100	131	100	114	100	15	100

İşletmenin hizmet ettiği pazara göre üretim türü incelendiğinde; yurt dışı, ülke geneli ve bölgesel pazara yönelik yapılan üretimde, sipariş üzerine üretimin çoğunlukta olduğu ve ikinci sırada seri üretimin geldiği görülmüştür.

4.4.2.5. İşletmelerin Personel Bilgileri

Tablo 60
İşletmelerde Çalışan Sayısı

	Frekans	Yüzde
1-9 kişi	32	15,8
10-49 kişi	123	60,6
50-99 kişi	29	14,3
100-149 kişi	7	3,4
150 ve üzeri kişi	12	5,9
Toplam	203	100

Katılımcı işletmelerin %15,8'inde 1-9 kişi, %60,6'sında 10-49 kişi, %14,3'ünde 50-99 Kişi %3,4'ünde 100-149 kişi, %5,9'unda 150 kişi ve daha fazla

personel çalışmaktadır. Görüşülen işletmelerin büyük bir kısmı küçük ölçekli işletmelerdir, bunu mikro ölçekli işletmelerle takip etmektedir.

Tablo 61
İşletmelerde Çalışan Personel Sayısı ile İlgili Betimsel İstatistikler

İstanbul	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Kadın çalışan	1 Kişi	42 Kişi	13 Kişi	11,757
Erkek çalışan	1 Kişi	270 Kişi	30 Kişi	37,183
Uşak	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Kadın çalışan	1 Kişi	63 Kişi	11 Kişi	13,809
Erkek çalışan	2 Kişi	165 Kişi	29 Kişi	35,187

Ayrıca çalışan personel sayısının cinsiyete göre dağılımı sorgulanmıştır. Buna göre İstanbul’da işletmelerde minimum 1, maksimum 42 kadın çalışan vardır. İstanbul’da ortalama kadın çalışan sayısı 13’tür. Uşak’ta kadın çalışan sayısı incelendiğinde minimum 1, maksimum 63 kadın çalışan yer aldığı görülmüştür.

Tablo 62
İşletmelerde Çalışan Kadın Personel Sayısı

İl	N	Mean Rank	Sum of Ranks
İstanbul	87	86,63	7537
Uşak	76	76,7	5829
Toplam	163		

H0: İstanbul’da ve Uşak’taki işletmelerde çalışan kadın personel sayısı arasında fark yoktur.

H1: İstanbul’da ve Uşak’taki işletmelerde çalışan kadın personel sayısı arasında fark vardır.

İşletmelerde çalışan kadın personel sayısının illere göre değişkenlik gösterip göstermediğini incelemek için Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Test Statistics tablosunun Asymp. Sig. (Anlamlılık) değeri 0,179 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değer 0,05’den büyük olduğu için, H0 hipotezi kabul edilmiştir. İstanbul’daki ve Uşak’taki işletmelerde çalışan kadın personel sayısı arasında farklılık olmadığı

görülmüştür (İstanbul’da işletmelerde çalışan ortalama kadın sayısı 13, Uşak’ta ise 11 kişi olarak hesaplanmıştır.). Personel sayısına dair betimleyici istatistiklerin bulunduğu tablo da, test sonucunu destekler biçimdedir.

İstanbul’da işletmelerde minimum 1, maksimum 270 erkek çalışan vardır. İstanbul’da ortalama erkek çalışan sayısı 30’dur. Uşak’ta erkek çalışan sayısı incelendiğinde minimum 1, maksimum 165 erkek çalışan yer aldığı görülmüştür.

Tablo 63
İşletmede Çalışan Erkek Personel Sayısı

İl	N	Mean Rank	Sum of Ranks
İstanbul	92	87	8004
Uşak	86	92,17	7927
Toplam	178		

İşletmelerde çalışan erkek personel sayısının illere göre değişkenlik gösterip göstermediğini incelemek için Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Test Statistics tablosunun Asymp. Sig. (Anlamlılık) değeri 0.503 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değer 0,05’den büyük olduğu için, H0 hipotezi kabul edilmiştir. İstanbul’da ve Uşak’taki işletmelerde çalışan erkek personel sayısı arasında farklılık olmadığı görülmüştür (İstanbul’da işletmelerde çalışan ortalama erkek sayısı 30, Uşak’ta ise 29 kişi olarak hesaplanmıştır.). Personel sayısına dair betimleyici istatistiklerin bulunduğu tablo da test sonucunu destekler biçimdedir.

Tablo 64
İşletme Kurucusun Eğitim Düzeyi

	Frekans	Yüzde
İlköğretim	31	15,3
Lise	80	39,4
Meslek Lisesi	11	5,4
Üniversite	71	35
Yüksek Lisans –Doktora	7	3,4
Cevap yok	3	1,5
Toplam	203	100

Personelin eğitim durumunun yanı sıra, işletme kurucusunun eğitim durumu da sorgulanmıştır. Kurucuların çoğunluğunun lise mezunu ve üzeri eğitim düzeyinde oldukları görülmüştür. İşletmelerin %15,3'ünün kurucusu ilköğretim mezunu, %39,4'ü lise, %5,4'ü meslek lisesi, %35'i üniversite, %3,4'ü yüksek lisans / doktora mezunudur. Üç şirketin kurucusunun eğitim durumu ile ilgili bilgi verilmemiştir.

Tablo 65
İstanbul'da İşletmenin Faaliyete Başlama Yılına Göre İşletme Kurucusunun Eğitim Düzeyi

İstanbul	İlköğretim	Lise	Meslek Lisesi	Üniversite	Yüksek Lisans – Doktora	
1989 ve öncesi	22,2	22,2	-	55,6	-	100
1990-1999	15,2	34,8	8,7	34,8	6,5	100
2000-2009	4,4	71,1	-	22,2	2,2	100
2010	33,3	33,3	-	33,3	-	100

İstanbul'da kurulan işletmelerin faaliyete başlama yılına göre işletme kurucusunun eğitim düzeyi incelendiğinde 1989 ve öncesi dönemde üniversite mezunu yoğunluktadır. 1990-1999 dönemde üniversite mezunu ve lise mezunu işletme kurucuları aynı sırada yer almaktadır. 2000-2009 döneminde lise mezunu işletme kurucuları ilk sırada yer alırken, 2010 yılında işletme kurucularının eğitim düzeyleri eşit orandadır.

Tablo 66
Uşak'ta İşletmenin Faaliyete Başlama Yılına Göre İşletme Kurucusunun Eğitim Düzeyi

Uşak	İlköğretim	Lise	Meslek Lisesi	Üniversite	Yüksek Lisans – Doktora	
1989 ve öncesi	54,5	18,2	9,1	18,2	-	100
1990-1999	6,3	37,5	6,3	50,0	-	100
2000-2009	13,3	33,3	-	46,7	6,7	100
2010	-	50,0	-	50,0	-	100

İstanbul ve Uşak illerinde görüşülen işletmelerin kurucularının eğitim durumu kuruluş yılına göre incelendiğinde, 1989 yılı ve öncesinde faaliyete başlayan şirketlerin kurucuları arasında ilköğretim mezunlarının Uşak ilinde daha fazla oldu görülmüştür. 1990-1999 ve 2000-2009 yılları arasında üniversite mezunu işletme kurucuları ilk sırada yer alırken 2010 yılında lise ve üniversite mezunu işletme kurucuları aynı sırada yer almaktadır.

Tablo 67
İşletmelerde Personel Temini

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İş ilanı	68	41,2	20	14,4
Tavsiye üzerine	35	21,2	42	30,2
İŞKUR	13	7,9	28	20,1
İşletmeye yakın köylerden	6	3,6	18	12,9
Kariyer siteleri	18	10,9	-	-
Akrabalardan	10	6,1	6	4,3
Meslek Liseleri	2	1,2	12	8,6
Diğer	7	4,2	7	5
Cevap yok	6	3,6	6	4,3
Toplam	165	100	139	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul'da işletmelerin %41,2'si personel ihtiyacını iş ilanı ile karşılamaktadır. %21,2'si tavsiye üzerine, %10,9'u kariyer sitelerinden karşılamaktadır. Uşak ilinde ise ilk sırada %30,2 ile tavsiye yer almaktadır. İşletmelerin %20,1'i İŞKUR'u, %14,4'ü iş ilanlarını ve %12,9'u ise işletmeye yakın köyleri belirtmiştir. İstanbul ve Uşak illeri, işletmelerin personel temini için tercih ettikleri kaynaklar açısından farklılaşmaktadır. İstanbul'da da tavsiye üzerine eleman alımı yapılırken, işletmelerin yarısından fazlası iş ilanları ve kariyer siteleri gibi daha profesyonel yollara başvurmaktadır. Uşak ilinde ise ilk sırada tavsiyeler dikkate alınmaktadır. Bu durum işletmenin çalışan personeline duyduğu güveni de göstermektedir. İŞKUR ve iş ilanlarını da dikkate alan işletmeler, yakın köylere de istihdam sağladıklarına değinmişlerdir.

Tablo 68
İşletmelerin Çalışan Sayısına Göre Personel Temin Yöntemleri

	1-9 kişi		10-49 kişi		50-99 kişi		100-149 kişi		150 ve üzeri kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İş ilanı	6	13,3	51	26,6	18	43,9	7	58,3	6	33,3
Tavsiye üzerine	14	31,1	56	29,2	7	17,1	-	-	-	-
İŞKUR	2	4,4	30	15,6	6	14,6	-	-	5	27,8
İşletmeye yakın köylerden	2	4,4	14	7,3	2	4,9	4	33,3	2	11,1
Akrabalardan	9	20	9	4,7	-	-	-	-	-	-
Kariyer siteleri	6	13,3	8	4,2	2	4,9	1	8,3	1	5,6
Meslek Liseleri	-	-	12	6,3	2	4,9	-	-	-	-
Diğer	6	13,3	7	3,6	1	2,4	-	-	-	-
Cevap yok	-	-	5	2,6	3	7,3	-	-	4	22,2
Toplam	45	100	192	100	41	100	12	100	18	100

1-9 kişi çalıştıran 45 firmadan 14 (%31,1) firma çevreden gelen tavsiyeler üzerine personel ihtiyacını karşılamaya çalıştıklarını, 9 (%20) firma akrabaların çalıştırılması yoluyla eleman sorunlarını çözmeye çalıştıklarını ve 6 (%13,3) firma da iş ilanları vererek ihtiyaçlarına çözüm bulmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

10-49 kişi çalıştıran 192 firmadan 56 (%29,2) firma çevreden gelen tavsiyeler üzerine, 51 (%26,6) firma iş ilanları vererek, 30 (%15,6) firma ise İŞKUR'a eleman talebinde bulunarak bu ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmişlerdir.

50-99 kişi çalıştıran 41 firmadan 18 (%43,9) firmanın iş ilanları vererek, 7 (%17,1) firma çevreden gelen tavsiyeler üzerine, 6 firma (%14,6) ise İŞKUR'a yapılan başvurular ile eleman ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

100-149 kişi çalıştıran 12 firmadan, 7 (%58,3) firma iş ilanları verdiklerini, 4 (%33,3) firma ise işletmeye yakın köylerden eleman ihtiyaçlarını temin etmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

150 ve üzeri kişi çalıştıran 18 firmadan 4'ü (%22,2) cevap vermekten kaçınmış, 6 (%33,3) firma iş ilanlarıyla, 5 (%27,8) firma ise İŞKUR'a yapılan başvurular ile eleman ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

4.4.2.6. İşletmelerin Yerleşkesi

Tablo 69
İşletmelerin Kuruluş Yeri Seçiminde Dikkate Alınan Kriterler

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Faaliyette bulunulan sektörün bölgede yoğun olması	45	32,6	28	20,1
Memleketim olması	13	9,4	53	38,1
Hammaddeye yakın olması	24	17,4	17	12,2
Bölgeye özel teşvik ve desteklerden yararlanma	2	1,4	27	19,4
Ulaşım imkânları	19	13,8	4	2,9
Faaliyet alanının bölgede az olması	7	5,1	10	7,2
Diğer	20	14,5	-	-
Cevap yok	8	5,8	-	-
Toplam	138	100	139	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İşletmelerin kuruluş yeri seçiminde etkili olan kriterler, Uşak ve İstanbul için farklılaşmaktadır. İllerin yaşam koşulları ve kentleşme çalışmaları bu farklılaşma üzerinde etkili olmuştur. Örneğin İstanbul'da işletmeler, öncelikle faaliyet alanı benzer firmalar ile aynı bölgede yer almayı (%32,6) tercih etmiştir. Büyükşehir yaşam koşullarında maliyetleri minimize etmek için İstanbul'da hammaddeye yakın olma (%17,4) ve ulaşım imkânları (%13,8) da önemsenen kriterler arasında yer almıştır. Uşak'ta ise kendi memleketi olması (%38,1), bölgeye özel teşvik ve desteklerden

yararlanma isteği (%19,4) kuruluş yeri seçiminde etkili olmuştur. Uşak'ta dikkate alınan kriterler ise ilin henüz gelişim aşamasında bir il olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca ataerkil bir toplum olunması nedeniyle eldeki kısıtlı imkânlar bilinen yerde daha iyi değerlendirilebileceği göz önüne alınarak, yatırımlar genelde firma sahip veya ortaklarının doğup büyüdüğü topraklar olan memleketlerinde gerçekleştirilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre Uşak ili bu konuda örnek verilebilir. Uşak'taki girişimcilerde kuruluş yeri seçiminde ekonomik etkenlerden çok duygusal etkenler hakim görünmektedir.

İşletmenin yer seçiminde etkili olan kriterler kurucunun eğitim düzeyine göre incelendiğinde; Uşak ilinde eğitim durumundaki artışa bağlı olarak memlekete yatırım yapma bilincinin daha da arttığı gözlenmiştir. Aşağıdaki tablolar, her iki il için ayrı ayrı kurucunun eğitim durumuna göre kuruluş yeri seçiminde etkili olan kriterleri özetlemektedir.

Tablo 70
İstanbul'da İşletme Kurucusunun Eğitim Düzeyine Göre Kuruluş Yeri Seçiminde Etkili Kriterler

İstanbul	İlköğretim		Lise		Meslek Lisesi		Üniversite		Yüksek Lisans – Doktora	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Faaliyette bulunan sektörün bölgede yoğun olması	10	37	22	39,3	-	-	11	30,6	2	50
Hammaddeye yakın olması	7	25,9	10	17,9	-	-	7	19,4	-	-
Ulaşım imkânları	7	25,9	4	7,1	-	-	8	22,2	-	-
Memleketim olması	1	3,7	8	14,3	4	57,1	-	-	-	-
Faaliyet alanının bölgede az olması	1	3,7	2	3,6	3	42,9	1	2,8	-	-
Bölgeye özel teşvik ve desteklerden yararlanma	1	3,7	-	-	-	-	1	2,8	-	-
Diğer	-	-	10	17,9	-	-	8	22,2	2	50
	27	100	56	100	7	100	36	100	4	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

Tablo 71
Uşak'ta İşletme Kurucusunun Eğitim Düzeyine Göre Kuruluş
Yeri Seçiminde Etkili Kriterler

Uşak	İlköğretim		Lise		Meslek Lisesi		Üniversite		Yüksek Lisans – Doktora	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Memleketim olması	9	31	14	36,8	2	33,3	28	45,2	-	-
Bölgeye özel teşvik ve desteklerden yararlanma	9	31	4	10,5	-	-	12	19,4	2	100
Faaliyette bulunan sektörün bölgede yoğun olması	-	-	12	31,6	2	33,3	12	19,4	-	-
Hammaddeye yakın olması	5	17,2	2	5,3	2	33,3	8	12,9	-	-
Faaliyet alanının bölgede az olması	6	20,7	4	10,5	-	-	-	-	-	-
Ulaşım imkânları	-	-	2	5,3	-	-	2	3,2	-	-
	29	100	38	100	6	100	62	100	2	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

4.4.2.7. İşletmelerin Teknolojik Donanımı

Tablo 72
İşletmede Kullanılan Teknoloji

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Günümüze uygun	63	55,8	55	56,7
İleri teknoloji	10	8,8	35	36,1
Demode	26	23,0	2	2,1
Cevap yok	12	10,6	5	5,2
Diğer	2	1,8	-	-
Toplam	113	100	97	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul’da (%55,8) ve Uşak’ta (%56,7) yer alan işletmelerin yaklaşık olarak yarısında günümüze uygun teknoloji kullanılmaktadır. Uşak’ta ileri teknoloji ile çalıştıklarını belirten işletmelerin oranı %36,1’dir, İstanbul’da bu oran oldukça düşüktür (%8,8). İstanbul’da demode bir teknoloji ile çalıştıklarını belirtenlerin oranı %23 iken Uşak’ta bu oran %2,1’dir. KOBİ’ler genellikle emek yoğun üretim yaptıkları için ileri teknoloji yerine günümüze uygun teknoloji kullanmaktadırlar.

Tablo 73
İşletmenin WEB Sayfası Sahipliği

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	82	72,6	50	55,6
Hayır	11	9,7	36	40,0
Cevap yok	20	17,7	4	4,4
Toplam	113	100	90	100

İstanbul’da işletmelerin %72,6’sının, Uşak’ta ise %55,6’sının web sayfası vardır. İnternetin önem kazandığı son yıllarda web sayfası sahipliği oranının düşük olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle işletmelerin kuruluş yılına göre web sayfası sahipliklerini incelemek faydalı olacaktır.

Tablo 74
İstanbul’da İşletmelerin Faaliyete Başlama Yılına Göre Web Sayfası Sahipliği

İstanbul	Evet	Hayır	
1989 ve öncesi	50,0	50,0	100
1990-1999	94,4	5,6	100
2000-2009	100	-	100
2010	66,7	33,3	100

Ki-kare: 24.103; sd:3; p<0.05

İstanbul’da işletmelerin kuruluş yılına göre web sayfası sahibi olma durumlarını incelemek için ki-kare analizi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda web sayfası sahibi olma durumunun yıllar bağlı olarak değişkenlik gösterdiği (Ki-kare: 24.103; sd:3; p<0.05) görülmüştür. 1989 ve öncesinde kurulan işletmelerin %50’sinin,

1990 – 1999 yılları arasında kurulan işletmelerin %94,4’ünün, 2000 – 2009 yıllarında kurulan işletmelerin ise tamamının internet sitesi vardır. 2010 yılında kurulan işletmelerin ise %66,7’sinin web sitesi vardır, yeni kurulan bu işletmelerin web sitelerinin yapım aşamasında olduğu düşünülmektedir. Tabloda da özetlendiği gibi web sayfası sahipliği yıllar ile doğru orantılı olarak artmaktadır.

Tablo 75
Uşak’ta İşletmelerin Faaliyete Başlama Yılına Göre Web Sayfası Sahipliği

Uşak	Evet	Hayır	
1989 ve öncesi	54,5	45,5	100
1990-1999	66,7	33,3	100
2000-2009	60,0	40,0	100
2010		100	100

Ki-kare: 6.611; sd:3; p>0.05

Uşak’ta işletmelerin kuruluş yılına göre web sayfası sahibi olma durumlarını incelemek için ki-kare analizi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda web sayfası sahibi olma durumunun yıllar bağlı olarak değişmediği (Ki-kare: 6.611; sd:3; p>0.05) görülmüştür. 1989 ve öncesinde kurulan işletmelerin %54,5’inin, 1990 – 1999 yılları arasında kurulan işletmelerin %66,7’sinin, 2000 – 2009 yıllarında kurulan işletmelerin ise %60’ının internet sitesi vardır. 2010 yılında kurulan işletmelerin ise hiçbirinin web sitesi yoktur, yeni kurulan bu işletmelerin web sitesini pek önemsemedikleri düşünülmektedir. Tabloda da özetlendiği gibi web sayfası sahipliği yıllar göre değişmemektedir. Uşak’ta ki işletmelerin yaklaşık olarak yarısının web sitesi vardır.

Tablo 76
Web Sayfası Güncelleme Sıklığı

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Her gün	6	7,3	6	12,0
Haftada bir	1	1,2	4	8,0
Ayda bir	8	9,8	10	20,0
Üç ayda bir	27	32,9	16	32,0
Diğer	33	40,2	12	24,0
Cevap yok	7	8,5	2	4,0
Toplam	82	100	50	100

İstanbul’da web sayfası olan işletmelerin %32,9’u üç ayda bir güncelleme yapmaktadır, ayda bir güncelleme yaptığını belirtenlerin oranı %9,8’tir. Uşak’ta da üç ayda bir (%32,0) güncelleme yaptığını belirtenler çoğunluktadır, ayda bir güncelleme yapanlar ise %20 oranındadır.

4.4.2.8. İşletmelerde AR –GE Çalışmaları

Tablo 77
Şirketin Ar-Ge Faaliyetlerinde Bulunma Sıklığı

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hiç bulunmadı	52	46	55	61,1
Üç-Dört yılda bir	3	2,7	10	11,1
İki Yılda bir	14	12,4	4	4,4
Yılda bir	25	22,1	8	8,9
Firmamız sürekli araştırma-geliştirme halindedir	2	1,8	-	-
Cevap yok	17	15	13	14,4
Toplam	113	100	90	100

Ar – Ge faaliyetlerine İstanbul’da yer alan işletmeler daha fazla önem vermektedir. Tabloda da özetlendiği gibi İstanbul’da işletmelerin %22,1’i yılda bir, %12,4’ü iki yılda bir Ar– Ge faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu tür faaliyetlerde hiç bulunmadığını belirtenlerin oranı İstanbul’da %46, Uşak’ta ise %61,1’dir. Uşak’ta yılda

bir (%8,9) veya iki yılda bir (%4,4) bu tür faaliyetlerde bulunduğunu belirtenlerin oranı, İstanbul'da yer alan işletmelere göre daha düşüktür. Uşak'ta işletmeler daha geniş aralıklarla (%11,1 üç – dört yılda bir) Ar-Ge çalışması yapmakta veya bu tür çalışmalarda hiç bulunmamaktadır.

4.4.2.9. KOBİ'lere Yönelik Devlet Desteği ve Teşvikler

Tablo 78
Türkiye'de KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve Teşviklerden Haberdar Olma Durumu

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	101	89,4	82	91,1
Hayır	11	9,7	6	6,7
Cevap yok	1	0,9	2	2,2
Toplam	113	100	90	100

Tablo 79
Eğitim Durumuna Göre Türkiye'de KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve Teşviklerden Haberdar Olma Durumu

	Lise		Yüksekokul, Üniversite ve Üzeri	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	64	91,4	113	92,6
Hayır	6	8,6	9	7,4
Toplam	70	100	122	100

KOBİ'lere sağlanan devlet desteği ve teşviklerinden haberdarlık sorgulandığında; Uşak'ta (%91,1) haberdar olduğunu belirtenlerin oranının İstanbul'a (%89,4) göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların eğitim durumuna göre yapılan değerlendirmede, eğitim durumuna göre haberdarlık oranlarında farklılık olmadığı görülmüştür. Lise veya yüksek eğitim düzeyinde işletme yetkililerinin yaklaşık olarak %90'ı bu konuda bilgi sahibidir.

Tablo 80
Türkiye'de KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve Teşviklerden Haberdar Olma
Durumuna Göre Kuruluş Yeri Seçiminde Etkili Olan Kriterler

	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Faaliyette bulunulan sektörün bölgede yoğun olması	67	26,9	4	22,2
Memleketim olması	61	24,5	5	27,8
Hammaddeye yakın olması	41	16,5	-	-
Bölgeye özel teşvik ve desteklerden yararlanma	27	10,8	2	11,1
Ulaşım imkânları	21	8,4	2	11,1
Faaliyet alanının bölgede az olması	15	6	2	11,1
Diğer	17	6,8	3	16,7
Toplam	249	100	18	100

Devlet tarafından sağlanan destek ve teşviklerden haberdar olduğunu belirtenlerin %10,8'i kuruluş yeri seçiminde bu imkânları önemseyerek seçim yapmıştır. Ayrıca haberdar olduğunu belirtenlerin %24,5'i kendi memleketi olduğundan ötürü tercihi işletmenin kuruluş yerinden yana kullanmıştır.

Tablo 81
KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve Teşviklerden Haberdar Olduğunu
Belirtenlerin Haber Kaynakları

	İstanbul Baz: 101 Kişi		Uşak Baz: 82 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Ticaret ve Sanayi Odası ve KOSGEB sayesinde	19	16,8	64	42,1
İş çevrem	31	27,4	32	21,1
Yazılı medya	27	23,9	24	15,8
İnternet	24	21,2	10	6,6
Görsel medya	2	1,8	16	10,5
Diğer	4	3,5	-	-
Cevap yok	6	5,3	6	3,9
Toplam	113	100	152	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul’da devlet tarafından sağlanan destek ve teşviklerden haberdar olduğunu belirtenlerin birincil haber kaynağı iş çevresi (%27,4) olmuştur. İş çevresini yazılı medya (%23,9) ve internet (%21,2) takip etmektedir. Uşak ilinde ise birincil haber kaynağı Ticaret – Sanayi Odası ve KOSGEB (%42,1) olmuştur. İş çevresi (%21,1), yazılı medya (%15,8) ve görsel medya (%10,5) Uşak ilindeki diğer haber kaynaklarıdır.

Tablo 82
Eğitim Durumuna Göre KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve Teşviklerden Haberdar Olduğunu Belirtenlerin Haber Kaynakları

	Lise Baz: 64 Kişi		Yüksekokul, Üniversite ve Üzeri Baz: 113 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Ticaret ve Sanayi Odası ve KOSGEB sayesinde	30	37	44	29,1
İş çevrem	26	32,1	33	21,9
Yazılı medya	12	14,8	39	25,8
İnternet	7	8,6	22	14,6
Görsel medya	3	3,7	13	8,6
Diğer	3	3,7	-	-
Toplam	81	100	151	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

Her iki eğitim düzeyinde de katılımcıların büyük bir bölümü KOBİ'lere sağlanan devlet destek ve teşviklerinden çoğunlukla Ticaret ve Sanayi Odası veya KOSGEB sayesinde haberdar olmaktadır. Yazılı ve görsel basın yoluyla yapılan duyurulardan dolayı haberdar olanların yanı sıra, teknolojik gelişmelerle birlikte internet yoluyla bu bilgiye eriştiğini belirten bireyler de olmuştur. Hem yazılı medya yoluyla (%25,8) hem de internet yoluyla haber alma oranı, üniversite ve üzeri düzeyde olan katılımcılarda diğer gruba göre daha yüksektir.

Tablo 83
İşletmenin Faydalandığı KOSGEB Destekleri

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Fuar desteği	19	15,1	18	17,8
Eğitim	16	12,7	8	7,9
Danışmanlık	6	4,8	14	13,9
Yararlanmadım	2	1,6	14	13,9
Ar-Ge	3	2,4	4	4
Finans ve nitelikli personel desteği	3	2,4	2	2
Diğer	63	50	33	32,7
Cevap yok	14	11,1	8	7,9
Toplam	126	100	101	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul’da (%15,1) ve Uşak’ta (%17,8) en çok yararlanılan KOSGEB desteği fuarlar olmuştur. İstanbul’da ikinci sırada %12,7’lik bir oranla eğitim yer almaktadır. Uşak’ta ise ikinci sıra yer alan destek, danışmanlık (%13,9) olmuştur. KOSGEB desteklerinden faydalanmadığını belirtenlerin oranı, Uşak’ta (%13,9) İstanbul’a (%1,6) göre daha fazladır.

4.4.2.10. İstanbul ve Uşak’ta İhracat Yapan İşletmeler

Tablo 84
İşletmenin İhracat Yapma Durumu

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	85	75,2	32	35,6
Hayır	26	23	56	62,2
Cevap yok	2	1,8	2	2,2
Toplam	113	100	90	100

Türkiye’de ihracat yapan iller sıralamasında ilk sırada yer alan İstanbul’da ihracat yaptığını belirten işletmelerin oranı (%75,2), Uşak iline (%35,6) göre daha

fazladır. İstanbul’da işletmeler, Uşak iline görece daha fazla dış pazara yönelik çalışmaktadır. Uşak ilindeki işletmeler ise daha fazla bölgesel pazara yönelik çalışmaktadır. Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre 2010 yılı İstanbul’da 26.551 adet firma ihracat yapmakta ve yapılan ihracat değeri 53.170.154 bin dolardır. Uşak’ta ise 150 adet ihracat yapan firma 114.761 bin dolar ihracat yapmaktadır.

Tablo 85
İşletmelerin İhracat Yaptıkları Ülkeler

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
AB ülkeleri	52	34,2	24	21,1
Orta Doğu ülkeleri	21	13,8	14	12,3
Türkî Cumhuriyetleri	18	11,8	8	7
ABD	3	2	6	5,3
Uzak Doğu	3	2	4	3,5
Çin	3	2	-	-
Diğer	23	15,1	2	1,8
Cevap yok	29	19,1	56	49,1
	152	100	114	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul’da İhracat yaptığını belirten işletmelerin %34,2’si AB ülkelerine, %13,8’i Orta Doğu ülkelerine, %11,8’i ise Türkî Cumhuriyetlere ihracat yapmaktadır. Uşak’ta işletmelerin ihracat yaptıkları ülkelerin sıralaması, İstanbul ile benzerlik göstermektedir. Uşak’ta ihracat yaptığını belirten işletmelerin %21,1’i AB ülkelerine, %12,3’ü Orta Doğu ülkelerine, %7’si ise Türkî Cumhuriyetlere ihracat yaptıklarını belirtmişlerdir. TİM verilerine göre 2011 yılı Mayıs ayına kadar yapılan ihracatta Almanya ilk sırada yer alırken sırayla İtalya, Irak, Fransa, Birleşik Krallık, Rusya ve ABD gelmektedir.

Tablo 86
İşletmelerin İhracat Konusunda Karşılaştığı Zorluklar ve
İhracat Yapamama Nedenleri

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İç pazarın yeterli olması	3	1,3	44	31,4
Döviz kuru belirsizlikleri	26	11,1	12	8,6
Rekabet konusunda yaşanan güçlükler	20	8,5	16	11,4
Finansman konusunda yaşanan zorluklar	23	9,8	8	5,7
Standartlardaki farklılık	17	7,3	12	8,6
Dış ticaret mevzuatı	24	10,3	2	1,4
Dış pazarlar hakkında yetersiz bilgi	14	6	12	8,6
Gümrük mevzuatı	22	9,4	2	1,4
Kısıtlamalar ve kotalar	15	6,4	4	2,9
Üretim yetersizliği	11	4,7	4	2,9
Yabancı dil sorunu	9	3,8	4	2,9
Nitelikli personel sorunu	5	2,1	2	1,4
Bürokratik engeller	2	0,9	-	-
Diğer	13	5,6	6	4,3
Cevap yok	30	12,8	12	8,6
Toplam	234	100	140	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul'da firmalar ihracat yapmama nedenleri arasında ilk sırada döviz kurundaki belirsizliği belirtmişlerdir. Daha sonra ise, dış ticaret mevzuatı ve gümrük mevzuatı gibi nedenleri sıralamışlardır. Uşak'a ise ilk sıralarda yer alan nedenler, İstanbul'a göre daha bölgesel nedenler olmuştur. Uşak ilinde birincil neden olarak iç pazarın yeterli olması belirtilmiştir. Rekabet konusunda yaşanan güçlükler, dış pazar konusunda bilgisizlik ve standartlardaki farklılıklar diğer nedenler Uşak'ta firmaların ihracat yapmasına engel olmaktadır.

Tablo 87
Görüşülen Bireyin Eğitim Durumuna Göre İşletmelerin İhracat Konusunda Karşılaştığı Zorluklar ve İhracat Yapamama Nedenleri

	Lise Baz: 70 Kişi		Yüksekokul, Üniversite ve Üzeri Baz: 125 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İç pazarın yeterli olması	21	15,7	22	9,8
Döviz kuru belirsizlikleri	7	5,2	31	13,8
Rekabet konusunda yaşanan güçlükler	12	9	24	10,7
Finansman konusunda yaşanan zorluklar	9	6,7	22	9,8
Dış ticaret mevzuatı	5	3,7	21	9,3
Standartlardaki farklılık	11	8,2	15	6,7
Gümrük mevzuatı	6	4,5	18	8
Dış pazarlar hakkında yetersiz bilgi	9	6,7	15	6,7
Kısıtlamalar ve kotalar	9	6,7	7	3,1
Üretim yetersizliği	9	6,7	6	2,7
Yabancı dil sorunu	8	6	3	1,3
Nitelikli personel sorunu	6	4,5	1	0,4
Bürokratik engeller	-	-	2	0,9
Diğer	7	5,2	12	5,3
Cevap yok	15	11,2	26	11,6
Toplam	134	100	225	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

Görüşülen işletme yetkilisinin lise mezunu olduğu durumda; ihracat yapmama nedeni olarak en başta iç pazarın yeterli olması öne sürülmüştür. Bu neden, lise mezunu yöneticilerin ihracata dönük bir strateji izlemediğinin bir göstergesi olabilir. Yüksekokul, üniversite ve üzeri okul mezunları ise döviz kuru belirsizliklerini, rekabet konusunda yaşanan güçlükleri, finansman konusunda yaşanan zorlukları başta gelen nedenler olarak sıralamaktadırlar. Eğitim düzeyi daha yüksek yetkililer ise, daha çok ihracat yapılırken yaşanan sorunlara değinmişlerdir.

İşletmelerin ihracat konusunda karşılaştığı zorluklar ve ihracat yapamama nedenleri ülkelere göre değişebilmektedir. Veriler genelleme yapmak için yetersiz olmasına rağmen, ülkelere göre yaşanan sorunlar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 88
İhracat Yapılan Ülkelere Göre İşletmelerin İhracat Konusunda Karşılaştığı
Zorluklar ve İhracat Yapamama Nedenleri

	AB ülkeleri		Orta Doğu ülkeleri		ABD		Türkî Cumhuriyetleri		Uzak Doğu		Çin		Diğer		Cevap yok	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Dış ticaret mevzuatı	9	5,4	12	1,8	-	-	12	16,2	-	-	-	-	7	17,1	1	0,9
Gümrük mevzuatı	5	3,0	13	12,7	-	-	13	17,6	-	-	1	25,0	7	17,1	-	-
Yabancı dil sorunu	3	1,8	4	3,9	-	-	-	-	-	-	1	25,0	1	2,4	7	6,2
Nitelikli personel sorunu	5	3,0	3	2,9	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2,4	1	0,9
Standartlarda ki farklılık	18	10,8	21	20,6	-	-	14	18,9	-	-	-	-	-	-	2	1,8
Kısıtlamalar ve kotalar	6	3,6	17	16,7	1	7,1	11	14,9	-	-	-	-	-	-	2	1,8
İç pazarın yeterli olması	4	2,4	2	2,0	2	14,3	-	-	-	-	-	-	-	-	41	36,3
Üretim yetersizliği	10	6,0	2	2,0	-	-	-	-	3	27,3	-	-	1	2,4	3	2,7
Finansman konusunda yaşanan zorluklar	20	12,0	3	2,9	1	7,1	3	4,1	-	-	-	-	5	12,2	6	5,3
Rekabet konusunda yaşanan güçlükler	20	12,0	8	7,8	2	14,3	6	8,1	4	36,4	-	-	4	9,8	8	7,1
Dış pazarlar hakkında yetersiz bilgi	16	9,6	5	4,9	-	-	5	6,8	-	-	-	-	1	2,4	8	7,1
Bürokratik engeller	1	0,6	1	1,0	1	7,1		0,0	-	-	-	-		0,0	1	0,9
Döviz kuru belirsizlikleri	30	18,1	8	7,8	4	28,6	5	6,8	2	18,2	-	-	1	2,4	4	3,5
Diğer	13	7,8	2	2,0	2	14,3	5	6,8	1	9,1	1	25,0	3	7,3	4	3,5
Cevap yok	6	3,6	1	1,0	1	7,1		0,0	1	9,1	1	25,0	10	24,4	25	22,1
Toplam	166	100	102	100	14	100	74	100	11	100	4	100	41	100	113	100

Tabloya göre ihracat konusunda Çin ile yaşanan en büyük sorun dil problemidir. Döviz kuru belirsizlikleri en çok ABD ile yapılan ihracatı olumsuz etkilemektedir. Rekabet konusunda ise Uzak Doğu ile sorun yaşanmaktadır.

Tablo 89
İşletmelerin İhracat Kanalları

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kendim ihraç ediyorum	60	52,6	24	26,1
Sektörel Dış Ticaret Şirketleri aracılığıyla	8	7	8	8,7
Diğer	14	12,3	6	6,5
Cevap yok	32	28,1	54	58,7
Toplam	114	100	92	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İstanbul'da işletmelerin %52,6'sı ihracat yaparken kendi imkânlarını kullanmaktadır, %7'si sektörel dış ticaret şirketleri aracılığıyla ihracat yapmaktadır. Uşak'ta ise işletmelerin yalnızca %26,1'i kendi imkânları ile ihracat yaptığını belirtmiş, %8,7'si sektörel dış ticaret şirketleri aracılığıyla ihracat yapmaktadır. Her iki ilde de bu soruya yanıt vermeyenlerin yer aldığı dikkat edilmesi gereken bir nokta olmuştur. Bu konuda bilgi vermeyen firmaların, ihracat konusunda gerekli prosedürleri yerine getirmediklerinden, çeşitli kaygılar ile yanıtsız kaldıkları düşünülebilir. Birincil olarak ihracata konu olabilecek standartlarda ürün üretmediklerinden veya fason olarak ihracata aracılık etmelerinden kaynaklı olarak, Uşak'ta en yüksek oranın, cevap yok seçeneğinin tercih edilmiş olmasını açıklamaktadır.

4.4.2.11. İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar

Tablo 90
İşletmenin Karşılaştığı Sorunlar

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Finansman sorunu	79	26,8	50	26,9
Kalifiye personel sorunu	62	21	50	26,9
Pazarlama sorunu	79	26,8	32	17,2
Teknoloji yetersizliği	56	19	30	16,1
Diğer	14	4,7	16	8,6
Cevap yok	5	1,7	8	4,3
Toplam	295	100	186	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

İşletmenin karşılaştığı sorunlar sorgulandığında, hem İstanbul’da (%26,8) hem de Uşak’ta (%26,9) ilk sırada yer alan konu, finansman sorunu olmuştur. İstanbul’da finansman sorunu ile birinci sırayı paylaşan başka bir sorun da pazarlama sorunudur (%26,8). Uşak’ta finansman sorunu ile birinci sırayı paylaşan sorun ise kalifiye personel sorunu (%26,9) olmuştur. Kalifiye personel sorunu (%21,0) İstanbul için üçüncü sırada yer almaktadır. İşletmelerin karşılaştığı başka bir sorun ise teknolojik yetersizliklerdir. Teknolojik yetersizlik yaşadığını belirtenlerin oranı İstanbul’da %19, Uşak’ta ise %16,1’dir. İşletmenin faaliyette bulunduğu sektöre göre karşılaştığı sorunlar, aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. Her bir sektörde buluna kişi sayısı genelleme yapma için yetersiz olmasın rağmen tablo katılımcı işletmeler ile ilgili bilgi sağlamaktadır. Finansman sorunu, diğer sorunların da temelinde yer aldığı için analiz sonucuna göre de ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 91
İşletmenin Faaliyette Bulunduğu Sektöre Göre Karşılaştığı Sorunlar

		Finansman sorunu	Kalifiye personel sorunu	Pazarlama sorunu	Teknoloji yetersizliği	Diğer	Cevap yok	Toplam
İplik	Frekans	29	4	4	5	2	3	47
	Yüzde	61,7	8,5	8,5	10,6	4,3	6,4	100
Deri	Frekans	-	5	9	-	-	-	14
	Yüzde	-	35,7	64,3	-	-	-	100
Battaniye	Frekans	6	-	2	-	-	-	8
	Yüzde	75,0	-	25,0	-	-	-	100
Halı Kilim	Frekans	-	4	-	-	-	-	4
	Yüzde	-	100	-	-	-	-	100
Mobilya	Frekans	2	2	-	1	-	-	5
	Yüzde	40,0	40,0	-	20,0	-	-	100
Makine	Frekans	1	-	-	-	1	-	2
	Yüzde	50,0	-	-	-	50,0	-	100
Keçe-Zımpara	Frekans	2	-	2	-	-	-	4
	Yüzde	50,0	-	50,0	-	-	-	100
Mermer Kesim ve Seramik	Frekans	1	-	0	-	-	-	1
	Yüzde	100	-	0,0	-	-	-	100
Pamuklu Dokuma	Frekans	4	-	2	-	2	-	8
	Yüzde	50,0	-	25,0	-	25,0	-	100
Kasar ve Apre	Frekans	-	-	2	1	-	-	3
	Yüzde	-	-	66,7	33,3	-	-	100
Hazır Gıda İmalatı	Frekans	-	-	1	-	-	-	1
	Yüzde	-	-	100	-	-	-	100
Kumaş	Frekans	2	-	-	-	4	2	8
	Yüzde	25,0	-	-	-	50,0	25,0	100
Karnet Şifanoz	Frekans	-	2	-	-	2	2	6
	Yüzde	-	33,3	-	-	33,3	33,3	100
Diğer	Frekans	59	8	10	2	7	6	92
	Yüzde	64,1	8,7	10,9	2,2	7,6	6,5	100

Tabloya göre iplik, battaniye, mermer kesim ve seramik, pamuklu dokuma için en büyük sorun, finansman sorunu olarak görünmektedir. Pazarlama sorunu ise hazır

gıda imalatı, kasar ve apre, deri sektörlerinde faaliyet gösteren firmalar için ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 92
İşletmenin Çalıştığı Endüstriyi Etkileyen Olgular

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Pazarın globalleşmesi (artan rekabet)	66	42,6	64	51,2
Teknolojik değişimler	20	12,9	34	27,2
Yüksek faiz oranları ve fon temin edememe	25	16,1	12	9,6
Diğer	20	12,9	8	6,4
Cevap yok	24	15,5	7	5,6
Toplam	155	100	125	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

Pazarın globalleşmesi, rekabet koşullarının artması İstanbul’da ve Uşak’ta işletmenin hizmet ettiği endüstriyi etkileyen başlıca olaylar arasında yer almaktadır. İstanbul’da yüksek faiz oranları ve fon temini ile ilgili sorunlar %16,1’lik bir oranla hizmet verilen endüstri dalına etki eden faktörler arasında gösterilmiştir, bu oran Uşak ilinde daha düşüktür (%9,6). İstanbul’da teknolojik gelişmeler yanıtını verenlerin oranı (%12,9), Uşak’ta ise %27,2’dir.

Artan rekabet ortamında, KOBİ’lerin zaten var olan sorunları ve eksikliklerinden kaynaklı olarak kendilerinden daha başarılı firmalarla karşı karşıya kalması faaliyet gösterdikleri sektörde etkilendikleri en büyük sorundur.

Tablo 93
İşletmelerin Faaliyette Bulundukları Sektöre Göre İşletmenin Çalıştığı
Endüstriyi Etkileyen Olgular

		Pazarın globalleşmesi (artan rekabet)	Teknolojik değişmeler	Yüksek faiz oranları ve fon temin edememe	Cevap yok	Diğer	Toplam
İplik	Frekans	34	18	18	4	2	76
	Yüzde	44,7	23,7	23,7	5,3	2,6	100
Deri	Frekans	5	1	-	-	9	15
	Yüzde	33,3	6,7	-	-	60	100
Battaniye	Frekans	8	6	-	-	-	14
	Yüzde	57,1	42,9	-	-	-	100
Halı Kilim	Frekans	2	2	-	-	2	6
	Yüzde	33,3	33,3	-	-	33,3	100
Mobilya	Frekans	2	4	-	1	-	7
	Yüzde	28,6	57,1	-	14,3	-	100
Makine	Frekans	-	-	-	2	-	2
	Yüzde	-	-	-	100	-	100
Keçe- Zımpara	Frekans	2	2	-	-	-	4
	Yüzde	50	50	-	-	-	100
Mermer Kesim ve Seramik	Frekans	1		-	-	-	1
	Yüzde	100		-	-	-	100
Pamuklu Dokuma	Frekans	4	2	2	-	4	12
	Yüzde	33,3	16,7	16,7	-	33,3	100
Kasar ve Apre	Frekans	2	-	-	1	-	3
	Yüzde	66,7	-	-	33,3	-	100
Hazır Gıda İmalatı	Frekans	1	-	-	-	-	1
	Yüzde	100	-	-	-	-	100
Kumaş	Frekans	-	-	-	7	1	8
	Yüzde	-	-	-	87,5	12,5	100
Karnet Şifanoz	Frekans	6	2	2	-	-	10
	Yüzde	60	20	20	-	-	100
Diğer	Frekans	63	17	15	16	10	121
	Yüzde	52,1	14	12,4	13,2	8,3	100

Sektörde küreselleşme ile birlikte artan rekabet yaklaşık tüm firmaları en çok etkileyen durum olmuştur.

4.4.2.12. İşletmelerin Gelecek Planları

Tablo 94
İşletmelerin Uzun ve Kısa Vadeli Hedefleri

	İstanbul Baz: 113 Kişi		Uşak Baz: 90 Kişi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Mevcut pazarda pazar payını arttırmak	67	19	56	21,7
Kaliteyi arttırmak	55	15,6	42	16,3
İhracat yapmak/arttırmak	69	19,5	24	9,3
Kar elde etmek	60	17	24	9,3
Kendi markamızı oluşturmak	33	9,3	32	12,4
Sektörde en iyi şirket olmak	30	8,5	28	10,9
Mevcut durumu korumak	12	3,4	30	11,6
Ar-Ge çalışmalarını ve kaliteyi arttırmak	20	5,7	16	6,2
Cevap yok	6	1,7	6	2,3
Diğer	1	0,3	-	-
Toplam	353	100	258	100

* Birden çok cevap alınmıştır.

Uşak'ta ve İstanbul'da yer alan işletmelerin kısa ve uzun vadeli hedefleri birbirine paralellik göstermektedir. Bu amaçları sırasıyla; mevcut pazarda pazar payını artırmak, ihracat yapmak, kaliteyi arttırmak, kar elde etmek, kendi markamızı oluşturmak ve sektörde en iyi şirket olmak şeklinde sıralanabilir. Uşak ili genellikle pazar payını arttırmaya yönelik hedefler koyarken, İstanbul ise en çok ihracat yapan il olduğu için, ihracata yönelik hedefler belirlemektedir.

Tablo 95
İşletmelerin Borsaya Açılma Düşüncelerinin Varlığı

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hayır	90	97,8	77	92,8
Evet	2	2,2	6	7,2
Toplam	92	100	83	100

Hem İstanbul’da hem de Uşak’ta görüşülen işletmelerin yaklaşık olarak %90’ı borsaya açılmayı düşünmemektedir. Borsa hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarından ve kendilerini bu düşünceye hazır hissetmemelerinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 96
İşletmelerin Borsaya Açılmayı İsteme Nedenleri

(Bu Soru, Borsaya Açılmayı Düşündüğünü Belirtenlere Sorulmuştur.)

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Cevap yok	-	-	5	100
Sermayeyi daha verimli kullanacağımı düşünüyorum	1	100	-	-
Toplam	1	100	5	100

Borsaya açılmayı düşündüğünü belirten işletmelerin neden böyle bir fikre sahip oldukları sorulduğunda ise Uşak’ta işletmelerin tamamı bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. İstanbul’da ise yalnızca bir işletme bu konudaki görüşünü beyan ederek sermayenin daha verimli kullanılacağını düşündüğünü belirtmiştir.

Tablo 97
İşletmelerin Borsaya Açılmayı İstememe Nedenleri

(Bu Soru, Borsaya Açılmayı Düşünmediğini Belirtenlere Sorulmuştur.)

	İstanbul		Uşak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Borsaya açılmayacak kadar küçük bir işletmeyiz	8	11,1	8	10,8
Şu anki imkânlarımız buna elverişli değil	11	15,3	2	2,7
Borsadaki şirket kurumsallığı mevcut değil	3	4,2	2	2,7
İhtiyaç duymuyorum	-	-	4	5,4
Yeterli sermaye birikimine sahip olamama	2	2,8	-	-
Helal olmadığını düşünüyorum	1	1,4	-	-
Cevap yok	47	65,3	58	78,4
Toplam	72	100	74	100

İstanbul’da işletmelerin %11,1’i, Uşak’ta ise %10,8’i borsaya açılacak ölçekte büyük olmadıkları için, %15,3’ü ise mevcut imkânların buna müsaade etmediği için borsaya açılmak gibi bir düşünceleri olmadığını belirtmişlerdir. İstanbul ve Uşak’taki işletmeler borsaya açılma konusundaki düşünceleri paralellik göstermektedir.

SONUÇ

Dünya ekonomisinde 1970’li yıllara kadar ekonomik büyüme ve kalkınmanın büyük ölçekli işletmelerle gerçekleşeceği düşüncesi hakim iken; bu dönemden sonra büyük işletmelere oranla KOBİ’lerin krizlerden etkilenmemeleri, ekonomiye olan katkıları açısından önem kazanmalarını sağlamıştır.

Ekonomik kalkınma düzeyleri birbirinden farklı olan ülkelerde KOBİ’lere verilen önem ve KOBİ’lerin ekonomiye olan katkıları değişmemektedir. Değişen durum KOBİ’lere sağlanan imkanlar ve desteklerdir. Küreselleşme ile birlikte artan ekonomik ilişkiler ve rekabet, KOBİ’lerin sorunlarının daha da derinleşmesine neden olmuştur. Bu anlamda KOBİ’lerin söz konusu yeni düzene ayak uydurabilmesi için sorunlarının çözümüne yönelik tedbirler alınmalıdır. Yaşanan en büyük sorun; diğer sorunları da tetikleyen finansal sorunlardır. Emek yoğun üretim yaptıkları için üretim teknolojilerinin yenilenmemesi, yabancı dil sorunu ve teknolojik gelişmelerin takip edilememesi de yoğun rekabet ortamında olan KOBİ’leri olumsuz etkilemektedir. Çeşitli kurum ve kuruluşlarla birlikte devletin de KOBİ’lerin hızlı ve değişen süreçte katılmalarını sağlayacak gerekli tedbirler alması ve destekler sunması, ekonomide KOBİ’lerin öneminin anlaşıldığının ve artmakta olduğunun göstergesidir.

Tüm ülke ekonomilerinde önemli bir yeri olan KOBİ’ler ekonomik ve toplumsal kalkınmada da büyük bir paya sahiptir. Yeni iş imkanları sağlayarak istihdama olan katkıları, esnek üretim tarzı ile piyasa talebine uyum sağlayabilmeleri, doğrudan ya da dolaylı olarak ihracata olan katkıları gibi birçok ekonomik katkı vardır. Ayrıca küçük birikimlerin yatırıma dönüştürülmesinde, sermayenin tabana yayılmasında, bölgesel ve yerel farklılıkların giderilmesinde de sosyal önemleri ortaya çıkmaktadır.

Devletin bölgesel ve yerel farklılıkların giderilmesi hususunda söz konusu bölge veya kentte yatırımların özendirilmesini sağlayacak ve mevcut firmaların sorunlarına yönelik çözüm yollarını tespit edebilmek için söz konusu KOBİ’leri tanımak, profillerin analizi ve sorunlarının tespiti ilk adım olacaktır.

Bu duruma istinaden ekonomik kalkınmışlık düzeyi farklı olan iki il arasında aynı sorular üzerinden bir alan çalışması yapılmıştır. Yapılan anket çalışmasının tamamlanma süresi bile kalkınma düzeyi ile paralellik göstermiştir. İstanbul'daki KOBİ'lerin bu tarz çalışmalara alışık olduğu için bilgi verme konusunda Uşak iline göre daha rahat oldukları gözlemlenmiştir.

KOBİ'ler de genellikle işletme sahibi işletmenin yöneticisi de olduğundan, anket çalışması en çok işletme sahibi ile yapılmıştır. İşletme sahibi hem işletmenin kurucusu hem müdürü hem de çalışanı konumundadır. Bütün faaliyetlerde aktif olarak yer almaktadır.

Yerel ekonomiye katkıları açısından yapılan değerlendirme, Uşak ilinde daha net sonuçlar ortaya koymuştur. KOBİ'lerin kuruluş yeri seçiminde ekonomik etkenlerden çok duygusal etkenleri ön planda tuttukları ve memleketlerini tercih ettiği görülmüştür.

Yaşanılan sorun ve karşılaşılan zorluklar değerlendirildiğinde finansman sorunu ilk sırada yer almaktadır. Çünkü pazarlama ve kalifiye personel sorununda olduğu gibi birçok sorununda da temelinde finansal yetersizlikler yer almaktadır.

Tüm KOBİ'ler genellikle müşteri isteklerine göre ve sipariş üzerine üretim yaptıkları için kısa vadeli planlama yapmakta ve hedef belirlemektedirler. Bu durum maliyet konusunda olumsuzlara neden olmaktadır.

Personel ihtiyacını karşılama konusunda İstanbul ili daha profesyonel davranmakta, Uşak ise tavsiye üzerine personel ihtiyacını karşılamaktadır. Bu durum KOBİ'nin personeli ile yakın ilişki içinde olduğunu, personeline karar verme hakkı tanıyıp onun fikirlerine değer verdiğini göstermektedir. Şehrin dışında, köylere daha yakın olan Uşak Organize Sanayi Bölgesi'nde KOBİ'lerin tavsiye üzerine aldığı personeli, genellikle çevre köylerden temin ettikleri saptanmıştır. Kapasite fazlası iş aldığında da yine çevre köylerden çoğunlukla bayan işçi temin etmektedir.

Hammadde temini, yetersizliği ve fiyatları konusunda sipariş üzerine üretim yaptıkları için büyük alımlarda bulunamadıklarından dolayı ödeme hususunda çeşitli

sorunlar yaşamaktadırlar. Küçük sermaye yapıları ile ayakta kalmaya çalışan KOBİ'leri en fazla etkileyen problem pazarın küreselleşmesi ile artan rekabet olmuştur.

Karşılaşılan sorunlar ile mücadele hususunda hem yerel hem de uluslararası kuruluşlar KOBİ'lere destek vermektedirler. Destek öncesi ve sonrası yaşanan sorunların aynı olması, desteklerin, sorunların çözümüne yönelik yapılarının tekrar değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Uşak Organize Sanayi Bölgesi'nin açılmasıyla birlikte birçok sorunları olan KOBİ'lerin bu durumda bile yerel kalkınmaya katkıları oldukça yüksektir. Çevre köylerde yaşanan ekonomik ve sosyal değişimler bu durumun en büyük göstergesidir. Tarımda makineleşmenin artması, teknolojik değişimlere bakış açısının değişmesi, alım gücünün artması, kadınların kendilerine güvenlerinin artması ve isteklerini daha rahat ve kolay ifade edebilmeleri bu değişimler arasında sayılmaktadır.

KOBİ'lerin yerel kalkınmadaki varlığı ciddiye alınarak bu konuya yeterli önemin ve teşviğin verilmesi gerekmektedir. Yerel kalkınmayla sağlanacak adil ve dengeli ekonomik yapıda KOBİ'lerin önemi yadsınamayacak kadar büyüktür.

EK

ANKET FORMU

1. Anket yapılan kişinin cinsiyeti:

- ☐ Bay
- ☐ Bayan

2. Anket yapılan kişinin yaşı:

- ☐ 20–25
- ☐ 26–35
- ☐ 36–45
- ☐ 46–55
- ☐ 56+

3. Anket yapılan kişinin eğitim durumu:

- ☐ İlköğretim
- ☐ Lise
- ☐ Meslek Lisesi
- ☐ Meslek Yüksekokulu
- ☐ Üniversite
- ☐ Yüksek Lisans
- ☐ Doktora

4. Bu kurumdaki çalışma süreniz:

- ☐ 1 yıldan az
- ☐ 1 – 5 yıl
- ☐ 6 – 10 yıl
- ☐ 11 – 20 yıl
- ☐ 21 +

5. Anket yapılan kişinin şirket içindeki görevi nedir?

- ☐ İşletme Sahibi
- ☐ Genel Müdür
- ☐ Yönetim Kurulu Üyesi
- ☐ Personel Müdürü
- ☐ Muhasebe Müdürü
- ☐ İşletme Müdürü
- ☐ Pazarlama ve Satış Müdürü
- ☐ Diğer

6. İşletmenizin hukuki yapısı nedir?

- ☐ Hakiki Şahıs
- ☐ Anonim Şirket
- ☐ Limited Şirket
- ☐ Adi şirket
- ☐ Diğer

7. İşletmenizin faaliyette bulunduğu sektör hangisidir?

- ☐ İplik
- ☐ Deri
- ☐ Battaniye
- ☐ Halı Kilim
- ☐ Mobilya
- ☐ Makine
- ☐ Keçe-Zımpara
- ☐ Mermer Kesim ve Seramik
- ☐ Pamuklu Dokuma
- ☐ Kasar ve Apre
- ☐ Hazır Gıda İmalatı
- ☐ Kumaş
- ☐ Karnet Şifanoz
- ☐ Diğer

8. İşletmenizin faaliyete başlama yılı nedir?

- ☐ 1980 ve öncesi
- ☐ 1981-1989
- ☐ 1990-1999
- ☐ 2000-2009
- ☐ 2010

9. İşletmenizde kaç kişi çalışmaktadır?

- ☐ 1-9 kişi
- ☐ 10-49 kişi
- ☐ 50-99 kişi
- ☐ 100-149 kişi
- ☐ 150 ve üzeri kişi

10. İşletmenizde çalışan personelin cinsiyetini sayısal olarak belirtiniz.

- ☐ Kadın
- ☐ Erkek

11. İşletmenizde çalışan personelin eğitim seviyeleri nedir?

- ☐ İlköğretim
- ☐ Lise
- ☐ Meslek Lisesi
- ☐ Üniversite
- ☐ Yüksek Lisans, Doktora
- ☐ Diğer

12. Şirket kurucusun eğitim düzeyi nedir?

- ☐ İlköğretim
- ☐ Lise
- ☐ Meslek Lisesi
- ☐ Üniversite
- ☐ Yüksek Lisans, Doktora
- ☐ Diğer

13. Kuruluş yeri seçiminde hangi kriteri göz önünde bulundurdunuz?

- ☐ Memleketim olması
- ☐ Hammaddeye yakın olması
- ☐ Faaliyette bulunulan sektörün bölgede yoğun olması
- ☐ Faaliyet alanının bölgede az olması
- ☐ Ulaşım imkânları
- ☐ Bölgeye özel teşvik ve desteklerden yararlanma
- ☐ Diğer

14. Türkiye’de KOBİ’lere sağlanan devlet destekleri ve teşviklerden haberiniz var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

15. Bu destek ve teşviklerden ilk nasıl haberdar oldunuz?

- ☐ Yazılı medya
- ☐ Görsel medya
- ☐ İnternet
- ☐ İş çevrem
- ☐ Ticaret ve Sanayi Odası ve KOSGEB sayesinde
- ☐ Diğer

16. KOSGEB desteklerinin hangisinden yararlandınız?

- ☐ Danışmanlık
- ☐ Fuar desteği
- ☐ Eğitim
- ☐ Ar-Ge
- ☐ Diğer

17. Karşılaştığınız sorunları önem sırasına göre sıralayınız.

- ☐ Finansman sorunu
- ☐ Kalifiye personel sorunu
- ☐ Pazarlama sorunu
- ☐ Teknoloji yetersizliği
- ☐ Diğer

18. Kapasite kullanım oranını belirtiniz.

19. Tam kapasite çalışamama nedenlerini önem sırasına göre sıralayınız.

- ☐ Talep yetersizliği
- ☐ Hammadde sorunu
- ☐ Belirsiz ekonomik ortam
- ☐ Kalifiye iş gücü yetersizliği
- ☐ Maliyetlerin yüksek oluşu
- ☐ Diğer

20. Kapasite fazlası sipariş aldığınızda hangi yöntemi uyguluyorsunuz?

- ☐ Kapasite fazlasını diğer işletmelere verme
- ☐ Diğer işletmelerden kapasite genişletici üretim araçları ödünç alma
- ☐ İlave iş gücü ile üretim kapasitesinin geçici bir süre genişletme
- ☐ Evlere İş Verme
- ☐ Diğer

21. İşletmeniz ihracat yapıyor mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

22. Hangi ülkelere ihracat yapıyorsunuz?

- ☐ AB ülkeleri
- ☐ Orta Doğu ülkeleri
- ☐ ABD
- ☐ Türki Cumhuriyetleri
- ☐ Uzak Doğu
- ☐ Çin
- ☐ Diğer

23. İşletmenizin ihracat konusunda karşılaştığı zorluklar/ihracat yapamama nedenlerini sıralayınız.

- ☐ Dış ticaret mevzuatı
- ☐ Gümrük mevzuatı
- ☐ Yabancı dil sorunu
- ☐ Nitelikli personel sorunu
- ☐ Standartlardaki farklılık
- ☐ Kısıtlamalar ve kotalar
- ☐ İç pazarın yeterli olması
- ☐ Üretim yetersizliği
- ☐ Finansman konusunda yaşanan zorluklar
- ☐ Rekabet konusunda yaşanan güçlükler
- ☐ Dış pazarlar hakkında yetersiz bilgi
- ☐ Bürokratik engeller
- ☐ Döviz kuru belirsizlikleri
- ☐ Diğer

24. İşletmenizde üretmiş olduğunuz ürünlerin özelliklerini nasıl belirliyorsunuz?

- ☐ TSE standartları
- ☐ ISO 9000 serisi
- ☐ AB Standartları- CE
- ☐ Müşteri istekleri
- ☐ Büyük firma istekleri (fason üretim)
- ☐ Diğer

25. İşletmeniz tarafından yapılan planlama periyodu nedir?

- ☐ 1 yıldan az
- ☐ 1-5 yıl arası
- ☐ Planlama yapmıyoruz.

26. İşletmeniz kaç vardiya çalışmaktadır?

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3

27. İşletmenizin uzun ve kısa vadeli hedefleri nelerdir?

- ☐ Mevcut durumu korumak
- ☐ Mevcut pazarda pazar payını arttırmak
- ☐ Kaliteyi arttırmak
- ☐ Kar elde etmek
- ☐ Sektörde en iyi şirket olmak
- ☐ İhracat yapmak/arttırmak
- ☐ Kendi markamızı oluşturmak
- ☐ Ar-ge çalışmalarını ve kaliteyi arttırmak
- ☐ Diğer

28. Personel ihtiyacını nasıl karşılıyorsunuz?

- ☐ Akrabalardan
- ☐ Tavsiye üzerine
- ☐ İşletmeye yakın köylerden
- ☐ Meslek Liseleri
- ☐ İş ilanı
- ☐ Kariyer siteleri
- ☐ İŞKUR
- ☐ Diğer

29. İşletmenizin satış kanalları hangisidir?

- ☐ Direkt satış
- ☐ Sipariş üzerine
- ☐ Toptancılar
- ☐ Satış acenteleriyle
- ☐ Pazarlamacılar aracılığıyla
- ☐ Diğer

30. İşletmenizin müşteri şikayetlerine karşı uyguladığınız hizmetler nedir?

- ☐ Garanti
- ☐ Servis imkânları
- ☐ Kalite geliştirme çalışmaları
- ☐ Diğer

31. İşletmeniz hangi pazara yönelik üretim yapmaktadır?

- ☐ Mahalli Pazar
- ☐ Bölgesel Pazar
- ☐ Ülke geneli
- ☐ Dış Pazar

32. İşletmenizin hammadde teminini nasıl sağlıyorsunuz?

- ☐ Çevre köylerden
- ☐ Üretici
- ☐ Toptancı
- ☐ İthalat
- ☐ Diğer

33. Hammadde temini konusunda karşılaştığınız zorluklar nelerdir?

- ☐ Hammadde yetersizliği
- ☐ Zamanında gerçekleşmeyen hammadde temini
- ☐ Kalite düşüklüğü
- ☐ İthalatta yaşanan sorunlar
- ☐ Ödemelerde kolaylık ve ıskonto yaptıramıyoruz
- ☐ Yüksek ve değişken hammadde fiyatları
- ☐ Herhangi bir güçlükle karşılaşmıyoruz.

34. İşletmeniz hangi üretim tipini kullanıyor?

- ☐ Fason üretim
- ☐ Sipariş üzerine
- ☐ Seri üretim
- ☐ Karma üretim
- ☐ Mevsimlik üretim

35. Web sayfanız var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

36. Web sayfanızı güncelleme sıklığınız nedir?

- ☐ Her gün
- ☐ Haftada bir
- ☐ Ayda bir
- ☐ Üç ayda bir
- ☐ Diğer

37. İhracatınızı hangi kanallardan gerçekleştiriyorsunuz?
- ☐ Kendim ihraç ediyorum
 - ☐ İnternet
 - ☐ Sektörel Dış Ticaret Şirketleri aracılığıyla
 - ☐ Diğer
38. Şirketiniz hangi sıklıkta Ar-Ge faaliyetlerinde bulunuyor?
- ☐ Hiç bulunmadı
 - ☐ Üç-Dört yılda bir
 - ☐ İki Yılda bir
 - ☐ Yılda bir
39. İşletmenizde kullandığınız teknoloji hakkında bilgi verir misiniz?
- ☐ İleri teknoloji
 - ☐ Günümüze uygun
 - ☐ Demode
 - ☐ Diğer
40. İşletmenizin finansman ihtiyacı var mı?
- ☐ Evet
 - ☐ Hayır
41. İşletmeniz kredi kullanıyor mu?
- ☐ Evet
 - ☐ Hayır
42. Kredi kullandığınız kaynakları kullandığınız sıklık derecesine göre sıralayınız.
- ☐ Bankalar ()
 - ☐ Sermaye piyasası ()
 - ☐ Diğer ()
43. Kullandığınız krediler konusunda karşılaştığınız sorunları önem derecesine göre sıralayınız.
- ☐ Herhangi bir sorunumuz yok. ()
 - ☐ Verilen krediler yetersiz ()
 - ☐ Genelde kısa vadeli()
 - ☐ Faiz oranları yüksek()
 - ☐ Diğer()
44. İşletmenizde hangi nedenlerden dolayı kredi kullanmıyorsunuz?
- Önem derecesine göre sıralayınız.**
- ☐ Öz sermaye yeterliliği()
 - ☐ Faiz oranları yüksekliği()
 - ☐ Teminat gösterme zorluğu()
 - ☐ Geri ödeme süresinin kısa olması()
 - ☐ Kredi veren kurumlara duyulan güvensizlik()

45. Borsaya açılma düşüncesi var mı?

☐ Evet nedeni:

☐ Hayır nedeni:

46. İşletmeniz herhangi bir ticari, sektörel kuruluşa üye mi?

☐ Evet

☐ Hayır

47. İşletmenizin çalıştığı endüstriyi etkileyen olaylar hangileridir?

☐ Teknolojik değişimler

☐ Pazarın globalleşmesi (artan rekabet)

☐ Yüksek faiz oranları ve fon temin edememe

☐ Diğer

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akgemci, Tahir. **KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**. Ankara: KOSGEB Yayınları, 2001.
- Aras, Güler. **KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları. KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Yoluyla Fon Sağlama Olanakları: Tezgahüstü Piyasalar ve Risk Sermayesi Finansman Modeli**. Ankara: KOSGEB Yayını, 2001.
- Bağrıaçık, Atila. **Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar**. İstanbul: Dünya Yayınları, No:14. 1989.
- Baykal, Cevdet. **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin İhracatta Örgütlenmesine Bir Model. Sektörel Dış Ticaret Şirketleri**. Ankara: DTM Yayınları, No:84. 1996.
- Budak, Gülay. **İzmir'de KOBİ'ler Nerede? Sorunları Nasıl Çözülür?**. İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları. 1993.
- Coşkun, Ali. "21. Yüzyılda Türkiye'nin Sanayi ve KOBİ Stratejileri". **Sosyal Siyaset Konferansları 50. Kitap** içinde (850-865), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Yayın No:4599. 2005.
- Çapanoğlu, Sema Gençay. **Avrupa Birliği'nin KOBİ Politikası**. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2005.
- Çelik, Adnan ve Tahir Akgemci. **Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ'ler)**. Ankara: Gazi Kitabevi, 2007.
- Çetin, Canan. **Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi**. İstanbul: Der Yayınları, 1996.
- Dağdemir, Özcan. **Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar ve Optimal Politika Arayışları**. Ankara: Gazi Kitabevi, 2003.
- Demirel, Erkan T. ve Ali Aksoy. "Girişimcilik ve Küçük İşletmeler". Mehmet Tikici ve Ali Aksoy (Ed). **KOBİ'lerin Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri** içinde. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009, ss.226-236.
- Dinler, Zeynel. **Bölgesel İktisat**. Bursa: Ekin Kitabevi, 2005.

- Durman, Mustafa ve Hüseyin Önder. **Ekonominin Minik Devi KOBİ'ler ve KOSGEB Teşvikleri**. 1. Basım. İstanbul: Alfa Aktüel, 2007.
- Erdoğan, Zafer, Kazım Develioğlu ve Köksal Büyük. **KOBİ'ler: İşleyiş, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Çinicilik Sektöründe Bir Uygulama)**. Bursa: Ekin Kitabevi, 2006.
- Ildırar, Mustafa. **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**. 1. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004.
- İraz, Rıfat. **Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ'ler**. Konya: Çizgi Kitabevi, 2005.
- İzmir Ticaret Odası. **Türkiye Ekonomisi'nin Dinamik Gücü KOBİ'ler**. İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları Yayın No:2002/1. 2002.
- Kar, Muhsin ve Sami Taban. "İktisadi Gelişmenin Temel Dinamikleri ve Kaynakları". Muhsin Kar ve Sami Taban (Ed.). **İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü** içinde. Ankara: Ekin Yayınevi, 2005, ss.7-51.
- Karakaya, Etem ve Mustafa Özçağ, "Çevre ve Kalkınma: Sürdürülebilir Kalkınma", Muhsin Kar ve Sami Taban (Ed.), **İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü** içinde. Ankara: Ekin Yayınevi, 2005, ss.337-367.
- Karataş, Süleyman. **Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**. 2. Basım. İstanbul: Veli Yayınları, 1991.
- Kargül, İ. Doğan. **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yönetim Sorunları ve Çözümleri**. İstanbul: İTO Yayınları, 1997.
- Kaya, Ali. **Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi**. 2. Basım. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 2007.
- Kaynak, Muhteşem. **Kalkınma İktisadı**. Ankara: Gazi Kitabevi, 2005.
- Koçel, Tamer. **İşletme Yöneticiliği: Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranışı**. 3.Basım. İstanbul: Beta Yayınevi, 1993.
- KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü. **KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)**. Ankara: KOSGEB Yayınları, 2003.
- Küçük, Orhan. **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**. 3.Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007.
- Küçükçolak, Ali. **KOBİ'lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü**. İstanbul: İMKB Yayını, 1997.
- Müftüoğlu, Tamer. **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ'ler Sorunlar-Öneriler**. 5. Basım. Ankara: Turhan Kitabevi, 2002.

- Müftüoğlu, Tamer. **İşletme İktisadı**. 6. Basım. Ankara: Turhan Kitabevi, 2007.
- Müftüoğlu, Tamer ve Tülin Durukan. **Girişimcilik ve KOBİ'ler**. Ankara: Gazi Kitabevi, 2004.
- OECD. **Factbook 2010**. 2010.
- Oktav, Mete ve Diğerleri. **Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri**. Ankara: Türkiye Ticaret. Sanayi. Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB) Yayınları. 1990.
- Özdemir, Süleyman, Halis Yunus Ersöz ve İbrahim Sarioğlu. **İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi**. İstanbul: İTO Yayınları, Yayın No:2006-45. 2006.
- Özdemir, Süleyman, Halis Yunus Ersöz ve Halil İbrahim Sarioğlu. **Küçük Girişimciliğin Artan Önemi ve KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No:4708. 2007.
- Sarıaslan, Halil. **Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları (Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi)**. Ankara: TOBB Yayınları, 1994.
- Sarıkaya, Birgül Tosyalı. **KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisi'ndeki Yeri**. İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayını. 1995.
- Savaş, Vural. **İktisadi Analiz**. İstanbul: Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 9. 1979.
- Sayın, Meral ve M. Akan Fazlıoğlu. **Avrupa Birliği'nde KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları**. Ankara: KOSGEB Yayını, 1997.
- Solak, Fahri. **Ahilik (Kuruluşu İlkeleri ve Fonksiyonları)**. İstanbul: İTO Yayınları, Yayın No:2009-56. 2009.
- Taban, Sami ve Muhsin Kar. **Kalkınma Ekonomisi**. Bursa: Ekin Yayınları, 2004.
- Taş, H. Yunus. **AB ve Türkiye'de KOBİ'lerin İstihdam Arttırıcı Etkileri**. İstanbul: İTO Yayınları, 2010.
- TMMOB İstanbul Şubesi Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Komisyonu. **KOBİ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayicinin El Kitabı**. İstanbul: TMMOB Yayını, Yayın No:211. 1999.
- Todaro, Michael P.. **Economic Development**. New York: Longman. 1994.
- Uludağ, İlhan ve Vildan Serin. **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler-Yapısal ve Finansal Sorunlar. Çözümler**. İstanbul: İTO Yayınları, Yayın No:1991-25. 1991.

- Yönsel, Şems. **Avrupa Birliği Çerçeve Programları El Kitabı**. İstanbul: İstanbul Sanayi Odası Kalite ve Teknoloji İhtisas Kurulu /Kolay Bilgi 8. 2009.
- Yörük, Nevin ve Ünsal Ban. **KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama**. Ankara: Gazi Kitabevi, 2003.

Sürelî Yayınlar

- Ay, Sema Çınar. “Türkiye’deki KOBİ’lerin Finansman Sorunları”. **Paradoks Ekonomi. Sosyoloji ve Politika Dergisi**. ISSN 1305-7979. Yıl:4 Sayı:1. Yıl: 2008. www.paradoks.org/makale/yil4_sayil/semaay41.pdf (20.05.2010).
- Türkiye Bankalar Birliği, “Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri”, **Bankacılar Dergisi Özel Sayı**, sayı:58, ISSN:1300-0217, İstanbul: Eylül 2006, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/58.pdf> (27.03.2011) (1-62).
- Çakmak, Hatice Karaçay ve Lütfi Erden. **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. Cilt 6. Sayı 1. 2005. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1063.pdf> (23.06.2011).
- Gürel, Nalan. “İstihdam Açısından KOBİ’ler”. **Ekonomik Yorumlar Dergisi**. Yıl:42 Sayı:493. Nisan 2005.
- KOSGEB. “KOSGEB Destekleri”. **KOSGEB Sanayicinin Sesi Dergisi**. Sayı: 16. Yıl:4. 2005.
- Özbek, Zerrin. “KOBİ’lerin Türk Ekonomisine Etkileri”. **T.C. Dışişleri Bakanlığı Ekonomik Sorunlar Dergisi**. Sayı: 31. Yıl: 8. Kasım 2008.
- Tokol, Tuncer. “Küçük İşletmelerin Pazarlama Sorunları”. **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**. Cilt:5. Sayı:1. Mart 1984. (129-138).
- Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi**. Sayı:58. ISSN:1300-0217. İstanbul: Eylül 2006.
- Teker, Suat. K. Evren Bolgün ve M. Barış Akçay, “Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, c.3, S.12(42-54), 2005, <http://cevdetkizil.com/cevdetkizil/tr/admin/editor/ccv/genel/bas1.pdf>, (25.03.2011).

Raporlar

Aras, Güler. “KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Yoluyla Fon Sağlama Olanakları: Tezgahüstü Piyasalar ve Risk Sermayesi Finansman Modeli”, **I. Orta Anadolu Kongresi KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları içinde (59-67)**, Nevşehir: KOSGEB Yayını, 18-21 Ekim 2011.

Ekinci, Mehmet Behzat. “Türkiye’de KOBİ’lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları”. **ASKON Araştırma Raporları:5**. İstanbul: ASKON Yayınları, 2003.

Erarı, Ferhat. “Küreselleşme ve KOBİ’lerin Önemi ile Dış Ticaretteki Yeri”. **I. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**. Ankara: TİKA Yayını, 23-26 Haziran 2001.

KOSGEB. **2010 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara.
<http://www.kosgeb.gov.tr/pages/ui/Baskanligimiz.aspx?ref=23>. (05.07.2011)

KOSGEB. **2011-2015 Stratejik Plan**.
<http://www.kosgeb.gov.tr/pages/ui/Baskanligimiz.aspx?ref=23>. (05.07.2011).

KOSGEB. **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013)**. Ankara: Nisan 2011.
<http://www.kosgeb.gov.tr/pages/ui/Baskanligimiz.aspx?ref=23> (05.07.2011).

Milli Prodüktivite Merkezi. **2009 Mali Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara. 2010.
http://www.mpm.org.tr/Docs/FaaliyetRaporu/2009/2009_Faaliyet_Raporu.pdf. (03.05.2011).

Sarıaslan, Halil. “Avrasya ve Türkiye’de KOBİ’lerin Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi”, **I. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Bişkek-Kırgızistan, TİKA Yayını, Ankara, 23-26 Haziran 2001.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)**. 1962. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf>. (28.05.2010).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)**. 1967. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf>. (28.05.2010).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973-1977)**. 1972. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf>. (28.05.2010).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)**. 1984. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>. (28.05.2010).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)**. 1993. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>. (28.05.2010).

- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)**. 1995. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf>. (28.05.2010).
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**. 2000. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>. (28.05.2010)
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2004**, 2004, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3078/strateji.pdf (28.05.2011),
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**. Ocak 2004. www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3077/2007.pdf. (25.03.2010)
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**. 2006. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, (28.05.2010)
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. **9.Kalkınma Planı (2007–2013) Yerleşme Kentleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**. Ankara, Şubat 2006.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)**, 2007, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3077/2007.pdf, (10.06.2010)
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2007-2009)**. Ocak 2007. www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3077/2007.pdf. (25.03.2010)
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. **Hazine Müsteşarlığı Stratejik Planı (2009-2013)**. 2008. <http://www.sp.gov.tr/documents/planlar/HazineMustesarligiSP0913.pdf> (30.05.2011).
- T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB. **2008-2012 Stratejik Planı**. 2008. http://www.kosgeb.gov.tr/UserFiles/File/PlanVeRaporlar/KOSGEB_STRATEJIK_PLANI_2008-2012.pdf. (05.07.2011)
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. **2009 Yılı İdare Faaliyet Raporu**. Ankara. 2010. <http://www.igeme.org.tr/igeme/section-igeme-faalrap.cfm>. (03.07.2010).
- T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. **2009 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara. 2010. www.stb.gov.tr/Files/Documentssanayi-ve-ticaret-bakanli-28042010135534.pdf. (28.05.2011).
- Türk Eximbank. **Faaliyet Raporu 2009**. http://www.eximbank.gov.tr/html_files/kisaeximbankpg.htm (01.06.2011)
- Türk Eximbank. **Faaliyet Raporu 2010**. http://www.eximbank.gov.tr/html_files/kisaeximbankpg.html (01.06.2010).

Yüksel, Ayhan. “BASEL II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri”. **Araştırma Raporları 2005/4**. 2005. No:4 www.bddk.org.tr/websitesiturkceBaselII1275Basel_II_SME.pdf (25.03.2010) .

Diğer Yayınlar

- Akdeniz, M. Billur. KOBİ'lerin Ekonomik ve Sosyal Yapı İçindeki Yerleri, Destekleyici Kurumsal Çevreleri ve Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Yeniden Yapılandırılmaları. <https://sbe.dpu.edu.tr/1369-90.pdf> (01.06.2010).
- Aksoy, Ufuk Alpşahin ve Adem Çabuk. "KOBİ'lerdeki Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Kurumsallaşma Üzerindeki Etkileri". www.sbe.balikesir.edu.tr/dergi/dergi9s16makalec9s16m3.pdf (06.04.2010). (40-57).
- Altan, Rıfat. "Ekonomik Büyüme mi? Kalkınma mı?." *Dünya Gazetesi*. 06.01.2011. http://www.dunya.com/ekonomik-buyume-mi-kalkinma-mi-110729_haber.html (13.05.2011).
- Armağan, Ali. "Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşmasının Türkiye'deki KOBİ'lerin Rekabet Gücü Üzerine Etkileri", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. TC Sakarya Üniversitesi SBE, 2008.
- Baykal, M.Cevdet. "Yatırımlara ve KOBİ'lere Yönelik Devlet Yardımı Uygulamaları". **TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü**. Ankara: 2006. www.tosyovbursa.org/.../2008-06-13-atirimlara%20ve%20KOBIlere%20Yonelik%20Devlet%20Yardiml (28.05.2011).
- Çetin, Murat. "Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere Yönelik Teknoloji Politikaları". <http://www.econturk.org/dtp9.html> (11.09.2010).
- Doğan, Özlem İpekgil ve Mehmet Marangoz. "KOBİ'lerin Dış Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri ve Bir Uygulama", www.dtm.gov.tr/dtmadminuploadEAD...kobi.doc (25.03.2010).
- DPT, "Bilim-Teknoloji Politikaları ve 21. Yüzyılın Toplumu", <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/yucelih/biltek07.pdf> (07.06.2011).
- Erkek, Seyida ve Ayşegül Dede. "BASEL II ve KOBİ'lere Etkisi". 2008. Konya Ticaret Odası. www.kto.org.tr/dosyalaraporBasel_son.pdf (25.03.2010).
- Göker, Aykut. "I. KOBİ'ler ve Teknoloji Sorunları". <http://www.inovasyon.org/html/cbt/AYK.CBTD37.htm>. (22.05.2010). 17 Kasım 2001.
- Göymen, Korel. "Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler", <https://research.sabanciuniv.edu/1427/1/KorelGoymen.pdf> (13.08.2011).
- Sevim, Şerafettin ve Fethullah Karametre. "Meslek Yüksekokullarında Üniversite-Sanayi İşbirliği, Yöresel Kalkınmaya Etkisi ve Yerel Bazda Uygulama Örneği". <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/8/1.pdf> (07.06.2011).

- Teker, S..Bolgün. K. E.. Akçay. “M. B. Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması”. <http://www.e-sosder.com/dergi/1204-TEKER.pdf>. 2005. (25.03.2011).
- Yalçın, İbrahim. “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Olarak Örgütlenmeleri”.
www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/.../kucuksayi8oc98.doc. (25.03.2011).
- Yonar, Özlem. “Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler.
<http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=257> (25.05.2010) 28.10.2008.
- Yücel, Hayrettin. **Uluslararası Pazarlara Açılmada Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Rolü**. Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. Uzmanlık Tezi. Kasım 2000.
- Zafir, Ceran Zeynep. “Sürdürülebilir Kalkınma ve Azgelişmiş Ülkeler”.
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE. 1998

Kanun, Tebliğ ve Yönetmelikler

Resmi Gazete, 14562 Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu. 15.04.2000-24021.

Resmi Gazete. TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik. Yönetmelik Karar Sayısı: 2005/9617. Resmi Gazete Sayısı: 25995. 18.11.2005.

İnternet Kaynakları

<http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/yucelih/biltek07.pdf>

http://ihracat.dtm.gov.tr/dtm/index.php?module=content&page_id=481

<http://kss.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=180>

http://meksa.org.tr/site/?page_id=2

<http://sbe.dumlupinar.edu.tr/8/1.pdf>

<http://tr.china-embassy.org/tur/dsxx/t224814.htm>

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:qTXqFChv4usJ:www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/KOBI.ppt+kobi+ve+tam+rekabet&cd=10&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>

<http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/link-dossier/ekonomik-buyumenin-motoru-olarak-kobiler-ab-ve-turkiyede-durum-000076>

http://www.eximbank.gov.tr/html_files/kisaeximbankpg.htm

<http://www.gap.gov.tr/gap/gap-ve-surdurulebilir-kalkinma/surdurulebilir-kalkinma-nedir>

<http://www.hazine.gov.tr>

<http://www.igeme.org.tr/igeme/section-igeme-iltem.cfm>

<http://www.kalkinma.org/>

<http://www.kobitek.com>

<http://www.kobizirvesi.org.tr/6bildirge.asp>

<http://www.kobizirvesi.org.tr>

http://www.tobb.org.tr/haber_arsiv2.php?haberid=542

<http://www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kobi/gorevler.php>

<http://www.tubitak.gov.tr/sid/479/pid/478/index.htm>

www.baskent.edu.tr/~guraykfinpazcuma10

www.baskent.edu.tr/~guraykfinpazcuma10

www.cu.edu.tr/.../avrupa%20birliği%20hukuku/Gümrük%20Birliği.doc

www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/58.pdf.

www.tosyovbursa.org/.../2008-0613Yatirimlara%20ve%20KOBilere%20Yonelik%20Devlet%20Yardiml.

www.turqality.com.

<http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=3123> (21.03.2010).

<http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/link-dossier/ekonomik-buyumenin-motoru-olarak-kobiler-ab-ve-turkiyede-durum-000076>.